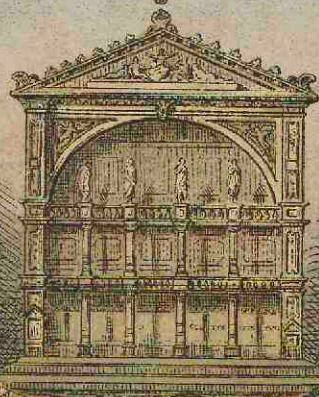

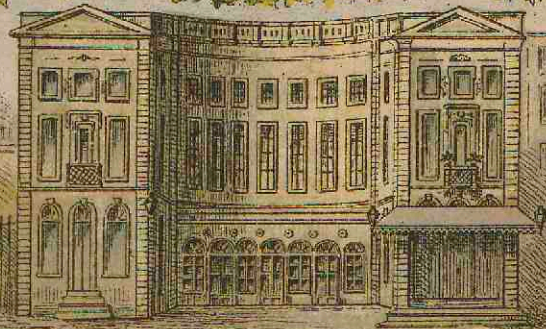
Noord- en Zuid-Nederlandsche Tooneel-almanak voor 1877

<https://hdl.handle.net/1874/214130>

NOORD EN ZUID NEDERLANDSCHE TOONEEL ALMANAK

1877

S HAGE.

UITGAVE VAN G. THEOD. BOM, AMSTERDAM.

*Aan de Redactie van het
Leeskabinet ter recensie.*

---

*Men wordt beleefd verzocht: de Bijdragen in
Proza of Poëzie, alsmede de Invullingen op de
Datums in den Kalender, voor den volgende
Jaargang, vroegtijdig in te zenden, op-
dat de verschijning van dat boek nog in den
loop van dit jaar kunne plaats hebben.*

DE UITGEVER.

TOONEEL-ALMANAK

1877.

60-16
1877

J. TJASINK,
in het karakter van
THOMASVAER.

geu

NOORD- EN ZUID-NEDERLANDSCHE
TOONEEL-ALMANAK

VOOR

1877,

ONDER REDACTIE VAN

N. DONKER.

AMSTERDAM, G. THEOD. BOM,
Kalverstraat.

1877.

Kalender

MET

HISTORISCHE AANTEKENINGEN.

← JANUARI →

- 1 **Maand.** 1798, wordt in den Amsterdamschen Schouwburg een Nieuwjaarswensch uitgesproken door T. Beijninck, gedicht van P. G. Witsen Geysbeek.
- 2 **Dinsd.** 1802. Majofski spreekt als „Thomasvaêr” in den Amsterd Schouwburg den Nieuwjaarswensch uit, gedicht door A. Fokke Simonszn.
- 3 **Woensd.** 1852. Eerste optreding van F. P. Kistemaker, in den Amsterd. Stads-Schouwburg, met de rol van „Willem van Egmond”, in „Gijsbrecht van Aemstel.”
- 4 **Donderd.** 1864. Ten voordeele van het Fonds tot oprichting van een standbeeld voor J. v. d. Vondel, wordt in den Amsterd. Schouwburg opgevoerd: „Gijsbrecht van Aemstel,” daarna „Hulde aan de Nagedachtenis van J. v. d. Vondel”, door Corn. Loots.
- 5 **Vrijd.** 1846. Eerste debuut van D. v. d. Huff, met „Arent van Aemstel.”
- 6 **Saterd.** ☾ **L. K. Drie Koningen. 1480.** „Koning Herodes” wordt, in een Driekoningenspel, ten Dom van Utrecht vertoond.
- 7 **ZOND.** 1689. De Keurvorst en Keurvorstin van de Paltz worden te Amsterdam in den Schouwburg onthaald op een „Zinnespel”, met muziek en dans.
- 8 **Maand.** **Koppermaandag. 1877.** Den Heer A. van Lier viert zijn 25-jarig Jubilé als Tooneel-Directeur.
- 9 **Dinsd.** 1803. Een van Duitschlands grootste Tooneelspelers Theodor Döring ziet, te Warschau, het levenslicht.
- 10 **Woensd.** 1863. Eerste voorstelling in den Amsterd. Schouwburg, Directie Roobol en Tjasink, van het groote Toover-ballet „De gelaarsde kat”.
- 11 **Donderd.** 1717, werd te Amersfoort geboren François Lentfrinck, schrijver van het geestige blijspel „Hoovaardij en armoede.”
- 12 **Vrijd.** 1757, werd de uitstekende Duitsche tooneelspeler Johan Friedrich Ferdinand Fleck te Breslau geboren. Men zegt, dat hij in sommige rollen den beroemden Schröder overtrof.
- 13 **Saterd.** 1829. Geboorte van Suzanna Sablairoles, Tooneel-spielster aan den Amsterdamschen Stads-Schouwburg; zij overleed op haren verjaardag 1867.
- 14 **ZOND.** ☉ **N. M. 1865.** Eerste voorst. in den Amst. Schouwbg., Directie Roobol en Tjasink, van „Boer en Edelman”, oorspronkelijk tooneelstuk van J. J. Cremer. De beide Directeuren vervullen de titelrollen.
- 15 **Maand.** 1876. Met algemeene stemmen wordt Mejuffrouw Cath. Beersmans benoemd tot Eerelid der aloude Antwerpsche Rederijkkamer „de Olijftak.”

← JANUARI →

- 16 **Dinsd.** 1829. Plechtige lijkdienst ter nagedachtenis aan Andries Snoek, in de R. C kerk het Vrededuijfe, te Amsterdam, bij welke gelegenheid het Requiem van J. C. Bertelman gezongen werd.
- 17 **Woensd.** 1789. Talma verschijnt voor het eerst op het Tooneel in de Romeinsche toga als „Brutus,” tot groote ergernis der aan het oude anachronistische kostuum verwende acteurs.
- 18 **Donderd.** 1678, werd te Antwerpen opgevoerd het treurspel „Bela, koning van Hongariën”, van H. F. v. d. Brandt. De schrijver, weinig voldaan over de uitvoering, trok naar Holland, en schreef daar het hekelspel „Het verwarde Sothuys van Antwerpen.”
- 19 **Vrijd.** 1875. Mejuffrouw Catharina Beersmans treedt voor het eerst in Noord-Nederland op als Declamatrice.
- 20 **Saterdag.**
- 21 **ZOND.** 1811, werd te Leipzig geboren de gunstig bekende Tooneelschrijver Julius Roderich Benedix.
- 22 **Maand.** *E. K.* 1829 Hulde, gebracht aan de Nagedachtenis van A. Snoek, in den Amsterd. Stads-Schouwburg. De voorstelling „Meropé,” die vooraf gegeven werd, was ten voordeele der Weduwe. De schouwburg was, bij snerpemde koude, overvol.
- 23 **Dinsdag.**
- 24 **Woensd.** 1766. De beroemde Duitsche Tooneelspeelster, Frederike Auguste Konradine Bethmann, geb. Flittner, aanschouwt het levenslicht, te Gotha.
- 25 **Donderd.** 1682. De kamer „de Wijngaerd”, te Brussel, viert plechtig het 25-jarig bestaan sedert hare wederoprichting.
- 26 **Vrijd.** 1871. Mevrouw Kleine-Gartman vervult voor het eerst de rol van Médée.
- 27 **Saterd.** 1756, ziet te Salzburg het levenslicht Joh. Chrysost. Wolfg. Amad. Mozart; verscheidene zijner opera's als „de Bruiloft van Figaro,” „Don Juan” en „de Tooverfluit” worden als meesterstukken aangemerkt.
- 28 **ZOND.** 1808, verbrandde de Schouwburg te Utrecht.
- 29 **Maand.** *V. M.* 1818, vierde D. Kamphuyzen zijn 25-jarig jubilé aan den Amsterd. Stads-Schouwburg. Opgevoerd werd „de Logenaar”, en daarna „de Gebroeders Naerebout”.
- 30 **Dinsdag.**
- 31 **Woensd.** 1701, werd te Brussel opgevoerd: Philip van Vaerenwijk's Treurspel „Bartholdus Graaf van Grunbergen”, door de Kamer „de Maria Krans”, in tegenwoordigheid, onder anderen van den Prins van Berghes.

← FEBRUARI →

- 1 **Donderd. 1821.** Bij Koninklijk Besluit werdt aan de Kamer „de Wijngaerd”, te Brussel, voor den tijd van drie jaren eene toelage verleend van Honderd Gulden, en tevens gaf de Koning Zijn verlangen te kennen, „dat gezegde Kamer de beoefening der landtaal mede tot een voorwerp harer werkzaamheden zou maken”.
- 2 **Vrijd. Maria Lichtmis. 1680.** De Camer „van den Heiligen Geest”, te Antwerpen, vertoont op 't schouwborch: „de Manmoelige Olympia, of 't verlost Roomen.”
- 3 **Saterd. 1809.** Geboortedag van Felix Mendelssohn Bartholdy.
- 4 **ZOND. 1703** stierf te Rotterdam Willem den Elger, tooneeldichter, ten gevolge eener ongelukkige liefde. Hij werd te 's Hage in 1679 geboren.
- 5 **Maand. ☾ L. K. 1679,** overleed in den ouderdom van 91 jaar, 2 maanden en 19 dagen Neêrlands eerste treurspeldichter Joost Van den Vondel.
- 6 **Dinsdag.**
- 7 **Woensd. 1829,** werd te Gent geboren: Napoleon Destanberg, bekend volksdichter, Tooneel- en Dagblad-schrijver.
- 8 **Donderd. 1824,** stierf te Zwolle Mr. Rhijnvis Feith. In 1825 werd een door den Beeldhouwer Gabriël vervaardigd Gedenkteeken op zijn graf geplaatst.
- 9 **Vrijdag.**
- 10 **Saterd. 1875.** Mevrouw Kleine-Gartman, treedt, na hare ziekte, weder op als „Maria Stuart”.
- 11 **ZOND. 1741,** werd te Luik geboren: André Grétry, de schepper van het Fransche Opéra-comique. Hij liet verscheidene werken na en overleed op 24 September, 1813.
- 12 **Maand. 1782,** overleed te Amsterdam de Tooneeldichter Jacob Lutkeman.
- 13 **Dinsd. ☉ N. M. 1575.** Ettelyke borgerskynderen, leerlingen der Hiëronymus-School (Gymnasium), te Utrecht, vertoonen de „Medéa” van Seneca, in het latijn, onder Directie van Rector Macropedius. (Grootbeen).
- 14 **Woensd. 1774.** De Duitsche componist Glück brengt, na tallooze moeijkheden, zijne „Iphigenie” ten toonele in de groote opera, te Parijs.
- 15 **Donderd. 1876.** Clara Ziegler treedt als „Phaedra” op in het Grand Théâtre van A. Van Lier
- 16 **Vrijd. 1876.** De Amsterdamsche Gemeenteraad wijst aan de Vereeniging „het Nederlandsch Tooneel” de bespeling van den Stads-Schouwburg toe, tot 1879, tegen vergoeding van f 8000.— 's jaars.

— FEBRUARI —

- 17 **Saterd.** 1773. 100 jaren na het overlijden van Molière, te Parijs, werd door de Academie zijne buste bij de groote mannen van Frankrijk geplaatst, met de inscriptie: „Rien ne manquaît à sa gloire; il manquaît à la nôtre.” (Niets ontbrak aan zijn roem; hij ontbrak aan den onzen.)
- 18 **ZOND.** 1782, overleed, te Geertruidenberg, Juliana Cornelia Baronesse de Lannoy. Zij werd te Breda geboren in 1738, en was schrijfster van verscheidene oorspronkelijke tooneelstukken.
- 19 **Maand.** 1846. Mevrouw Engelman geb. Bia, viert haar 25-jarig jubilé als tooneelspeelster met de „Ruwaardes Geertruida”; daarna „Moederliefde, of alles voor mijn zoon.”
- 20 **Dinsd.** 1689, overleed te Antwerpen de schoolmeester Willem Ogier, verdienstelijk tooneelschrijver.
- 21 **Woensdag.** *E. K.*
- 22 **Donderd.** 1773, werd geboren te Antwerpen: Van Bree, Kunstschilder, Bestuurder der Academie en schrijver van eenige verdienstelijke tooneelstukken.
- 23 **Vrijd.** 1830. De tooneelschrijver David Kalisch wordt te Breslau geboren. Zijne stukken vonden te Berlijn, zoowel als elders, grooten bijval.
- 24 **Saterd.** 1809. Drury-lane-Theatre, te Londen, wordt een prooi der vlammen.
- 25 **ZOND.** 1875. 243^e Dies natalis van het Athenæum Illustre. Gala-voorstelling in den Stads-Schouwburg. Men speelt: „Een Amsterd. winteravond in 1632”, van Mr. J van Lennep, en „het Zangersfeest”, Blijspel van G. von Moser.
- 26 **Maand.** 1583. Bij gelegenheid der intrede van den Hertog van Alençon, te Antwerpen, heeft de Kamer „de Goudbloem” eene fraai versierde, hoogverhevene stellage gemaakt en geplaatst op den hoek der Gasthuisstraat, verbeeldende: „Hoe God, den koning Saül verwerpente, Samuel David doet zalven.”
- 27 **Dinsd.** 1876. Opstand in den nieuwen Schouwburg te Rotterdam, bij de opvoering van „Jan van Leyden.” De tegen 29 Februari aangekondigde voorstelling gaat dientengevolge niet door.
- 28 **Woensd.** 1876. Tijdens de opvoering, te Amsterdam, van het Melodrama „Van Toulon naar St. Helena”, stort een der daarin voorkomende paarden van het tooneel in het orkest. Gelukkig bekommt niemand eenig letsel en brengt men het er met den schrik af.

← MAART →

- 1 **Donderd. 1875.** Multatuli's „Vorstenschool” wordt voor de eerste maal te Utrecht opgevoerd.
- 2 **Vrijd. 1801.** „Vrouw Angot in het Serail te Constantinopel,” Drama, Treursp. en Klucht, uit het Fr. vert door Fr. v. Aude, verschijnt te Amsterd., bij J. de Jongh.
- 3 **Saterd. 1803,** Wattier wordt, na ten derde maal de rol van „Semiramis” vervuld te hebben, met lauweren en een gedicht van Barbaz, op het Amst. tooneel gekroond.
- 4 **ZOND. 1849,** overleed de Duitsche Tooneelkunstenaar F. H. R. Händel-Schutz, te Köslin, in den ouderdom van 77 jaren, ten huize van haren schoonzoon.
- 5 **Maand. 1876.** De opvoering van het treurspel „Jan van Leyden” van Mr. G. H. Betz, wordt te Leiden door het gemeentebestuur verboden.
- 6 **Dinsd. L.K 1781.** Ignaz Friedrich Castelli wordt te Weenen geb. Hij schreef vrij goede tooneelst.; doch maakte zich vooral als verzamelaar bekend. Hij bezat 12000 Tooneelspelen, in 3000 dln.; eene verz. van Portretten van alle bekende Tooneelspelers en Theaterdichters, eene dito van alle Weener Tooneelaffiches van 1600 af, en eene dito van 1800 Tabaksdoozen.
- 7 **Woensd. 1767.** Jan Frederik Helmers te Amsterdam geboren. Als voorstander van het Tooneel, ondernam hij, in vereeniging met anderen, de uitgave van een weekblad, aan het Tooneel gewijd. Als schrijver kennen wij van hem het treurspel „Dinomak, of de bevrijding van Athene.”
- 8 **Donderd. 1754.** Ter eere van den stadhouder Willem V wordt in den Haag vertoond: „de Vreugde,” een zinnespel, met zang, van J. J. Mauricius.
- 9 **Vrijd. 1876.** Opvoering, te Antwerpen, van een Tooneelspel in vijf bedrijven, van Henri van Kuyk, ontleend aan den Max Havelaar.
- 10 **Saterdag.**
- 11 **ZOND. 1793,** werd te Bouchout geboren Jan Frans Willems, de Vader der Vlaamsche Beweging. Benevens zijne talrijke werken over taal, geschiedenis enz., liet hij ook eenige tooneelwerken na.
- 12 **Maand. 1826.** De beroemde Tooneelzangeres Sophia Cruvelli wordt te Bielefeld geboren. In 1854 verbond zij zich aan de groote Opera te Parijs.
- 13 **Dinsd.**
- 14 **Woensd. 1850.** Eerste opvoering van „Lodewijk XI,” vert. uit het Fr. door H. J. Schimmel, ter benef. van J. Tjasink
- 15 **Donderd. N.M. 1876.** Benefice-voorstelling voor Mevrouw Kleine-Gartman als vrouw Moes, in het Tooneelspel „Zege na Strijd,” bij gelegenheid van haren veertigjarigen Tooneeldienst.

— M A A R T —

- 16 **Vrijd.** 1765, speelde Mej. Bouhon, dochter van Mej. Ghyben, aan den Amsterd. Stads-Schouwburg verbonden, zoo uitmuntend de rol van Erifile in het stuk „Ifigenia in Aulis”, dat zij in het schouwburgnieuws van die dagen hoog gewaardeerd werd.
- 17 **Saterd.** 1864. Eerste voorstelling in den Amst. Stads-schouwv. van „Die vrouwen! die vrouwen!” blijspel door Mr. W. van Lennep; daarna eene eerste voorstelling van het Ballet „Klein duimpje.”
- 18 **ZOND.** 1815. Gala-voorstelling in den Amsterd. schouwv. die met de tegenwoordigheid der Koninklijke Familie werd vereerd. Opgevoerd: „Polydorus.”
- 19 **Maand.** 1510. Keizer Maximiliaan laat zich opschrijven in de Camer „de Maria-Krans”, te Brussel.
- 20 **Dinsd.** 1796, werd te Charolles geboren een van Frankrijks vruchtbaarste Tooneelschrijvers: Jean Francois Bayard.
- 21 **Woensd.** 1751. Gerrit Brender à Brandis, de schrijver van „de Gouden Bruiloft van Kloris en Roosje”, werd te Leiden geboren.
- 22 **Donderd.** ☽ *E. K.* 1560. Na veel moeite vergunt de regering aan de Antwerpsche Rederijkkamer „De Violiere” de toelating een landjuweel in te richten, maar enkel voor het Hertogdom Brabant.
- 23 **Vrijd.** 1854. Eerste voorstelling van „het Glas water”, als benefiet voor J. E. de Vries, en Intermède musicale van Mevr. Henriëtte Nissen, bijgenaamd de Zweedsche leeuwerik.
- 24 **Saterd.** 1784. Ward Bingley sluit zijne tooneelvoorstellingen te Leiden.
- 25 **ZOND.** **Palmzondag, Maria Boodschap.**
- 26 **Maand.** 1480. Het mysterie-spel „der Opstanding Christi” wordt in de Sint-Jacobskerk, te Utrecht, vertoond.
- 27 **Dinsd.** 1563. Het rekwest der Rederijkkamer „’t Lelieken in den dale van Calvariën”, aan de Wethouders van Antwerpen, om hunne Kamer te mogen openen, wordt verworpen.
- 28 **Woensdag**
- 29 **Donderd.** ☺ *V. M.* **Israëlit. Paschen.** 1875. Mevr. Amalie Haizinger viert te Weenen haar zestigjarig jubilé als tooneelspeelster.
- 30 **Vrijd.** **Goede Vrijdag** 1876. Het requiëm van Theodorus Gouvy wordt met zeer grooten bijval te Parijs uitgevoerd.
- 31 **Saterdag.**

← APRIL →

- 1 **ZOND. Paschen. 1875.** Madame Nathalie treedt voor de laatste maal op in het Théâtre Français, vóór haar pensioen.
- 2 **Maand. 2e Pauschd. 1746,** werd te Breukelen geboren Petrus Johannes Kasteleyn, verdienstelijk Nederl. dichter en vertaler van onderscheidene Tooneelstukken.
- 3 **Dinsd.**
- 4 **Woensd. Isr. Paschen. 1582.** Bij apostille krijgt de Rederijkkamer „de Goudbloem”, te Antwerpen, van de stad eene subsidie van 150 Gulden, ter verlichting van door haar gemaakte onkosten.
- 5 **Donderd. ☉ L. K. 1869.** Benefice-voorstelling voor Mevr. Albrecht-Engelman met „Philaminte” in „de Geleerde Vrouwen,” en „Vrouw Giraud, in de „Klappermolen”.
- 6 **Vrijd. 1682.** „De ingebeelde Ridder Don Quichot” wordt te Antwerpen op ’t Schouwborgh van de Rhetorikerskamer „de Olyftack” vertoond.
- 7 **Saterd. 1868.** De Maatsch. Arti et Amicitiae biedt Mevrouw Kleine-Gartman het honorair Lidmaatschap aan.
- 8 **ZOND. 1726.** Het Magistraat van Antwerpen verbiedt de opvoering van „Het spel van de Passie.”
- 9 **Maand. 1876.** Eerste opvoering te Antwerpen van Edward van Bergen’s eerste tooneelwerk: „De Spaansche Furie, of Antwerpen in 1576,” historisch drama.
- 10 **Dinsd. 1865,** overleed te Berlijn, hare geboorteplaats, in 70-jarigen ouderdom de zeer verdienstelijke Tooneelspeelster Auguste Crelinger, geb. Düring. Vooral muntte zij uit in rollen als Saffo, Maria Stuart, Macbeth’s gemalin, Iphigenia, enz.
- 11 **Woensd. 1810.** 25-jarig bestaan van den Joodschen Hoogduitschen Schouwburg, in de Weesperstraat, naast de Fransche Manège. Vertoond: „Lilla oder Schönheit und Tugend”, daarna: „Das Jubelfest”.
- 12 **Donderd. 1841.** Inwijding van den grooten, nieuwen Schouwburg, te Dresden. In 1869 werd het gebouw een prooi der vlammen.
- 13 **Vrijd. ☉ N. M. 1695,** overleed te Parijs de groote fabeldichter en schrijver van eenige tooneelwerken, Jean de La Fontaine.
- 14 **Saterd. 1759.** De beroemde Duitsche componist Georg Friedrich Händel overleden. Hij leverde 38 voortreffelijke opera’s.
- 15 **ZOND. 1876.** De Schouwburg te Seraing door brand vernield.
- 16 **Maand. 1849.** Eerste optreden in den Amsterd. Schouwburg van Mej. Adrian als „Amalia” in „De onechte zoon.”

← APRIL →

- 17 **Dinsd.** 1751. Juffrouw Ghyben speelt te Amsterdam met buitengewonen bijval „de Phaedra” en J. Duim (toen 55 jaren oud), onder luide toejuiching, nevens haar „Hippolytus”
- 18 **Woensd.** 1792. Christiaan Kramm, Architect en Tooneeldecoratieschilder van den Schouwburg, te Utrecht, wordt geboren.
- 19 **Donderd.** 1759. Aug. Wilh. Iffland, beroemd tooneelspeler en tooneeldichter geboren te Hannover.
- 20 **Vrijd.** *E. K.* 1857 Jan-Eduard de Vries wordt door Z. M. den Koning benoemd tot Ridder der Orde van de Eikenkroon
- 21 **Saterd.** 1858. 50-jarige verbintenis aan den Amsterdamschen Schouwburg van A. P. Voitus van Hamme als Balletmeester.
- 22 **ZOND.** 1772, overleed te Parijs de Tooneelzangeres M. J. B. Favart-Duroucerau. Zij schreef eenige tooneelstukken, en was de eerste, die landmeisjes, enz. niet in het gewaad van Hofdames, maar in hare eigenaardige kleeding deed optreden.
- 23 **Maand.** 1686. Ordonnantie der Wethouders van Antwerpen, waarbij bepaald wordt, dat voortaan de armen een vijfde zullen hebben van de zuivere opbrengst van alle vertooningen.
- 24 **Dinsd.** 1819. Andries Snoek, door ongesteldheid verhinderd de zware rol van „Edipus” uit te voeren, trad op als Meinau, in „Menschenhaat en berouw.”
- 25 **Woensd.** 1876. Het Théâtre des Arts, te Rouaan, wordt door brand vernield. Het was in 1774 gebouwd. Bij deze ramp werden 4 menschen gedood, 12 gewond en 4 vermist.
- 26 **Donderd.** 1699, overleed te Parijs Jean Racine; zijne treurspelen behooren onder de beste der Fransche school.
- 27 **Vrijdag.** ☺ *V. M.*
- 28 **Saterd.** 1774, had de verkooping plaats der collectie tooneelstukken, bijeenverzameld door Mr. Joh. v. d. Meer, Azn. Zij bevatte 1622 Nos., te zamen inhoudende meer dan 5000 stukken, en bracht eene som van f 2376.12 op. Onder meer belangrijks, brachten 3 stukken van Feitema in 4to f 64.— op.
- 29 **ZOND.** 1818. Benefice-voorstelling in den Amsterd. Stads-Schouwburg voor Mejuffrouw Polly de Heus, eerste Danseuse, ter tegemoetkoming in de schade, welke zij geleden had, door het afbranden van haar huis, in den nacht van 25—26 dezer maand.
- 30 **Maand.** 1868. W. G. Berkman, danser aan den Amsterd. Schouwburg, verlaat Nederland.

1	Dinsd. 1747. De Amsterdamsche Schouwburg wordt, op last van Burgemeesteren, gesloten, wegens den oorlog.
2	Woensd. 1771. De „Iphigenia in Tauris,” treurspel van Decambon—Van der Werken, voor 't eerst ver- toond in den Haag.
3	Donderd. 1871. De Heer J. J. Stoete herdenkt in den Stads- Schouwburg, te Amsterdam, zijn 50-jarigen loop- baan als Tooneelspeler. Ten zijnen voordeele wordt opgevoerd „De IJzervreter”, waarin de beneficiant de rol vervult van Roch, geheime spion der politie.
4	Vrijd. 1780. Ward Bingley opent zijne tooneelvoorstel- lingen te Leiden.
5	Saterd. ☾ L. K. 1862. Eerste voorstelling van „Spelden-en naaldengeld”, oorspronkelijk tooneelspel door H. Kuijper Gz., in den Stads-Schouwburg, te Amsterdam
6	ZOND. 1800. Amalia Haizinger, eene nitstekende Duitsehe Tooneelkunstenaress, te Carlsruhe geboren.
7	Maand. 1720, overleed te Amsterdam Ludolph Smids, tooneelschrijver en dichter, ten gevolge van een val van een trap, in de Herberg de Keizerskroon.
8	Dinsd. 1847. Wederoptreding van J. Tjasink, in den Stads- Schouwburg, te Amsterdam, als „Lazaro, de Veehoeder.”
9	Woensd. 1845. De Tooneelkunstenaress Catharina Beersmans geboren te Turnhout (in de Kempen.)
10	Donderd. Hemelvaartsdag. 1547. De Rederijker Pie- ter Schuttema te Antwerpen onthoofd, om- dat hij eene ballade geschreven had over eenige daden, door een minderbroeder bedreven.
11	Vrijd. 1723. Jean Gilbert de Campistron, Fransch Dichter, en schrijver van eenige treurspelen overleden in zijne geboorteplaats, Toulouse. Als zijn beste werk wordt genoemd: „Tiridate.”
12	Saterd. 1790, werd te Frederikshold, in Noorwegen, ge- boren: de Deensche treurspeldichter Johan Car- sten von Hauch.
13	ZOND. ☉ N. M. 1761. Geboren, op het eiland Texel, Adriaan Loosjes Petrusz., gunstig bekend Tooneel- dichter. Van 1785—1812 schreef hij zeventien treur- en tooneelspelen.
14	Maandag.
15	Dinsd. 1860. Eerste voorstelling in den Amsterdamschen Stads Schouwburg ten voordeele van het onder- linge Diamantwerkers- Weduwen- en Weezenfonds, waarbij werd opgevoerd: Clémence, of de Dochter van den Advocaat”, en daarna „Juanita”, ballet.

- 16 Woensd. 1808, werd geboren Jan Eduard de Vries, be-
roemd Decoratieschilder, Tooneel-architect, Oud-
Schouwburg- en laatstelijk Directeur van het
Paleis voor Volksvlijt, te Amsterdam.
- 17 Donderdag.
- 18 Vrijdag. **Israëlitisch Pinksteren.**
- 19 Saterdag.
- 20 ZONDAG. ☽ **E. K. Pinksteren.**
- 21 Maand. 2e **Pinksterdag. 1725.** De schoone, talentvolle
Tooneelspeelster Thérèse Lenoir de la Thorillièrre
sterft, in den ouderdom van 62 jaren. Echtge-
noote van den Tooneeldichter F. C. Dancourt.
- 22 Dinsd. 1862. Voorstelling in den Schouwburg, te Am-
sterdam, ten voordeele der slachtoffers van den
brand te Enschedé. Men geeft: „Slavernij. of de
knecht heer over zijn meester” van Mr. Cool.
- 23 Woensd. 1870, overleed, te Londen, de uitstekende humo-
ristisch- satyrische schrijver, Tooneelspeler en
Voorlezer Lemon Mark.
- 24 Donderd. 1561. De Kamers „Lelien” en „Christus-ooghen”,
te Diest, loten wie van beiden er kampen zal
voor de schoonste intrede op het Landjuweel,
te Antwerpen.
- 25 Vrijd. 1681, overleed Spanje’s groote Dramadichter Pe-
dro Calderon de la Barca Henao y Rianno.
- 26 Saterd. 1874. Overlijden van Mevr. L. J. Stoetz-Majofski,
gedurende vijftig jaren Tooneelspeelster aan den
Amsterdamschen Schouwburg.
- 27 ZOND. ☺ **V. M. 1721.** De Rijm-konst-broeders van het
Rhetorica-Gilde: „Prudens Simplicitas” vertoonen
het bly-eindigh treurspel: „de Stantvastighe Geno-
veva.”
- 28 Maand. 1647, werd door den beroemden Tooneelspeler
Adam Karel van Zjermes in den Amsterdams-
schen Schouwburg eene lijkrede gehouden op het
overlijden van P. C. Hooft, waarbij tegenwoor-
dig waren: Vondel, Anslo, van Baerle en Huy-
gens, die deze redevoering, vervaardigd door Geer-
aert Brandt, als een meesterstuk van welspre-
kendheid verhieven.
- 29 Dinsd. 1854. Wederopvoering in den Amst. Stads-Schouw-
b. van „de Wiskonstenaars, of ’t Gevluchte Juffertje”,
blijspel, in 3 bedrijven, door P. Langendijk.
- 30 Woensd. 1755, werd geboren te Maintenon, bij Chartres, de
Fransche Tooneeldichter J. F. Collin d’Harleville.
- 31 Donderd. **III. Sakramentsdag. 1773.** Ludwig Tieck
te Berlijn geboren.

— JUNI —

1	Vrijd.	1861. J. J. Stoete, vroeger 1 ^e komiek aan den Schouwburg, te Amsterdam, viert zijn 40-jarigen tooneeldienst met eene buitengewone voorstelling.
2	Saterd.	1802, werd opgevoerd in den Amsterdamschen Stads-Schouwburg „Het Vredefeest”, met zang en dans, een divertissement van B. N. Fallée.
3	ZOND.	1876, berichtten de H.H. Gustave Prot en Frans Kistemaker, dat zij op 2 September e. k. met een nieuw gezelschap in Frascati, te Amsterdam, 3 maal 's weeks voorstellingen zullen geven
4	Maand. ☾	L. K. 1847. Eerste optreding van Mlle Rachel in den Schouwburg te Amsterdam, als: „Jeanne d'Arc.”
5	Dinsd.	1648. „De eeuwige Vrede,” ziuuespel, werd zesmaal achtereen vertoond, in de Nederduitsche Academie, te Amsterdam.
6	Woensd.	1621. De Nederduitsche Academie, te Amsterdam, outhaalt Zijne Koninglijke Majesteit van Bohemen op een toepasselijk „Spel van zinne.”
7	Donderd.	1805. Karl Albrecht Fichtner, een verdienstelijk Duitsch Tooneelspeler, te Coburg geboren.
8	Vrijd.	1857. Sterfdag van den Engelschen dramatischen schrijver Douglas William Jerrold.
9	Saterd.	1869, sterft de beroemde Engelsche schrijver Charles Dickens.
10	ZOND.	1767, werd te Amsterdam geboren: Dirk Anthony Van de Wart. Wij kennen van zijne hand zes bevallige tooneelstukjes.
11	Maand. ☽	N. M 1574. De Engelsche Tooneeldichter Ben-Johnson, een vriend van Shakspaeere, te Londen geboren. Hij schreef voor het Tooneel circa 50 stukken, waarvan het Treurspel „Catilina bijzonder uitmunt. Zijn overlijden had plaats in 1637 en hij werd begraven in de West-Minster-Abdij.
12	Dinsd.	1644. „De Spaansche Heydin” van Juffr C. Dusart voor 't eerst in den Amsterd. Schouwburg vertoond.
13	Woensdag.	
14	Donderd.	
15	Vrijd.	1875. De nieuwe Rotterd. Schouwburgvereniging heeft in het afgelopen jaar goede zaken gemaakt. De Aandeelhouders bestelden eene som van f 2000.— om aan Directeuren en Artisten een stoffelijk blijk van erkentelijkheid te geven. Er zijn 259 voorstellingen gegeven, waarvan 151 binnen Rotterdam. „De Twee Weezen” is 68 maal en „de Vorstenschool” 38 maal opgevoerd, hetgeen de financieel goede uitkomst heeft veroorzaakt.

← JUNI →

- 16 **Saterd.** 1659. De Rederijkerskamer te Lier, in België, vertoont „de Twee Borsse-Snyers, sijnde de Clucht van den „Verdraeyden Advocaet.”
- 17 **ZOND.** 1762, overleed te Parijs, in den ouderdom van 88 jaren, Prosper Jolyot de Crébillon. Onder zijne nagelaten treurspelen is „Rhadamistus en Zénobia” het voornaamste. Lodewijk XV stichtte hem eene grafzuil.
- 18 **Maandag.** ☽ *E. K.*
- 19 **Dinsd.** 1565. De Kamer „de Goudbloem” won, te Brussel den oppersten prijs van het spel, en werd plechtig te Antwerpen ontvangen.
- 20 **Woensdag.**
- 21 **Donderd.** 1852. Huwelijk van J. H. Albrecht en W. J. R. Engelman.
- 22 **Vrijdag.** 1814 had in den Amsterd. Stads-Schouwburg de eerste opvoering plaats van „De verborgen groef”, door een Engelsch gezelschap, dat, onder Directie van de H. H. Astley, Davil en Parker, in vereniging met onze Holl. Tooneelisten, dezen zomer hier voorstellingen zou geven. Dit stuk werd 13 malen vertoond; daarin kwamen groote evolutiën voor met een aantal paarden, waardoor het zich als een echt spektakelstuk kenmerkte.
- 23 **Saterd.** 1800. Geboortedag van Charlotte Birch-Pfeiffer.
- 24 **ZOND.** 1846, overleed, te Gent, Jan Frans Willems, bekend als de Vader der Vlaamsche Beweging.
- 25 **Maandag.** ☺ *V. M.*
- 26 **Dinsdag.**
- 27 **Woensd.** 1816, werd, te Alkmaar, geboren, de verdienstelijke Dichter en Tooneelschrijver Willem Jacobs Hofdijk. Onder meer bezitten wij van zijne hand, het drama „De bloem der Waereld,” „Theda,” enz enz.
- 28 **Donderd.** 1706, werd de Schouwburg te Haarlem, even buiten de groote Houtpoort, ingewijd met eene Allegorie, opgesteld door Bernard Warnae. Eerst in 1816 werden voor den Schouwburg eigen Decoratiën aangeschaft; vroeger moesten de verschillende Directiën zichzelf daarvan voorzien.
- 29 **Vrijdag.** **H. Petrus en Paulus.**
- 30 **Saterd.** 1816, werd Franz Dingelstedt, Duitsch dichter, in Opper-Hessen geboren. In 1867 werd hij door den Koning van Beijeren, wegens zijne verdiensten ten opzichte van het Tooneel in den erflijken Adelstand opgenomen.

— JULI —

- 1 **ZOND.** 1776. werd de Fransche schrijfster Sophie Gay, geb. Nichault de Lavalette, te Parijs geboren. Wij bezitten van hare hand een aantal Tooneelstukken.
- 2 **Maand.** 1714, werd de beroemde Duitsche opera-componist, Christoph Willibald von Glück, te Weidenwang, bij Neumarkt, in de Boven-Paltz, geboren.
- 3 **Dinsd.** ☾ *L. K.* 1778, overleed, te Ermenonville, de Fransche schrijver en dichter: Jean Jacques Rousseau. Hij bewerkte, onder meer, voor het Tooneel: „Le devin de village”, hetwelk met veel bijval te Fontainebleau werd opgevoerd.
- 4 **Woensd.** 1754. Sterfdag van den Franschen Blijspeldichter: Philippe Néricault Destouches.
- 5 **Donderd.** 1808, werd te Keulen geboren: Johannes Matthias Firmenich, Dichter en Tooneelschrijver.
- 6 **Vrijdag.**
- 7 **Saterd.** 1781, overleed te Amsterdam de Tooneeldichter Hendrik van Elverveldt, van wien vele oorspronkelijke stukken in den Amsterdamschen Schouwburg werden opgevoerd, en van wiens hand wij mede vele vertalingen bezitten.
- 8 **ZOND.** 1621. Jean de La Fontaine, Frankrijks grootste fabeldichter, die ook eenige tooneelwerken schreef, te Chateau Thierry (Champagne) geboren.
- 9 **Maand.** 1828, overleed, in den ouderdom van 78 jaar, Friedrich Hildebrand von Einsiedel, Opperhofmeester van de Groot-Hertogin Louise van Saxe-Weimar. Hij bewerkte onderscheidene stukken van Calderon en schreef „Grundliniën zu einer Theorie der Schauspielkunst.”
- 10 **Dinsdag.** ☉ *N. M.*
- 11 **Woensdag.**
- 12 **Donderd.** 1859. Johan Ludwig Deinhardstein, Duitsch Tooneeldichter, te Weenen overleden. Tot zijne beste tooneelwerken behooren: „Die verschleierte Dame,” „Das Bild der Danae” en „Ehestandsqualen.”
- 13 **Vrijd.** 1816, werd te Kreuzburg, in Silezië, geboren: de gunstig bekende Tooneelschrijver: Gustav Freytag.
- 14 **Saterdag.** 1833, overleed in den ouderdom van 63 jaar, te Amst., de tooneelschrijver Abraham Louis Barbaz.

— JULI —

- 15 **ZOND.** 1824. T. J. Majofski geeft in den grooten Schouw-
burg, te Gent, eene benefice-voorstelling met „Het
schimpdicht, of de oogen-meester uit liefde”, waarin
de beneficiant optreedt als kapitein Klinker, en
tot nastuk „Frosine, of de laatst aangekomene.”
- 16 **Maandag.**
- 17 **Dinsdag.** ☽ *E. K.* 1862. De direct. Roobol en Tjasink geven
te Leeuwarden eene voorstelling van „De verzoening,
of de broedertwist”; daarna: „Op water en brood.”
- 18 **Woensd.** 1756, overleed te Haarlem, Pieter Langendijk, in
den ouderdom van 73 jaren. Hij schreef verschil-
lende zeer geestige blijspelen; terwijl na zijn dood,
behalve „Xantippe”, nog van hem het licht zagen:
„Papius, of het oproer der vrouwen binnen Rome”,
en „De Spiegel der Vaderlandsche kooplieden.”
- 19 **Donderd.** 1876, werd de Oud-Tooneeldirecteur van den Am-
sterd. Stads-Schouwburg, de Heer J. Tjasink, be-
noemd tot Adviseur bij den Raad van Toezicht
van de Vereeniging „Het Nederl. Tooneel”.
- 20 **Vrijdag.**
- 21 **Saterdag.**
- 22 **ZOND.** 1515. De Kamer „de Goudbloem”, van Antwerpen,
behaalt veel eer op het groot Landjuweel, dat te
Mechelen door „de Pioene” gehouden werd.
- 23 **Maandag**
- 24 **Dinsd.** 1803. De beroemde Tooneeldichter en Roman-
schrijver, Alexander Dumas, geboren te Villers-
Cotterets, in Picardië.
- 25 **Woensd.** ☺ *V. M.* 1876, geraakte de Schouw-
b. (Central-Halle), te Hamburg, tijdens de voorstelling, in brand
en werd geheel vernield. Geen der toeschouwers in
de zaal bekwam eenig letsel; doch eenige leden van
het personeel en sommige manschappen der brand-
weer werden gewond.
- 26 **Donderd.** 1619. De Haarlemsche Rederyckerskamer de „Wijn-
gaardranken”, met kenspreuk: „Liefde boven al”,
vertoont „Haarlems Belegering”, een treur-blij-
eyndespel van Mr. G. Van der Eemdb.
- 27 **Vrijdag.**
- 28 **Saterd.** 1779. De tooneelvereeniging van Jan Punt opent
te Vlissingen hare zomervoorstellingen.
- 29 **ZONDAG.**
- 30 **Maandag.**
- 31 **Dinsd.** 1828. Frans August Gevaert wordt te Huyse, in
Oost-Vlaanderen, geboren. Hij heeft reeds verschei-
dene Opera's geschreven, die in Frankrijk en elders
met veel bijval werden opgevoerd. Tegenwoordig is
Gevaert bestuurder der Brusselsche Muziekschool.

← AUGUSTUS →

- 1 **Woensd.** 1857. overleed, te Antwerpen, de verdienstelijke Roman- en Tooneelschrijver Peter Frans van Kerekhoven.
- 2 **Donderd.** ☾ *L. K.* 1778. Geboren, te Dordrecht, Johannes Kisselius, dichter en tooneelschrijver. Onder meer schreef hij: „de Blanke en de Zwarte”, „Eleonora van Rosalba”, „Candor” tooneelspelen, benevens „Selicour”, treurspel.
- 3 **Vrijd.** 1561. Plechtige intrede, te Antwerpen, der 14 Brabantsche Kamers, met 1403 mannen te paard, 23 praal- en 196 reiswagens, die deel komen nemen aan het landjuweel der Rederijkkamer „de Violiere”.
- 4 **Saterdag.**
- 5 **ZOND.** 1510. Bij vonnis der Wethouders wordt aan de Kamer „de Violiere”, als zijnde de oudste Antwerpsche Kamer, het recht toegewezen van voor- gaan, voorzitten en vooroefenen.
- 6 **Maandag.**
- 7 **Dinsd.** 1872. Gustaaf Emile Devrient, de jongste der drie broeders, mede een uitmuntend Tooneelspeler, overleden te Dresden.
- 8 **Woensdag.**
- 9 **Donderd.** ☉ *N. M.* 1506. De kamer „De Goudbloem”, van Antwerpen, brengt een bezoek aan „den Groeyenden Boom”, te Lier, en de stad vereerde de vergadering met zes stoopen Rijnschen en twee stoopen rooden wijn.
- 10 **Vrijdag.**
- 11 **Saterd.** 1714, overl., te Gouda: de dichter Christoffel Pierson.
- 12 **ZOND.** 1783. Ward Bingley en Mad. Fleury vragen en verkrijgen het privilege, om elk op hunne beurt het Rotterdamsche tooneel te bespelen.
- 13 **Maand.** 1657. De Brusselsche kamer „Maria-krans” wordt hersticht, onder den naam van „de Wyngaard”.
- 14 **Dinsd** 1540. Karel V. wordt te Utrecht verrast met een zinnespel: Zijne overwinning op Soliman en Barbarossa, als „vianden van de kersten-geloeve behaald.”
- 15 **Woens.** ☽ *E. K.* **Maria-Hemelvaart.** 1766. Andries Snoek, te Rotterdam, geboren.
- 16 **Donderd.** 1529. Bevel der Wethouders van Antwerpen, dat de Rederijkers feest zullen vieren, ter gelegenheid van het sluiten des Vredes te Kamerijk. Verscheidene prijzen worden uitgelooft.

← AUGUSTUS →

- 17 **Vrijd.** 1834. Peter Benoit, te Harlebeke, geboren; de aanvoerder der beweging tusschen de Nationalen en Cosmopolieten heeft zijne nationale leerstelsels in Oratoriums, Liederen, Opera's enz., gehandhaafd.
- 18 **Saterd.** 1862. A. Peters wordt weder als deelgenoot opgenomen in de Directie van den Amsterd. Schouwburg.
- 19 **ZOND.** 1777. De Duitsche Blijspeldichter Karl Wilhelm Salice-Contessa te Hirschfeld geboren.
- 20 **Maand.** 1867. J. E. de Vries treedt af als Tooneeldirecteur, om zich enkel aan het Decoratieschilderen te wijden.
- 21 **Dinsdag.**
- 22 **Woensd.** 1759. Geboren te Haarlem Jan van Walré, schrijver van verschillende tooneelwerken, waaronder vooral uitmunt „Willem I, Prins van Oranje”.
- 23 **Donderd.** ☺ *V.M.* 1875. De groote, historische optocht, ingericht door de Rederijkkamer „de Olijftak”, met behulp van het Stadsbestuur, doorkruist de straten der stad Antwerpen.
- 24 **Vrijd.** 1561. Intrede te Antwerpen van vier kamers van Rhetorika van minderen rang, die kwamen voor het Hagespel van het Landjuweel der Camer „de Violiere.” Deze telden 240 man te paard, 77 te voet, 2 speel- en 37 reiswagens.
- 25 **Saterd.** 1803, overleed te Amsterdam, in het St. Pietersgasthuis, Johannes Nomsz., door zijn tooneelarbeid zeer bekend. Hij werd in 1738, te Amsterd. geb.
- 26 **ZOND.** 1553. De magistraat van Antwerpen schenkt aan de Rederijkkamer „de Olijftak”, het recht om aan 75 personen vrijbrieven te verkoopen, krachtens welke deze van den waakdienst ontslagen worden.
- 27 **Maandag.**
- 28 **Dinsdag.**
- 29 **Woensd.** 1529. Ordonnantie van „de Goudbloem”, te Antwerpen, waarbij bepaald wordt, dat de Prins en de Hoofdman der Kamer eens in hun leven „een Juweelke van Silvere” zouden geven; de dekens en ondermans respectievelijk twee, en anderhalf-once zivers, ten profijte der Camere.
- 30 **Donderd** 1490. De Kamer „De Goudbloem”, van Antwerpen, vertrekt naar Lier, om deel te nemen aan de feesten van de „Jenetten of de Ongeleerden.”
- 31 **Vrijd.** ☾ *L. K.* 1876. Laatste voorstelling, vóór hun uitéengaan, van het gezelschap. „De Vereenigde Tooneelisten van den Amst. Stads Schouwburg”, onder leiding van Stumpff en Veltman, in den Schouwburg Van Lier, aldaar. Opgevoerd werd: „Zege na Strijd”.

← SEPTEMBER →

1	Saterd.	1876. De Directie Le Gras, van Zuijlen en Haspels, die tot dusverre alleen in den Nieuwen Schouw. te Rotterd. optraden, aanvaardden, als Tooneelbest. ook het bespelen van den Grooten Schouw., aldaar.
2	ZOND.	1876. Onder Directie van G. Prot en F. P. Kistemaker, wordt het Tooneel in Frascati, in de Nes, geopend met „John Gentle of de Engelsche weddenschap”.
3	Maand.	1867. De eerste Leuvensche Schouwburg ingewijd met het zangspel „Romeo en Juliette”.
4	Dinsd	1633, werd te Bodegraven geboren: Pieter Verhoek Zijn oorspronkelijk treurspel „Karel de Stoute” werd het eerst in 1689 in den Amsterd. Schouwburg vertoond.
5	Woensd.	1876, wordt door de Vereeniging „Het Nederlandsch tooneel” voor het eerst in den Koninkl. Schouw. te 's Hage, eene voorst. gegeven. Werd opgev.: „Sofonisbe”, daarna „Hieronimus Jamaar”, door Helvet. Van den Bergh.
6	Donderd.	1876. Eerste voorstelling in den Stads Schouw., te Amsterdam, van de Vereeniging „Het Nederl. Tooneel”. Werd opgevoerd: „Sofonisbe”, naar Geibel, door H. J. Schimmel, daarna „Hieronimus Jamaar”, door Helvet. Van den Bergh.
7	Vrijd. ☉	N. M.
8	Saterd.	Maria Geboorte. Isr. Nieuwjaar. 1873. Debuut van J. P. A. Vink bij de Directie van Ed. Bamberg en F. Bouwmeester, te Rotterdam, als Jobson, in „Arthur, of Zestien jaren later”.
9	ZONDAG.	
10	Maand.	1859. Opvoering van de eerste der zeventien voorstellingen van „Een Amsterdamsche jongen”, door Mr. J. v. Lennep, op den Stads-schouwburg, onder Directie van de HH. Roobol en Tjasink.
11	Dinsd	1795. „Apollo's verschijning in zijn tempel”, zinnesp., opgev. ter opening van den Schouw., te Amsterd.
12	Woensd.	1863. Wederoptreden van Mevr. Kleine, in den Amsterdamschen schouwburg, met „Jane Eyre,” na een driejarig verblijf te Rotterdam.
13	Donderd.	1864. Eerste voorstelling en daarna gedurende de geheele kermis wordt in den Amsterd. schouwburg opgevoerd: „Waarheid en logen, of de Reis door drie werelddeelen”, daarna: De Verhinderde bruiloft van Pierrot”.
14	Vrijd. ☽	E. K. 1845, werd de oude Rederijderskamer „de Roos”, te Leuven, weder opgericht.
15	Saterd.	1875, had eene algemeene vergadering plaats der Dordrechtsche afdeeling van het Tooneelverbond.

— SEPTEMBER —

- 13 **ZOND.** 1784. C. Beijerman debuteert in den Amst. schouwburg als Fop. Opgevoerd werden de blijspelen: „De Verstrooide van gedachten”, en „De Listige vrijster”.
- 17 **Maand.** **Isr. Grootte Verzoendag — 1804**, werd Prudens van Duyse, te Dendermonde, geboren. Hij was een van Vlaanderens beste dichters, en een der eersten, die, na 1830, voor het Vlaamsch Tooneel, hetzij vertaalde, hetzij oorspronkelijke stukken leverde.
- 18 **Dinsd.** 1875. Te Haarlem werd door een liefhebberijgezelschap eene voorstelling gegeven, ten voordeele van de nagelaten betrekkingen van een bij de exercitie aldaar doodgeschoten militair.
- 19 **Woensd.** 1783. De tooneelschrijver P. Haverkamp huldt de verdienste van den acteur Hilverdink en der actrice Passé, in een „Dankoffer,” na het opvoeren van zijn „Brutus”, in den Amst. schouwburg.
- 20 **Donderd.** 1778. Overleden te Amst. Balthazar Huydecoper, schrijver van het bekende Treurspel „Achilles”.
- 21 **Vrijd.** 1869. De groote, nieuwe schouwburg te Dresden wordt door brand verwoest. O. a. werd ook de prachtige collectie portretten van artisten bij deze gelegenheid vernield.
- 22 **Saterd.** ☺ **V. M. Isr. Loofhutfest. 1873.** — Eerste opvoering door de Vereenigde Tooneel. in het Grand Théâtre Van Lier, van: „George de Lalaing, Graaf van Rennenberg”, historisch drama door D. F. van Heijst, waaraan Teylers tweede Genootschap, te Haarlem, de gouden medaille heeft toegewezen.
- 23 **ZOND.**
- 24 **Maand** 1668. Op bevel van Alva, wordt Van Stralen, Burgem. van Antwerpen en Hoofdman der Rederijkkamer „De Violiere”, te Vilvoorden onthoofd.
- 25 **Dinsd.** 1875. Overleden Jan-Eduard de Vries, sedert 7 Sept. 1868 Directeur van het Paleis voor Volksvlucht.
- 26 **Woensd.** 1375. Dood van Roderich Benedix, een der verdienstelijkste Duitsche tooneelschrijvers.
- 27 **Donderd.** 1875. De Koninklijke letterlievende Vereeniging „Hooger zij ons Doel” viert haar veertigjarig bestaan.
- 28 **Vrijd** 1779. De Acteur J. H. Hoedt wordt te Rotterdam geboren.
- 29 **Saterd.** 1764. Vreugdeviering in Apollo's Choor, ter geboorteverjaring van den Gouv.-Generaal van Neêrl. Indië Van der Parra, op het Schouwtooneel, te Batavia.
- 30 **ZOND.** ☾ **L. K. Isr. Vreugde der Wet. 1556.** Philips II gelast de Gerechts-officieren, de Rederijkers in het oog te houden, en geene stukken meer te laten opvoeren, voordat zij onderzocht en goedgekeurd zijn.

← OCTOBER →

1	Maand. 1876. opent de Directeur A. Van Lier, in het Grand Théâtre, Amstelstraat, zijne Duitsche voorstellingen met „Die Fletermaus“, von Joh. Strauss.
2	Dinsd. 1875. Tooneelwedstrijd te Breda, uitgeschreven door de kamer „Vreugdendal“.
3	Woensd. 1875. Te Brussel wordt, in de zaal „Alhambra“, een Vlaamsche schouwburg geopend, in tegenwoordigheid van een groot aantal belangstellenden. De tooneelspelers worden met geestdrift begroet.
4	Donderd. 1875. Bij het opvoeren, te Brussel, van „de Reis rondom de wereld in 80 dagen“, is de olifant aldaar door een valluik gestort, doch zonder ongelukken te veroorzaken.
5	Vrijd. 1871. Vijftigjarig jubilé van Mevr. Stoetz-Majofski, als tooneelspeelster bij den Stads-Schouwburg, te Amsterdam. Zij trad op als „Naatje Kwikmedir“, in het kluchtspel „Parade op den Dam“, door Mr. C. Th. van der Bruggen van L.
6	Saterd. <i>N. M.</i> 1836. Overlijden van J. Jelgerhuis Rzn., in den ouderdom van 66 jaar.
7	ZOND. 1753. J. Punt speelt in „t Beleg van Leiden“, de rol van Burgemeester Van der Werff, met een opzettelijk daarvoor vervaardigde Carré-pruik en bef, tot Corver's groote ergernis.
8	Maand. 1765. Overleden te Amsterdam Nicolaas Willem Op den Hooff. Hij leverde verschillende, meest goede vertalingen van Fransche treur- en blijspelen.
9	Dinsdag. 1876. Eerste opvoering in het Theatre Frascati, Dir. Prot en Kistemaker, van „De reis naar de maan“, bij welke gelegenheid de Drommedaris aldaar voor het eerst debuteert.
10	Woensd.
11	Donderd. 1797. Jan Hendrik Hoedt, later verdienstelijk acteur, op het schip Jupiter, onder den Admiraal de Winter, in den zeeslag bij Kamperduin, als aide-Chirurgien, met dezen gevangen genomen.
12	Vrijdag.
13	Saterd. 1561. Intrede, te Brussel, der bekroonde Kamer op het landjuweel te Antwerpen
14	ZOND. <i>E. K.</i> 1869. Eerste opvoering van „Lief onder elkaar“, naar het Hoogd van Mr. C. Th. v. d. Bruggen v. L., als benefiet voor Mevrouw Stoetz-Majofski, met de rol van „Mevrouw van Halten“.
15	Maand. 1853. Eerste voorstelling in den Schouwburg te Amsterdam van „Joan Wouterz.“, drama in 5 bedrijven, door H. J. Schimmel.

— O C T O B E R —

- 16 Dinsd. 1822. Eva Maria Veigell, de echtgenoot van Englands grooten tooneelspeler David Garrick, in den ouderdom van 98 jaren overleden.
- 17 Woensd. 1854. Tweede voorstelling der Duitsche opera, te Amsterdam, met Mevr. Marie von Marra, als „Lucie de Lammermoor“.
- 18 Donderd. 1774, wordt te Leiden „Polieukte“ in den Schouwburg door eenige tooneelliefhebbers opgevoerd.
- 19 Vrijd. 1561. Sluiting der Brusselsche feesten. Door den „Maria Krans“ werd opgevoerd: „Het spel van zinnen“, vertoond op het landjuweel, te Antwerpen.
- 20 Saterd. 1618. De Rederijkkamer „de Goudbloem“, te Antwerpen, teekent een huurceel met den wijntavernier Smits, uit den Hert, op de Meir, waarbij deze zijne bovenzaal verhuurt, om vertooningen te geven.
- 21 ZOND. 1826. Talma's lijkfeest gevierd in het Théâtre Français, te Parijs.
- 22 Maand. ☺ V. M. 1859. Sterfdag van Ludwig Spohr, een van Duitschlands grootste componisten.
- 23 Dinsd. 1867. Blondin, de held van de Niagara, voert op een 60 voet hoog gespannen koord in het Paleis voor Volksvlijt, te Amsterdam, belangrijke toeren uit.
- 24 Woensd. 1789, werd te Amsterdam, begraven Lucretia Wilh. van Merken. Zij was geboren, te Amsterd in 1721, en schreef onder meer, het Treursp. „Jacob Simonsz. de Rijk“.
- 25 Donderd. 1823. Eerste opvoering, te Weenen, der „Euryanthe“, van C. M. von Weber.
- 26 Vrijd. 1826. Talma's stoflijk overschot wordt te Parijs op de begraafplaats Père-Lachaise ter aarde besteld.
- 27 Saterd. 1864. Feestviering der 50-jarige Verbintenis van den Heer N. J. Potdevin, als eerste hoornist aan het Orchest van den Amsterd Stads-Schouwburg, bij welke gelegenheid hem door den Directeur, J. Tjasink, een gouden horloge wordt aangeboden.
- 28 ZOND. 1855. Overleden, te Groningen, de beroemde dichter Hajo Albert Spandaw.
- 29 Maand. ☾ L. K. 1697. De Vrede wordt met een „Zinnespel“ (bij Lescaille uitgegeven) op het Amsterdamsche Tooneel plechtig gevierd.
- 30 Dinsd. 1751. De beroemde blijspeldichter en Parlementredenaar: Richard Brinsley Sheridan, te Dublin geb.
- 31 Woensd. 1805. Feestviering bij het 25-jarig jubilé van Mevr. Wattier-Ziesenis, als Tooneelspeelster van den Amsterdamschen Stads-Schouwburg.

— NOVEMBER —

- 1 Donderd. **Allerheiligen.** — 1774. Elisabeth Pilotti speelt voor de eerste maal uitnemend de rol van Roxelane in „Soliman II”. van Nomsz.
- 2 Vrijd. 1826. Charles Victor Hugo, oudste zoon van Victor Hugo, wordt te Parijs geboren. Hij bewerkte den roman „Les misérables” voor het tooneel en schreef het blijspel „Je vous aime.”
- 3 Saterd. 1783, overleed de Fransche blijspeldichter Charles Collé, in den ouderdom van 74 jaren. Hij werd in 1709 te Parijs geboren.
- 4 ZOND. 1871. De Heer J. Tjasink herdenkt zijn 12½-jarig bestuur als Directeur van den Stads-Schouwburg, en ontvangt te dier gelegenheid een rijk zilveren Theeservies, met album, van de Heeren Mr. C. Th. v. d. Brugghen v. L., W. J. Hofdijk en J. H. Schut, namens 120 kunstvrienden en bezoekers van den Schouwburg.
- 5 Maand. ☉ N. M. 1757, overleed te Utrecht Gerard Muysen.
- 6 Dinsdag 1865. Herhaalde voorstellingen op den Stads-Schouwburg, te Amsterdam, van: „Het gebed der Schipbreukelingen”.
- 7 Woensd. 1865. Voorstelling in den Amsterd. Stads-Schouwburg van „Robert le Diable”, met Mr. Caubet.
- 8 Donderd. 1781, werd opgevoerd „De Hollandsche matroos, of de Helden van Doggersbank,” in het oorspronkelijk Fransch van Mayeur, voor de vorstelijke familie van Oranje.
- 9 Vrijdag.
- 10 Saterd. 1859. Met veel luister wordt te Antw. de honderdste verjaring van Schiller's geboortedag gevierd.
- 11 ZOND. 1814. Jan Conrad Hacke van Mijnden te Haarlem geboren. Hij vertaalde „De Hel” van Dante Aligieri, en gaf dien allerkostbaarst uit; hij was ook schrijver van „Zege na Strijd”.
- 12 Maandag.
- 13 Dinsd. ☽ E. K. 1813. De komiek (A. F.) Rosenveldt treedt in den Rotterdamschen Schouwburg op in „De Twee Grenadiers, of het Misverstand”, den hoed met een 6 ellen lang Oranjelint versierd. Des nachts werd hij echter, op last der Fransche politie, van zijn bed geligt en naar Frankrijk vervoerd.
- 14 Woensd. 1855. Ter benefice van C. J. Roobol, wordt in den Amsterd. Schouwburg eene wederopvoering gegeven van „Emilia Galotti”. Mej. S. Sablailrolles vervulde de rol van Emilia
- 15 Donderd. 1862. Wederoptreden in den Amsterd. Schouwburg van den Duitschen Opera-zanger Carl Formes.

← NOVEMBER →

- 16 **Vrijd.** 1863. Feestvoorstelling in den Stads-Schouwburg bij gelegenheid van den vijftigjarigen gedenkdag van Neêrlands herboren onafhankelijkheid, onder het Oranje-Stamhuis, met eene eerste voorstelling van „Onder vreemde overheersching 1810—1813” door P. Rosmade.
- 17 **Saterd.** 1490. Burgemeester en Schepenen van Antwerpen beloven jaarlijks „dry ponden grooten” aan de kamers „de Goudbloem” en „de Violiere”, zoolang zij de Rhetorica beoefenen zullen.
- 18 **ZOND.** 1874. Mevrouw Verstraeten viert plechtig, te Antwerpen, haar vijf-en-twintigjarig jubilé als tooneelkunstenares.
- 19 **Maand.** 1871. Friedrich Devrient, Duitsch tooneelspeler en zoon van den uitstekenden Karl August, verbindt zich aan den Duitschen Schouwburg te St. Petersburg.
- 20 **Dinsd.** ☺ *V. M.* 1833, overleed de Amsterdamsche Boekhandelaar, later Hoofd-Ambtenaar bij het Ministerie van Binnenl. Zaken, Jan Steven Van Esveldt Holtrop. Van hem bezitten wij een groot aantal vertalingen van tooneelstukken.
- 21 **Woensd.** 1795. J. B. Bergé debuteert aan den Amsterdamschen Schouwburg als „Krispijn”, in het zangspel „De Melomanie.”
- 22 **Donderdag.**
- 23 **Vrijd.** 1825. Overlijden van den zeer verdienstelijken tooneeldichter Karl Friedrich Hensler. Ongeveer 200 Tooneelstukken zagen van hem het licht, waar onder vooral uitmunten: „Das Donau-Weibchen” en „die Teufelsmühle.”
- 24 **Saterd.** 1832, werd te Parijs de opvoering verboden van Victor Hugo’s „Le roi’s amuse”. (Frans Ien zijn hof).
- 25 **ZOND.** 1532. Geboorte te Madrid van Lopez Felix de Vega Carpio, die op 27 Augustus 1635 overleed, en meer dan 2000 tooneelstukken bijeenbracht en naliet.
- 26 **Maand.** 1662. De compagnie van Jan Bapt. Van Fornenburg speelt, te ’s Gravenhage, voor de eerste maal, „de Ongeluckige liefde van Dido de Koningin”, door J. van der Does.
- 27 **Dinsd.** ☾ *L. K.* 1787. Talma treedt voor ’t eerst op te Parijs, in de „Iphigenia in Tauris”, als Orestes.
- 28 **Woensdag.**
- 29 **Donderdag.**
- 30 **Vrijd.** 1840. Ter plechtige inhuldiging van Z. M. Willem II, wordt in den Amsterdamschen Stads-Schouwburg gegeven: „Het feestvierend Nederland”, zinnebeeldige voorstelling door C. J. Roo-bol, muziek van J. B. van Bree.

← DECEMBER →

- 1 **Saterd.** 1864. Eerste voorstelling der Duitsche Opera, in den Amsterdamschen Schouwburg, onder Directie van Arthur Deitz. Er werd opgevoerd „Don Juan.”
- 2 **ZOND.** 1813. Willem Frederik, Prins van Oranje (Koning Willem I) woont, in den Stads-Schouwburg, te Amsterdam, de voorstelling bij van „Het turfschip van Breda”.
- 3 **Maandag.**
- 4 **Dinsd.** ☉ *N. M.* 1732, overleed de Engelsche tooneeldichter John Gay.
- 5 **Woensd.** 1791. Sterfdag van den beroemden Duitschen componist: J. C. W. A. Mozart.
- 6 **Donderd.** 1806, werd de Fransche tenorzanger, Gilbert Louis Duprez, te Parijs geboren. Ook als compouist heeft hij zich door verschillende opera's bekend gemaakt.
- 7 **Vrijd.** 1576. De Rederijkkamer „de Goudbloem” laat eene rente ten haren behoeve bezetten. Dit mag als een bewijs gelden van den welstand der Antwerpsche Rederijkkamers in die benarde tijden.
- 8 **Saterd.** **Maria Onbevleete Ontvangenis.**
- 9 **ZOND.** 1448. De Schepenen en Raad van Gent berichten „de Fonteinisten” dier stad, dat zij alle Zondagen, om zeven uur, de mis moeten hooren, in eene bijzondere daartoe aangewezen kapel der St. Nikolaaskerk.
- 10 **Maand.** 1788 werd de Duitsche dichter en tooneelschrijver Joseph Vrijheer von Eichendorff geboren op het landgoed Lubowitz, bij Ratibor, in Opper-Silezië.
- 11 **Dinsd.** 1843, overleed, te Lyon, Casimir Delavigne, Fransch tooneeldichter.
- 12 **Woensd.** ☾ *E. K.* 1830. Eerste voorstelling van „Karel XII”, vertaald uit het Fransch, door Mr. J. van Lennep, in den Schouwburg, te Amsterdam
- 13 **Donderd.** 1799, werd te Dusseldorp de beroemde Duitsche dichter Heinrich Heine geboren. Voor het Tooneel schreef hij „Almansor” en „Radeliff.”
- 14 **Vrijd** 1682. De Nederlandsche dichter Hermanus Van den Burg werd te Amsterdam geboren. Onder meer, bezitten wij van hem het kluchtspel „De gehoornde schout”
- 15 **Saterd.** 1795. W. Van Dinse, na op 1 December in den Amsterdamschen Schouwburg te zijn uitgefloten, wordt aldaar als „Siegfried”, in „Siegfried van Hohenwart”, uitbundig toegejuicht.

← DECEMBER →

- 13 **ZOND.** 1827 Maria Dambock, eene uitstekende actrice van den K. K. Schouwburg, te München, in Fürstenfeld, aan de grenzen van Stiermarken, geboren.
- 17 **Maandag.**
- 18 **Dinsd.** 1786. Geboorte van C. M. von Weber, te Eutin, in Holstein. Hij behoort onder Duitschlands grootste componisten.
- 19 **Woensd.** 1703, werd te Antwerpen, bij gelegenheid van 's Konings verjaardag, opgevoerd: „De dood van Clytus”, vervaardigd door Barbara Kerriex.
- 20 **Donderd.** ☺ *V. M.* 1657. Verordening, waarbij vastgesteld wordt, dat de Antwerpsche Rederijkkamers slechts uit 60 leden mogen bestaan, omdat velen zich laten opschrijven om van den wijkdienst ontslagen te zijn.
- 21 **Vrijd.** 1837 overleed te Haarlem (zijne geboorteplaats): Jan Van Walré, als tooneeldichter en ook als dilettant tooneelspeler bekend.
- 22 **Saterd.** 1863. Optreden in den Stads-Schouwburg van Colomann-Schmidt, als Tannhäuser.
- 23 **ZONDAG.**
- 24 **Maandag.**
- 25 **Dinsd.** **Kerstfeest.** — 1749. De Nederlandsche dichter Gilbert de Flines, schrijver van het blijspel „De ontrouwe voedster”, te Londen overleden.
- 26 **Woensd.** 2de **Kerstdag.** — 1806. N. Carmontelle, Fransch dichter en dramatisch schrijver, overleden. Hij werd, in 1717, te Parijs geboren Mevrouw de Gentis gaf, in 1825, 3 deelen van zijne onuitgegevene stukken in het licht.
- 27 **Donderd.** ☹ *L. K.* 1863. Optreden van Mejuf. Augusta Brenkon, in den Stads-Schouwburg, te Amsterdam, als Elvira, in den „Don Juan”.
- 28 **Vrijd.** 1825. Mej. J. C. Hoeft viert haar zilveren Tooneelfeest in den Schouwburg, te Rotterdam.
- 29 **Saterd.** 1852. Koperen Jubelfeest van Jan-Eduard de Vries, als Schouwburg-Directeur, te Amsterdam.
- 30 **ZOND.** 1847. Eerste debuut in den Amsterdamschen Schouwburg van Mej. Bartels, met „Epicharis.”
- 31 **Maand.** 1818. werd Neêrlands eerste tooneelkunstenaress, Maria Johanna Kleine-Gartman, te Amsterdam geboren.

VERJAARDAGEN
 VAN DE
 VORSTELIJKE HUIZEN
 VAN
 NEDERLAND EN BELGIË.

---

		geb. A°.
18 Febr.	Prinses Louisa, Hertogin van Saxon.....	1858.
19 "	WILLEM III, Koning der Nederlanden, Groothertog van Luxemburg, enz. enz.....	1817.
28 "	Prins Frederik der Nederlanden.....	1797.
24 Maart.	Prins Philippe, Graaf van Vlaanderen.....	1837.
8 April.	Prinses Sophia der Nederlanden, gehuwd met Karel Alexander, Groothertog van Saxon-Weimar-Eisenach.....	1824.
8 "	Prins Albert, zoon van den Graaf van Vlaanderen.....	1875.
9 "	LEOPOLD II, Koning der Belgen.....	1835.
9 Mei.	Prinses Marianne der Nederlanden.....	1810.
21 "	Prinses Stéphanie Clotilde, Hertogin van Saxon.....	1864.
3 Juni.	Prins Baudouin, zoon van den Graaf van Vlaanderen....	1869.
7 "	Prinses Charlotte, ex-Keizerin van Mexico.....	1840.
13 "	Prins Hendrik der Nederlanden.....	1820.
17 "	SOPHIA, Koningin der Nederlanden.....	1818.
5 Juli.	Prinses Maria der Nederlanden, gehuwd met Willem, Prins von Wied.....	1841.
30 "	Prinses Clémentine, jongste dochter van Z. M. den Koning der Belgen.....	1872.
23 Aug.	MARIA HENRIËTTE, Koningin der Belgen.....	1836.
25 "	Alexander, Prins der Nederlanden.....	1851.
4 Sept.	Willem, Prins van Oranje.....	1840.
18 Oct.	Prinses Josephine, dochter van den Graaf van Vlaanderen...1872.	
17 Nov.	Prinses Marie, Gravin van Vlaanderen.....	1845.
30 "	Prinses Henriëtte, dochter van den Graaf van Vlaanderen...1870.	

S T A A T

DER

NOORD- EN ZUID-NEDERLANDSCHE

TOONEELGEZELSCHAPPEN.

SPEELSEIZOEN

September 1876 tot Mei 1877.

DE VEREENIGING
„HET NEDERLANDSCH TOONEEL.”

Met een waarborg-kapitaal van *f* 100,000.—
waarvan *f* 10,000.— zijn gestort.

A M S T E R D A M.

S T A D S - S C H O U W B U R G.

STEDELIJK BEHEER:

JOHs. HILMAN.
J. F. TACK, Hzn.
A. J. DE BULL.

RAAD VAN BEHEER:

H. J. SCHIMMEL.
A. C. WERTHEIM.
L. A. H. HARTOGH.
Mr. J. E. BANCK.
J. ELIAS HACKE.
J. TIASINK, *Adviseur*.
J. H. RÖSSING, *Secretaris en Bibliothecaris*.

ADMINISTRATIE:

W. STUMPF, *Directeur-gérant*.
C. J. MIENIKUS, *Secretaris*.
C. J. A. DE WITTE, *Boekhouder*.
L. A. J. KETTMANN, *Eerste Regisseur*.
F. STEMMERIK, *Tweede Regisseur en Eerste Tooneelmeester*.
W. P. DE LEUR, *Tweede Regisseur*.
C. J. MORIN, *Tweede Tooneelmeester*.
W. WIJSMAN, *Orkest-Directeur*.
L. A. KLEINE, "

PERSONEEL,

Dames.

- M. J. KLEINE-GARTMAN, vereerd door Z. M. den Koning met de groote Gouden Medaille van Verdiensten, Hoofdrol in alle vakken.
W. ELLENBERGER, Jonge eerste hoofd- en eerste rol.
A. E. FUCHS, Ernstige minnaresrol.
BERTHA VOS, Vroolijke minnaresrol.
A. VERWOERT, Eerste jonge boertige- en jongensrol.
EVELINA KAPPER, Jonge boertige zangrol en tweede minnares.
ELISA KAPPER, Tweede boertige jonge rol.
W. J. R. ALBREGT-ENGELMAN, Karakter- en karikatuurrol.
I. CHR. STOETZ, Goede moederrol en karikatuurrol.
H. v. SLUIJTERS, Behaagzieke- en tweede moederrol.
C. W. F. GÖTS-SCHEPS, moeder- en behaagzieke rol.
E. FUCHS, } Arglooze rol.
W. VALOIS, }
A. B. L. RUFFA, }
E. C. C. COERDES DE LA BIJE, }
E. DENIS-KNIJP, }
C. FUCHS, }
A. LESGER-BRANDTE, }

Rollen van
gadienstigheid.

Heeren:

- L. B. J. MOOR, Hoofdrol.
C. R. H. SPOOR, Eerste- en jonge eerste rol.
P. A. MORIN, Eerste- en redeneerende rol.
L. J. VELTMAN, Eerste karakterspeler en valsche rol.
J. H. ALBREGT, Eerste komiek en eerste karakterspeler.
D. H. N. VAN OLLEFEN, Eerste ernstige vader- en eerste rol.
K. VOS, eerste Vaderrol.
D. M. ELLENBERGER, Tweede vader- en knechtsrol.
W. P. DE LEUR, Tweede redeneerende rol.
C. P. T. BIGOT, Jonge eerste komiek.
JACQUES DE BOER, Jonge komiek en oude boertige vaderrol.
M. E. VAN BEEM, Onnoozele rol.
E. J. J. B. TOURNIAIRE, Jonge minnaar, zoo noodig, jonge komiek.
W. C. POTHARST, Jonge minnaar.
MARIE M. KREUKNIET, Jonge ernstige minnaar.
J. DE JONG, } Tweede jonge
L. K. W. M. PLAS, } minnaar.
C. F. v. SCHOONHOVEN, Valsche rol.
C. C. J. VAN DIJK,
J. P. BRAKKEE,
C. C. VAN DOMMELEN,
M. J. WENSMA,
C. J. MORIN JR.,
D. B. W. VAN OLLEFEN, JR.,
JAN C. DE VOS,
A. ISING,
J. MEIJER.

Rollen van
gadienstigheid.

A BELINFANTE, *Souffleur.*

J. ZAGEWIJN, "

DE VEREENIGING
„HET NEDERLANDSCH TOONEEL”.

Met een waarborg-kapitaal van *f* 100,000.—,
waarvan *f* 10,000.— zijn gestort.

'S GRAVENHAGE.

KONINKLIJKE HOLLANDSCHE SCHOUWBURG,

Korte Voorhout.

De Commissie voor den Schouwburg (uit den Gemeenteraad) bestaat uit de Heeren Wethouders:

Mr. F. M. BARON VAN DER DULJN, } aan wie zijn toegevoegd:
Mr. J. P. VAILLANT,
Dr. M. P. LINDO.
Mr. A. M. MAAS GEESTERANUS.
Jhr. Mr. V. E. L. DE STUERS.

RAAD VAN BEHEER:

H. J. SCHIMMEL.
A. C. WERTHEIM.
L. A. H. HARTOGH.
Mr. J. E. BANCK.
J. ELIAS HACKE.
J. TJASINK, *Adviseur.*
J. H. RÖSSING, *Secretaris en Bibliothecaris.*

ADMINISTRATIE:

Dr. J. CAMPBELL, *Gedelegeerde van den Raad van Beheer.*
C. J. MIENIKUS, *Secretaris.*
L. A. J. KETTMANN, *Eerste Regisseur.*
F. STEMMERIK, *Tweede Regisseur en Eerste Tooneelmeester.*
C. J. MORIN, *Tweede Tooneelmeester.*
J. STRELITSKI, *Orkest-Directeur.*

P E R S O N N E E L.

Dames.

- M. J. KLEINE-GARTMAN, vereerd door Z. M. den Koning met de groote Gouden Medaille van Verdiensten, Hoofdrol in alle vakken.
W. ELLENBERGER, Jonge eerste hoofd- en eerste rol.
A. E. FUCHS, Ernstige minnaresrol.
BERTHA VOS, Vroolijke minnaresrol.
A. VERWOERT, Eerste jonge boertige en jongensrol.
EVELINA KAPPER, Jonge boertige zangrol en tweede minnares.
ELISA KAPPER, Tweede boertige jonge rol.
W. J. R. ALBREGT-ENGELMAN, Karakter- en karikatuurrol.
I. CHR. STOETZ, Goede moederrol en karikaturen.
H. v. SLUIJTERS, Behaagzieke- en tweede moederrol.
C. W. F. GÖTS-SCHEPS, moeder- en behaagzieke rol.
E. FUCHS, } Arglooze rol.
W. VALOIS, }
A. B. L. RUFFA,
E. C. C. COERDES DE LA BIJE,
E. DENIS-KNIJP,
C. FUCHS,
A. LESGER-BRANDTE,

Rollen van gediensigheid.

Heeren:

- L. B. J. MOOR, Hoofdrol.
C. R. H. SPOOR, Eerste- en jonge eerste rol.
P. A. MORIN, Eerste- en redeneerende rol.
L. J. VELTMAN, Eerste karakterspeler en valsche rol.
J. H. ALBREGT, Eerste komiek en eerste karakterspeler.
D. H. N. VAN OLLEFEN, Eerste ernstige vader- en eerste rol.
K. VOS, eerste Vaderrol.
D. M. ELLENBERGER, Tweede vader- en knechtsrol.
W. P. DE LEUR, Tweede redeneerende rol.
C. P. T. BIGOT, Jonge eerste komiek.
JACQUES DE BOER, Jonge komiek en oude boertige vaderrol.
M. E. VAN BEEM, Onnoozele rol.
E. J. J. B. TOURNIAIRE, Jonge minnaar, zoo noodig, jonge komiek.
W. C. POTHARST, Jonge minnaar.
MARIE M. KREUKNIET, Jonge ernstige minnaar.
J. DE JONG, } Tweede jonge
L. K. W. M. PLAS, } minnaar.
C. F. v. SCHOONHOVEN, Valsche rol.
C. C. J. VAN DIJK,
J. P. BRAKKEE,
C. C. VAN DOMMELEN,
M. J. WENSMA,
C. J. MORIN JR.,
D. B. W. VAN OLLEFEN, JR.,
JAN C. DE VOS,
A. ISING,
J. MEIJER,

Rollen van gediensigheid.

A. BELINFANTE, *Souffleur*.
J. ZAGEWIJN, "

Grand Théâtre A. VAN LIER, Amstelstraat.
HOOGDUITSCH E VOORSTELLINGEN.

TECHNISCHES PERSONAL:

- A. VAN LIER *Director und Oberregisseur.*
 ROBERT GUTHERY, *Regisseur des Schau- Lustspiels u. der Posse.*
 B. GLESINGER, " *der Operetten.*
 DE SCHEIDER, *Kapellmeister.*
 IBURG, *II^{er} Kapell- und Concertmeister.*
 HOLZER, *Balletmeister.*
 B. VAN LIER, *Kassirer.*
- DURIVOU, *Garderobier.*
 ROSENBAUM, *Souffleur.*
 MAESCHEL, *Souffleuse.*
 THIEME, *Inspicient.*
 HENRY,
 Gebr. v. D. STEMPER, } *Friseure.*
- STEVENS, FERRIER, EMIL und
 VELT, *Decorations-Maler.*
 DE BRUIN, *Machinenmeister.*
 DUITZ, *Requisiteur.*
 COSSARY, *Théâterdiener.*
 VOS, *Théâterbote.*

PERSONAL:

Damen.

- IRMA VON TERRÉ, *Erste Oper Säng.*
 E. GRAICHEN, *Oper. Säng. u. Soubr.*
 A. TIETZE, } " " " "
 M. GROSS, }
 DE SCHREIDER, *Komische Alte.*
 VON ROTHENBERG, *Ier Held u. Sentim. Liebhaberin.*
 HERRMANN *Muntere Liebhaberin.*
 MEDELSKY DOSS, *Ier Mutter u. Aeltere Anstandsdame.*
 THIEME, *Komische Rollen.*
 NICOLAS, *Liebhaberin u. Soubrette.*
 MANGONA, *II^{er} Liebhaberin.*
 Frau GUTHERY, *Ier Anstandsdame.*
 MACHMAR, }
 HARTWIG, } *Schauspiel. u. Sängerin.*
 HORN,
 SOMMA, }
 E. LEHNHARD, } *Kammermädchen und Aushülfsrollen.*
 KRETZMANN, }
 SCHÜLER,
 MAROWSKY, }
- Sign. SPINZI, *Erste Solo Tänzerin*
 GRÜNEBAUM, } *II^{er} u. Ier Solo-Tänzerin.*
 HUDSON,
 HOLT,
 MARIA VIVIAN,
 GRACE TRAVERS,
 SOFFERIS, } *Solo-Tänzerinnen.*
 F. KING,
 NICODÉ,
 HEDWIG ULBERT,
 KOCH,
 DE BLAUW,
 MONSHOUWER, }
 MEUWISSEN, } *Corypheen.*
 HIEZELAAR,
 SAMSON,
 HEYL,
- Chor-Personal: 14 Damen und
 12 Herren.

Herren.

- E. PEPPERT, *Erster Operetten Tenor.*
 O. BERGEN, *Zweiter " " "*
 B. GLESINGER, *Erster Bass Buffo.*
 KAFKA, *Ier Held u. Liebhaber.*
 SKRAUP, *Ier Jugendl. Lieb. u. Bon viv.*
 ADLER, *Ier Charaktersp. u. Intrigant.*
 V. GERESTEIN, *Ier Väterrollen.*
 R. GUTHERY, *Ier Charakter Komiker.*
 HERRMANN, *Ier Jugendl. Komiker.*
- RICHTER, *Ier Singender Liebhab.*
 THIEME, *Komische Rollen.*
 GRÜN,
 OLBÜTTER, } *Chargen und Aushülfsrollen*
 ROSENBAUM,
 LEWIENSOHN,
 NORK,
 BROK, *Chorführer.*

THEATER FRASCATI, *Nes.*

DIRECTIE:

G. PROT,
F. P. KISTEMAKER. } *Directeuren.*
F. GUNST,
A. VINK JR., } *Régisseurs.*
J. G. DE GROOT, *Eerste Tooneelmeester.*
L. COERDES, *Tweede* „
F. C. FUCHS, *Inspiciënt.*
J. H. DESSAUR, *Orkestmeester.*

PERSONEEL:

Dames:

PAULINE BELINFANTE, (Als gast.)
JOH. M. COENEN-VAN OLLEFEN.
CHRISTINE FEDI-LARONDELLE.
A. VERWOERT.
E. BOUWMEESTER.
A. L. FUCHS-BARBIERS.
G. L. SCHEPERS.
VAN DAM.
M. ZIJL-RÖMER.
G. HIEZELAAR.
J. HIEZELAAR.
COERSEN.
LUS-BARBIERS.
M. AWATER.
D. MEEUWISSEN.
H. BLOEMEN.
HEIJL-GELJTENBEEK.

Heeren:

F. P. KISTEMAKER.
A. VINK JR.
HENRI MORRIËN, (Als gast.)
H. VAN HILTEN.
J. G. H. MESSERS.
J. G. DE GROOT
W. RENTMEESTER
B. SONS.
L. STOETZ.
H. F. VINK.
A. F. C. KIEHL.
J. C. FUCHS.
P. L. FEDI.
AUG. EBOR.
KREEFT.
VAN OLLEFEN.
POOLMAN.

J. MANGER, *Souffleur.*

GUSTAVE PROT & ZOON, *Décorateurs.*

SALON DES VARIÉTÉS,

Directie N. JUDELS en L. BOUWMEESTER.

 Van deze Directie is geene staat van hun gezelschap ingezonden.

THEATER TIVOLI, *Nes*

DIRECTIE:

L. M. ROOS

ADMINISTRATIE:

L. M. ROOS, *Directeur.*

J. J. J. EGGERS, *Secretaris.*

D. W. JACQUI, *Régisseur-generaal.*

M. BOAS, *Tweede Régisseur en Tooneelmeester.*

H. I. LOMANS, *Kassier.*

P. LISSONNE, *Controleur.*

J. ROOS, *Orkest-Directeur.*

PERSONEEL:

Dames.

W. J. R. BUDERMAN-VAN
DIJK.

P. DE HEER.

J. P. M. R. VANGELJTENBEEK-
VAN HAMME.

M. TRIM.

M. C. VENDE.

M. G. DE HEER.

J. H. VAN DEN BERG.

Heeren.

D. W. JACQUI.

G. VAN BEEK.

A. LEGUWAAN.

J. PH. KELLY.

G. BUDERMAN.

J. VERDELMAN.

P. K. JÜNGEN.

J. F. VAN KUIJK.

M. BOAS CZN.

Koor: 4 Dames en 4 Heeren.

R. S. GROOT, *Decorateur.*

A. C. KLEIJN, *Souffleur.*

H. SERNÉ & ZON, *Costumiers.*

G. J. STEENMAN, *Kapper.*

C. C. HIJL, *Machinist.*

GRAND SALON, *Schans bij de Weteringbarrière.*

DIRECTIE :

W. J. GRADER, *Directeur en Régisseur.*
W. J. GRADER JR., *Secretaris.*
H. W. HEINZE, *Tooneelmeeester*
SCHUCH KOHL, *Décorateur.*
H. TEN BRINK, *Orkestmeester*

PERSONEEL :

Dames.

A. M. E. GRADER MARSMAN.
A. BAKELS
H. GRADER.
E. VAN DER HAAS.
A. GRADER.
J. LEMPKE.
M. HANSEN.
M. MUNTJEWERF.

Heeren.

W. J. GRADER.
W. VERKERK.
H. HERMANS.
J. H. BAKELS JR.
J. VAN DER NAATEN.
J. TARTAUD.
H. W. HEINZE.
A. JURGENS.
H. KOK JR.
C. K. HOET.
W. URIOT.

Kinderrollen.

Jongejuff. J. MÖNCH.
" M. GRADER.

Jongeheer JAC. GRADER.
" JOH. GRADER.

WED. J. GRADER, *Costumière.*
JOH. GRADER, *Réquisiteur.*
E. SCHREINER, *Souffleur.*

NIEUWE ROTTERDAMSCH E SCHOUWBURG-VEREENIGING.

TOONEEL-BESTUURDERS:

LE GRAS, VAN ZUIJLEN en HASPELS.

PERSONEEL:

Dames.

S. DE VRIES.
W. VAN OFFEL-KLEIJ.
W. G. VALOIS-SABLAIROLLES.
J. H. HASPELS-VALOIS.
L. LA RONDELLE-BOUWMEES-
TER.
S. VAN BIENE.
C. L. F. FAASSEN-VAN VELZEN.
E. VAN RIJK.
M. J. W. E. CHRISPIJN-STOETZ.
L. VAN DAM.
H. LUERS.
J. GARTMAN.
J. VAN VELZEN.
M. JONAS.
J. H. HEEZE

Heeren:

D. HASPELS.
ROSIER FAASSEN.
A. J. LE GRAS
W. J. VAN ZUIJLEN.
J. M. HASPELS.
M. VAN NIEUWLAND, Jr.
W. VAN KORLAAR.
S. H. SPOOR
L. H. CHRISPIJN.
H. VAN OFFEL.
G. J. KEERWOLF.
A. G. VAN KUIJK.
ANTON VAN ZUIJLEN.
B. RUIJSBROEK.
M. A. VAN DER LUGT MELCERT.
P. C. DE RUIJTER.

Kinderrollen:

Jongejuffr.: H. BOEDELS.
" M. JONAS.

A. J. LE GRAS, *Régisseur*.

B. LAMOT, *Secretaris*.

G. H. ESHULJS, *Tooneelarts*.

J. F. PLAAT,

F. C. J. VAN SOEST, } *Decoratieschilders*.

G. K. G. VAN AAKEN, *Orkestmeester*.

J. CAHEN, *Tweede Régisseur en Tooneelmeester*.

Mej. A. E. VAN BERGEN VAN DER GRIJP,

P. J. AGTERSOON,

N. BAMBERG, *Kapper*.

J. L. BOEDELS, *Requisiteur*.

} *Souffleurs*.

Het personeel van de Nieuwe Rotterdamsche Schouwburg-Vereeniging treedt beurtelings op in den Grooten en in den Nieuwen Schouwburg te Rotterdam.

SCHOUWBURG VAN ANTWERPEN.

BESTUUR: VICTOR DRIESSENS.

Tooneeljaar 1876-77.

BESTUUR:

VICTOR DRIESSENS, *Algemeene Bestuurder.*

DÉSIRE CORIJN, *Schrijver.*

F. VAN DOESELAEER, *Eerste Regisseur.*

W. KLEINE, *Tweede Regisseur.*

C. LENAERTS, *Orkestmeester,*

HENRI VAN AEL, *Hoofdmachinist.*

PERSONEEL:

Drama, Tooneel-, Zang- en Blijspel.

Dames.

Mej. CATHARINA BEERSMANS,

Mev. J. VERSTRAETEN-LAQUET.

Mej. MARIE VERSTRAETEN.

Mev. ELISA CORIJN-DRIESSENS.

" HENRIETTE TORMYN.

Mej. W. J. REININGH.

Mev. E. DIERCKX-BROEKX.

" M. KAMPHUIJZEN-COLPART.

" LEMMENS-BEERSMANS.

Mej. ANNA DUFOUR

Mev. A. RAUPPE

Mej. JEANNETTE.

" CLEMENCE.

" TRINETTE.

Heeren.

VICTOR DRIESSENS.

JOS DIERCKX

HENRI VAN KUIJK.

DÉSIRÉ CORIJN.

FRANS VAN DOESELAEER.

WILLEM LEMMENS.

F. NUGGELMANS.

J. SOETER.

W. KLEINE.

A. G. VAN KUIJK JR.

W. WAGEMANS.

FREDERIK DE VETS.

HENRI VERSTRAETEN.

F. SCHIRAMADE.

J. DUPONT.

BEDIENDEN:

F. DERICKX, *Eerste Controleur.*

H. VERHAGEN, *Tweede id.*

D. KAMPHUIJZEN, *Bureaulist, gelast met de verh. v. plaatsen.*

F. DENECKE, *Tweede Bureaulist.*

J. VAN BEYGAERDE, *Gelast met het abonnement.*

D. CORIJN, *Kleedingbezorger (Costumier.)*

L. LASTHUYZEN, *Hulpcostumier.*

M. en Mevr. L. GREKZINGER, *Kappers (Coiffeurs.)*

L. BASTIAENS, *Opgever (Souffleur.)*

S. SCHRAM,

H. RAUPPE, } *Tooneelbedienden.*

J. STEVENS, *Bode.*

20 Dames en Heeren Koristen en rollen van gediensigheid.

Volledig Orkest.

ABONNEMENTSVOORWAARDEN.

- 1°. Het tooneeljaar bevat 60 vertooningen, de abonnementsmaand 10 vertooningen.
- 2°. Het abonnement begint den dag der opening, hetzelve is persoonlijk, wordt op voorhand betaald bij de inschrijving op het bureel van locatie en zal niet kunnen verbroken of aan andere personen overgelaten worden, dan met de toestemming van den Bestuurder en in dit geval, alleenlijk aan personen zonder abonnement.
- 3°. Voor iedere logie zal er maar één titularis zijn die verantwoordelijk blijft voor het bedrag des abonnements.
- 4°. Den Heeren Abonntenen per maand, die hun abonnement zouden willen staken, worden verzocht er kennis van te geven aan het bureel, tijdens de voorlaatste vertooning; zoo niet, zal hun abonnement als voortdurend beschouwd worden.
- 5°. Men zal zich kunnen abonneeren in het bureel van locatie, gevestigd in den schouwburg (zijkant rechts), dat ten dien einde dagelijks open zal zijn van 11 tot 3 ure, de dagen van vertooningen van 10 ure.
- 6°. De Bestuurder behoudt zich het recht vertooningen te geven bij opschorsing van abonnement

PRIJZEN DER PLAATSEN:	AAN HET BUREEL		VOOR 'T ABONNEMENT.	
	VAN LOCATIE.	DES AVONDS.	MAANDEL. 10 vert.	JAARL. 60 vert.
Orkest-Zetels (Stalles).....	fr. 3 25	fr. 3 —	fr. 15.—	fr. 84.—
Balcon-Zetels en Amphitheater.....	" 2.75	" 2.50	" 13.—	" 70.—
Benedenlogiën en Logiën 1 ⁿ Rang (4 personen à fr. 2.50)	" 11.—	" 10.—	" 50.—	" 270.—
Parket-Stalles	" 2.20	" 2.—	" 10.—	" 55.—
Parket en Gaanderij 2 ⁿ Rang.....	" 1.65	" 1.50	" 8.—	" 45.—
Logiën 2 ⁿ Rang (4 personen fr. 1.25).	" 5 50	" 5.—	" 25.—	" 135.—
Parterre.....	" 1.10	" 1.—	" 5.—	" 27.—
Derde Rang	" 0 80	" 0.75		
Vierde Rang	"	" 0.30		

STAD GENT. — MINARDSCHOUWBURG.

LIJST DER PERSONEN,
DEELMAKENDE VAN HET
NEDERLANDSCH TOONEEL VAN GENT,
ONDER LEIDING VAN
J. FAUONNIER.

Tooneeljaar 1876—1877.

RANS, *Algemeene Tooneelmeester.*   AUGUST, 2^e *Tooneelmeester.*
ED. BLAES, *Orkestmeester.*

DRAMA EN TOONEELSPEL.

Heeren.

HERMANS, Hoofd- en Karakterrollen.
RANS, Eerste jonge hoofdrollen.
WANNYN, Gemarkeerde rollen.
VAN DEN KIEBOOM, Reden. rollen.
DUBOIS, Minnaars- en gemark. rollen.
DE NEEF, Tweede Vaderrollen.
BARGER, Luimige rollen.
DE MAERTELAERE, 2^e luimige roll.
COCKELBERG, 2^e Vader- en Karikat.

Rollen van gediensigheid.

G. HENDRIX.
STOUTEMANS.
PONTSEELE.
GOMES.
SPIESSENS.
VERSTURME.

Dames.

Mej. E. DE TERRE, Eerste hoofdrollen.
Mev. HUART-BACHEL, Minnares- en
coquetterrollen.
" RANS-OVERHEYDEN, Luimige
Minnaresrollen.
Mej. S. SPOOR, Jonge rollen (*gastrol.*)
" ZENAÏDE, Id.
Mev. FAUONNIER, Moeder- en Kari-
katuurrollen.
Mej. MARGUERITE, Kinderrollen.

Rollen van gediensigheid.

Mej. ROSA.
" LEONIE.
" JEANNETTE DE WETTER.
" J. VANDERHAEGHE.
" M. DE GRyse.
" M. ANDRIESSCHE.

B L I J S P E L.

Heeren.

HERMANS, Vaderrollen.
VAN DEN KIEBOOM, Oude Komiek-
en Karikatuurrollen.
WANNYN, Boertige rollen.
BARGER, Minnaars en boertige rollen.
RANS, Eerste Minnaarsrollen.
DUBOIS, Jonge rollen.
ED. DENEFF, Tweede Vaderrollen.
COCKELBERG, Oude Komiek.
DE MAERTELAERE, Tweede Komiekr

Dames.

Mev. RANS-OVERHEYDEN, Eerste
luimige rollen (*Soubrette*).
Mej. S. SPOOR, Minnaresrollen (*gastr.*)
" ZENAÏDE,
Mev. HUART-BACHEL, Coquetter.
Mej. DE TERRE, Moederrollen.
Mev. FAUONNIER, Karikatuurroll.

B E D I E N D E N.

DE VAERE, *Kontroleur.*
MAES, *Opperr-Machinist.*

SIELBO-ERFFELINK, *Kleedingbezorg*
J. VERMEULEN, *Perrukier.*

MEEUS, *Gelast met de ontvangst der abonnementen.*

VOORWAARDEN VAN ABONNEMENT.

De vertooningen zullen plaats hebben den Zondag en Dinsdag van elke week, te beginnen den 1sten October 1876.

Het algemeen abonnement is per maand, en zal bestaan uit 8 vertooningen.

Ten einde aan de Abonnten alle gemak tot het bijwonen der vertooningen te bezorgen, zullen er geschrante abonnementen gegeven worden. 't is te zeggen: ééne vertooning per week de eene week den Zondag en de andere den Dinsdag.

Men zal zich insgelijks voor den Zondag alleen kunnen abonneeren.

Het abonnement is niet persoonlijk, de eerste maand uitgezonderd.

Er zullen ook familiekaarten gegeven worden, geldig voor de abonnementsmaand, binnen dewelke zij genomen zijn en dienende voor den Zondag of Dinsdag, naar keuze.

De familiekaarten hebben geene vaste plaats, en kunnen slechts des avonds aan het Bureel het nummer der beschikbare plaatsen verkrijgen.

De abonnementsprijs is betaalbaar bij het ontvangen der kaarten voor de eerste vertooning van elke maand.

De personen, die wenschen hun abonnement te eindigen, worden verzocht er vóór de laatste vertooning der maand kennis van te geven, zoo niet zullen zij aanschouwd worden als hun abonnement te behouden.

Abonnementsprijs voor 8 vertooningen. | Prijzen der Plaatsen aan het Bureel.

Loge 1 ^{ste} Rang en Baignoire		1 ^{ste} Rang en Baignoire	Fr. 2.50
(persoonlijk). Fr. 12.—		Stalle	" 2.—
(4 personen). " 44.—		Tweede Rang	" 1.50
" 2 ^{de} Rang (persoonlijk). " 8.—		Parket en Balkon	" 1.—
(4 personen). " 28.—		Balkon (den Dinsdag)	" 0.75
Stalle (persoonlijk)	" 10.—	Galerij	" 0.30
Parket en Balkon	" 6.—		

Abonnementsprijs voor de Zondagen. — 8 vertooningen.

Loge 1 ^{ste} Rang (persoonlijk)	Fr. 14.—
" " (4 plaatsen)	" 48.—
" 2 ^{de} Rang (persoonlijk)	" 9.—
" " (4 plaatsen)	" 32.—
Stalle (persoonlijk)	" 12.—
Parket en Balkon	" 7.—
12 familiekaarten, 1 ^{ste} Rang of Baignoire	" 21.—
Id 2 ^{de} Rang	" 12.—
Id. Stalle	" 18.—
Id. Parket en Balkon	" 9.—

De familiekaarten hebben geene vaste plaats, en kunnen slechts des avonds aan het Bureel, het nummer der beschikbare plaatsen verkrijgen.

Gezien door het College van Burgemeester en Schepenen.

Gent, den 18 September 1876

A. WAGENER.

De Gemeente-Secretaris.

A. J. DE VYLDER.

MAATSCHAPPIJ „APOLLO”,

ONDER BESCHERMING VAN

HARE MAJESTEIT

SOPHIA FREDERICA MATHILDA,

Koningin der Nederlanden.

TOEZIENDE COMMISSARISSEN:

de Heer JOHs. HILMAN, ... sedert 1867,
J. F. TACK HZN., ... „ 1870,
Mr. W. VAN LENNEP, ... „ 1876.

HET BESTUUR,

zoals het is samengesteld in het 28^e Maatschappelijk jaar,
van 1° October 1876 tot ult^o September 1877.

de Heer C. J. MIENIKUS, *President (Oprichter)* sedert 1864,
„ L. A. J. KETTMANN, *Secretaris* . . . . „ 1868,
„ J. P. BOAS, *Thesaurier* . . . . . „ 1854,
„ J. BERSEE, *Muziek-Commissaris.* . . . . „ 1875,
„ S. VAN BIENE, *Vice-President* . . . . . „ 1862,
„ W. VAN HEESBEEN, *Adj. Secretaris* . . . . „ 1874,
„ D. STRELITSKI, „ *Thesaurier* . . . . . „ 1875,
„ A. DE LEEUW, „ *Muziek en Loc.-Comm.* „ 1876,
„ H. G. KIEHL, *Mede-Bestuurder voor*
„ *'s Gravenhage,* „ 1861,
„ J. M. HASPELS, *Mede-Bestuurder voor*
„ *Rotterdam,* „ 1876,

---

de Heer J. A. BURLAGE, *Makelaar der Maatsch.* sedert 1873,
„ Mr. RUD. B. BENJAMINS, *Consulent* „ „ 1869,
„ Dr. J. HARTOG, *Geneesheer* „ „ 1869
„ P. J. A. TEN DOESSCHATE, *Heelm.* „ „ 1869

Uittreksel der Wetten van de Maatschappij „Apollo”.

Hoofdstuk III

ART. 3. Gewone Leden zijn:

Bekende en erkende tooneelspelers, tooneelspeelsters, regisseurs en toonkunstenaars. Zij zijn verplicht in de te geven voorstellingen en concerten mede te werken.

Werkende Leden zijn:

a. Het bestuur.

b. Allen, die het kunstvak, waarin zij als Lid zijn aangenomen, voortdurend tot middel van bestaan maken.

Niet Werkende Leden zijn:

a. Zij, die niet in Amsterdam woonachtig zijn. Mocht er echter door eenige Leden, buiten Amsterdam woonachtig en waar het Bestuur door een Mede-Bestuurder vertegenwoordigd is, een tooneelvoorstelling of concert gegeven kunnen worden, waarvan te voorzien is dat dit ten voordeele der kas kan zijn, dan zullen die Leden als Werkende Leden voor dat jaar worden overgeboekt en als zoodanig contribuëeren.

b. Zij, die na een Lidmaatschap van vijf jaren tot een ander vak overgaan. Zij, die binnen het tijdsverloop van vijf jaren na hun intreding het tooneel vaarwel zeggen, worden van hun Lidmaatschap vervallen verklaard, zonder recht van restitutie der gestorte entreegelden, contributie, enz.

Hoofdstuk IV.

ART. 4. Tot Gewone Leden kunnen worden aangenomen al de in het vorig Art. sub. 1 omschreven personen, die bewijzen kunnen, minstens één vol jaar (elk in zijn respectieve betrekking) werkzaam te zijn geweest.

ART. 5. Wie als Gewoon Lid wensch te worden aangenomen, wendt zich schriftelijk tot het Bestuur, dat hem te dien einde een gedrukt formulier ter invulling doet toekomen, en hem niet tot ballotage zal mogen voordragen, dan nadat hij alvorens overgelegd hebbe:

1e. Een attest van gezondheid, geteekend door een bekend practiseerend geneesheer, welk attest door minstens één geneesheer der Maatschappij moet zijn gecontroleerd en voor deugdelijk geteekend; voor candidaten, buiten Amsterdam woonachtig, door een geneesheer, door den Bestuurder der Afdeeling daartoe gekozen.

2e. Een acte uit het geboorte-register van den burgerlijken stand van zijn geboorteplaats, of een ander authentiek stuk, waaruit zijn ouderdom duidelijk blijke (hetwelk hem na gebruik wordt teruggegeven).

3e. Den eersten termijn der bij de Wet bepaalde entréegelden.

ART. 6. Wanneer er één of meer Candidaten zijn, zal op de eerstvolgende Algemeene Vergadering de ballotage plaats hebben. De meerderheid van de op die vergadering aanwezige Leden zal over de al of niet aanneming beslissen.

ART. 7. Een Candidaat, door de meerderheid gedeballoteerd zijnde, zal hiervan kennis krijgen door een missive van den Secretaris, met teruggave der door hem gedeponeerde gelden, waarbij hem ter kennis zal worden gebracht, dat hij bevoegd is, om na verloop van één jaar, zich onder dezelfde bepalingen, in Art. 5 omschreven, weder aan te melden; zullende in geen geval een Candidaat meer dan driemaal worden voorgesteld.

ART. 8. De aanvang van het Lidmaatschap dagteekent altoos van den 1^{en} der maand, waarin de aanvraag geschiedt.

Hoofdstuk V.

ART. 13. Elk Gewoon Lid moet, behalve zijn contributie, entréegeld betalen, als:

Lid wordende beneden de 30 jaar *f*25.—; van 30 tot 40 jaar *f*50.—; van 40 tot 45 jaar *f*75.—, welk entreegeld zal moeten worden voldaan in de eerste twee jaren van het Lidmaatschap, bij vooruitbetaling in driemaandelijksche termijnen.

ART. 14. De jaarlijksche contributie voor een Gewoon Lid is bepaald als volgt:

Lid wordende beneden de 30 jaar *f*12.—; van 30 tot 40 jaar *f*18.—; van 40 tot 45 jaar *f*24.—.

De betaling moet geschieden in maandelijksche termijnen, te voldoen aan den Thesaurier, altijd met vooruitbetaling van één maand. De niet-Werkende Leden betalen de halve contributie meer dan een Gewoon Lid. Bij het betalen van den eersten termijn zal moeten worden voldaan *f*1.75 voor Wet en Onderscheidingsteeken.

Hoofdstuk X, Recht op de Uitkeering.

ART. 37. *a.* Om voor zich of nablijvende bevoegde betrekkingen recht op de Uitkeering te hebben, voorloopig bepaald op *f*200.— 'sjaars, zal men vijf achtereenvolgende jaren contribueerend Lid der Maatschappij moeten zijn geweest.

b. Alleen zal, na verloop van minstens één jaar Lidmaatschap, bij overlijden van een Lid, de som van veertig gulden worden uitgekeerd.

ART. 40. Een Lid, den vollen ouderdom van 65 jaar bereikt hebbende en zijn kunstvak niet meer uitoefenende, heeft recht op uitkeering.

ART. 41. Een Lid, door lichaamsgebrek of ander ongeval buiten staat om het kunstvak, waarin hij bij zijn aanneming werkzaam was, langer uit te oefenen, heeft recht op uitkeering.

TOONEELSCHOOL,
OPGERICHT DOOR HET
NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

MET MEDEWERKING VAN DE

Maatschappij tot Nut van het Algemeen.
Singel, hoek Warmoesgracht, 242, te Amsterdam.

GEOPEND 1 DECEMBER 1874.

COMMISSIE VAN TOEZICHT:

Mr. G. VAN TIENHOVEN, *Voorzitter.*
Prof. B. J. STOKVIS, *Onder-Voorzitter.*
J. ELIAS HACKE, *Secretaris-Penningmeester.*
H. J. SCHIMMEL.
H. DE VEER.
Prof. J. G. DE HOOP SCHEFFER.
H. BINGER.

DIRECTEUR:

J. H. RENNEFELD.

LEERAREN:

MEVR. M. J. KLEINE-GARTMAN, Voordracht en oefeningen op het tooneel.
J. BRALS..... Nederlandsche taal.
F. C. DELFOS..... Fransche, Duitsche en Engelsche taal.
F. NOUT..... Mythologie, Aardrijkskunde en Geschiedenis.
W. J. HOFDIJK..... Geschiedenis van het tooneel, ontleding van drama's en kunst van costumeeren.
..... Algemeene Kunstgeschiedenis en beginselen der Schoonheidsleer.
J. H. RENNEFELD..... Teekenen.
C. L. MATTERN..... Zang.

De School telt bij den aanvang van dit jaar 10 leerlingen.

Uit het reglement nemen wij de volgende artikelen over:

ART. 1. De Tooneelschool is eene instelling van het Nederlandsch Tooneelverbond en als zoodanig ingericht volgens de Statuten van dat Verbond en de besluiten der Algemeene Vergadering.

ART. 2. Het onderwijs wordt gegeven in een driejarigen cursus.

VEREENIGDE TOONEELISTEN
VAN DEN
AMSTERDAMSCHEN STADS-SCHOUWBURG,
ONDER LEIDING VAN
W. STUMPPFF EN L. J. VELTMAN.

Voor het eerst komt in de reeks van Tooneelgezelschappen dat der Vereenigde Tooneelisten van den Stadsschouwburg, onder directie der Heeren W. Stumpff en L. J. Veltman, niet meer voor. Men weet, welke de oorzaak was van de oprichting van deze onderneming en van hare ontbinding. Na het besluit van den Raad, om den Stadsschouwburg te herbouwen, moesten de aldaar geëmploieerden een goed heenkomen zoeken. Zij vereenigden zich en maakten spoedig daarna eene overeenkomst om, in de zalen van den Heer A. Van Lier, hunne voorstellingen te geven. Toen later echter het Tooneelverbond de zaken van het Leidsche Plein in handen nam, werden de oude plaatsen door vele Tooneelisten aldaar weder ingenomen, en moest de onderneming onder Stumpff en Veltman vanzelf vervallen. Het is echter niet onbelangrijk, een kort overzicht te geven van de werkzaamheden der Tooneelisten, gedurende een tijdvak van vier jaren.

Wanneer men de stelling dezer Tooneelisten vergelijkt met die, welke het gezelschap der Heeren Albregt en Van Ollefen innam, dan zal men bespeuren, dat daarin een groot verschil was. Beiden hadden aanvankelijk hun eigen publiek. De Heeren Albregt en Van Ollefen hadden de sympathie van de hoogere klassen, terwijl de burgerij, de *piers état* vooral, zeer partij trok voor de in hunne oogen

verongelijkte Tooneelsten, die vroeger op het Leidsche Plein speelden. Intusschen ontvielen aan het gezelschap der Heeren Albregt en Van Ollefen al zeer spoedig eenige der beste krachten. Aangezien aan de eene zijde geene tooneel-onderneming alleen leven kan van de hoogere standen, en aan den anderen kant hun vroeger zoo wel geconstitueerd personeel volledigheid miste, zag men zich daar meer en meer genoodzaakt, om tot spektakelstukken de toevlucht te nemen; terwijl het fraai decoratief en de schitterende omgeving van dat theater daartoe de geschiktheid ruimschoots aanboden.

Voor de Vereenigde Tooneelsten stond een anderen weg open. Zij hadden niet alleen met zichzelf te rekenen, ... ook de Heer Van Lier had, als groot belanghebbende, zijne stem. Groote uitgaven voor schitterende vertooningen te maken, scheen minder gewenscht; trouwens, hoe zou men op dat terrein de mededinging tegen den grooten Schouwburg volhouden. Men moest in dien niet gemakkelijken toestand vooral rekening houden met het publiek, dat gaarne dien schouwburg bezocht. De reeks voorstellingen dus, aldaar gegeven, zal ons een tamelijk zuiveren afdruk verschaffen van den smaak der eigenlijke burgerij onzer stad.

Primo Mei 1872 ving het gezelschap zijne vertooningen aan; terwijl den 31 Augustus 1876 de laatste voorstelling werd gegeven. De werkzaamheid, in dat tijdverloop aan den dag gelegd, is waarlijk niet gering, en menig Fransch of Duitsch tooneelspeler zou verbaasd staan als hij zag, wat alhier van den acteur dikwijls gevergd wordt. In die 1584 dagen, of 226 weken, zijn te Amsterdam 1293 en buiten de stad 129 avonden gespeeld, alzoo te zamen 1422 voorstellingen. Dus had men op

verre na, door elkander, geen avond per week vrij. In dat tijdsverloop zijn 86 groote, zoogenaamde voorstukken, geheel, of enkelen gedeeltelijk opnieuw geleerd. Twee-en-veertig daarvan waren in Amsterdam nog op geen theater opgevoerd. Verder werden nog vijftien nastukjes vertoond, waarvan acht geheel nieuw waren. Daaronder waren acht-en-twintig oorspronkelijke stukken, waarvan dertien geheel nieuw, namelijk tien groote stukken, twee nastukjes en een allegorie.

Welke gevolgen zou men nog uit dezen statistiek kunnen trekken? Vooreerst: dat het publiek, waarop men voor schouwburgvertooningen, zonder ballet-versierselen, rekenen kan, in onze stad slechts betrekkelijk klein is; immers, dat een drama al veel succes moet hebben, om meer dan tien maal te worden opgevoerd; terwijl men te Parijs of elders een tooneelwerk, dat zoo spoedig weder in de doos gaat — zij het dan ook om het voor eene enkele verlegen keer daar eens weder uit te halen — als gevallen zou beschouwen. Vervolgens, dat over het algemeen de Amsterdamsche burgerij houdt van groote drama's; immers, het aantal voorstukjes is, vergelijkenderwijs, zeer klein geweest. Ik wijs er op als verschijnsel, zonder het wenschelijk of prijselijk te achten. Veeleer vind ik het te betreuren, dat zoo velen in de hoofdstad geen smaak schijnen te hebben voor *élégance*, scherts en eenvoudig sentiment, eigenschappen immers, die meer gevonden worden in de kleinere tooneelstukken, dan wel in de groote drama's der moderne fransche school.

Dat, onder deze omstandigheden, het artikel »draak» zeer sterk vertegenwoordigd was, zal wel niemand verwonderen, vooral als men in aanmerking neemt, dat in den

regel te Amsterdam de Zaterdagavonden, dat wil zeggen die avonden, dat de arbeidende stand tijd vindt om uit te gaan, de zoden aan den dijk moeten brengen. Zoo is *Rose Michel* in de Amstelstraat een-en-dertig maal — dus voor hier zeer dikwijls — vertoond, en akeligheden als: *Lugarto, de Man met de Wassenbeelden, Katharina Howard* en *Nelly*, hadden succes. Gaan wij nu echter na, dat zeker, ter bevordering van den goeden smaak, weinig tooneelgezelschappen in moeilijker omstandigheden hebben verkeerdt, dan dat der Tooneelisten, dan is het toch opmerkelijk, dat wij ook op meer verblijdende verschijnselen kunnen wijzen. Ook vroolijke stukken, waardoor men nog eens gezond lachen kan, hadden nu en dan een buitengewoon succes. *De bittere pil* b. v., een veel besproken en zelfs door de critiek gehavend oorspronkelijk kluchtspel, is een-en-vijftig maal opgevoerd, en nu moge dit product geen fijn kunstwerk zijn, de vis comica van den Heer Van Maurik is evenmin te loochenen als zijne opmerkingsgave, waar het de karakteristiek onzer volksstanden betreft. Het succes van *De bittere pil*, vooral voor dat publiek, betreur ik niet, maar vind ik veeleer een verblijdend verschijnsel.

Men klaagt dikwijls, dat in ons land zoo weinig oorspronkelijke tooneelwerken verschijnen, naar mijne meening echter geheel ongegrond. In vier jaren tijds geeft één tooneelgezelschap dertien nieuwe oorspronkelijke stukken. Beteekent dat zoo weinig, vooral als men daarbij bedenkt, dat verscheidene drama's van de haagsche zijde van Cremer, Keller, Glanor, enz. nog op andere tooneelen zijn vertoond?

Het is waar: niet allen hadden succes, ... de meesten zelfs niet; maar ziet men dat zelfde verschijnsel niet in

Frankrijk en elders? Waarlijk, als men ten onzent een beter begrip had van hetgeen er al zoo noodig is, om op het tooneel te boeien, de critiek had vermoedelijk de lang niet onverdienstelijke pogingen van Mej. Perk, en van de Heeren Huf Van Buren en Seipgens met wat meer welwillendheid ontvangen. Moge het succes van mijn drama: *Maria van Utrecht*, — immers ook op verre na geen meesterstuk, doch hetwelk door de Tooneelisten een-en-twintig maal in Amsterdam en buitendien nog elf maal in andere steden is gegeven — die auteurs aanmoedigen, om voort te gaan met aan ons tooneel hunne krachten te wijden! Laat ons volhouden in het bestrijden van den grooten Draak, en niet vergeten, dat, wordt ook de wansmaak door velen gehuldigd, datgene wat werkelijk goed is, daar naast toch ook niet zelden succes behaalt. De *Maria Stuart*, van Schiller, werd drie-en-twintig maal in Amsterdam en veertien maal in andere plaatsen opgevoerd. *Olympia*, zeker een drama vol overlading, zoo niet overdrijving, maar toch met te veel talent geschreven, om het te vergelijken bij de draken, waarin moord en echtbreuk schering en inslag zijn, beleefde, hoewel vroeger reeds dikwijls gegeven, alhier twintig voorstellingen. *Deborah*, *Medea*, *Elisabeth*, *Angelo*, *Otello*, *Lena*, hoe bekend ook, bleven op het repertoire. Grillparzers *Saffo*, hoewel in eene maand gegeven, waarin gewoonlijk voor stoelen en banken wordt gespeeld, beleefde alhier dertien, in de buitensteden nog acht voorstellingen; terwijl zeer waarschijnlijk, ware het gezelschap niet uit elkander gegaan, het stuk op het repertoire zou gebleven zijn. Het geestige, doch zeer stille blijspel: *De diplomaat van de oude school* werd veertien maal gespeeld, en het alleraardigste stukje *Papa gaf permissie*, acht-en-

dertig maal! Men ziet dus, dat wij nog niet zoover gekomen zijn, dat men het veld maar aan de draken zou moeten laten. Neen! nu vooral, nu door het Tooneelverbond en de sympathie van het publiek de toestand zooveel beter is geworden, nu vooral met moed gestreden aan het werk der herleving van den goeden smaak op ons hoofdtooneel!

Het is mijne innige overtuiging: dat, wie kunstsmaak heeft en het goed meent met zijn volk, het Tooneelverbond steunen moet, en waar deze of gene de vruchten van de pogingen dier Heeren nog niet smakelijk genoeg vindt, daar vergete men niet, met welke groote moeielijkheden van allerlei aard men, althans in de beginne, te worstelen heeft. Ben ik wel onderricht, dan is men, tijdens ik dit schrijf, alweder bezig een grieve van velen uit den weg te ruimen; immers dan zal het dikwijls heen en weder reizen van het gezelschap veel verminderen, zoo niet geheel ophouden.

In zekeren zin is dat verblijdend; niet in elk opzicht. Als men nagaat, welke stukken in de provinciesteden door de Vereen. Tooneelstukken zijn opgevoerd, dan bestaan die in den regel uit de beste van het repertoire. Terwijl dus het Tooneelverbond zooveel mogelijk alle wezenlijke krachten van ons land bijeen tracht te krijgen, zullen de provinciën verstoken zijn van degelijk dramatisch genot. Zou er niet wat op te vinden wezen? Zou, b. v., gedurende eene maand in het jaar niet een ander gezelschap — bij voorbeeld uit Rotterdam — hier kunnen hospiteeren, en dan ook onze artisten eene kunstreis doen? Aangezien men gedurende die kunstreis kon teeren op het oude — immers dan in de provincies nieuwe — repertoire, zouden de groote

bezwaren, aan het reizen verbonden, grootendeels wegvallen en de provincies daarbij winnen. Waarlijk, ook voor de beide groote steden, die dan elkanders gezelschappen te zien kregen, zou het geen verlies zijn, om juist niet het geheele getijde door dezelfde artisten te zien werken. *Varietas delectat!*

H. TH. BOELEN.

ZEGGEN EN VERSTAAN!

De Markies d'Arlincourt had het ongeluk eenige malen in zijne tooneelstukken uitdrukkingen te gebruiken, die de hoorders onwillekeurig deden lachen, daar men vanzelf aan woordspelingen dacht. Hij schreef:

On m'appelle à régner!

en het publiek verstond:

On m'appelle araignée.

Een andermaal moest een zijner personen zeggen:

Mon père en ma prison seul à manger m'apporte.

en men meende te hooren:

Mon père en ma prison seul à mangé ma porte.

Waar hij dichtte:

J'habite la montagne et aime à la vallée.

hoorde men:

J'habite la montagne et aime à l'avalier!

en de roerende uitdrukking:

Sur le sein de l'épouse il écrase l'époux!

werd bespottelijk, als men meende te hooren:

Sur le sein de l'épouse il écrase les poux!

J. P. HEIJE HERDACHT.

„Die zangen smelten deed in 't dichterlijke lied”

J. P. HEIJE

Weer heeft de Muze een voesterzoon verloren;
Een somber floers omhult haar tooverstaf.
De levensdooder nam een tolk haar af,
Een priester, die haar trouwe had gezworen.

Hij, die der taal muziek en vleuglen gaf,
Die Hollands roem in 't Hollandsch lied deed gloren,
Ontviel der kunst, verliet heur tempelkoren,
Om neer te dalen in het duister graf.

Het broze stof werd aan het stof hergeven;
Maar schittrend zal de geest des braven leven
In keur van melodieën, rein en schoon!

Geen treurwilg, neen! moet Heije's groeve sieren;
Men plante er immortellen en laurieren...
De onsterfelijkheid kroont d'echten Muzenzoon!

J. BLANKENAAR.

Op den dag van 's dichters begrafenis,
28 Februari 1876.

DE KONINKLIJKE SCHOUWBURG, te 's-HAGE.

Op het Tournooiveld, ter plaatse waar in 't begin der vorige eeuw een Portugeesch-Israëlietisch kerkgebouw zijn bescheiden trans ten hemel verhief, prijkt thans een andere, met halfronden voorgevel, in hardsteen opgetrokken tempel, waarin de godin der kunst zetelt. Wat al afwisseling dus op die betrekkelijk kleine plek gronds! Waar in 't grafelijk tijdperk, de ridders elkanders krachten maten, dingen thans tooneelspelers om den eerepalm; waar, in later dagen, het vroom gezang der kinderen Israëls opwaarts steeg, weerklinkt thans het lied van Rossini en Offenbach!

Doch nog een andere bijzonderheid is die herschepping voorafgegaan. De prins van Nassau-Weilburg, gemaal van de zuster van prins Willem V, Carolina van Oranje, was er begonnen met een paleis te bouwen, doch werd door gebrek aan geld genoodzaakt zijne plannen onvoltooid te laten. De Franschen begrepen in 1796 dat het beter was, om er een kazerne van te maken, eene bestemming, die het gebouw tot 1802 bleef behouden, toen het tot schouwburg werd ingericht, om in September 1804 met het treurspel *Semiramis* en een zinnebeeldige voorstelling plechtig te worden ingewijd. Weldra ver-

lieten ook de Fransche tooneelsten hun oude lokaal in de Casuarisstraat en sloegen insgelijks hun zetel in den nieuwen schouwburg op.

De voormalige, in 1766 gebouwde, Hollandsche schouwburg, in de Lorren- of Assendelftstraat, werd door koning Lodewijk tot eene kazerne der garde bestemd en is thans in een stadsschool herschapen.

Ziedaar in korte trekken de geschiedenis der gebouwen; die der instelling verdient in hoogere mate onze aandacht. Haar gouden tijd ligt zeker het dichtst bij hare stichting; toen namelijk de voortreffelijke Marten Corver, door een verdienstelijk gezelschap ter zijde gestaan, er de geheimen der kunst ontsluitte. Men weet dat Corver zijn edele roeping breed opvatte. Hij was niet alleen een talentvol, maar ook een nauwgezet kunstenaar. Tijdens zijn verblijf te Parijs had hij kennis gemaakt met Lekain en andere beroemde tooneelsten uit die dagen, die, gerugsteund door Voltaire, zich ernstig beijerden, om niet alleen op meer natuurlijken toon te spreken, dan tot dusver gebruikelijk was, maar tevens het stuk zooveel mogelijk in den eigenaardigen stijl te kleeden, zoodat Grieksche en Romeinsche helden en heldinnen niet langer in poederpruik of hoepelrok voor 't voetlicht verschenen. Corver ging bij hen ter schole en wist die hervorming ook hier ingang te doen vinden.

Nadat hij het tooneel vaarwel had gezegd, kwam een zijner beste leerlingen, Ward Bingley, ten jare 1759 met een nieuwen troep 's winters in den Haag spelen, terwijl ook Andries Snoek nu en dan hier optrad.

Het bestuur van Hoedt en Bingley kenmerkte zich nog door eene andere bijzonderheid, die niet onvermeld mag

*Hij is erot in 1755 ge
Loren!!*

blijven. Het is de medewerking van den gunstig bekenden decoratieschilder Van Hove, wiens scheppende geest en geoefend penseel zooveel bijdroegen tot opluistering der voorstellingen. Ook in onze dagen, nu hij een waardigen mededinger heeft gevonden in zijn zoon, bezit de naam van Van Hove nog altijd een goeden klank.

Wanneer we de dagen van Corver als het eerste en die van Hoedt en Bingley als het tweede belangrijke tijdperk in de geschiedenis van 't Haagsche tooneel aanmerken, mogen die van Anton Peters voorzeker als het derde gelden.

Peters, de meest gevierde tooneelkunstenaar van zijn tijd, had zich van waardige mededingers weten te omringen, waaronder vooral uitblonken: de dames Van Ollefen-Da Silva, Suze Sablairolles, Valois-Sablairolles en de heer Willem Van Ollefen.

De beschaafde wereld van 's-Gravenhage verceerde elken speelvond den koninklijken kunsttempel met hare tegenwoordigheid en gaf de ondubbelzinnigste blijken van hare goedkeuring, ja, menigwerf van hare bewondering.

Met teleurstelling werd dan ook de tijding ontvangen: dat de heer Peters, in spijt van 's Konings onbekrompen belangstelling, die eene jaarlijksche bijdrage van *f* 10,000 aan de kas opleverde, de teugels van het bewind nederlegde, om, in vereeniging met de heeren Roobol en Tja-sink, het bestuur van den Amsterdamschen Stadsschouwburg te aanvaarden.

De Haagsche tooneelisten, die hun leidsman noode zagen vertrekken, vormden het plan, om »onder elkaar" voorstellingen te geven: eene onderneming, die slechts een jaar in stand bleef. De heeren Breedé en Valois stelden zich daarna, met 's Konings goedkeuring en die van de

stedelijke regeering, aan het hoofd der zaak, die zij naar best vermogen dreven.

Na het overlijden van eerstgenoemden medebestuurder, bleef de heer Valois, onder dezelfde omstandigheden, in zijne betrekking gehandhaafd, die hij gedurende twee-en-dertig jaren eervol zou bekleeden.

We zouden de beperkte grenzen eener vluchtige schets overschrijden door in bijzonderheden het lief en leed zijner regeering na te gaan. De heer Valois, die zijne sporen verdiende als miniatuurschilder, doch ook in zijn nieuwe loopbaan meermalen blijken van geschiktheid gaf, had in de latere jaren vooral een zwaren kamp door te staan tegen de Fransche spelers en zangers, die onder hetzelfde gastvrije dak hunne talenten ten beste gaven.

Wie den Haag of, liever, de Hagenaars kent, weet wat dit zeggen wil. Den Haag is een voorstad van Parijs. Al wat een Fransch kleurtje heeft bezit, dubbele aantrekkelijkheid. De keukenmeid spreekt er Fransch en de kruidenier die het hof bedient, vraagt zich eerst af: of het eigenlijk niet beneden zijn waardigheid is, om een Hollandsche voorstelling met zijn tegenwoordigheid te vereeren.

De vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel», die den heer Valois in het bewind opvolgt, zal ook dien strijd hebben te aanvaarden. Wellicht dat de ruimere middelen, die haar in staat stellen een sterker en beter ingericht leger in 't veld te brengen, zullen uitwerken, wat de beperkte krachten haars voorgangers niet vermochten. Zij zal, in spijt van het vooroordeel tegen Hollandsche voorstellingen, het bewijs hebben te leveren, dat zij de mededinging der Franschen niet behoeven te schromen. Goede stukken, goed uitgevoerd, — ziedaar de eenige weg, die haar

gelukkige vooruitzichten opent. Ongetwijfeld vindt zij krachtige bondgenooten in eenige mannen van naam, die sinds den laatsten tijd hun invloed aanwenden ten bate der Nederlandsche kunst. In woord en geschrift verdedigen zij hare rechten, — moge het werk der Vereeniging, wel verre van hun pleidooi te logenstraffen, het telkens nieuwe kracht bijzetten.

Met dien wensch nemen we afscheid van den Haagschen schouwburg, om nog een wijle stil te staan bij een paar belangrijke voorstellingen, die het laatste bestuursjaar des heeren Valois hebben gekenmerkt. Het zijn vooral de kunstenaars, die hierbij op den voorgrond treden. Maar kunst en kunstenaar zijn immers zoo nauw aan elkaar verbonden, dat we, de eerste besprekende, de laatsten niet onvermeld mogen laten.

De eerste voorstelling, die als zoodanig in aanmerking komt, dagteekent van den 14^{den} December 1875, toen de heer Rosier Faassen het feest van zijn vijf-en-twintig-jarigen tooneeldienst vierde.

Aanvankelijk tot tooneelschilder bestemd, was de heer Faassen reeds twee jaren op het atelier van den ouden heer Van Hove, te 's-Hage, werkzaam, toen zijn vader, ten gevolge van den dood van Z. M. koning Willem II, eervol werd ontslagen aan den Koninklijken Schouwburg, waar hij zeven-en-dertig jaren, achtereenvolgens, de betrekking van regisseur-administrateur en laatstelijk die van machinist en chef, etc. had vervuld. Eenige onhandige vrienden raadden hem aan de zaal *Tivoli*, vroeger door hem tot het houden van bals, concerten en intieme soirées geëxploiteerd, tot het geven van tooneelvoorstellingen in te richten, op den voet van *Salon des Variétés*.

Het was daar, dat de jonge Faassen zijne eerste schrede zette (September 1850) op een nieuwe loopbaan en wel in de vaudeville *Klaveren Vrouw*, tevens zijne eerste vertaling. De zaak nam echter niet op, hetgeen te wijten was aan de ver afgelegen straat, 't eindje der stad zeide men toen, en misschien ook wel aan het gebrekkige gezelschap, dat de mededinging van Peters, in zijn goeden tijd, tegen had. Het gezelschap werd ontbonden, waarna vader en zoon naar Amsterdam vertrokken, om aan de Vaudeville-français geplaatst te worden: zijn vader, als regisseur-administrateur, Rosier Faassen, als tweede komiek.

Hij debuteerde, als Pieter, in 't bekende *Misanthropie et Repentir*, naar Kotzebue. Rosier Faassens opvoeding, die geheel Fransch was, had hem die taal zeer eigen gemaakt, en hij voelde er zich, na drie maanden oefening, geheel in thuis. Ruim twee jaren daarna stierf zijn vader, als directeur der Vaudeville-français. Daar de jonge Faassen minderjarig was, wilde men hem de zaak niet geheel toevertrouwen, zoodat de commissarissen naast hem den heer Florentin als mededirecteur aanstelden, onder voorwaarde, dat de zaak op diens naam zou geschreven worden. In den persoon van dien deelgenoot had men zich echter vergist; want reeds een half jaar later, verdween hij met de kas, de onderneming zelve in allerbedenkelijksten toestand achterlatende.

De naam van den jeugdigen tooneelist had intusschen reeds een goeden klank verworven. Vandaar dat hem onmiddellijk een eervolle plaats aan de *Galerie St. Hubert* onder directie van Gullier te Brussel werd aangeboden, toen hij met den heer Van Lier in aanraking kwam, die hem wist over te halen, zich aan zijn gezelschap te verbinden.

Wel kostte het hem in den beginne veel moeite zich eene zuivere uitspraak van zijne moedertaal eigen te maken, daar hij, zich altijd in 't Fransch bewegende, het Nederlandsch als 't ware verwaarloosd had; doch ook hier bleek weder, wat inspanning en ernstige wil vermogen.

Zeven jaar was hij, tot groot genoegen van 't Amsterdamsch publiek, aan het Grand-Théâtre verbonden, toen de ontbinding van het daarin gevestigd gezelschap hem eene overeenkomst deed sluiten met den heer J. C. Valois, in den Haag, waar hij, zoo geen oplossing van dat personeel gevolgd ware, ongetwijfeld zijn gewaardeerde medewerking nog zou zijn blijven verleen.

Zoo zijn we dan nu genaderd aan het belangrijke tijdstip uit zijn kunstenaarsloopbaan, dat hem op zoo onduidelzinnige wijze de overtuiging schonk, hoe hoog hij in de achting der kunstlievende Hagenaars staat aangeschreven. Immers, schier eindelooze toejuichingen, bezegeld door lauwerkransen en andere kostbare geschenken, waren dien avond zijn deel, nadat hij als de vrek, in het stuk van dien naam, zijne benijdenswaardige talenten opnieuw had tentoongespreid.

Daarenboven, zou hij zich ook dien avond nog van andere gunstige zijde laten kennen. Het oorspronkelijke nastukje, »Blonde Mietje», had Rosier Faassen tot schrijver, en de algemeene bijval bewees, hoe gelukkig hij zich van zijne taak, ook op dat gebied, had weten te kwijten. Gaarne vereenigen wij ons dan ook met den wensch, toen zoo luid en herhaald uitgesproken: dat hij nog lang een sieraad van het Nederlandsch tooneel moge blijven.

Den tweeden feestavond in den Haagschen schouwburg schonk ons de 5de Mei 1876, toen mevrouw C. L. H. Bourg-Neytz haar zestigjarigen dienst als priesteresse der kunst herdacht, om meteen haar eervolle loopbaan vaarwel te zeggen en welverdiende rust te gaan genieten.

Van deze kunstenaressen kan met recht worden getuigd, dat zij hare opleiding ontving in de school der ervaring. Immers, reeds als kind, op vijfjarigen leeftijd, trad zij op in de rol van Jacques, in »De Ketellapper van Saint-Flour.» Hare ouders waren destijds aan het reizend gezelschap, onder bestuur van Kraaijenstein, verbonden, dat zich voornamelijk in Zeeland ophield. Op eenigszins ouderen leeftijd sloot zij zich aan bij de onderneming van Otten en Koning in den Bosch, waar al meer en meer bleek wat zij voor de toekomst beloofde.

In het jaar 1837 verwisselde zij het reizen voor eene meer bestendige plaats bij geregelde gezelschappen. Zij speelde in allerlei stukken, maar vooral rollen met zang. Hare stem was in die dagen zoo schoon, dat vele muzikkeners haar ernstig aanrieden zich uitsluitend op de muziek toe te leggen. Door dien gunstigen roep voorafgegaan, kwam zij ten laatste aan den Koninklijken Schouwburg, waar zij zich hoogst verdienstelijk wist te maken, getuige den ongeveerinsden bijval, waarin zij zich steeds mocht verheugen.

Die goede gezindheid jegens haar verloochende zich ook niet op den avond van haar afscheid, toen zij wel niet meer met de kracht, maar toch nog altijd met den lust van vroeger optrad in »Martin de Kruier» en »de Militaire Willemsorde.»

Die avond was in meer dan één opzicht merkwaardig. De verrassing toch, haar bereid, is ook voor menigen kunstgenoot een bemoedigend teeken.

Dr. Jan ten Brink bood haar namelijk, onder een hartelijke toespraak, eene sierlijke voltaire aan, haar door eenige abonnés vereerd; terwijl hij der grijze kunstenaarssse tevens de heuglijke mededeeling kon doen, dat eene commissie, uit de voornaamste Haagsche dames bestaande, eene som had bijeengebracht, waardoor haar, gedurende geheel haar leven, eene wekelijksche toelage van tien gulden kon worden uitgekeerd.

Vervolgens overhandigde de heer Kiehl haar, met eenige toepasselijke woorden, namens haar kunstbroeders en zusters, een sierlijke gouden keten, ter herinnering aan hun gewaardeerde samenwerking en als een zinnebeeldig bewijs tevens, dat de vriendschapsband, die hen zoolang saamgeketend had, ook na het vertrek uit hun midden niet afgebroken zou worden.

Geen wonder, dat de diep getroffen vrouw schier geen woorden kon vinden, om haar gevoel van innige dankbaarheid lucht te geven en slechts met moeite de volgende dichtregelen uitsprak:

Vaartwel! — Dat woord, zoo droevig bij het scheiden,
Dat vaak ons hart met sombren weemoed vult;
En zelfs geen hoop op weêrzien kan verblijden,
Wijl treurig floers herinnering omhult...
Vaart allen wel! — 'k Zeg innig diep bewogen,
Dit kunstloos vers, u allen toegewijd,
En moge 't nu ook op geen kunstroem bogen: —
Het is de cijns der reinste dankbaarheid!

Onder deze woorden nam de begaafde tooneelkunstenaarssse afscheid van het Haagsche publiek, dat haar zoo vele bewijzen van ware toegenegenheid had gegeven, daar zij, dank zij der milde lijfrente en nog gerugsteund door de Maatschappij *Apollo*, tot welker leden zij behoort, de laatste jaren haars levens onbezorgd te gemoet kan gaan.

Ten slotte nog een woord over de afscheidsvoorstelling van het personeel, onder leiding van den heer Valois, op 30 Mei 1876.

Het programma bestond uit:

- 1°. MARCEL, *Tooneelspel in één bedrijf, naar het Fransch, door C. R. H. SPOOR.*
- 2°. HET ZANGERSFEEST, *blijspel in drie bedrijven, naar het Hoogduitsch das Stiftungsfest.*
- 3°. BLONDE MIETJE, *oorspronkelijk blijspel in één bedrijf, door ROSIER FAASSEN;*
- 4°. AFSCHIEDSGROET *van Mevrouw W. G. VALOIS-SABLAIROLLES aan het 's-Gravenhaagsche publiek, gedicht door den Heer GER. J. SPOOR, door wiens verplichtende welwillendheid wij in de gelegenheid gesteld werden, dit vers hier achter in zijn geheel te laten volgen*

Na het eindigen dier regelen, sprak mevrouw Valois nog een paar volzinnen, om te wijzen op den arbeid van haren echtgenoot en ook op zijn dankbaarheid aan het Haagsche publiek voor de ondersteuning, sinds ruim twee-en-veertig jaar ondervonden.

Den voornaamsten leden van het gezelschap werden lauwerkransen en bloemruikers vereerd; terwijl ook de heer Valois, die inmiddels aan de hand zijner echtgenote was opgeleid, met ingenomenheid werd begroet. Ook hij riep den bezoekers een vaarwel toe, — en daarmee had het gezelschap van den Koninklijk Zuidhollandschen Schouwburg, onder bestuur van den heer J. C. Valois, opgehouden te bestaan.

AFSCHEIDSGROET

VAN

Mevrouw W. G. VALOIS-SABLAIROLLES,

AAN HET

'S GRAVENHAAGSCHE PUBLIEK,

OP 30 MEI 1876.

De blonde Meimaand strooit heur groen,
Heur schat van pas ontloken loover,
Het bosch, den haag, de velden over;

Zij strikt heur keurig bloemfestoen —
Ontweldigd aan den ruwen roover,

Die winter heet — zich los in 't hair;
Zij dartelt bij het kwinkeleeren

Der voogden, wie, zoo pas een paar,
Geen leed, geen kommer schijnt te deeren.

De vogels kennen leed noch kruis.
Natuur voorziet in al hun zorgen.

Een veilig nestje is heel hun huis;
Daar zijn ze vrij en goed geborgen,

En dreigt er soms een koude wind,
Zij dekken met hun donzen wieken,
Hun vreugde en hoop, het pluimloos kieken ....
Wat moeder waakt niet voor heur kind?

Ook de ooievaar, aan 't land ontweken
Der *Farao's*, klept weer zijn groet
Den nijveren landman tegemoet,
Nu hij op 't nest is neêrgestreken,
Waar altijd nog zijn harte aan hing.
Omdat zijn echt er werd gesloten,
Omdat hij van zijn lieve loten
Er 't eerste liefdeblijk ontving;
Omdat zijn kroost er op mocht groeien
En rond mocht dartlen naar zijn zin,
Zijn kroost, dat hij, bij 't zorgloos stoeien,
Zijn lessen gaf, vol liefde en min,
Waarmee 't op eigen wiek kan roeien
De wijde, onzeekre wereld in.

Blij ziet de boer zijn vrienden keeren;
Zij werden aan elkaâr gehecht,
En, schoon zijn burenen 't ook begeeren,
Hen te verjagen, schijnt hem slecht!
't Is nutloos ook: »Wat zou 't mij baten?»
Beweert hij, »nauw is op dien top
Het nest een poos alleen gelaten,
Of, zie! er vliegt een sperwer op.
Niet om, op die gewijde stede,
Een nieuw verbond van trouwe en min

Te stichten, in een huisgezin
Als 't vorige, vol liefde en vrede,
Maar, om er 't »*Macht gaat boven recht*»
Aan heel het voogdenheir te leeren,
En allen, zelfs ook hen te weren
Door jaren aan die steê gehecht.

't Is vreemd — niet waar? — als wij de werken
Aandachtig nagaan, der natuur,
Dat we elken dag, neen! ieder uur,
Die zelfde wetten ook bemerken
In heel der menschenmaatschappij.
Ook dáár zijn *Lente-* en *Zomer-*dagen,
Ook dáár is *Herfst-* en *Wintertij*,
Ook dáár zijn kalmte en ruwe vlagen,
En allen, allen gaan voorbij.
Wat thans gevierd wordt en bewonderd —
Zoo wuft, zoo wankelbaar is 't lot! —
Wordt morgen mogelijk reeds bespot,
Of, als versleten, afgezonderd.
Wie thans, bewierookt en gekroond,
Door de opgewondenheid van velen
Zich mild met lauwrn ziet bedeeien,
Wordt morgen mogelijk reeds gehoond.
Ja, zij die nu onsterflijk heeten,
Zij worden — zelfs reeds door 't geslacht,
Dat hen bedrukt ten grave bracht —
Soms binnen weinig tijds, vergeten.
Niets is bestendig voor den strijd,
Met elken dag op nieuw gestreden,
De stage worstling van den Tijd,
Die door geen stervling wordt verbeden;

Hij heeft met zijn gespierde hand,
De sterkste zuilen neêrgesmeten;
Maar ook de teerst gehechte band
Meêdoogenloos vaneen gereten.

Ach ! 't hindre u niet, dat ik op heden
Naar woorden zoek, naar beelden tast.
Nu 'k met een hart, zoo zwaar belast,
Zoo diep gegriefd, ben opgetreden.
't Versture u niet, dat 'k, droef gezind,
Het dierbaar plekje aan blijf staren,
Waar ik, voor twee-en-veertig jaren,
Mijne eerste schreden zette als kind;
Dat tranen aan mijn wimpers kleven
En dat mijn wankle voetstap beeft,
Nu 'k mij op eenmaal zie begeven,
Van alles waar mijn ziele in leeft,
Daar 't is, of ik mijn hart voel breken,
Nu 'k U mijn groet, mijn afscheidsgroet,
Met een zoo diep geschokt gemoed,
In weinig woorden toe ga spreken.

Vaarwel dan, Neêrlands schoonste stad !
Duld dat ik U mijn droefheid klage,
U, die 'k zoo zeer heb liefgehad,
U, schoon, U, Vorstlijk 's Gravenhage !
U, dierbre, waar mijn wiegje stond,
En die ik steeds, met ziel en zinnen,
Ja, onverdeeld zal blijven minnen,
Mijn heilige geboortegrond !
U, waar ik alles mocht beleven,
Als kind, als meisje en ook als vrouw ;

Die vrcugde en smart mij hebt gegeven :
De moederweelde en moederrouw ;
Die bloemen op mijn bruidspad strooide
En palmloof op mijn levensbaan ;
Die mij met zooveel lauwren tooide,
Dat 'k moed behield om voort te gaan ;
En die me op 't schouwtooneel -- voor velen
Zoo'n hobblig en zoo'n doornig pad --
Met zóóveel lieflijks kwaamt bedeeien,
Dat ik zijn grond met lust betrad.
Vaarwel dan, sieraad van Europe,
Gij, keurgesteente aan Neérlands Kroon,
Met U vervliegt mijn schoonste hope,
Daarom aan U mijn droefsten toon.
Want, evenals de najaarsblâren,
Waarmeé de barre herfstwind speelt,
Wordt 't Haagsch Tooneel, na zestig jaren
Van voor- en tegenspoed, verdeeld.
Wij moesten d'ouden stam zien breken,
En 't loover, dat hem heeft getooid,
Op eens, naar alle hemelstreken,
Door 't wufte lot zien rondgestrooid ;
Wij moesten 't hecht gebouw zien zinken ;
De Tijdgeest blies langs 't muurwerk heen,
En deed het vreeslijk vonnis klinken :
»GEEN STEEN BLIIVE OP DEN ANDREN STEEN !»
Men kwam ons onzen tempel rooven ;
Het doek valt neér, de deur slaat dicht ;
Maar 't Momument, door U gesticht,
Komt 't woelen van den strijd te boven.
Dat monument heet DANKBAARHEID,
Voor zooveel gunsten, zooveel gaven,

Die ge op ons pad hebt uitgespreid,
Om met uw bijval ons te staven.
En 't is een balsem in 't verdriet,
Die ons het afscheid komt verzoeten,
't Bewustzijn, wát ons moge ontmoeten:
Vergeeten doen we elkander niet.
Laat mij die zekerheid voor immer!
Dat zij mij op mijn tocht verzels!
Uw liefde en trouw vergeet ik nimmer;
En nu... God zegene U!... Vaartwel!

S.

I M P R O M P T U

aan eene Tooneelkunstenaressen, die mij verweet, dat ik
niet meer trouw opkwam, wanneer zij speelde.

Foei, lieve Kunstnaares!... ja foei! Wat denkt gij wel?
Dat 'k niet meer even graag als vroeger U zou hooren?

Dat 'k niet meer onder hen, die van uw boeiend spel
Terecht bewondraars zijn, nog immer zou behooren?

In waarheid, ik geloof, dat 'k kwalijk heb verstaan!
Hoe zou ik in 't gevoel, dat elk bezielt, niet deelen?

Gij weet dit beter toch, en daarom neem ik aan,
Dat ook uw zacht verwijt slechts was... comedie spelen!

Amsterdam, Sept. 1875.

Mr. C. Th. van der Bruggen v. L.

IN DEN ROTTERDAMSCHEN SCHOUWBURG,

28 Augustus 1876.

„Zoo gaat het al voorbij; wat heden bloeit, sterft morgen!”

Zegt de mijmerende Henry in »Laurierboom en bedelstaf”, en terwijl deze regel toepasselijk is op al het ondermaansche dat ons omgeeft, sluit hij ook vooral op eenige tooneeldirectiën, die in den laatsten tijd aan het hoofd stonden der beste gezelschappen van ons land. Het bestuur over den Stads-Schouwburg te Amsterdam, van den Heer J. Tjasink, viel met de mokerslagen, die het honderdjarig houten hulpgebouw op het Leidsche plein deden samenstorten. De Heer J. C. Valois, — na tal van jaren aan het hoofd te hebben gestaan van de Koninklijke Zuid-Hollandsche tooneelstukken, na gestreden te hebben tegen concurrentie, verlies van sujetten, en zooveel meer — zag zich dit jaar, door den loop van zaken, genoodzaakt zijn mandaat neder te leggen. De Heeren Stumpff en Veltman zagen, — nadat zij met volharding, in samenwerking met den Heer Van Lier en de Vereenigde Tooneelstukken van den Amsterdamschen Stads-Schouwburg, sedert de deuren op het Leidsche plein voor hen gesloten werden, in het fraai

gerestaureerde Grand Théâtre, den strijd volstreden — eindelijk in dit jaar den nieuwen Schouwburg voor zich geopend, en betraden het oefenperk weder, waar voor velen hunner zooveel lief en leed op hun breed kunstenaarspad lag. In den Rotterdamschen Schouwburg had, op den avond van bovengenoemden dag, de ontbinding plaats van de directie Albregt en Van Ollefen, en het onder hun bestuur werkend tooneelgezelschap.

Sedert bijna zeventien jaren had dit gezelschap bestaan, zonder subsidie, in een lokaal met vrij hooge huur, en in voortdurende concurrentie met de Hoogduitsche opera, de schouwburgen in het lokaal „Willem Tell”, op de Kruiskade — waar nu de Westerkerk staat — en in de zoogenaamde Kleine Komodie, onder directie van de Heeren Judels en Van Biene, weinige huizen op den Coolsingel van den Grooten verwijderd, en waarin beurtelings optraden: het gezelschap der Heeren Valois, Boas en Judels, Victor Driessens, en Louis Bouwmeester, dat daar verscheidene jaren gevestigd was. Ook de Vereenigde Tooneelsten, van den Amsterdamschen Schouwburg, gaven er, nu en dan, voorstellingen.

Toen J. Eduard De Vries de Rotterdamsche directie over opera en Hollandsch tooneel, in 1859, aanvaardde, en met zijn gezelschap, dat in Frascati speelde en met recht »de keurbende” genaamd werd, zich te Rotterdam kwam vestigen, had ieder hem zeker de meest glansrijke toekomst voorspeld: een vooruitgaande, bloeiende stad, die wel een kort geleden herbouwden Schouwburg bezat, maar geen eigen tooneelgezelschap, laat staan een gezelschap zooals hij medebracht, met artisten als Peters, Albregt, Metsch, Van Ollefen, Moor, Mevr. Kleine, Engelman, Albregt-En-

gelman, Ellenberger, Van Dijk-Albregt, Gôts-Scheps, enz., kon wel niet anders dan aan deze onderneming de noodige levenskracht schenken door getrouwe opkomst en krachtigen steun!... Jawel! op eenige zeloten na, brilleerden de Kunstvrienden door absentie. Of het aan de keuze der stukken lag? Het zij verre!... »Adriënne Lecouvreur, Tasso, Olympia, de Vertellingen van de Koningin van Navarre, de Huis-tiran, de Laster, de Vrek”, en wat al meer, »verschenen op de planken, voor ledige banken”; de duitsche operisten, daarentegen, verheugden zich in stampvolle zalen, en hieven door ongekend hooge appointementen de borst zóó hoog, dat Rotterdam in het denkbeeld verkeerde, dat een aantal kleine vorsten en vorstinnen er hunne tenten hadden opgeslagen. Muzikale familiën gaven partijen ter eere van de duitsche nachtegalen, betaalden hunne dédits in het buitenland, sierden ze met armbanden en garnituren, dekten de kolossale tekorten, en door deze overdreven voorliefde voor die Germanen, maakte de Hollandsche komedie slechte zaken en moest, door druk reizen, kermis- en Zondagavondstukken, de balans in evenwicht houden. Wat er nog door bezuiniging overschoot alligeerde het duitsche element. Of De Vries al tot zijn artisten zeide: »Hebt geduld! Onze voorouders hebben tachtig jaren tegen de Spanjaarden gevochten, zouden wij het niet eenige jaren tegen de Duitschers uithouden?”... de voornaamste leden van zijn gezelschap werden het moede, en keerden naar Amsterdam terug.

Toen ook De Vries zijn directeurschap ophief en de Heeren Albregt en Van Ollefen, eerst voor het Comité van den Schouwburg, en daarna, nu zeven jaren geleden, voor eigen rekening het Hollandsch tooneel, afgescheiden van de opera, gingen besturen, toefde hun geen gemakkelijke taak. Wat

echter hun gezelschap betreft, het was niet het minste in den lande: Albregt, Van Ollefen, Moor, J. en D. Haspels, Le Gras, Van Zuylen, Van Beek, enz. de Dames De Vries, Sandrock-ten Hagen, Albregt-Engelman, Corijn, Fuchs, Picéni, Göts-Scheps, de zusters Kapper, enz. het bezat alom een goeden klank, en de richting, die de directie nam in de keuze der stukken, viel in den smaak van het beschaafd publiek. De nieuwste tooneelwerken van Benedix, Von Moser, Lindau, Rosen, zu Putlitz, l'Arronge, enz. werden opgevoerd, en weldra had het Rotterdamsche tooneelgezelschap den roem: dat het zich onderscheidde door het opvoeren van Salonstukken en werk van veel fijner allooi dan elders, al werd de kas er ook niet voortdurend door gebaat. De letterkundige kringen in ons land drukten op dien roem hun cachet, door meermalen het gezelschap voor hunne leden te doen optreden, zoo te Rotterdam voor de afdeeling der »Hollandische Maatschappij van fraaie Kunsten en Wetenschappen», als te 's Hage voor »Oefening kweekt Kennis», en anderen. Dat een beschaafd tooneelgezelschap liefst zoogenaamd »fijn werk» speelt, en de zwarte rok en de gesloten kamer min kostbaar en gemakkelijker zijn, dan »de veel omvattende decoratiën en nieuwe costumes», eischt geen betoog; maar voor een niet gesubsidiëerd gezelschap, dat zoo hooge appointementen betaalde als het bedoelde, leveren halfgevolle zalen het noodige niet, en al moge Cicero's spreuk: »de Eer voedt de Kunsten», een gulden spreuk zijn, ... de kunstbeoefenaren worden door de eer niet gevoed.

In verhouding tot andere landen van gelijken omvang, is er zeker niet één zoo vruchtbaar aan tooneelschrijvers als het onze. Hij, die eenmaal een stukje samenflanst voor een rederijkerskamer, een bruiloftsvers schreef, of

een gedicht bij den watersnood vervaardigde, kan Thalia's verleidelijken lach niet weerstaan, om ook een tooneelstuk te schrijven, al verstaat hij van de dramaturgie even zoo-veel als een friesche turftrapper van koorddansen. De directie Albregt en Van Ollefen, gehoor gevende aan den vaak gegeven wenk: om de Hollandsche tooneel-litteratuur aan te moedigen, deed openlijk blijken, dat zij bereid was goede oorspronkelijke stukken op te voeren, en die met 5 % van de bruto recette te honoreeren. Groot was weldra de stroom, die haar uit de talrijke dichtaderen toevloede, en een groot deel van het speelseizoen werd voor eenige jaren, tot niet geringe schade van de zaak, besteed tot het nemen van proeven met de ingekomen tooneelstukken, die, — of het aan de geringe vatbaarheid van ons publiek haperde, dat de stukken er geen vat op hadden, of aan de stukken zelve, durven wij niet beslissen, aan de opvoering haperde het zeker niet — op één na, allen, met weinige voorstellingen hier en elders, in de onpeilbare Lethe der mislukte tooneelproducten verzonken. Om eenige te noemen: »Het blauwe lint», »Teruggekeerd», »Zaken doen», »Zijn Geheim», »Familie uit de Oost», »Klucht of geen Klucht», enz., hoe ook door letterkundige vrienden geroemd, als zuiver van taal, ja, door belgische kunstrechtters bekroond, het betalend publiek, dat niet naar den naam des schrijvers, maar naar den inhoud vraagt, bleef weg. Eén maakte uitzondering: »Glanors' Uitgaan». Allerliefst van inhoud, keurig en onder gunstige omstandigheden opgevoerd, van een hoffelijke afkomst, bleef het een repertoire-stuk en deed zijn zaken. Intusschen zagen de Heeren A. en V. O. zich, tot instandhouding der zaak, nu en dan genoodzaakt, niet het, maar de gift der zoogenoemde draken te kiezen en,

niet zonder opwekking van veel vijandschap, de onbruikbare stukken terug te zenden.

Daar deed zich, na veel sukkelens, de directie van den Amsterdamschen Schouwburg op. Zij werd als 't ware der directie van den Rotterdamschen in de hand gegeven. In de hoop haar gezelschap met vele artisten, wier plaats was in het aloude »heilig koor», aan het IJ, te vermeerderen, maar in de zekerheid, dat het gezelschap, optredende onder hun bestuur, zou blijven gelijk het was, werd die directie door hen aanvaard, en de nieuwe Schouwburg op den 2^{den} Februari 1874 met hun gezelschap geopend. Daar gebeurde iets ongedachts. Eenige hunner sujetten, waaronder drie der voornaamste, weigerden het optreden te Amsterdam, en vestigden zich, met een eigen gezelschap, onder het bestuur of protectoraat der »nieuwe Rotterdamsche Schouwburg-vereeniging», in het lokaal de »Kleine Komédie», dat zeer net werd gerestaureerd.

Moeielijk werd nu de taak voor de Heeren A. en V. O. en het hun overgebleven personeel. Behalve dat door het aannemen der Amsterdamsche directie, bij velen der Rotterdamsche tooneelvoorstanders het stedelijk *amour propre* gekwetst was, vingen twee organen der Rotterdamsche pers: »de Nieuwe Rotterdamsche Courant» en »het Zondagsblad», een vinnigen strijd aan tegen den grooten Schouwburg. Het scheen somtijds, alsof men van een particuliere onderneming, die op haar eigen wieken drijven moest, eischen als voor een door den staat bezoldigd Théâtre Français deed. Dat, bij al die tegenheden en tegenwerking, de aanvaarde campagne een moeielijke was, bleek al dadelijk. Nogtans werd de reis voortgezet, en door een paar stukken die in den smaak vielen, en door een paar reizen »Rondom

de wereld in 80 dagen", en »Van Toulon naar Sint Helena", die het publiek met trouwe volharding medemaakte, werden de twee en een half jaar niet onvoordeelig uitgespeeld. De bondschap: »Het Nederlandsch Tooneel" werd sedert gevestigd. Drie tooneelgezelschappen werden ontbonden, en het personeel gevormd, dat heden in den Stads-Schouwburg te Amsterdam, en in dien te 's Hage optreedt.

De opoffering van de zijde der Heeren Albregt en Van Ollefen was niet gering. Den Rotterdamschen Schouwburg bezaten zij in huur, en als solide huurders bestond er voor hen geen reden die te moeten expireeren dan uit eigen wil. Zij wisten bovendien, dat hunne vroegere confraters en concurrenten er hunne plaats zouden innemen. Nogtans werd daartoe besloten. Op den 28sten Augustus 1876 had de laatste voorstelling plaats met: »Van Toulon naar Sint Helena", en op 4 September, waren de beide directeuren, met het grootste deel van hun gezelschap, geëngageerde leden van het »Nederlandsch Tooneel"... Rekenschap van die handelwijze gaven zij, in de N. R. Courant van 30 Augustus, door het volgende:

TOT AFSCHIED.

»Bij het eindigen hunner voorstellingen, te *Rotterdam*, tevens het einde hunner werkzaamheid als Tooneel-directeuren, zeggen de ondergeteekenden het publiek hartelijk dank voor de vele bewijzen van sympathie, zoowel persoonlijk als in hunne betrekking, hier ter stede en in andere hoofdplaatsen van *Nederland*, gedurende zooveel jaren, zoo ruimschoots ondervonden.

Heeft het hun leed gedaan, dat de pogingen, die zij in het laatste tijdperk hunner directie, uit eigen beweging en uit eigen middelen, hebben aangewend, om, door eene vereeniging der beide hoofdtooneelen van *Nederland*, een krachtig en uitstekend gezelschap te vormen, vrijdeld zijn geworden door omstandigheden van hun wil onafhankelijk; hebben zij het innig betreurd, dat dit hun streven door sommigen niet begrepen, door anderen afgekeurd, of veroordeeld en tegengewerkt werd, ... zij getroosten het zich, in de vaste overtuiging het goede gewild, en, naar de mate hunner krachten, beproefd te hebben.

Het vaarwel zeggen hunner betrekking van directeuren is het laatste en sterkste bewijs, dat zij geven konden, en gegeven hebben, van hun ernstige zucht, om de vorming van een groot en goed geheel, door wien dan ook, hier of elders beproefd, niet in den weg te staan, maar integendeel met eigen opoffering, zoo dit baten mocht, te helpen bevorderen.

Zij treden terug, zij treden af, voor wie zich daartoe sterker en beter geroepen achten dan zij.

Mogen de kunstvrienden, die thans, hetzij onder de banier van het *Nederlandsch Tooneelverbond*, hetzij onder die der Vereeniging »*Het Nederlandsch Tooneel*», hier of elders, beproeven wat de ondergeteekenden niet tot stand hebben kunnen brengen, gelukkiger zijn dan zij in de pogingen, om, ten bate der Kunst, eenheid te stichten, waar verdeeldheid heerscht, en te verwezenlijken wat in hunne programma's geschreven staat, dan zouden de ondergeteekenden zich gelukkig rekenen als kunstenaars, dat zij als directeuren afscheid moeten nemen van het publiek, hetwelk alsdan gewonnen zal hebben, waar zij

een betrekking verliezen, die hun veel leeds en zorgs, maar ook onvergetelijk veel liefs en goeds — zij erkennen het dankbaar! — heeft opgeleverd.”

ALBREGT & VAN OLLEFEN.

Rotterdam, 30 Augustus 1876.

Die verklaring werd weder op de gewone wijze door het Zondagsblad bevochten. Dat het Rotterdamsche publiek, sedert zoovele jaren blijk gevende van veel sympathie voor het gezelschap, dat het thans verliet, dit openlijk deed kennen, bleek uit deze advertentie, die mede in genoemd blad verscheen:

» Gisteren avond had in den Grooten Schouwburg de laatste Voorstelling plaats van het drama: »Van Toulon naar Sint Helena”, waarmede de Heeren Albregt en Van Ollefen hunne directie over het Rotterdamsch Tooneel eindigden, en het Gezelschap, onder hunne leiding, feitelijk werd ontbonden. Dat het publiek aan die afscheids-voorstelling van harte deelnam, bleek aan het overbevolkte gebouw, dat te klein was om allen, die opkwamen, te bevatten, zoodat velen geen plaats konden bekomen. Tijdens de pauze nam, op het Tooneel, het Gezelschap afscheid van de Directie, onder wier leiding en uitmuntend beheer het zoovele jaren werkzaam was. Bij monde van den Regisseur, den Heer DE BOER, werd aan ieder der Directeuren een blijvend aandenken in Zilver door het personeel aangeboden, benevens een Album met de namen der Artisten, die hun oprecht dank betoonden voor het vele goede, door hun bestuur en zorgen genoten, en met innig leedwezen het afscheid uitspraken, waartoe de loop van zaken heeft geleid.

Aan het slot der Voorstelling riep het Publiek, met algemeene geestdrift, de hoofdvertooners en de beide Directeuren tot driemaal ten tooneele, en sprak in luide toejuichingen het »V a a r w e l ! » tot hen, wien men zoo menig genotvol uur dankte, die als kunstenaars en vrienden zoo algemeen geacht zijn, en die zoovelen met leedwezen het Rotterdamsch Tooneel zien verlaten. Dat het de Heeren ALBREGT en VAN OLLEFEN, en de leden van hun gezelschap, in hunne nieuwe betrekkingen wel moge gaan, blijft de hartelijke wensch van:

EEN SCHOUWBURGBEZOEKER.”

29 Augustus 1876.

Dit afscheid op het tooneel was treffend door eenvoud. Moge de tooneelwereld zich kenmerken door naijver en intrige, ... er is geen kunstvak, waarin de artisten zoo dag en uur intellectuël samenwerken als op het tooneel. De directie, zoovele jaren Confraters met haar gezelschap, behandelde dit nog steeds als zoodanig, en menig traan blonk in menig oog, toen men gereed stond de plaats te verlaten, waar met dien avond een ruim zestienjarig tijdvak der geschiedenis van den Rotterdamschen Schouwburg gesloten werd.

W. N. PEYPERS.

BLADVULLING.

Adriana Maas, geh. m. Paulus van Schagen te Amsterdam, 1730 à 1740, viel in Dido's dood van den brandstapel, 't welk voor iets anders dan ongesteldheid werd aangezien. Later bracht Maria de Bruin Punt, de vriendin van Adriana Maas, haar weder op de planken als Hermione in Andromaché, en herkreeg zij hare reputatie.

EEN EN ANDER.

NAAR AANLEIDING DER JONGSTE TOONEELCRISIS TE AMSTERDAM.

DOOR

P. GROOTES.

Zoo was dan eindelijk de voorspelling door Pieter Pijpers, in 1773, in armzalig kreupelrijm gedaan, verwezenlijkt.

De houtse schouwburg blijft niet staan.

Hij zal eertlang hervormd uit steen, van leest en leden
Veel schooner dan hij plag, te prijck staan voor 't gezigt.

Het schijnt wel, — en daarom herinneren we hier aan dit feit — dat, met de opening van het gerestaureerde gebouw, een nieuw tijdperk voor het tooneel geopend werd. Na een periode van bloei, verflauwde allengs de belangstelling in ons nationaal tooneel. Met weemoed dacht men aan dat schoon verleden, toen een Snoek, een Jelgerhuis, een Ward Bingley, een Majofski, een Peters, Mevrouw Naret-Koning, Mevrouw Engelman-Bia flonkerden aan den tooneelhemel en, al weeklagende, achtte men den huidigen toestand geene belangstelling meer waardig. Onze litteratuur was zoo goed als geheel van het tooneel vervreemd. 't Was, alsof er een scheiding tusschen tafel en bed had plaats gehad. Moedeloos had zelfs een onzer uitstekendste critici de pen

neêrgelegd. Bij de meest ontwikkelden der natie heerschte eene volkomene apathie. Het aantal warme vrienden en voorstanders was tot een minimum-cijfer gedaald. Maar hoe klein ook dat aantal, ... aan ijver ontbrak het hun niet. 't Is vooral aan de volhardende, bewonderenswaardige bemoeiing van een hunner te danken, dat de Gemeenteraad van Amsterdam, die een twintigtal jaren vroeger met hooghartigheid het geschenk van een nieuwen Schouwburg op de Botermarkt weigerde, het besluit nam, om ongeveer twee tonnen gouds aan de restauratie van het houten gebouw ten offer te brengen.

Omstreeks dienzelfden tijd deden zich verschijnselen voor, waaruit men mocht afleiden dat de belangstelling in het tooneel — die zoo lang den winterslaap had gesluimerd — op nieuw ontwaakte. Het tooneelverbond werd in het leven geroepen; de tooneelschool tot stand gebracht. Mannen als Loffelt, Wijbrands, Von Hellwald en Rössing wakkerden die belangstelling aan. Cremer, Keller, Boelen, Glanor, Van Heijst en anderen wijdden er hunne krachten en talenten aan om ons nationaal tooneel eene nationale tooneel-litteratuur te schenken. Het woord »oorspronkelijk" verscheen weêr op 't affiche.

Waar zóóveel pennen in beweging kwamen, kon succes niet uitblijven. 't Ging zelfs tot den bon ton behooren, belangstelling voor het tooneel aan den dag te leggen, en op het oogenblik dat de Stads Schouwburg voor de tweede maal voor een driejarig tijdvak zou worden verpacht, ontstond een strijd en een leven, dat men het Saphir ⁽¹⁾ veilig mocht nazeggen: »das Theater war mehr als je das einzige Magen- und Kräutersackchen der ganzen Konversa-

---

(1) Zie zijn Humorist van 22 Mei 1839.

tionswelt. Es zog sich nur ein Schall durch die ganze Menschheit: Theater! Theater! Theater!”

Er stonden te Amsterdam twee partijen tegenover elkaar. De eene, die den struggle for life te strijden had, scheen afgetobd en strijdensmoê (1); de andere verscheen in het krijt, geharnast met een pantsering van naam, invloed en voorspraak, om zich thans van de toekomst des tooneels te verzekeren. Met groote belangstelling sloeg men den strijd gade, en angstvallig vroeg men zich af: wat uit de chaotische verwarring, die op het tooneelgebied heerschte, zou geboren worden.

De kiem voor dezen toestand was in 1873 gelegd. 't Zal menigeen nog levendig voor den geest staan, hoe weinig welwillendheid destijds door het Gemeentebestuur tegenover het Tooneelverbond werd aan den dag gelegd. Het dong ook toen naar de concessie voor het bespelen van den Schouwburg en zij, die het Bond vertegenwoordigden, verlangden, dat met hen alléén — met uitsluiting dus van alle anderen — zou worden onderhandeld, omdat zij »in het belang der kunst, zonder nadeel der gemeente”, den Schouwburg wenschten te exploiteeren. Zij gingen daarbij uit van de praemisse, dat het gebouw was gerestaureerd, vooral met het doel om het nationaal tooneel te verhoffen en te veredelen — eene bewering, die èn door den Voorzitter (2) èn door den Wethouder, den heer Coninck Westenberg (3) ten

---

(1) De heeren Albregt & Van Ollofen verklaarden mij later, dat hunne passieve houding hieraan moest worden toegeschreven: dat „ze er af wilden” en slechts hadden meêgedongen, om, als de Raad de concessie niet gunde aan het Nederlandsch Tooneel, zij niet zouden zijn buiten gesloten.

(2) Zie Gemeenteb. 2de afd 1873, pag. 14.

(3) Zie id. pag. 274.

stelligste werd weersproken. Zulke »verheven denkbeelden» waren niet voorop gesteld, toen men besloot het houten gebouw af te breken. Het raadslid, de heer Beeloo, noemde de »voorstellingen» »nevelachtig». Het Tooneelverbond »plaatste iets denkbeeldigs op den voorgrond». Men noemde het voorstel des heeren Kuiper: om het debat een vier-tal weken te verdagen, »waarlijk te veel beleefdheid jegens dat Verbond». 't Werd dan ook verworpen met 20 tegen 13 stemmen. De poging van het Tooneel-verbond had schipbreuk geleden. Indien het toen beter beslagen ten ijs ware gekomen, wellicht zou het resultaat anders zijn geweest. Het gemeentebestuur toch had haast. Nog was het gebouw niet voltooid, en niettemin wilde men, dat de opening in September zou plaats hebben. De heer Westenberg achtte het zelfs een voordeel, dat het gebouw niet voltooid was. 't Zou dan in het volgende jaar eene nieuwe aantrekkelijkheid hebben; 't zou dan »in al zijn glans kunnen worden aanschouwd». Te vergeefs stelde de heer Van Nierop, in de gemeenteraadzitting van 9 April '73 voor: om »de verpachting nog één jaar uit te stellen.» Met 21 tegen 12 stemmen werd het verworpen. Met overijling ging men in zee, en ter kwader ure besloot men den heer Driessens de exploitatie te gunnen. De »sukkelpartij», waartegen het pas genoemde raadslid zoo ernstig had gewaarschuwd, nam een aanvang. Wij zullen niet treden in bijzonderheden van deze lijdensgeschiedenis. Genoeg zij het te constateeren: dat het contract met den heer Driessens — den man, die, naar men eenmaal meende, de beste waarborgen voor de deugdelijke exploitatie opleverde — werd verbroken; — de heeren Albregt & van Ollefen, directeuren van den Rotterdamschen Schouwburg, traden in zijne plaats. Na-

tuurlijk waren Burg. en Weth. gedwongen eenige concessiën te doen; maar daar zij hoofdzakelijk betrekking hadden op de financiëele quaestie, doen zij hier minder terzake, en te nauwnood behoeft er aan te worden herinnerd, dat men zich genoodzaakt zag te breken met het beginsel, dat de artisten in de hoofdstad hun domicilie moesten hebben. Ernstiger gevolgen leverde het feit op, dat drie leden van het gezelschap der heeren Albregt & Van Ollefen, namelijk: de heeren Le Gras, J. Haspels en W. van Zuylen, zich, nadat hunne directeuren het contract met B. & W. van Amsterdam hadden aangegaan, gerechtigd achtten te weigeren in de hoofdstad op te treden. Is het »aantal baggerlieden" beperkt, »nog veel meer waar is dit ten aanzien van goede tooneelspelers",... dus luidde eene aesthetische opmerking in den Gemeenteraad ¹⁾ en dit bleek ook thans opnieuw. Mocht het ensemble van genoemd gezelschap, vóórdat de breuk plaats vond, uitmuntend genoemd worden,... zeer leed het door de uittreding van genoemd drietal. Veilig mag men dan ook aannemen, dat het repertoire van de heeren Albregt en Van Ollefen daardoor — vooral waar het zoogenaamde »kamerstukken" gold — binnen zekere grenzen beperkt bleef, en dat dit de reden was, waarom men hier niet met zóóveel lof kon spreken van het ensemble, als vroeger te Rotterdam het geval was. Het onmiddellijk gevolg van een matigen bijval is natuurlijk eene kleine recette, en zoo beweerde men dan ook, met schijn van goeden grond, dat genoemde directeuren aanvankelijk alles behalve zijde spinnen bij de exploitatie van den Stads Schouw-

---

¹⁾ De heer Coninck Westenberg in de zitting van 8 Januari 1875.

burg. ¹⁾ Ons werd echter later van zeer bevoegde zijde verzekerd, dat deze bewering onjuist was. Intusschen, hoe dit zij, zooveel is zeker, dat de recette, verkregen door een zestigtal opvoeringen van »de Reis om de wereld», bewerkt naar het boekske van Jules Verne, zóó ruim was, dat, zoo er al een tekort of tekortje bestond, dit veelvoudig werd gedekt. Dit stuk bleek, zooals onze Duitsche naburen het noemen, een *Kassenstuck* bij uitnemendheid te wezen. Van heinde en verre toog men naar het Leidsche plein om het prachtige decoratief, doch vooral om den olifant te bewonderen, die door het genootschap *Natura Artis Magistra* aan de directeuren van den Schouwburg, tegen een voldoende waarborg tijdelijk was afgestaan. Evenals in het grijs verleden — men denke slechts aan de ezelsfeesten —, scheen ook nog ten huidigen dage »een beest op het tooneel» een magischen invloed te oefenen. Wij gewagen van dit feit, aangezien het veel gewicht in de schaal wierp bij de beslissing van den Raad, aan wien de exploitatie van den Stads Schouwburg voor het tweede drietal jaren zou worden gegund. Op den 1^{en} September 1876 toch eindigde de overeenkomst tusschen de heeren Albregt & Van Ollefen en B. en W. gesloten.

Den 24^{en} November 1875 kwam de Stedelijke Raad bijeen. Op de agenda kwam o. a. voor: de voordracht van Burge-meester en Wethouders tot vaststelling der voorwaarden van verpachting van den Stads Schouwburg.

Maar voordat wij het een en ander aanstippen uit het debat, in deze vergadering gevoerd, dat, met het oog op de strekking van dit artikel, niet van zeer groot gewicht was, dient te worden

---

¹⁾ Zie het Amsterdamsch Gekeuvel in de *Purmerender Courant* van 23 Feb. 1876 N°. 1177.

geconstateerd, dat te Amsterdam voorloopig eene vereeniging was gevormd, onder den naam van »het Nederlandsch tooneel”, die, volgens Mr. J. N. Van Hall, hoofdredacteur van het orgaan van het Nederlandsch Tooneelverbond ¹⁾, geheel buiten dit Bond staat. De heer H. J. Schimmel, die aan het hoofd staat dier Vereeniging, ontkent dit, en begrijpt niet, waarom men den schijn aanneemt, »alsof de moeder zich over de dochter schaamt” ²⁾. Intusschen is het een feit, dat het oprichten dezer vereeniging bij de Rotterdamsche afdeeling van het Bond veel kwaad bloed heeft gezet. Volgens de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, werd de oprichting, op eene afdelings-vergadering van het Bond, in zeer scherpe bewoordingen gelaakt. Het Tooneelverbond beoogde samenwerking, gemeen overleg, ... en, ziet! nu ging men zich afscheiden. Dit was — dus ongeveer redeneerde men — geen *fair play*. Hun, die zich aan het hoofd hadden gesteld der vereeniging, werd in genoemd blad verweten, dat zij òf weinig òf niets op het tooneelgebied hadden gepresteerd; zelfs zag de criticus van dit orgaan in Mr Banck »een tweeden Jan Vos.” Volgens den heer Schimmel ³⁾ echter, was de oprichting dezer Vereeniging ⁴⁾ een natuurlijk gevolg van het Letterkundig Congres, dat in 1869 te Leuven gehouden werd. Daar toch ging de wensch op: niet alleen om eene tooneelschool op te richten, maar de be-

---

1) Zie het Nederlandsch tooneel, Vijfden jaargang No 8.

2) " " " " " " No 9, pag. 132.

3) Zie zijn artikel: de nieuw opgerichte Vereeniging in het Nederlandsche tooneel. Vijfde jaarg. No 9.

4) Der Vereeniging werd op 16 Febr. 1876 rechtspersoonlijkheid toegekend.

staande, doch verspreide tooneelkrachten te doen samensmelten. Het Tooneelverbond belastte zich met de oprichting der tooneelschool. Om eenheid te brengen in de verdeeldheid en individueele inzichten te doen wijken voor het belang van allen, hiertoe bezat het nog niet den zedelijken invloed. Toen het feit zich voordeed, dat het beheer van twee hoofdschouwburgen in Noord-Nederland openviel, en de engagementen van bijna alle artisten op een gegeven tijdstip eindigen zouden, begrepen eenige leden van het hoofdbestuur van het Tooneelverbond, dat de tijd gekomen was om het tweede en gewichtigste deel van het programma te doen of te helpen uitvoeren. Zij begrepen, dat het hoofdbestuur niet zelf handelend kon optreden en wekten daarom eenige der leden van het Verbond daartoe op. Deze traden met sommige onzer talentvolste tooneel-artisten in overleg en vernamen dat door velen eene poging tot samenvoeging van gescheiden krachten werd gewenscht. Twee wegen stonden open: het oefenen van zedelijken invloed, of zelf de handen aan den arbeid te slaan. Men besloot tot het laatste. De consequentie nu vorderde zeer stellig, dat men er naar zou streven om al de hoofdschouwburgen in Noord-Nederland in beheer te nemen; maar de praktische zin verzette zich daartegen, en zoo moest Rotterdam buiten het plan blijven. Men bepaalde zich tot Amsterdam en den Haag. De vrienden van het tooneel, die zich met eenige leden van het hoofdbestuur te Amsterdam het plan aantrokken, vormden toen eene vereeniging, welke den naam van het Nederlandsch Tooneel ontving. In een viertal dagen was het gewenschte waarborgkapitaal van honderdduizend gulden, verdeeld in 40 aandelen van *f* 2500, volteekend. Aanvankelijk is hierop 10 percent gestort.

Zóó was dan het Nederlandsch tooneel, als een tweede *Nil Volentibus Arduum*¹⁾, in het leven geroepen.

Doch stippen we thans een paar punten aan uit het debat, dat den 24 Nov. 1875 in de raadzaal werd gevoerd:

Nauwelijks was het onderwerp aan de orde gesteld, of de heer Van Tienhoven begon in het belang der pas geconstitueerde Vereeniging — waarvan het publiek weinig of niets wist — het terrein te verkennen. In strijd met het vigeerende raadsbesluit, dat in 1873 was gevallen, voorschrijvende: dat de Schouwburg moest verpacht worden, wenschte hij, dat er niet langer van »verpachting” sprake zou wezen, omdat dit voor velen een odieus karakter had. Hij stelde de vraag: of men zich ook niet tevreden zou kunnen stellen met een deel van de bruto of netto opbrengst. Dan zou het blijken, dat de gemeente vóór alles eene exploitatie in het belang der kunst wenschte. Wel gingen van verschillende kanten hiertegen protesten op; maar toch won hij in zooverre het pleit, dat hij kon constateeren, »dat niet zouden worden uitgesloten aanbiedingen in den geest, als door hem was bedoeld.” Spreker zeide dit vooral met het oog op de hem verstrekte mededeelingen, dat zoowel in de hoofdstad als elders, pogingen werden in het werk gesteld om, onder leiding van bevoegde personen, onze beste acteurs en actrices tot één gezelschap te vereenigen. Dit uitgesponnen protest tegen het woord »verpachting” werd eerst duidelijk, toen het wereldkundig werd, dat het Nederlandsch Tooneel zich aan deze uitdrukking ergerde en er niet van wilde hooren. Voorts bleek het in deze zit-

¹⁾ Aan het eind van Vondel's leven werd te Amsterdam, onder dezen titel, een genootschap opgericht, dat zich ten doel stelde eene geheele omkeering te bewerken in alles wat het tooneel betrof.

ting duidelijk, dat sommige leden bezielde waren met den wensch om van den Stads-Schouwburg een kunst-instituut te maken, en dat zij zich in hooge mate ergerden over de zeer lange serie voorstellingen van de Reis om de wereld in 80 dagen. Hetgeen over de quaestie der *tableau de troupe* gesproken werd, kunnen we veilig laten rusten, hoe gemakkelijk het vóór en tegen ook soms was, hetwelk te berde werd gebracht.

De voorwaarden der verpachting waren thans vastgesteld. Den gegadigden was de gelegenheid geboden zich aan te melden voor de mededinging. Zes personen of corporatiën dongen naar de eer den Stads-Schouwburg te mogen bespelen. De adressen, die successievelijk van hen bij den Raad inkwamen, moeten wij achterwege laten, aangezien we uit den aard der zaak slechts over eene beperkte ruimte kunnen beschikken. Noode getroosten we ons die leemte; want 't zijn voor 't meerendeel ware curiosa, die wel als specimen van stijl en betoogtrant aan de vergetelheid behooren te worden ontrukkt. Die van het Nederlandsch tooneel bekleedden daarbij de eereplaats. Op het eerste adres volgde eene ampliatio, en daarna was een corrigendum noodzakelijk. In de pers werd er dan ook niet weinig den draak mee gestoken. Het *Utrechtsch Dagblad* b. v. noemde het gecorrigeerde en gerevideerde adres: »kort maar ellendig.»

Weldra bleek het dat de eigenlijke strijd zou gestreden worden tusschen het Nederlandsch Tooneel en de heeren Albregt & van Ollefen... De heeren Henri Morriën, A. van Lier, P. Boas en Dr. Campbell werden in onze officiële kringen niet beschouwd als ernstige concurrenten, zooals in den Raad van 16 Februari '76 door den voorzitter werd getuigd.

Met een schier voorbeeldeloozen ijver werd in de pers gewerkt in het belang van het Nederlandsch Tooneel. Velen waren blijkbaar zeer ingenomen met het denkbeeld, dat ons nationaal tooneel ten langen leste tot »een waar kunst-instituut” zou worden verheven. Zij, die twijfelden aan de mogelijkheid om dit plan te verwezenlijken, pleitten toch dat de proef moest worden gewaagd. Azijn kan toch niet verzuren... dus betoogde men, en zeer stellige opposanten, b. v. de *Amsterdamsche Courant*, gaven aan zwijgen de voorkeur, daartoe wellicht gedreven door eene al te consequente discretie. Op eene zeer kunstige wijze werd dag aan dag, nu eens in dit, dan weder in dat orgaan, de belangstelling aangewakkerd en voorgespiegeld, wat men van »het kunst-instituut” al te verwachten had.

Daar kwam de dag der dagen!... 16 Februari 1876. De teerling zou geworpen worden. Het *to be or not to be* van het nationaal tooneel was de inzet. Daags te voren had de Haagsche gemeenteraad reeds in het voordeel van de nieuwe vereeniging beslist en haar »het bespelen” van den Haagschen Schouwburg gegund. Bijzondere redenen van persoonlijken aard hadden het hare er toe bijgedragen om de concurreerende combinatie Le Gras, Van Zuylen & Haspels en Valois het onderspit te doen delven. De billijkheid gebiedt ter loops aan te stippen, dat deze firma de eenige van alle aanvragers was, die niets van het Nederlandsch Tooneel wilde weten; de eenige ook, die een *tableau de troupe* had overgelegd. Dat deze beslissing, te 's Hage gevallen, veel gewicht in de schaal legde, bij het debat in den Amsterdamschen gemeenteraad, wie zal het betwisten? Sommige der Amsterdamsche »vroede mannen” betoogden zelfs, dat er thans geen keus meer was.

De Raad moest der vereeniging het Nederlandsch Tooneel de exploitatie gunnen, of de chaotische toestand, die in de tooneelwereld heerschte, zou nog verwarder worden. 1) Dit beweren, zei de heer van Nierop, heeft wel iets theatraals, en hij gaf daarbij te kennen, dat de Raad eigenlijk zoo bitter slecht op de hoogte was, dat hij dringend aandrang op een uitstel van 8 dagen, voordat er eene beslissing zou worden genomen. 2) Dit lijdelijk protest mocht niet baten. Men had haast. De antipathie, vroeger door den, trouwens anders saamgestelden, Gemeenteraad jegens het Tooneelverbond aan den dag gelegd, was in een schier blinde sympathie gewijzigd. Met een polsstok sprong men over een eens gevallen raadsbesluit heen, waarbij bepaald werd, dat de Schouwburg moest verpacht worden. Der Vereeniging, die een zeer bepaalden afkeer had van dat woord »verpachten», moest men in haar wenschen te gemoet komen, en ofschoon de heer Luden de vraag in het midden bracht, of het dan zóó ver met den Raad van Amsterdam gekomen was, dat men niet meer vraagt: »Wat heeft hij besloten», maar: »wat is de opinie van de heeren, die aan het hoofd der Tooneel-vereeniging staan?» werd het huismiddeltje, door den heer Kuiper voorgesteld, met 22 tegen 13 stemmen goedgekeurd. Dát was een stap tot den vrede! De voorstanders van het »kunst-instituut» bereden hun stokpaardje. Men wist wonderen te vertellen van de eerste krachten, die geëngageerd waren. Opnieuw kwam

---

1) Over de crisis leze men het artikel van den heer A. Wm. Jacobson, in het tijdschrift voor het Tooneelverbond, jaargang 1876, bladz. 170.

2) Zie Gemeentebld 1876 bladz. 69.

men terug op de serie van de zestig voorstellingen der Reis om de wereld in tachtig dagen. De heer De Koning voorspelde zelfs, dat dit spektakelstuk »van de ergste soort” zou worden gevolgd door eene reis naar de maan, ... natuurlijk niet van de kunst, maar in financielen zin. »Dát was geen verheffing, neen! dát was verlaging van de kunst, ... verlaging tot de melk-koe, waarvan Schiller heeft gesproken.

De woordvoerders van de heeren Albregt & Van Ollefen sprongen met meer warmte voor hen in de bres, dan zij zelven aan den dag hadden gelegd. Zoo allerlijdelijkst was zelfs hun rol, dat de heer Mercier de vraag opperde: of genoemde heeren wel als ernstige concurrenten van de Vereeniging het Nederlandsch Tooneel te beschouwen waren? En, met het oog op het door hen gestelde adres, meende hij die vraag ontkennend te moeten beantwoorden. Trouwens, het was van tamelijk algemeene bekendheid, dat de concessionarissen met de grootste bereidwilligheid der Vereeniging alle inlichtingen verschaft, den bestuursleden volkomen op de hoogte gebracht en bij herhaling verklaard hadden, dat zij de exploitatie niet meer verlangden voor zich-zelven. Of die groote welwillendheid niet ten grondslag had den wensch van den heer Van Ollefen: om als directeur-gérant op te treden, durf ik niet te zeggen. Wel fluistert men, dat het gezegde des heeren Schimmel: »ik wil tot directeur-gérant een man, die geen acteur is en nimmer de planken betrad”, den Heer V. O. zeer te leur stelde. Intusschen, misschien is dit een »on dit”, want in die dagen vlogen er al heel wat *canards* rond.

De korte zin van het zeer langdurig debat was, dat besloten werd:

»De bespeling van den Stads-Schouwburg voor het eerst

»volgend driejarig tijdvak van 1 September 1876 tot 31 Augustus 1879 te gunnen aan de Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel, tegen uitkeering aan de Gemeente van eene jaarlijksche vergoeding van f 8000.—”

Opmerkelijk was het, dat zich onder de voorstemmers eenige leden bevonden, die financieel bij de Vereeniging betrokken waren. Aanvankelijk maakten zij, met het oog op de Gemeentewet, bezwaren, om hunne stem uit te brengen; maar toch lieten zij zich later bewegen, zich niet van stemming te onthouden.

* *
*

Dit resultaat werd over het algemeen met ingenomenheid door de pers begroet. De passieven, b. v. het *Handelsblad* ¹⁾, waren enthousiasten geworden, en de enthousiasten waren *en extase*. Voor zoo ver het mij bekend is, bleef slechts de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* in haar rol. Met onverholten spijt en op scherpem toon werd het gevallen besluit ge-
laakt; terwijl en de bekwaamheden van Schimmel, als tooneel-dirigent, en die van »den als orkest-directeur niet onbekenden heer Stumpff” in twijfel werden getrokken. ²⁾

't Spreekt uit den aard der zaak, dat de oppositie tegen het streven en pogen van de Vereeniging het Nederlandsch tooneel niet voortsproot uit persoonlijke antipathie. Zij was slechts gegrond op de overtuiging, dat het plan, hetwelk men zich voorstelde, onmogelijk te verwezenlijken was.

Een goed tooneel, in den waren zin des woords, wie, die het niet wenschen zou?

Maar om het tooneel te verheffen, is een clubje, een

---

¹⁾ Zie No. 14043 van 21 Januari.

²⁾ Zie het feuilleton in de N. R. C. van 20 Februari 1876.

coterietje, — dus meende men — niet voldoende. Men heeft rekening te houden met den smaak van het publiek, wil men aan de zaak levensvatbaarheid geven; want, helaas! ook ten opzichte der kunst is het woord van Claudius waar:

*Wo du nicht bist, Herr Organist,
Da schweigen alle Flöten.*

Men noemt den smaak van het publiek verbasterd. Ik ontken het niet. Men wil het beschaven, veredelen. 't Is een schoon, een verheven doel zelfs. Maar die wansmaak dagteekent niet van heden of gisteren: die veredelingspogingen zijn niet nieuw. Edoch, in de meeste gevallen werden zij met een fiasco beloond. Van de vele voorbeelden slechts een paar ten bewijze: De modelvoorstellingen te Munchen wierpen ten slotte noch bloesem, noch vruchten af. ¹⁾ Verder zegt de grafelijke schrijfster K. Bauer: *Solche Erfolge in Berlin waren aber auch nur zu erreichen.* Nam het *Journal des Débats* ²⁾ niet met warmte den handschoen op tegen de scherpe verwijten, die aan het *Théâtre Français* werden gericht, toen de directie het goed gedacht had Alexandre Dumas fils' *Demi monde* op te voeren, en bezigde de Sarcey niet allerlei drogredenen, om het publiek diets te maken, dat dit stuk geenszins immoreel was? Mislukte de poging van de heeren Seiler, Tillemann c. s. niet, om, onder de leiding van den grooten Lessing, te Hamburg een Nationaal théâtre te vestigen ³⁾? Heeft Dr. E. Wlassak in zijn *Chronik des Burgtheaters in Wien* niet het volgende geconstateerd: »das Repertoire von Corneille, Racine und

¹⁾ Zie *Aus meinem Bühnenleben* van Karoline Bauer, bladz. 128.

²⁾ Zie het No. van 3 Nov. 1874.

³⁾ Zie Jos. Bayer, *Wiener Chronik Deutsche Rundschau*, Maart 1876.

Destouches, welches die sonst gute Truppe abspielte, rentirte sich nicht; die Kaiserin gestattete dann auch eine jährliche Subvention von 75000 Gulden ¹⁾ »»aber auch nicht mehr““ und gebot in allen Ausstattungssachen die äusserste Sparsamkeit. Trotz alledem wollte es nicht klecken. Da wurden mit ausdrücklicher allerhöchster Bewilligung in den Nebenräumen des Parterres oder der *Galerie noble* — Spielsäle eröffnet um den unzureichenden Theatre-Einnahmen auf zu helfen.“ Betoogt de bekende Berlijnsche criticus Karl Frenzel niet, dat de Schouwburg-directeuren thans meer dan ooit gedwongen zijn in steeds meerdere mate te zorgen voor den aanvoer van nieuwe stukken om de »Theilnamlosigkeit des Publikums gegenüber Allem, was mit der Bühne in Verbindung steht“ ²⁾ op nieuw te prikkelen?

Deze weinige voorbeelden uit de zeer vele, om onze meening te staven: dat de wansmaak bij het publiek zoo oud is als het tooneel zelf, en dat, behoudens weinige uitzonderingen, de pogingen tot veredeling en verbetering geen succes hadden.

En zal nu het Nederlandsch Tooneel slagen? ... Zal het den wansmaak van het publiek kunnen verbeteren, het tooneel en den stand van den acteur weten te verheffen, ³⁾ zoodat »men“ dezen niet meer als de paria beschouwt? Zal aan het »her- en derwaarts reizen“ een einde zijn gekomen om tijd te vinden voor studie? Zal het den regisseur niet, als 's Graven-

---

¹⁾ Dit geschiedde in 1748.

²⁾ Zie *Deutsche Rundschau*, pag. 307. 1sten jaargang Februari-afl levering.

³⁾ Eerst na eene scherpe terechtwijzing van de *Amsterdamsche Courant*, bezigde men het woord verheffen vroeger sprak men karakteristiek van ophieven.

weert zaliger, toeroepen, na veertien dagen klassieke en kamerstukken te hebben gespeeld: »haal me het zwarte bakkes" voor?... Doch waartoe meer te vragen?... De toekomst kan immers slechts het antwoord geven.

Terecht zegt de heer F. C. de Brieder ¹⁾: »we zullen niet meer mogen zien een slordige regie, een onhistorische kostuumering, onoogelijke of niet passende decoraties, een slechte rolverdeeling, eene verkeerde opvatting der personen, eene onjuiste actie, of onbeschaafde manieren. »Daarentegen verdedigt deze schrijver de opvoering van tijd tot tijd van een spektakelstuk »om den ontredderden buidel der Vereeniging te stijven." De geachte schrijver verliest evenwel, mijns inziens, uit het oog, dat spektakelstukken in den regel veel te kostbaar zijn om te monteeren, en als men ze slechts enkele malen mag opvoeren, dan is het nog maar beter, de min kostbare kamerstukken voor stoelen en banken ter bewondering te geven.

Slechts weinige feiten stipten we uit deze inderdaad gewichtige periode voor ons tooneel aan. Ofschoon ik persoonlijk van meening ben, dat de goede bedoelingen des heeren Schimmel c. s., niet tot het gewenschte resultaat zullen leiden; dat zij zich ontzaglijk veel moeite, kosten, opofferingen en teleurstellingen zullen hebben te getroosten, zonder de tooneelspeelkunst één stap verder te hebben gebracht in de schatting van het publiek, blijf ik toch de stille hoop koesteren, dat mijne verwachting door de feiten zal worden weersproken.

Zooveel intusschen is zeker — baten de pogingen niet, in geen geval zullen zij schaden.

AMSTERDAM, 23 April 1876.

---

¹⁾ Zie Gids van Maart 1876 bladz. 564.

AAN DE VEREENIGING:

HET NEDERLANDSCH TOONEEL.

Een stemme klonk: „Hoe kunnen zij 't beginnen!

„De stof alleen regeert ook op dat veld.

„Wie voor 't publiek zoo hoog zijne eischen stelt,

„Hij kan slechts dit: zijn eigen doodshemd spinnen.”

Uw taak is zwaar! Licht zult gij niet verwinnen;

Maar toch, ga voort; want nimmer wordt hij held,

Die steeds door vrees 't gemoed zich voelt bekneld.

Slechts wie volhardt, raakt eens de vesting binnen.

De raad is slecht van hen, die altijd vreezen.

Werd van angstvalligheid het volk genezen,

Wat deedt gij veel, hadt ge enkel dit gedaan!

Ons land werd eens door heel Euroop geprezen,

't Was, toen 't volbracht *wat nimmer was voor dezen...*

Moed was toen kracht — de vrees een ijdele waan.

H. Th. BOELEN.

ANTWOORD OP DE VRAAG:

Welke was de verleden staat van het Nederlandsch Tooneel; welke is de tegenwoordige, en welke zoude die behooren te zijn?

1 Januarij 1808.

Het bovenstaande was de titel eener brochure, te Amsterdam, voor rekening van de Bataafsche Maatschappij van Kunsten en Wetenschappen — voorheen Taal- en Dichtkunde —, bij Brandes ~~Abrandes~~ uitgegeven.

Eene belangrijke vraag, voorwaar! en die den waarachtigen kunstenaar tot nadenken moet stemmen. Geen wonder dus, dat een Jelgerhuijs, de even verdienstelijke schilder, graveur, als schouwburgspeler, een rusteloos denker en ijveraar om het vaderlandsche Tooneel tot de hoogste volmaaktheid op te voeren, — mocht ook de bescheidenheid of andere oorzaken het inzenden er van hebben belet — in zijn vrije oogenblikken zijn beantwoording op het papier stelde, waarin hij in menig opzicht bewees, tot die rij der groote geesten te behooren, die standvastig hun schatting aan het schoone en goede blijven betalen, te midden van wansmaak en de ontarding van een der moeielijkste Kunsten.

Door het tijdelijk afstaan van dit geschrift, door een der nakomelingen des beroemden kunstenaars, in staat gesteld deze beschouwingen publiek te maken, haasten wij

*F. dom. Brandes à Brandes
dies was de eerste druk*

ons, het, behoudens eenige bekortingen, der Redactie van den Tooneel-almanak toe te zenden, ons bij voorbaat overtuigd houdende, dat zij daarmede ook in Anno 1876, met de opname er van in haar boekske, veel nut kan stichten.

Na eene kleine inleiding, waarin Jelgerhuijs zegt, uit liefde voor de kunst de pen op te vatten, begint hij met zijn

ANTWOORD OP DE VRAAG.

De verleden staat van het Nederlandsch Tooneel, gedurende de laatste vijf-en-twintig jaren, was eene steeds toenemende tenonderbrenging van alles wat edel, schoon en groot is. Het hooge treurspel werd, in vergelijking met de herhaalde vertooningen der Duitsche Drama's, Fransche en Duitsche opera's, zelden opgevoerd; het doel van den Schouwburg gebrekkig bereikt.

Het werkzame gedeelte der maatschappij, die nuttige volksklasse, werd wel zedekundig bij ernstige vertooningen onderwezen, maar zijn smaak geene vorming toegebracht, zijn kennis niet vermeerderd.

Nog vroeger opklimmende, werd — erger nog — zijn smaak en kennis op dwaalwegen gebracht; want waarheid en historiekunde heerschten geenszins in de voordragt der daad, noch in de wijze van spel, noch in de kleeding.

Alle berigten, zoowel in geschriften als in afbeeldingen, bevestigen, dat toenmaals eene geheele afdwaling plaats had van het eigenlijke oogmerk des Tooneels, namelijk: waarheid.

Corver, deze beroemde Acteur, die veel tot de verbetering des Nederlandschen Tooneels heeft bijgedragen, getuigt in een zijner schriften, na vele lofredenen op Punt, dat deze, door een verhit gevoel voor de verzen, in eene geheele zangwijze was vervallen. Corver, dit in het ware licht willende stellen, bootst den cadens der verzen na, met Pief, paf phoe! Tra^a la^a la^a, tra la^a la^a, la^a la^a liere! zeggende voorts, die verzen voor narrenmuziek te houden; ofschoon Corver nog met zijn tijdgenooten zeer dwaalde in de kleeding, dewijl hij in hetzelfde werkje spreekt van de habits à la Grec, die wij gekend hebben en die zoo ver van het antiek verwijderd waren, als Gijsbrecht Van Aemstel in een rok met panjees waarheid was; want hij speelde Hamlet in een toenmaligen modernen rok, met groote manchetten, omdat Garrick dit zoo gedaan had... Welk een ellendige reden!

Wat was het gevolg hiervan? De man van studie en kennis ergerde zich over beide gevallen, terwijl het gedeelte des volks, dat den Schouwburg bezocht en dat werken moet en geen gelegenheid noch tijd heeft om te lezen, door historiekunde kennis van bijzondere volkeren moetende leeren, op een dwaalspoor werd gebracht. Zoo-doende verspilt men zijn tijd, en de Acteurs zijn niets dan beuzelaars, indien zij de waarheid niet in het licht stellen.

Men speelde toen hier en daar het hooge Treurspel; men dreunde op de hierboven genoemde wijze de verzen op. Deze dwaling en verbastering werd nog ernstig beredeneerd; men wilde aan de verzen eene zekere muziek toevoegen, op regelen gegrond, en dat noemde men Rhetorika, alsof het mogelijk is, eene vaste muziek voor de spraak te vinden!

In welk een toestand was de kleeding! Punt was als Achilles gekleed in een Engelsch hemd, met manchetten; onder het zoogenaamde Romeinsche kleed, zwart fluweelen broek; haarstrik in de pruik, of liever haarzak, en een stropdas om den hals [zie de bekende plaat: Punt in het character van Achilles]. Men had dit van de Franschen overgenomen, en het portret van de Actrice Duclos werd door de onzen gevolgd in de kleeding.

Tegelijk dat de Fransche drama's en de opera de overhand bekwamen, had men in het Treurspel, waarin Corver en Passé hunne kunstwerken hebben voorgedragen, de nieuwe kleeding. Den laatste heb ik gezien, en 's mans talent met lof vermeldende, betuig ik, dat, omtrent de wijze van spel, een goede smaak plaats had, in vergelijking van den vroegere. Hij was een leerling van Corver en het blijkt, dat beiden dien dreunenden galm in hun spel hebben vermeden, en Corver voorts den goeden smaak in het spel grondvestte, gelijk Passé dat volgde en, zoo ver hij kon, volmaakte.

Maar de kleeding was nog niet wat zij wezen moest. De Grieksche helden waren nog in zijde en satijn, vol pailletten en galon. Achilles was gepoederd en met witte zijden linten in de haren, wijde, groote mouwen aan het kleed, en aangebonden heupen voor de plooiing van den schoot van het wijde kleed. Gijsbrecht Van Aemstel in het kleed van A^o. 1600. Zóó verwaarloosde men toen het zoeken naar waarheid, terwijl men meende haar reeds te bezitten, en de leerlingen der schilderkunst stonden met spotredenen in den mond over deze dwalingen. De lessen, die zij dagelijks bekwamen, regtvaardigden dit.

Het drama, gesterkt door de opera, verdrong welhaast de Treurspelen; schaars werden zij opgevoerd. Kotzebue won onder zijn natie het veld niet alleen, maar Engelschen, Franschen en ook wij werden zijn volgers. De val der ware tooneeltalenten nam toe, en het nadeel, aan de Dichtkunst toegebracht, was op dat oogenblik ijsselijk voor de geheele Nederduitsche Tooneelkunst.

Wel is waar, was men een vroeger tijdstip deels te boven, waarin men een aantal laffe kluchtspelen, waartegen genoeg geschreven was om ze geheel te verbannen, opvoerde. Eenige gedrogtelijke Treurspelen, als: Aran en Titus, en meer anderen, hadden uitgediend; maar een ander kwaad had de plaats vervangen: wij hoorden openlijk het Proza, als verre den voorrang verdienende, boven goede verzen roemen en prijzen; het was natuurlijker dan het op rijm spreken, en de opbouw van Taal- en Dichtkunde werd, als overbodig, vergeten.

De vorderingen in de Toonkunst maakten eenige mannen beroemd; hunne werken werden bij ons ook opgevoerd. Door dezen triomf werden, wel is waar, vele slechte tooneelspelen, maar ook zelfs de comedies, die meesterstukken der Fransche dichters, in vergetelheid gebracht.

De Tooneelspeler behoefde niet meer na te denken over tijden, de kleeding, zeden en gewoonten der aloude volkeren. Niets dan dagelijksche wezens voorstellende, had hij zijne studie — indien hij zulks nog wilde — rondom zich. Toen was het, dat men een zwerm nieuwe tooneelspelen — drama's — zag vertalen en in 't licht komen, en even zoovele Acteurs en Actrices omtrent bij den dag aangroeijen, waarvan een menigte nog verstrooid rendreist.

De opera bragt het hare daartoe bij, en was zij nu en dan in hare samenstelling wat van verhevener aard, het logenachtige, tooverkundige en belachelijke der geschiedenis of het voorval, maakte haar alleen aangenaam voor oogen en ooren, maar geenszins voor den geest, zonder leering voor het volk, welks bijgeloof daardoor nieuw voedsel verkreeg.

Enkele Tooneelspelen hadden, wegens hunne zedelijke waarde, het geluk, eenige duurzaamheid te verwerven. Mercier had nog in een te goeden stijl gewerkt; men moest in den schouwburg met zijne zinnen verplaatst worden en alle bestendigheid verbannen. Open tooneelveranderingen, om als een vogel nu hier, dan daar verplaatst te worden, om weder wat anders te zien; zich te verbeelden 5 à 6 dagen en nachten in den schouwburg te hebben doorgebracht,... dit alles werd niet eens meer als een gebrek in de regelen der samenstelling aangemerkt, en Fontanelle's »wijsgeerige aanmerkingen over het Treurspel" konden als scheurpapier dienen.

Het Ballet bleef lang in den staat, waarin het was, en maakte altoos slechts een middel tot ontspanning uit. Men beijverde zich wel om den dans te volmaken, maar leering of gevoel was er niet in te vinden. De arliquinades behaagden ongemeen en deze naam is al genoeg om er niets meer van te zeggen.

Zoo werd dan in de laatste twintig jaren het doel van den schouwburg gebrekkig bereikt. Wat baten enkele geestige kwinkslagen, die men als spreekwoorden overneemt, zoo zij den smaak niet vormen en geene leering bevatten? De Dichter en de bekwaamste Tooneelisten moesten hunne hersenen overkroppen met lange, krachteloze prozaïsche redenen, in plaats van hunne studiën te volmaken.

Zoodanig een toestand hadden dus de pleiters voor het drama in hunne lange redenen teweeggebracht, namelijk: het tenonderbrengen van alles wat edel, schoon en groot was!... Bijna was het hun gelukt, ware het niet, dat de goede smaak, evenals de waarheid, reeds in het graf bedolven, als een heldere glans weder oprees en doorbrak, en het tegenwoordig tijdstip deed ontstaan, hetwelk eene gansche ommekeer bewerkstelligde: een strijd van het ware en goede tegen den nog plaats hebbende valschen smaak en het nieuw geboren onheil: het melodrama.

WELKE IS DE TEGENWOORDIGE STAAT VAN HET NEDERLANDSCH TOONEEL?

Ofschoon het Treurspel weder in vollen gang is; ofschoon het goede meer en meer veld wint, zijn we nog niet op het standpunt terug, waar wij waren vóór de komst der Duitsche drama's, namelijk: tot den geregelden loop der Tooneelspelen, die opgevoerd worden. Nog wordt te dikwerf gezondigd tegen den goeden smaak, door het vertoonen van Duitsche drama's, en vooral wanneer een zotte Duitsche Toover-opera met stampvolle zalen bij herhaling wordt gegeven.

De terugkomst van het Treurspel heeft de Acteurs en Actrices, die hunne geboorte aan de drama's verschuldigd waren, niet weinig in het naauw gebracht.

Zij, met de traditiën zoowel van het Treur- als van het Blijspel bekend, waren overleden; dus het was eene nieuwe studie geworden. Met een gelukkig gevolg werd door eenige Acteurs het hooge Treurspel ondernomen, benevens eenige characterrollen der Fransche comédie. Daar kon het drama niet tegen op, zoodat het bezweek.

Dit was de eerste stap tot het doel, tot het geraken in den staat, waarin het Nederduitsche Tooneel zoude behooren te zijn.

Aangevuurd door veler goedkeuring, ging men voort. De komst van Talma in ons land had veel voedsel gegeven om den waren vorm der kleeding te vinden, en men bragt dit meer en meer op geregelden voet. Maar de manier van spel is nog ver van den weg, waarop die wezen moet.

In het algemeen hebben wij weinig Treurspelers, en doorgaans slaan zij een te hoogen toon aan. Hun aanhoudend roepend schreeuwen, hun eindigen van iedere rede, wanneer de zin iets van belang behelst, is hinderlijk voor het oor. De een den ander hiertoe brengende, wordt er in het algemeen te veel geschreeuwd. Het publiek heeft dit toegejuigt en het houdt stand. Hij, die het waagt, daarvan af te wijken, verliest het openlijk handgeklap en vervalt dus, tegen beter weten in, tot navolging. Hoe moeilijk is het, deze dwaling te overwinnen! Dit alles wordt nog vergezeld door een al te winderige beweging. Het natuurlijk verheven spel, dat de zinnen betoovert, ontbreekt nog geheel.

Met de comédie is het beter gesteld. De opvoering, de toon is minder overdreven.

De kleeding wordt meer en meer waarheid. De kunst schilders hebben het hunne hiertoe bijgedragen. De broeder van Talma, een degelijk kunstenaar zijnde — zoo men verhaalt —, vormde den smaak zijns broeders en hij volgde. De antiëken werden zoowel door mannen als vrouwen geraadpleegd, en zoo werden de schilderstukken der beste meesters de vraagbaken voor de Tooneelkunstenaars. De werken van Caelein: »Gewoonte der aloude volken”, worden thans in

handen der beste Hollandsche Acteurs gevonden, zoodat zij met een oog van beklag op de kleedij van Punt en Passé neerzien.

Maar toch zien wij nog op het groote Tooneel Jacoba van Beijeren spelen met een mengeling van kleeding wel drie eeuwen door elkander. Het was een belagchelijk geheel en zoo slordig men nog is omtrent den tijd der Oud-Hollandsche stukken, zoo zeer heeft men integendeel getracht de Grieksche en Romeinsche kleeding te verbeteren. Vele beletselen bestaan, geloof ik, nog om eene volmaakte voorstelling te verkrijgen; want het staat vast, dat er nog zeer vele gebreken zijn. De decoratiën zijn in het algemeen in den stijl; de meesterstukken der groote schilders zijn op het groote Tooneel, te Amsterdam, in goeden staat; de beelden en schilderijen, daarin voorkomende, zijn lessen voor den Tooneelspeler om zich te kleeden.

Men ziet soms grove misslagen bij de zamenvoeging der decoratiën, wijl dezelve niet altoos onder het toezigt van den schilder gesteld zijn. De tegenwoordige nieuwe verschillen van de oude decoratiën aanmerkelijk in horizonshoogte. Dit is eene dwaling; want steeds veronderstelt men den ziener op den grond, en daar is zijn oogpunt. De overige toeschouwers zijn bijkomenden, en heeft dus slechts één het juiste oogpunt.

De terugkomst der Treurspelen gaf den dichter ook weder de pen in de hand, en hoewel geen eigen vinding leverende, bekwam men vertalingen van goede meesters. Een enkel origineel Treurspel bewees, hoe de ijver opgewekt was om tot volmaking te komen.

Slaan wij het oog op hetgeen doorgaans wordt opgevoerd, dan moeten wij ons nog bedroeven. Al de carak-

terstukken der beste Fransche dichters zijn nog niet weder op het Tooneel gekomen; nog staan hun de drama's en opera's in den weg. Het Treurspel is behoorlijk plaats ingeruimd, en is het zelfs triomfeerend; maar daarentegen wordt het goede Blijspel nog niet met die naïveteit voorgedragen, die het vordert, getuige de zeldzaamheid van deszelfs opvoering. Er is zelfs een groot kwaad door ons van de Franschen overgenomen: »het Melodrama!» Alweder een nieuwe aanval tegen den goeden smaak!

Deze verderfelijke stukken, die het volk woest maken, in plaats van het te beschaven, hebben de goedkeuring van het min denkende publiek weggedragen. Het vreesselijk rumoer, dat die stukken vergezelt, maakt de menigte onvatbaar voor fijn gesponnen spel en redenering. De gevechten, de vertooningen en de onwaarschijnlijkheden brengen een woestheid te weeg, die in hare gevolgen veel nadeel kunnen doen! Belegeringen en batailjes met geweer, die de schouwplaats vol kruitdamp brengen, zoodat men nauwelijks het Tooneel meer zien kan, terwijl eene vrouw daarbij verscheidene soldaten den hals breekt, wat met een enkele vuistslag kan voorkomen worden.

Deze onwaarschijnlijkheden brengen eene algemeene en luide toejuiching te weeg. Een bende mijnwerkers, die op de allerwoeste wijze hun bewaker aan een paal binden; de held van het stuk bijna pantomime spelende; kinderen, in een mand nedergelaten, en weder opgeheven, ... ha! dat is eerst een schouwvertooning, die door de heffe des volks met uitbundige juichtonen wordt begroet.

Deze goedkeuring legt het character des volks bloot en toont aan, hoe zeer het gevormd en beschaafd dient te worden.

Het zijn niet alleen deze dingen, die de woestheid des volks aankweken, maar in het spelen van vele Acteurs heerscht een zucht om die toejuiching der volksmenigte te verwerven. Zij leggen het er op toe, om nieuwe lompen en platheden te bedenken. Het proza geeft hun vrijheid om hun eigen vernuft te laten spelen. In hun rol elkander op een stoel smakken, omverwerpen, op den nek nemen en weg-slepen, mishandelen... ziedaar, hetgeen aan eene school voor beschaving lang niet fraai staat! Welk een invloed heeft dat alles niet op het volk! Hoe kan het bij zulke vertooningen iets verbeterd worden? Hoe kan het een goeden smaak bekomen bij zulke laffe vertooningen? Al deze dingen gebeuren echter en worden niet beter; maar zij zullen voortduren, zoolang als door den Bestuurder van den Schouwburg het oog alleen op de financiën moet gehouden worden.

Slaan wij ter dezer gelegenheid een oog naar boven in de gehoorzaal zelve, dan moet al, wat fatsoen en beschaafdheid heeft, ijzen van de ruwheid van onzen tijd! Het blijft niet enkel bij handgeklap, neen! de grootste beestachtigheden hoort men uitwerpen. Deze ruwheid is gewoonte geworden. De Tooneelspeler, die niet algemeen behaagt en van enkelen de goedkeuring verwerft, wordt beleedigd door den uitroep van woorden, die men niet behoort te herhalen. Doch ik spreek over den staat des Tooneels en niet van de ruwheid der natie, of het mindere gedeelte des volks; maar de invloed van den Schouwburg op den geest des volks moet niet zijn om ruwheid aan te kweken.

Nog in de 19de eeuw ziet men de weinige nog overgebleven kluchten van de 17de eeuw tot haar beurt komen! Geen daaronder is zoo ergerlijk als »de Stiefmoer". Gaat men

dan in den Schouwburg, om zich te zien beleedigen? Hoevelen zijn niet in een dergelijken toestand geplaatst, en worden nu in al de onbeschaafdheid onzer voorouders ten toon gesteld. Men predike edele gevoelens, maar stelle geen hatelijkheden ten toon! Niettemin ziet men het stuk op ons Tooneel met ijver bezoeken.

Om niet overbodig te zijn, zal ik zwijgen van al de andere vodden, die nog bestaan, en achter behooren te liggen voor de aardige kluchtspelen van den verdienstelijken Westerman, Acteur te Rotterdam, die zich door verscheidene Tooneelwerken als auteur heeft doen kennen, en die getoond heeft, smaak te bezitten, door beschaafde aardigheden op te voeren en zamen te stellen, ten einde de plaats dier ellendige dingen te vervangen. Zijne stukjes zijn vol geest, en vermaken ruimschoots zooveel als de genoemde.

Men heeft gelijk »Kloris en Roosje" onder de laffe, zedeloze, ongebonden kluchtspelen te rangschikken; maar de Acteurs en Actrices, die het heden ten dage vertoonen, behandelen het zoo voorzigtig, dat het voor alle levensstanden wel te zien is, en mag een enkele er eens ruw mee leven, ... het wordt meestal nog al wel behandeld.

En nu gaan wij over tot het derde gedeelte der vraag, namelijk:

»Welke zou de tegenwoordige staat van het Vaderlandsch Tooneel behooren te zijn?"

Gewichtige vraag!... Aarzelend ga ik tot de beantwoording er van over.

Vooreerst dient als vaste waarheid voorop te staan, dat het doel van den Schouwburg moet zijn, volksverbetering, leering, beschaving, vorming van den smaak en het besef van schoone kunsten en wetenschappen aan de onbeschaafde

menigte in te prenten, terwijl de man van smaak en verstand zich er wezenlijk vermaakt. Al deze gewigtige doeleinden moeten, spelende, bereikt worden, en dus nimmer uit het oog worden verloren, noch door het Bestuur, noch door de Tooneelspelers, zoo min als door de dichters, die tot den opbouw van taal- en dichtkunde hunne pen leenen. Met dit al moet de Schouwburg vermaak toebrengen, zoo wel aan den geest als aan het hart der menschen.

Welk een verheven bestemming heeft dan de Schouwburg bereikt! Welk een grootsche werkkring voor hen, die den Schouwburg bestieren en bespelen!

Dit hangt in de eerste plaats af van hetgeen men er ziet vertoonen, ... dus van de keuze der stukken.

Wil men het volk zijn woestheid ontnemen, dan dienen vooral vermijd te worden die stukken, welke met gevechten vergezeld gaan. Men ontwenne het volk die te zien, en het kan niet missen, of zijn gemoed zal zachter worden; men zal niet meer bij het zien van een duël »Bravo!» hooren roepen, dewijl de gelegenheid niet dáár is. En al maakt men ook de tegenwerping, dat Vondel's Gijsbrecht een dergelijk tafereel oplevert, dan heet ik het hier welgeplaatst, dewijl het in deszelfs overgang een stil schilderij vormt. Zulks geeft eene zekere waarde aan het stuk. Het werkdadige tot het rustige overgaande, is eene krachtige verhindering om het gejuich des volks op te wekken.

Ik zou wenschen, dat men alles, wat betrekking had tot de voorvallen der vaderlandsche geschiedenis, meer opvoerde; de edele daden onzer voorzaten aan de tegenwoordig levenden ter navolging voorhield, en dusdoende de werken onzer dichters meer op het Tooneel bragt!

Het Treurspel der historie dus met beleid opgevoerd

en het volk tevens de Grieksche en Romeinsche oudheid doen kennen; maar schoon men die ook mocht spelen, verwacht de geschiedenis ligt door een invallende ziekte der hoofdvertooners; daarom is het noodig, de hoofdrollen verdubbeld te hebben, en die geregeld te laten optreden, ten einde het publiek daaraan gewoon te laten worden. Ook komen niet immer dezelfde aanschouwers weder; daarom is het vooral noodig eene zekere volgorde daar te stellen, ten einde het volk geleidelijk onze geschiedenis te doen kennen, al ware het dan voor de enkelen, die ééns in de week den Schouwburg bezoeken.

Indien men zich dat voornam, zoude mijn oogmerk zijn, een voorloopige inleiding tot het stuk, — ik spreek altijd van het Treurspel — of tot de personen, die in hetzelfde worden voorgesteld, op de kleine biljetten te doen drukken, en dezelve tegen een matigen prijs te verkoopen, om het mindere deel des volks er eene verklaring van te geven, en dit dan ingerigt als het kleine, maar sierlijke werkje van Dam »Inleiding tot de fabelkunde”. Ja, het zou zelfs niet kwaad zijn, het stuk door eene voorrede te doen voorafgaan, gelijk zulks in Engeland door een Professor in de Wetenschappen geschiedt, opdat het volk wete, wat het te zien krijgt. De dichters en schrijvers, wier vertalingen worden gespeeld, zijn eveneens hiertoe de aangewezen personen, en zouden zij ook het opstel dienen te vervaardigen vóór de stukken der dichters, die niet meer zijn.

Men kon aan de groote Tooneelen iemand daarvoor aannemen, een goed redenaar, kundig en geschikt tot die voordragten; hij kon dan tevens de Tooneelspelers inlichten omtrent de kleeding, zeden en gewoonten, die plaats hebben. Dit onderricht moest hij tot op het Tooneel uit-

strekken, bij die Tooneelsten, die aan gebrek aan voorloopige kundigheden lijden. Daartoe moest hij tevens het Bestuur en Oppertoezicht hebben over eene Bibliotheek, die zich aan den Schouwburg bevond, opdat de Tooneelspelers hem zoo noodig kunnen raadplegen, en hij hen met de noodige voorlichting zou kunnen bijstaan. Tot de keuze van zulk een man behoorden de Professoren van de doorluchtige school gemagtigd te zijn om te beoordeelen, ieder in hun vak, of de te beroepen persoon tot dat doel geschikt is. Want vele Acteurs zijn zelfs onkundig met hetgeen zij behoeven om hunne weetgierigheid te voldoen. Zulk een man kon ook voor vele stukken eene voorrede houden, om het doel des dichters met weinige woorden te ontwikkelen, en zulks kort en krachtig, opdat het niet verveelt.

Zulk een man zou, dit alles met smaak behandelende, zelfs beroemd kunnen worden, en bovendien zijn eigen studie en geliefkoosde bezigheid kunnen vinden, vooral wanneer hij verpligt was om dit opstel en deze voordragt altoos te vervaardigen, en de moraal aan te wijzen, die in het stuk behoort opgemerkt te worden. Opdat echter de verrassing, de ontwikkeling en loop van het stuk niet worden weggenomen, waardoor de waarde der vertooningen zoude te loor gaan, zal hij slechts zeggen, als men Zaïre speelt, dat het oogmerk is eene tafereel te geven van de gevolgen der jaloezie, veroorzaakt door misverstand; zal hij kennis geven van de plaats, den tijd, den landaard, zonder het plan van het stuk aan te roeren; zal hij zeggen, dat de groote en hevige hartstogten, die in het character van Orosman of den Sultan gelegd zijn door den grooten Voltaire, deze rol tot een der moeilijkste maken, die ooit vertoond zijn.

Ik gevoel wel, dat men licht zal aanmerken, dat deze invoering iets heeft van den Paljas, bij de springers en voltigeerders, die gestadig roept: »Geeft nu wel acht op den grooten luchtsprong!» Maar dan vraag ik: of die menschen geen blijk geven, dat, wanneer men iets voor het volk vertoont, zijn aandacht niet noodig heeft opgewekt te worden. Het hangt alleen maar af van de wijze hoe het geschiedt. Paljas mengt er grollen in van zijn vernuft, om de menigte te vermaken. Mijn redenaar zal de menigte voorlichten. Hij moet zijne rede zóó weten in te kleeden, dat hij het Tooneel niet verlaat, zonder blijken van goedkeuring van het beschaafde deel des publieks.

Is hij kundig, maar bovenal een man van smaak, dat hij dan tevens diene om zijn advies te geven omtrent de op te voeren stukken, namelijk: de regeling van derzelve register voor ieder seizoen.

Deze maatregel, aan de gevestigde Tooneelen ingevoerd, zoude ras navolging vinden bij de kleinste Tooneelgezelschappen, waar de Directeur of geschikste Acteur een kleinen najver in het leven zou roepen om dit te verrigten.

Om de noodige stilte onder het publiek en vooral onder de volksmenigte der galerijen te bewaren, zou men niet eens strenge maatregelen behoeven te nemen. Wanneer het orchest fraaie volksliederen speelde, terwijl het scherm omlaag is, of een obliaat van een der Toonkunstenaaren ten beste gaf, dan zou dit, wanneer het laatste op de aankondiging vermeld stond, wat tevens een eere was voor den kundigen Toonkunstenaar, het volk tot toeluisteren aanmanen, en zóó voortgaande, werden zijne ooren gekuischt, totdat men, ook ten behoeve der meer beschaafden, eens van tijd tot tijd een fraai concert kon laten hooren.

En zoo werd het volk vatbaar voor schoone kunst, voor al wat edel en goed is, en zou zeker gaandeweg zijn woestheid en uitgelatenheid verdwijnen.

Tot de geregelde opvoering der stukken, welke op het Tooneel bestendig behooren te zijn, komen in aanmerking de Treurspelen van de beste Fransche auteurs, alsook hunne comediën, de origineele van onze Nederlandsche dichters en schrijvers, zooveel mogelijk het proza vermijdende, daar toch de dichtkunst een voornaam deel van het doel des Schouwburgs uitmaakt. Om dat doel te bereiken en te bestendigen, diende het Schouwburgbestuur jaarlijks prijzen uit te loven, om de dichters tot werkzaamheid te brengen, b.v. een Treurspel en eene Comedie, hetzij de op te geven stoffe genomen worde uit de geschiedenis van ons land, of uit de fabelkunde; terwijl voor de Comedie wordt bepaald het character, of een tafereel van hartstogten: de mogelijkheid om, met het beste hart, eene opeenstapeling van misdaden te begaan, die strafbaar zijn voor de wet. Een Professor in de Fraaije Letteren zoude die onderwerpen kunnen aangeven, ook voor het Blijspel, opdat we andere natiën niet behoeven na te volgen, daarbij alle tooverijen vermijdende, die tot niets dienen, dan het bijgeloof wakker te houden. Voor het Treurspel kan eene nieuwe bewerking van Calas, dat vreesselijk voorval, veel nut doen.

Ik heb dit alles hier maar terloops aangestipt; echter zij het genoegzaam om aan te toonen, wat door mij bedoeld wordt.

Onder hetgeen van het Tooneel verbannen dient te worden, vergete men niet de soort smakelooze grollen, als: »De min in het lazarus huis", bij ons, te Amsterdam, helaas! te dikwijls vertoond, en dat om... de financiën! Men

gewenne de menschen aan wat goeds, en niet aan zulken zotteklap. Het zijn toch alle menschen! Waarom hen dan niet als zoodanig behandeld? Dit is een belediging voor het publiek, dat als een kind beschouwd wordt; want de drogreden, dat wij allen kinderen zijn, komt hier vooral niet te pas. Dit geldt evengoed voor de acteurs als voor de toeschouwers.

Waarheid moet aldus de leidsvrouw zijn in deze oefenschool der kunst, en ik houd vol, dat het meerendeel onzer tegenwoordige Tooneelsten die te veel uit het oog verloren hebben. De natuur te volgen is niet genoeg; wij moeten haar zoeken en naar waarheid afbeelden. Om dit te staven beroep ik mij op de behandeling van Nero door Talma en door onze Hollandsche Tooneelspelers.

Talma was in de geheele rol in het vermogen zijner kracht, dat is: nooit kon men bespeuren, dat hij alle krachten verspilde, en hij bleef altijd schoon. Het geheele 5de Bedrijf was stil en krachtig. Angst en wroeging was het hoofddoel van zijn spel, en ofschoon hij bij al den eenvoud van zijn spel dikwerf deed ijzen, schreeuwde hij nooit. Zulks was om nimmer te vergeten! Zonder hier iemand te noemen, zeg ik alleen, dat men van niet één onzer Hollandsche Tooneelsten hetzelfde zeggen kan.

In het algemeen is in den toon der Treurspelen een zichtbaar gebrek aan beredeneerde voordragt. Hetzij genoeg gezegd, dat er òf te veel òf te weinig geschiedt. Ook bestaat er gebrek aan Tooneelvermomming; terwijl een te hoogen toonder stem* moet dienen voor alle characters, jaren en landaard.

Zóó treffend, zóó vol eenvoud, en toch zóó ijzingwekkend, wanneer dit moest zijn, als het spel van Talma was, wenschte ik dat het op ons Nederduitsch Tooneel toeging, waar de

een den ander tot schreeuwen opwekt. Men maakt hier geen declame of recit, maar exclamando, en daar dit allen doen, ziet men zelden een stuk spelen, maar veel meer uitgalmen. Wat worden de krachten dan op onnutte plaatsen verspild, en veelal schieten dezelve te kort, waar kracht en geweld gevorderd worden. Het ware wenschelijk een middel te vinden, dien toon te verbeteren, en niets werkt zoo afdoende, als meer waarheid in het spel te brengen; de Tooneelisten te waarschuwen, dat dit aanhoudend schreeuwen hunne borst aandoet, de gezondheid ondermijnt en een kwijnend leven tengevolge heeft. Mogelijk, dat dit besef de sourdine worden zal voor dien hoogen, gezwollen toon! Wanneer het licht altijd even sterk schijnt, zijn er nimmer flikkerlichten te bespeuren.

Ook bestaat er nog een ander middel, al ligt het ook nog in de toekomst, namelijk: het vormen van kweekelingen. Maar kweekelingen te vormen in eene kunst zonder regelen, is een der moeilijkste leeringen; want deze kunst is alleen genie en geen regelmatige daad. Echter is dit de eenige weg, die moet worden ingeslagen, ten einde tot eene volkomene verbetering te geraken.

De oudste en kundigste Acteurs zouden zulk eene leering moeten aanvangen. Zij konden voorloopig als schoolboeken gebruiken: »Lessen over de Redekunst”, van Blair, »Over de gebaarden”, van Engel, »De kunst van Tooneelspelen”, van Reccorbonis en Raimond, vertaald door P. Van Amstel. De leerlingen zouden onderwezen moeten worden in dans-, teekenkunst en muziek; want zonder deze voorloopige kundigheden heeft men geen zekerheid, of het geluid buigzaam is, of de geest vatbaar is voor het begrip van stand, contrasten en actie van het menschbeeld.

Ontwaart men hierin bij de kweekelingen een trapsgewijze ontwikkeling, dan is het ook te verwachten, dat hun geest een vlugt nemen en nieuwigheden voortbrengen zal. Dan eerst is er beschaving in het spel te verwachten, en is er hoop, dat die luid schreeuwende toon verdrongen wordt, terwijl zulks de menschen vatbaar maakt voor fijn spel en gekuischte redenering.

De Professors in de fraaije letteren zouden zulk eene school met hun onderrigt moeten sterken, en er geregeld lessen in historie als andere wetenschappen, op de tooneelspeelkunst betrekking hebbende, dienen te geven.

Ik heb reeds gesproken over eene goede Bibliotheek, en den Directeur daarvan, om niet alleen den Tooneelist, maar ook al de kweekelingen ten dienste te zijn en hun voorligting te verschaffen.

Ik durf mij vleijen, dat, na al deze voorzorgen, na al deze maatregelen in het daarstellen van eene Tooneel-Academie, het niet missen kan, of men zal goede, kundige Tooneelisten bekomen, die de waarheid tot leidsvrouw houden en de schoone natuur weten waar te nemen in hunne vertooningen.

Bekwame Acteurs en Actrices, met dat onderrigt belast, zouden spoedig de bijzondere geschiktheid der kweekelingen kunnen onderscheiden, en zodoende de dwaling voorkomen om den Treurspeler in het Blijspel te doen optreden, en omgekeerd, waaraan wij nu menigmaal een kwaden uitslag der vertooning te danken hebben. Men verdeele dus de leerlingen in klassen, en men late het onderrigt in Treur- en Blijspel niet geven door denzelfden onderwijzer.

Om hiertoe te geraken, is er geen geschikter middel

dan om het Tooneel als een deel der fraaije kunst te verbinden aan de Academie der Kunsten, die Koning Louis Napoleon, gelijk men zegt, plan heeft tot stand te brengen.

Het spreekwoord luidt: »Die zichzelf helpt, is wel geholpen!»... Het tegenwoordig Schouwburg bestuur, te Amsterdam, schijnt dat denkbeeld reeds te verwezenlijken. Zijn eerste Actrice heeft de uitnoodiging gedaan om kweekelingen voor Actrices onder hare bescherming te nemen. Moge zulk eene kunstschool bescherming vinden! Voorts moesten de Tooneelspelers meer vrijheid hebben, de roeping van hun genie te volgen; oude gewoonten mogen hen daarin niet hinderen.

De dans kon steeds bevallig en gratieus zijn en het Ballet episoden uit de geschiedenis of fabelkunde bevatten, en daaruit alle zotheden worden geweerd. De Arliquinaden, van de hansworsterijen ontdaan, zouden nog eenigen tijd standhouden en, naarmate de smaak van het grove deel des volks verbeterde, van zelf vervallen.

Alzoo naar mijn beste vermogen de vraag beantwoord hebbende, besluit ik met te zeggen, dat, aangevuurd door mijn ijver om nuttig te zijn, ik verschooning vraag voor taal en stijl. Mogt in hetgeen ik schreef een goed denkbeeld gevonden worden, het zal mij genoeg zijn. Zoo niet, dat dan deze bladen een prooi der vlammen worden; dan is mij het denkbeeld aangenaam, dat zij der wereld verborgen blijven. Verdienen zij echter eenige aanmerking, dan zal mijn goede wil mij regtvaardigen wegens de stoutheid deze beantwoording te durven ondernemen, mij troostende over den besteden tijd en moeite met de regels van Jan Vos, naar ik mij herinner, aldus luidende:

De Godsdienst roept de ziel; het lijf de zorg voor 't leven,
Elk heeft zijn ijgen tijd, wil die hier teegenstreeven,
Wie tijd in tijden vindt, wordt geen toneel ontzijd,
Wis leert men door het spel nog deugt in ledigheijd.

Neen, goede, edele Jelgerhuis! hoe bescheiden ge ook uw heerlijke gedachten zorgvuldig in een hoekske hebt verborgen, haar wellicht dikwerf in uwe vrije uren lezende en herlezende, terwijl dat droevig hoofdschudden, die pijnlijke trekken op uw eerwaardig gelaat, het bespiedend oog zeiden, wat er in dat gevoelvol hart omging, en hoe zeer het met medelijden was vervuld voor de, evenals nu, in het enge keurslijf der financiën geprangde Kunst,... neen! neen! uwe bladen worden niet ten vure gedoemd!... Nu nog — bijna drie vierden van een eeuw later — zullen uwe woorden ons tot leering strekken; zullen zij ons een vingerwijzing zijn naar het ware, het schoone en het goede! Mochten we, na een jarenlange wreede scheiding, opnieuw den weg genaderd zijn, die tot het verheven doel geleidt,... nog staan ons tal van machtige hinderpalen in den weg!

Maar immers gij hebt niet gewanhoopt; anders hadt gij deze kostelijke papieren aan de vlammen prijs gegeven... Dat deedt gij niet!... Uw Zienersoog doorkliefde den tijd, en terwijl de Genius u zachtkens het zoete woord »hoop!» toefluisterde, reikte uwe reeds stervende hand den kleinkinderen deze heilige reiquiën over, terwijl een hemelsche glimlach zijn zaligen glans verspreidde op uw verbleekt gelaat.

Welaan! gesterkt door uw voorbeeld,... door het voorbeeld van zulk een verheven, denkend kunstenaar, zullen wij evenmin ons laten ontmoedigen, en, evenals gij, in een

verborgen hoekske van ons hart de hoop op betere toekomst bewarende, aan den door u en uw waardige navolgers onvoltooid gelaten kubus voortarbeiden; en steeds hooger en hooger bouwende, zullen langzamerhand de nevelen worden weggevaagd en de goddelijke waarheid ons in al haar heerlijkheid verschijnen!

F. v. W.

Was William Shakespeare een beroemd tooneelschrijver, hij was ook een bekwaam acteur, die op het tooneel de grootste tegenwoordigheid van geest bezat. Bij eene voorstelling, die, in de groote zaal van Whitehall gegeven, door de Koningin werd bijgewoond, besloot deze Vorstin hem op de proef te stellen.

Shakespeare speelde den titelrol in het door hem vervaardigde tooneelspel: Hendrik VI. De loge der Koningin stond op een kleinen afstand, recht over het Tooneel, en had van voren een kleine trap, waarvoor twee lijfwachten, met groote hellebaarden gewapend, post hadden gevat. Op het oogenblik dat Koning Hendrik VI, omringd door zijn hofstoet, het tooneel betrad, en in het parlement verschijnt, liet de Koningin haar handschoen zoodanig over de borstwering der loge vallen, dat hij op den voorgrond van het tooneel te land kwam. Shakespeare zag dadelijk den handschoen, en, zonder zich een oogenblik te bedenken, brak hij zijne rede af, trad naar voren en raapte hem op, onder het improviseren der volgende woorden: »Ofschoon wij hier macht en recht van bevelen hebben, en alles ons moet onderdanig zijn, gevoelen wij ons toch gelukkig te mogen buigen, om den handschoen onzer Meesteres op te rapen!»

Hij ontnam een der hellebaardiers zijn wapen, stak er den handschoen op, bood hem op deze wijze der Koningin aan, die lachend den handschoen er af nam, waarna hij toen zijne rol, als of er niets gebeurd was voortspeelde.

EENE NEDERLANDSCHE TOONEELSPEELSTER. *)

De eeuwfeestviering van den Rotterdamschen Schouwburg — 28 December, 1874 — verplichtte mij tot eene naauwkeurige nasporing van enkele bijzonderheden, betreffende drie groote Nederlandsche Tooneellichten, Ward Bingley, Joanna Cornelia Wattier, en Andries Snoek, allen in de Maasstad geboren, en ook alle drie dáár voor 't eerst verschenen op 't tooneel.

In den 2^{den} Jaargang van den Noord- en Zuid-Nederlandschen Tooneel-Almanak (Amsterdam, bij G. Theod. Bom, 1876) heb ik enkele merkwaardige, minder, of in 't geheel niet bekende punten uit het leven van den eerst- en laatstgenoemde, Bingley en Snoek, meêgedeeld; thans zal door mij nu een en ander belangrijks worden aangegeven, wat ik hier en daar gevonden en voorts tot een geheel verzameld heb ten aanzien van

JOANNA CORNELIA WATTIER.

---

*) Deze Bijdrage, voorkomende in Nr. 24 van den *Nederlandschen Kunstbode* van 25 December, 1875, (Haarlem, bij den Boekhandelaar W. C. de Graaff) wordt in den *Noord- en Zuid-Nederlandschen Tooneel-Almanak*, III. Jaargang, voor 1877, herplaatst, dewijl dat stukje, bij de eerste verschijning, door zoovele en zoo grove drukfouten is geteisterd, dat mij, na de aan de zamenstelling bestede groote moeite — en ook in het belang eener meerdere verspreiding, — een tweede, (*gezuiverde*) druk er van wenschlijk scheen. — De Uitgever G. Theod. Bom werkte daartoe welwillend mede, en ontvange hier deswegen mijn hartlijken dank.

Zij werd te Rotterdam, in de kerk der Paters Predikheeren of Dominikanen (zoogenaamd *De Steigersche kerk*, als toenmaals aan den Steiger, thans aan de Hoogstraat, gelegen,) den 13. Maart, 1762 — en *niet*, zooals men elkaër naschrceef, 1765 — gedoopt, waarbij, als doopgetuige vermeld staat Anna Margrita Kerkhoven, en als vader genoemd wordt Joannes Baptista Wattié (*sic*) en als moeder Anna Cornelia Bourgelles.

Op 15jarigen leeftijd — 1777 — werd zij, na reeds, in hare geboorteplaats, bij een liefhebberij-tooneelgezelschap (in Stads-Doelen) zich onderscheiden te hebben, voor den nieuwen Schouwburg van Rotterdam, door Corver aanbevolen en aangenomen op een jaarwedde van vier honderd gulden, toen tevens ook aan Ward Bingley toegestaan, die tot dusverre slechts drie honderd gulden genoten had. Nog vond ik aangeteekend, dat ook J. J. Wattier voor twee honderd en W. J. Wattier voor honderd tachtig gulden werden geëngageerd. Wie die twee waren, bleek mij niet. Corver trok toen *f* 2100.— 's jaars.

In het jaar 1780, ging zij naar den Amsterdamschen Stads-Schouwburg over, en debuteerde, den 30. September van dat jaar, als Margaretha, in het oorspronkelijk treurspel van Haverkorn *Aleid van Poelgeest*, en als Isabella, in het kluchtspel *de Dwarsdrijfster*. Haar jaarwedde was toen op zes honderd gulden bepaald, maar steeg nu langzamerhand, totdat ze, eindelijk, een bedrag van vier duizend gulden had bereikt. Toen zij zich, in 1819, aan het medebestuur van den Amsterdamschen Schouwburg onttrokken had, keerden de twee overblijvende Directeurs, Snoek en Majofsky, haar jaarlijks nog eene tegemoetkoming van twee duizend gulden uit.

Maar nu een zijsprong. — Bartholomeus Wilhelmus Ziesenis, in 1763 geboren, en Architect te Amsterdam, verloor, in April 1800, zijne vrouw, Cornelia Hart, met wie hij den 7. Januari, 1798, in den echt was verbonden, en die hem een halfjarig dochtertje, Johanna Petronella, naliet, — geboren 24 November, 1799, en, in 1817, met Carl Gottfried Ahrendts gehuwd, toen 23 jaren oud, als zijnde geboren den 7. September, 1794, te Berlijn.

Mejuffrouw Joanna Cornelia Wattier trad den 28. Juni, 1801, met genoëmden weduwnaar in den echt, en werd alzoo de stiefmoeder van het bedoelde dochtertje, destijds derdehalf jaar oud. Haar huwelijk met Ziesenis werd ingezegend in de Luthersche Kerk, te Amsterdam. *)

Den 31. October, 1805, vierde zij, in tegenwoordigheid van den Raadpensionaris Schimmelpenninck, haar vijf-entwintigjarig Tooneelfeest, waarvoor Kinker eene zinnebeeldige Voorstelling schreef, getiteld: *De Vereeniging van het Verhevene met het Schoone*, en die, met de voordragt van een *Lierzang*, door de zinnebeeldige persoon van de *Vinding*, besloten werd.

Het volgende voorjaar, 1806, deed zij eene reis naar Parijs, waar zij voor Hortense (kort daarna Koningin van Holland), met Talma en Duchesnois in wedstrijd, proeven aflegde van haar groot kunstvermogen, die door de Vorstin op hoogen prijs geschat en vereerd werden met een prachtig garnituur van edelgesteenten, later door haar aan Mevrouw Camphuizen, de zuster van Andries Snoek, ten geschenke overgedragen.

---

*) Men vermoedt, dat uit dezen echt één kind is geboren, dat slechts kort heeft geleefd.

In het jaar 1811, trad zij, te Amsterdam, in den schouwburg voor Keizer Napoleon en zijn hof, wederom in wedstrijd, op met de bovengenoemde groote Tooneelkunstenaars en wel in de rol van Racine's Fedra. De Keizer benoemde haar tot pensionnaire, met een kortstondige jaarwedde van tweeduizend franken, die echter door Koning Willem I, terstond na zijne Troonsbestijging, bestendig werd.

Haar echtgenoot ging, even na de restauratie, naar den Haag, als Architect, in de bijzondere dienst van den Souvereinen Vorst over, zooals die, onder Koning Lodewijk, door hem aan de Vorstlijke paleizen schijnt te zijn verrigt geweest. Maarten Westerman bragt bij Wattier's vertrek uit Amsterdam, in eene Tooneelmatige Voorstelling, Hulde aan de verdiensten der groote Kunstenares, waarbij de Heeren Van Hulst, Snoek en Majofsky, als de zinnebeeldige *Eer*, de *Schouwburg*, en de *Kunst*, sprekend optraden, en Wattier-zelve het laatste Woord voegde. Koorgezang en Dans maakten aan die Hulde een einde.

Te 's Gravenhage vestigde Ziesenis zijne woonstede op de groote markt, hoek van het Gerbrandstraatje, in het huis, waar thans de Heer Notaris Van den Bergh woont — toen Wijk W. Nr. 185, — *) van waaruit de straks vermelde negentienjarige Johanna Petronella Hart, Wattier's

---

*) Immerzeel laat, in zijn werk over de Nederlandsche Kunstenaars, Ziesenis optreden als de bouwmeester van de Luthersche kerk, in den Haag. — Ziesenis werd geboren in 1763 en stief in 1820. — Blijkens het in steen gebeitelde cijfer in den voorgevel der bedoelde kerk, — MDCCLIX — werd zij in 1759 (dus reeds vier jaren vóór de geboorte van Ziesenis) gebouwd. — Ook — blijkens door mij ingewonnen stellige berigten — heeft Ziesenis met het onderhoud van dat gebouw nooit iets te doen gehad.

stiefdochter, door Carl Gottfried Ahrendts ter trouw werd geleid.

Deze achtbare man leeft nog, te 's Gravenhage, — Noordwest Binnencingel, No. 46 — en ik sprak daar met hem, in den loop van het verleden jaar (1874), toen hij mij verhaalde, hoe hij, vroeger aan het Pruisische Hof, bij de koninklijke stallingen, in dienst gestaan hebbende, door den Graaf van Heerdt, tijdens de restauratie van ons Koninkrijk, te Parijs, voor den Souvereinen Vorst tot Onderstalmeester was aangezocht en in diens staldienst overgegaan. Als zoodanig kwam hij weldra in den Haag, waar hij Ziesenis' dochter leerde kennen, haar ten huwelijk vroeg, en ook tót vrouw bekwam. Zijne echtgenoot is den 14. Januarij, 1861, te 's Gravenhage, aan hersenzwakheid, overleden, hem nalatende drie kinderen, één zoon en twee dochters, waarvan de eene reeds drie jaar dood was, en de andere, een uitmuntende tapisseriewerkster, met haren vader zamenwoont. Beiden, vader en dochter, deelden mij, met de meeste welwillendheid, mede alles, waarin ik ten aanzien ónzer groote Tooneelkunstenaresse belang kon stellen, haar handschrift, een vertrouwlijken brief aan den Heer Notaris de Bas gerigt, na den dood van Ziesenis, haren echtgenoot, die, 's namiddags ten 1 ure van den 1. Mei, 1820, in, ook voor haar en hare voordochter, zéér zorgvolle omstandigheden gestorven was, zóódanig, dat de geniale vrouw, op haar toen reeds tot 58 jaren geklommen leeftijd, wederom naar Amsterdam trekken, en nogmaals de Kunst maken moest tot een staf des broods.

De Amsterdamsche Stads-Regeering legde haar nu eene jaarlijksche gratificatie van twaalf honderd gulden toe, doch waarvoor zij zich dan ook verbond, om ten voordeele van

het Fonds tot bevordering van uiterlijke welsprekendheid, waarbij zij als Onderwijzeres aan het hoofd stond, nu en dan, eene voorstelling te geven. — Zoo, voor 'T EERST, den 18. Februarij, 1822, Athalia; — den 18. April, 1823, Héloïse, in Fénélon; — den 2. October, 1823, Geertruide, in Hanlet; — den 6. November, 1823, Agrippina, in Britannicus; — en voor 't LAATST, den 19. Februarij, 1824, Mérope. — Het bedoelde Fonds, tot welks nut en bloei zij zoo ruimschoots had bijgedragen, kende haar een pensioen van vijf tot zeven honderd gulden 's jaars erkentlijk toe, en hetwelk zij ook tot aan haren dood is blijven genieten. In het jaar 1825, koos zij zich, onder Rijswijk en Voorburg, aan de Geestbrug, een genoeglijk rustoord, waar zij hare dagen kalm alleefde, en 's avonds ten elf ure van Maandag, den 23. April, 1827, overleden is, ten huize van den Mr. kleedermaker Steinmetz, bij wien zij een zeer net kwartier had gehuurd, en van waar haar stoflijk hulsel naar 's Gravenhage werd overgebracht op Zaterdag, den 21. daaraanvolgende (en niet den 29., volgens prof. Siegenbeek, die, in zijne Levensschets, ook het geboortejaar van Mevr. Wattier verkeerd — twee jaren later, 1764 — opgeeft), om aldaar, met groote plegtigheid, in de Groote of Sint-Jacobskerk, te worden ter aarde besteld.

In het Begrafenisregister dier kerk heb ik aangetoekend gevonden: »Solvit, den 28. April, 1827; begraven onder het Kantoor, Johanna Cornelia Wattier, Wed. Bartholomeus Wilhelmus Ziesenis, oud... jaar... Komt voor 't graf f 19,70.» —

De Nederlandsche Staatscourant gaf, in haar Nr. 97, van Dingsdag, 24 April, 1827, een ziektebericht van de beroemde

Tooneelkunstenaresse; in Nr. 98, den volgenden dag, meldde zij haren dood, en in Nr. 102 van Maandag, 30 April, leverde zij een verslag van hare begrafenis en van al, dat daar treffends bij voorgevallen was.

Men weet, dat Doctor Jan Bosscha, destijds Præceptor der Latijnsche school en Voorzitter der Afdeeling van de Hollandsche Maatschappij van fraaie Kunsten en Wetenschappen, te 's Gravenhage, een overschoon, door hem geschreven Lijkdicht bij Wattier's graf uitsprak. Uit een door dien klassieken Litterator, kort voor zijn dood, doch niet in den handel, maar enkel voor vrienden uitgegeven Levensschets van zijn vriend Willem de Clereq, zag ik, dat Bosscha diens oordeel gevraagd had over het al of niet betamelijke der lofprijzing van eene Actrice in een Kerkgebouw. — Destijds was over dat punt de openbare meening het nog niet geheel eens. — De groote Improvisator, een man van uiterst vroom gemoed, stelde den geëerden vrager te dien aanzien, ten minste voor wat *zijn* oordeel aanging, volkomen gerust: die lofrede zou zijn (en was ook in de daad) eene verheerlijking Gods, door de bewondering der buitengewone gaven, haar door Hem verleend, en door haar zoo heerlijk besteed. — Dus sprak Bosscha:

Maar hij, die in de Kunst een hooger doel aanschouwt,
Sla hier het oog vrij rond door de achtbre kerkgewelven:
Haar, die hem door haar Kunst Gods Almagt heeft ontvouwd,
Haar mag hij, in Gods Kerk, een laatste rustplaats delven!

Wat nu betreft het uiterlijk-godsdiensdige karakter van Wattier, zoo verhaalde mij haar stiefschoonzoon, dat zij,

te 's Gravenhage wonende, de dienstoefening in de Katholieke Hofkerk bijwoonde, doch, tien jaren later, aan de Geestbrug, wel den Pastoor bij haar toeliet, doch de kerk van Rijswijk, waaronder hare woonplaats ressorteerde, uithoofde van ziekelijkheid, niet meer bezocht. Van kerkelijke Bediening liet zij zich, in haar uiterste, verschoonen, uithoofde van belemmerd spraakvermogen, waarin de Pastoor — de WelEerw. Heer F. G. Seegers — berustte. Ziedaar wat ik uit geloofwaardigen mond, desbetreffende, vernomen heb.

Zij schreef eene ouderwetsche, flinke hand, en haar briefstijl en spelling waren goed, voor eene Dame, uit beiderzijds Fransche ouders, op de helft der achttiende eeuw, te Rotterdam, geboren. En dan, welke ouders? — Men zeide mij: de vader was een dansmeester; de moeder (door Jean Baptist Wattier geschaakt) was eene adellijke jonkvrouw. — Mijn onderzoek naar die Noblesse bleef vruchtloos, gelijk ook mijn onderzoek, *waar Wattier en Bourgelles gehuwd zijn.* ¹⁾

Franschen zijn geboren Acteurs. — Ziedaar de oplossing van het raadsel der verschijning van Joanna Cornelia, eene autodidakte, die enkel aan haar Bloed haar Talent te danken had, en zóódoende slechte hollandsche verzen kon bezielen, doen treffen en roeren, ten minste voor zooverre dit hare tijdgenooten aanging. — Ik heb er te weinig heu-

---

¹⁾ In het Doopregister der Paters-Preekheeren, te Rotterdam, heet de vader Wattie, waarschijnlijk, op den klank af, uit den mond en niet van het schrift, overgenomen, zonder *r* of zonder accent op de *é*, en dus met eene verklaarbare vergissing. Zij schreef zelve, van jongs af: *Wattier*.

genis van, *hoe* zij, in 1823, de Geertruide, — Hamletsmoeder — speelde: dat heb ik bijgewoond, te Amsterdam, in 17-jarigen ouderdom. — Intusschen men moet iedereen beschouwen in het kader van zijn tijd, en *hoe* was Wattier's tijd? Elk weet, wat de XVIIIe eeuw opleverde in de Kunst: Dichters, ach! ze waren schraal in getal en nog schraler van gehalte. Voor het Tooneel werd er vertaald uit het Fransch, of het Fransche Tooneel nageaapt. Van al, wat Mevrouw Wattier en Bingley en Snoek speelden, en waarin men ze bewonderde, is niets vertoonbaar meer; met de bewonderaars dier dagen zijn ook de bewonderden van het wereldtooneel verdwenen, en niemand mijner tijdgenooten — en dan nog zouden 't *bevoegden* moeten zijn — kan mij zeggen, *hoe* en *waarom* die drie groote Tooneellichten zoo glansrijk zich vertoonden. Het is wel jammer, dat de Acteurskunst geen handtastelijk blijk kan nalaten, om het bewijs te leveren en de maat aan te geven van het talent, dat, in zijn tijd, zoo werd gevierd.

Punt vertoonde Achilles met een staartpruik en zijden kousen; de vader van Bilderdijk declameerde een boven op het kabinet staande porseleinen kom te barsten, en dat alles onder bijzondere toejuiching, wegens den heerschenden smaak. Maar, wat is smaak? — Snoek zeide mij, in 1825, te Gent zijnde: »zelfs de ratten en vleermuizen zouden uit de komedie vlugten, als men een Treurspel van Bilderdijk vertoonen wilde. — Neen, men wil mooie kuitzen zien, en dus geven we te Amsterdam met succes Balletten.” — Te Gent, vertoonde hij Sylla, en wel naar de vertaling van Barbaz. — De Belgen waren verrukt, maar begrepen van (zoo zij zeiden) »'t *hooge Hollandsch*” geen woord. — En

ik? — Snoek had een mooijen kop, eene welluidende stem, een sprekend oog, een beweeglijk gelaat, zoodat ik hem Garrick, *of de Zegepraal der Kunst*, onbeschrijflijk schoon heb zien voorstellen; maar de verzen, welke hij en zijne medetooncelkunstenars verplicht waren, voor te dragen, waren, op zijn zachtst uitgedrukt, hoogst middelmatig, ¹⁾ en toch deden zij er wonderen mee, ja, zelfs bewerkten zij daardoor hunne onsterflijkheid! Wat wil men meer?

De heer Ahrendts toonde mij eene zeer fraaije Afbeelding der vermaarde Actrice, in olieverf, ten jare 1818, geschilderd door den beroemden Pieneman Senior, en wel bij deze gelegenheid: de Gemalin van Koning Willem I. had haar verlangen te kennen gegeven, om Wattier nog eens

---

¹⁾ In het Tijdschrift *de Weegschaal*, Nr. 2, van 1818, wordt door W. M. (waarschijnlijk Willem Messchert) Nomsz' Treurspel *Maria van Lalain* besproken, als een tooneelstuk, dat door de wederverschijning van Mevrouw Wattier-Ziesenis, boven vele andere, waarin zij plagt te schitteren, is verkozen geworden. Volgens dien beoordeelaar is bedoeld Treurspel eene aaneenschakeling van langdradige gesprekken, zonder bepaald doel, hetgeen hem te meer spijt, omdat Mevr. Wattier, in eene zoo ondankbare rol, onmogelijk in den vollen luister van hare talenten kan verschijnen, en door eene overdreven en gekunstelde wijze van uitvoering poogde te vergoeden, wat er in de rol aan gevoel en goeden smaak ontbreekt. — Matheid, zoo geen platheid van taal onderscheidt (zegt hij) dit stuk. Hij noemt het onvrouwelijk, onnatuurlijk; *vaderlandsch* is het allerminst. Hij eindigt zijne veroordeeling van de Maria van Lalain met de regels van Tollens aan Loots:

„Beschaam mij, zoo ik smaal, of iets uit schimp versiere:
Heeft een Lalain iets meer oorspronkelijks dan Zaire?
Al 't onderscheid, voorwaar, in houding, vorm en leest,
Is 't onvernunft van Nomsz en is Voltaires geest.”

Dat oordeel, ja, is streng en scherp, maar billijk en waar. — En zulke producten behoorden nu nog tot de beste en meestgezochte in het eerste kwartaal van onze negentiende eeuw.

te zien optreden in de Maria van Lalain. De graaf Van der Duyn werd daartoe als bemiddelaar gekozen, en zijne pogingen werden dan ook met gunstig gevolg bekroond. Die destijds zeer gezochte Tragedie van Jan Nomsz werd, op Dingsdag den 10. Maart, 1818, door Ward Bingley, met zijn gezelschap, te 's Gravenhage, in 't bijzijn van geheel het Koninklijke Hof, ten tooneele gebragt. ¹⁾ Wattier-Ziesenis vervulde de titelrol Maria van Lalain; Bingley die van Farnese. — Groot was de toevloed der menigte in den Schouwburg, schitterend de uitvoering, uitbundig de toejuiching, maar vooral alles-overtreffend de goedkeuring der hooge personaadjes, op wier verzoek de belangrijke voorstelling was geschied. De Koning vereerde de groote Tooneelkunstenares met een geschenk van duizend gulden in geld, waarbij de Koningin eene perzische shawl voegde, ten blijke der hooge waardeering van het onvergelykbaar

¹⁾ In de Staats-Courant van 9 Maart 1818 stond te lezen:

Koninklijke Nationale Schouwburg. — Dingsdag 10 Maart. 1818. — Op hooge order. — Maria van Lalain, of de Verovering van Doornik; groot en zeer vermaard Treurspel van den Nederlandschen Dichter J. Nomsz, waarin, *op hoogstvereerend verzoek*, de Rol van Maria van Lalain door Mevrouw Wattier-Ziesenis zal worden uitgevoerd. De Rol van Farnese, Prins van Parma, zal door den heer Bingley worden voorgedragen. — Het Spektakel zal besloten worden door een *groot nieuw Divertissement*, waarin door al de eerste sujetten zal worden gedanst. — *In Maria van Lalain:*

Maria van Lalain, Gemalin van den Prins		
van Espinoi,.....	Mevr.	Wattier-Ziesenis-
Estrelles, Bevelhebber der bezetting van		
Doornik,.....	de Heer	Stoopendaal.
Mondragon, Spaansch Overste.....	" "	Schouten.
Alexander Farnese, Prins van Parma.	" "	Bingley.
Espinoi, Zoon van Maria van Lalain...	" "	Hoedt.
Een Bevelhebber der bezetting.....	" "	Will. Bingley.

talent onzer eenige Tooneelkunstenaress. Daarenboven verlangde de Koning, dat er drie afbeeldingen, in gewoon damestoilet, van onze beroemde Actrice zouden gemaakt worden door den historieschilder Pieneman, één exemplaar voor Zijner Majesteits verzameling (en dat, zoo ik meen, thans op het Paviljoen, te Haarlem, in de Rijkscollectie, moet worden gezocht), één voor Graaf Van der Duyn, en één voor Wattier-zelve; — dat laatste heb ik bij den heer Ahrendts met bewondering gezien. Hij toonde mij tevens eene zeer zwaar vergulde pendule uit het tijdvak van het Consulaat en het Keizerrijk — op Kunsten en Wetenschappen doelende; — alsmede eenig fransch porselein van die zelfde époque, een en ander toebehoord hebbende aan onze vermaarde Treurspelkunstenaress.

Een laatste woord zij hier, tot hulde aan den grooten Nederlandschen dramatischen kunstenaar en herschepper van ons Tooneel, op de helft der vorige eeuw, Maarten Corver, gewijd: — Joanna Cornelia Wattier is dien uitstekenden man tot haren dood toe dankbaar gebleven, als de Leermeester, wien-alléén zij de ontwikkeling en vorming van haar talent verschuldigd was.

Te Deventer,
voltooid, op den kortsten dag van 1875.

Dr. WAP.

DE WEDUWE, laatstelijk, van JAN EDUARD DE VRIES,

— VROEGER MEVROUW ENGELMAN-BIA. —

Geboren te Amsterdam, den 9. September, 1809.

Had de tienjarige Maria Francisca Bia in Wattier-Ziesenis eene geniale leermeestres, om, naast haar, in de Athalia, den jeugdigen Koning Joas naar eisch te kunnen voorstellen; eene kwart-eeuw later, onderwees zij-zelve, in die-zelfde rol, hare toen tienjarige dochter Wilhelmina (thans Mevrouw Engelman-Albregt) hoe men, naast Athalie-Georges, de Vorstenkroon kan waardig worden op het Tooneel.

Mevrouw Bia-Engelman, den 5. Junij, 1828, gehuwd met Snoek's leerling: den in 1795, op den 7. October, geboren, en, in 1821, als *Sigismond (of het leven is een droom)*, voor het eerst te Amsterdam optredenden, genialen kunstenaar, Reinier Engelman, betrad den Schouwburg der Hoofdstad reeds in zéér jeugdigen leeftijd, en wel als tooneeldanseres, toen Polly, de vermaarde nederlandsche Terpsichore, het brandpunt uitmaakte der algemeene bewondering, en zich door hare bevallige vlugheid eene schoone standplaats wist te verschaffen in de deftige burgermaatschappij. Toen de kinderlijke Bia, na Racines meesterwerk, in het Divertisse-

ment, voortrad en zich tot een *pas de deux* tusschen de dansrei plaatste, ging er plotseling een daverend handgeklap van alle kanten in den Schouwburg op. »Men herkent Koning Joas!» was Polly's geestig woord, en het argelooze kunstnaresje wist niet, hoe te beantwoorden aan de toejuiching der menigte, die een voorspel scheen te zijn van den roem, eenmaal op Amstels Schouwtooneel te behalen door de geoefende en, in veertig jaren tijds, geheel volleerde dramatische Kunstenaressen.

Maria Francisca, reeds van haar vijfde jaar af, bekoorlijk in de beroemde Amsterdamsche Schouwburg-balletten werkzaam, had tevens eene zéér welluidende sopraanstem. De Tooneeldirectie had dat spoedig opgemerkt, en, toen er eene Opera beraamd werd, te Amsterdam, en de *Barbier van Sevilla* — Rossini's meesterstuk — zou opgevoerd worden, werd aan haar (het 14-jarige meisje) de hoofdrol van *Rosine* toevertrouwd, en hoe zij deze taak vervulde, getuigde de luide lofspraak van honderden, en daaronder meest-bevoegde kunstregters, die hiervan blijk gaven met woord en schrift. — Doch, wist zij te *spreken* en te *zingen*, zij kende ook dóór en dóór de kunst van het welsprekend *zwijgen*, blijkens de moeilijke rol van *Fenella*, in de *Stomme van Portici*, door haar in den winter van 1829 voorgedragen met een bijval, die Dichters en Schrijvers in haren hoogen lof deed uitweiden en het land vervulde met de glorie van haren Naam. — Vijf jaren later, was het de *Bruid van Lammermoor*, maar vooral *Preciosa* (tusschen 24 April en 24 Mei, 1834, aanhoudend met overvolle zalen vertoond), die den toenmaals vurigen Rotterdamschen Zanger Van der Hoop de lier deed spannen en trillen, haar ter eer. *) — Eerst in 1845

*) Zie blz. 9 hier achter.

ging de rijkbegaafde Kunstenaresse over tot de studie der haar toen meer passende Moederrollen, waarin men haar buitengemeen zag uitmunten, zóó zelfs, dat zij, twee jaren later, in de maand October, als de *Ruwaardes Geertruida*, door Van Lennep, voor haar 25-jarig Tooneeljubilé, geschreven, optredende, met een zoo grooten roem en zoo schoone geschenken door het publiek werd overloden, als maar zelden aan éénige Kunstenares, althans nooit, in hooger mate, aan eene Nederlandsche, op onze verschillende Tooneelen, ten deel gevallen zijn. — Die huldebetooning balsemde tevens niet minder het hart, als zij den geest streelde van de teederminnende Gade des edelen Engelmans, die, in vijftigjarigen ouderdom, haar, kort te voren, — 22 September, 1845 — door den dood ontrukkt en aan de ernstige Tooneelspeelkunst ontvallen was. In de oude Luthersche kerk, den 26. daaraanvolgende, zeer plechtig begraven, werd aan zijne Nagedachtenis, den 22 October van het jaar 1845, eene plechtige Hulde door den Amsterdamschen Schouwburg gewijd. Drie maanden later — 7 Januarij, 1846 — verloor de diepgeschokte Weduwe ook hare innig-beminde Moeder; en zóó stond de Kunstenares dan nu op het levenspad, voor de opvoeding en opleiding van drie haar achtergelaten Dochters, zorgvol alléén. Zes jaren daarna, trad de jongste (Wilhelmina Joanna Reiniera), even 18 jaren oud, met Joan Herman Albregt, Nederlands eersten hoogen Comicus, in den echt, nadat zij, reeds vier jaren lang, aan den Amsterdamschen Schouwburg verbonden, getoond had, hoe door hare talentvolle Moeder de in haar sluimerende kunstgave was gewekt, geleid, ontwikkeld en reeds tot eene rijpheid gebragt, die later, ter eere van beiden, Moeder en Dochter, tot het hoogste gloriepunt is opgevoerd geworden.

Intusschen had de begaafde Weduwwrouw de rol van *Marie Jeanne (de Vrouw uit het volk)*, in het jaar 1848, na lange studie, volleerd, en haalde daarmee, zestien malen achtereen, den rijksten oogst van lauweren in. — Na veel aarzelen, ging zij toch er, eindelijk, toe over, om ook hare oudste Dochter Marie eene tooneelproeve te laten afleggen, als *Emelie*, in den *Zeekapitein*, opgevolgd, onder anderen, door de *Henriette*, in de *Geleerde Vrouwen*, de *Dorine*, in den *Huichelaar*, en ten slotte, om als *Preciosa* meê te werken tot de Benefietvoorstelling (1847) voor de nagelaten kinderen der geniale Naret-Koning, geb. Majofski. — Mogt men zich vleijen, dat de haar door het talrijk publiek bestendig toegezwaaide hulde, en de hooge aanbiedingen der Schouwburgdirectie onweêrstaanbaar zouden bijdragen tot het behouden dezer veelbelovende, jeugdige Tooneelkunstenaressen, — die hoop werd echter niet vervuld: zij koos door een gelukkigen echt zich eene andere standplaats in de maatschappij, met achterlating, in de Kunstwereld, van een zeer eervollen Naam.

In 1849, beleefde de Amsterdamsche Stads-Schouwburg zijn vijf-en-zeventig jarig bestaan. — Onze waardige Kunstenaressen vervulde, bij de viering daarvan (31 Augustus, 50), in het Gelegenheids-Zinnespel, de rol van de *Toekomst*, en mogt, even als bij het halve-eeuwfeest van Amsterdams Tooneel, in het *Tempelfeest*, waarbij zij als Priesteres optrad, de genoegdoening smaken, dat haar steeds wassend talent ruim een kwart-eeuw lang met onverflauwde belangstelling en hooge waardering door echte Kunstkenmers werd begroet.

Van nu af werden door haar de hoofdrollen van de hoogste Dramatiek in studie genomen, en op de voortref-

lijkste wijze ten aanschouwe gebragt, als: de *Geertruide*, in *Hamlet*, *Méropé*, *Marie Tudor*; (op Van Lennep's verzoek) de *Voedster*, in *Romeo en Julia*, de *Ines*, in *Ines de Castro*, *Zelmire*, in *Monzongo*, de *Iphigenia* (in *Aulis*), *Maria Stuart*, de *Mathilde* (in *Adel en Mathilde*), en *Bataille van Vrouwen*. — Groot was telkens, bij al deze voorstellingen, hare zegepraal, niet minder dan vroeger in het lyrische Kunstvak, toen zij zich zoo heerlijk onderscheidde in de Zangspelen *Tancredo*, als *Arsale*, in de *Semiramis*, in *Assche-poetster*, de *Witte Burgvrouw*, en niet het minst, als de *Faon*, in Van Lennep's Opera *Saffo*, bij welke gelegenheid de Dichter haar (den 22. Maart, 34) deze woorden toesprak:

Gij, die, van d' opgang van uw dagen,
Aan Febus' Outers toegewijd,
Schoon nog in 's levens lentetijd,
Reeds tal van lauwren weg mogt dragen; —
Die, 't zij Ge Euterpe's zoete fluit,
Of Melpomcens verheven luit,
Of Clió's citer wilt bespelen,
De ziel verrukt en 't oor kunt streelen, —
Deed weér door Spel en Melodij
Mijn kunsteloozen arbeid slagen:
ô Dat mijn dank, U opgedragen,
Uw hart niet ongevoelig zij.

Had het jaar 1854 haar als *Athalia* zien schitteren in Racine's meesterstuk, waarbij Anton Peters haar, als Jojada, de Hoogepriester, ter zijde stond; drie jaren later, mogt de eerste lentedag haar glansrijkste gloriepunt aanschouwen in Schimmel's *Juffer Serclaes*, een Tooneelspel, door dien begaafden Schrijver omgewerkt uit zijn historischen Roman van dien Naam, en dat, behalve te Amsterdam, ook

te Utrecht, Rotterdam, Groningen, Arnhem en elders, tot groote eer van den Auteur en van zijne uitstekende Vertolkster bij het Publiek, werd opgevoerd, en wel zóó'n blijvendden indruk maakte, dat, elf jaren later, nadat Mevr. Engelman reeds acht jaar haar kunstloopbaan had gesloten, het dringend verzoek der Bestuurders van het *Apollo-fonds*, haar, ten voordeele dier weldadige Stichting, deed besluiten, nog eenmaal als *Juffer Serclaes* op te treden, — 24 Nov. 1868 — en dit met een bijval en uitslag, die door de Dagbladders in de verecerendste bewoordingen vermeld en door de Apollo-Vereeniging met de opdracht van het Eere-lidmaatschap dankbaar bekroond werd.

Ook de Amsterdamsche Rederijkerskamer *Achilles* nam, den 27. Maart, 1849, onze groote Tooneelkunstenares onder hare Leden op, en schonk haar daarbij het onderscheidings-teeken, met de spreuk: » *De spruit wordt door den tijd een boom.* »

Niet minder eervol als zeldzaam is, als groote bijzonderheid, hier te vermelden, dat Mevrouw Engelman, die, tot driemalen toe, Parijs bezocht, om dáár de dramatische Kunst, in alle genren, van nabij te leeren kennen, zelve, te Amsterdam, in het *Théâtre français*, den 30. Maart, 1842, den Heer Firmin, eersten tooneelkunstenaar van het *Théâtre français*, te Parijs, bij zijne Benefietvoorstelling van *Un duel sous le Cardinal de Richelieu*, in de rol van *Marie de Rohan* prachtig ter zijde stond. Later heeft zij, in den Hoogduitschen Schouwburg, te Amsterdam, eene fransche *scène* uit *Une nuit d'attente* voorgedragen, die luide toejuiching verwerven mogt. — Eene voorstelling van *La joie fait peur*, door den vermaarden franschen Tooneelkunstenaar Regnier, zou, te Amsterdam, met de rolsvervulling van *Madame des Aubiers* door Mevr. Engelman, zijn opgeluisterd geworden,

ware daartegen niet door Madame Rossan, van de Vaudeville français, gereclameerd. — Het Eerelidmaatschap der *Association des Artistes dramatiques* werd haar, door dit een en ander, waarderend aangeboden en erkentlijk ook door haar aanvaard.

Den eersten dag van wintermaand, 1859, bezielde haar keurig en treffend spel Van Lenneps *Vrouw van Waardenburg*, en in Mei, 1860, sloot zij, als *Vrouw George*, in *Regtvaardige overwinning*, een kring van veertig jaren onafgebroken dienst in den verheven Tempel der dramatische Kunst, die, in alle opzichten, roem op haar draagt, als deffige Vrouw, als zorgvolle Echtgenoot, als teedere Moeder; een karakter, vooral uitblinkende door trouw en verknoechtheid aan wat Beginselen ten pligt voorschrijven. — Zij verliet niet den cirkel der Kunstenaren, met wie zij lauweren behaalde, al mogten deze ook den kring, nu en dan, verlaten, waarin zij geschitterd hadden, te zamen 't allermeest. — Doch, het Tooneel is, in 't klein, een beeld der Wereld in het groot; en alzoo kunnen beiden ook maar ééne kenspreuk van drie woorden in 't wapen voeren: *wuftheid, ongestadigheid, veranderlijkheid*. Slechts zéér enkelen vertoonen de woorden *onwrikbare standvastigheid* in het ridderlijke blazoen. Mevrouw Engelman-Bia — later, sedert 29 Junij, 1868, Mevrouw Engelman-Bia-de Vries — mag dat schild fier verheffen.

Zij heeft het tijdvak beleefd — en daarin zelve geschitterd — van Neêrlands hoogsten dramatischen bloei en glans: — Wattier, Snoek, Grevelink, Kamphuisen en diens echtgenoot Maria Snoek (de zuster van den beroemden Andries), Majofski, Rombach, Jelgerhuis, Evers, ziedaar, onder méér nog, een negental namen van den eersten Kunstenaarsrang, en waarbij de hare met Eere mag worden gevoegd.

Op het Graf van haren tweeden Echtgenoot, De Vries, den Oud-Directeur van den Amsterdamschen Schouwburg en laatstelijk Directeur van het Volkspaleis, heeft zij een deftig, indrukwekkend Gedenkteeken geplaatst, den Man waardig, die met haar slechts zes gelukkige huwelijkjaren smaken mogt, en haar in eere is voorgegaan, waar zij eenmaal — 't zij spade! — hem, met een roemrijk verleden achter zich, in de rust der eeuwigheid volgen zal.

Te Deventer, den 13. van Herfstmaand, 1876. DR. WAP.

AAN MEVR. M. F. ENGELMAN-BIA,

na de opvoering der FENELLA, in het Sprakelooze Meisje van Portici

Uw liefelijke stem is dan voortaan onnoodig,

Waarmê Ge ons in uw Zang zoo hartbetovrend streelt,
En 't vloeiend zoet der Spraak schijnt ook reeds overbodig,

Waardoor ge aan 't schoonst Gedicht iets hemelsch mededeelt:
Nu Ge in 't Gebarenspeel, méér dan door Zang of Spreken,

De roersels uwer ziel in andren overgiet,

En elk gevoel ons schetst door 't juiste zinrijk teeken,

Waarmê Ge uw Kunsttalent zoo glansvol schitteren liet.

Wij derfden dan, 't is waar, uw heerlijk Zangvermogen,

Uw honingzoete Spraak is niet uw mond ontvloed,

Maar schooner was de Taal van uw welsprekende oogen,

En drong door tot de ziel, daar ze aller hart ontgloeit.

Niet slechts dus als Gij spreekt, of als we uw Zangtoon hooren,

Maar dan ook, als Gij zwijgt, blijft ons uw Kunst bekoren.

Amsterdam, 1829.

MR. BRAND VAN CABAU.

Deze dichtregelen werden, met een Krans, de begaafde Kunstenaars op het Tooneel toegeworpen.

AAN MEVROUW ENGELMAN-BIA,

na de opvoering der *PRECIOSA*, in den Schouwburg, te Rotterdam.

Als een Roos, door schoonheid bloeiend,
Mild belonkt door zomergunst,
Door talenten zielen boeiend
Aan het godlijk schoon der Kunst;
Als Vertolkster der gedachten,
Die in 's Dichters vol gemoed
Naar een zichtbre vorming trachten,
Met een onuitbluschbren gloed;
Als een Priesteres van 't Schoone,
Hebt Gij ieders hart verrukt,
En U-zelve een Eerekroone
Op het minlijk hoofd gedrukt.
Dank zij U daarvoor gegeven,
Tooveres, wier woordenkracht
Ons naar Spanje's weelge dreven,
In verbeelding, overbragt.
Blijf nog lang, ó rijk-bedeelde,
Tot den wedstrijd uitgerust;
Wees het Y tot vreugde en weelde,
Strek de Maas tot reine lust:
Dan zal de ochtend niet verkwijnen,
Die weér 't Kunstkoor tegenlacht,
Maar de zon eens heerlijk schijnen,
Met ondoofbre middagpracht;
Dan zult Gij steeds lauwrén lezen,
En voor 't Nederlandsch Tooneel
Waarlijk een *Preciosa* wezen,
Een onschatbaar puikjuweel!

Rotterdam, 16 Junij, 1834.

A. VAN DER HOOP Jr.

DICHTREGELN,

uitgesproken door

MEVR. DE WED. M. F. ENGELMAN-BIA

op den 19. Februarij, 1846,

ter gelegenheid der Feestviering harer

VIJF-EN-TWINTIG-JARIGE VERBINDTENIS

AAN DEN STADS-SCHOUWBURG,

te Amsterdam.

Hoe snel de Tijd, door niets vertraagd,
Den stervling rustloos voorwaarts jaagt,
Toch is 't, of op des levens baan
Hij ons bij wijlen stil doct staan,
Een oogenblik ons adem gunt,
Ons uitlokt, van dat wisselpunt
Het oog te wenden naar 't verleên,
En op de voor- en tegenheên,
Die de afgeloopen weg mogt biên,
Met plechtige ernst terug te zien.

Een tijdstip, als ik hier bedoel,
Liet nooit regtschappen harten koel:
Neen! zeker stemt een Zilvren Feest
Tot zoete vreugd den dankbren geest!
Dan luidt men blij den Hoogtijd in,
Men noodigt vrienden en gezin,
Genoeglijk wordt de dag gevierd,
De disch met bloemen opgesierd,
En keur van spijs en keur van wijn
Verlevendigt het blij festijn;
De gasten brengen, wel te moê,
Hun hartewensch den gastheer toe,
En, naar 't vermogen duldt of stand,
Een Vriendschapsgift, naar d' ouden trant.

Maar, hoe de vreugd de harten streel',
Ook eischt de plegtige ernst haar deel;
En, zoo men schertst, en zoo men lacht,
't Vervlogen tijdperk wordt herdacht,
Met al het lief, met al het leed,
Dat vreugde bood, of treuren deed;
En, zoo men 't voorregt blij geniet,
Dat ons een lieflijk heden biedt,
Men blik, met opgewekter zin
En verschen moed, de toekomst in.

Ik mede, die mij dezen dag
Op zulk een keerpunt vinden mag,
Ik stel dit voorregt hoog op prijs,
En vier het naar de aéloude wijs.
'k Heb daartoe allen, die der Kunst
Ooit blijken toonden van hun gunst,
Genoodigd, met verheugden geest,
Te deelen in mijn Jubelfeest.
Gij, in dees Schouwburgzaal vereend,
Hebt aan mijn stem gehoor verleend,
En, klinkt mijn dankbetoon te schraal,
Of faalt er iets aan uw onthaal,
Geloofst slechts, wat de Gastvrouw zegt:
Haar Wil is goed, haar Dank opregt.

Maar thans, mijn Gasten! voegt ook mij,
Bij 't vieren van dit Hooggetij,
Een wijl op de afgelopen baan
Met ernst het oog terug te slaan.
'k Heb, vijf-en-twintig jaar verleên,
Voor 't eerst dit Muzenkoor betreên,
En, vlijtig sints in 't kunstgareel,
Mijn plaats bekleed op 't Schouwtooneel.

'k Heb, reeds als dartlend *Kind*, mijn tijd
Der vlugge Danskunst hier gewijd;
Als *Maagd*, gepoogd u 't keurig oor
Te streelen in Euterpe's koor,
En aan den toon van bas en fluit
Mijn stem gepaard en zanggeluid;
Als *Vrouw*, naar hooger eer getracht,
Mijn hulde aan Melpomeen gebragt,
Ja, met één lauwer niet vernoeqd,
Elk Kunstvak moedig doorgezwoegd,
Terwijl, viel soms de kracht te zwak,
Mij toch nooit lust, of vlijt, ontbrak.

Zoo hebt Ge mij, in dit gebouw,
Als *Kind* gezien, als *Maagd*, als *Vrouw*,
En, als ik, ijvrig in mijn taak,
Mij kwijten bleef tot uw vermaak,
Mijn poging soms met lof bekroond,
En willig mij een gunst betoond,
Die 'k heden weér van U geniet,
Nu Gij me als *Weduw* voor U ziet.

ô Strek' die-zelfde gunst voortaan
Mij verdre troost op 's levens baan,
Zij, de één'ge, die, wat hier gebeur',
Voor mij de donkre toekomst kleur,
Die mij, door Hooger Wil beroofd
Van steun en toevlugt, weér het hoofd,
Door zorg gedrukt, en droef te moé,
Uit leed en smart verheffen doe.

Neemt Gij dees beé welwillend aan,
Dan voelt mijn hart zijn wensch voldaan:
Dan blijft, zolang niet aan mijn ziel
Èn kracht èn lust geheel ontviel,

Gelijk tot nu, mijn zorg en vlijt
Aan Amstels hoog Tooneel gewijd;
Dan breng ik U, met luiden klank,
Niet slechts den gullen Kunstnaarsdank,
Maar wijd ik, ook bij zorg en smart,
De Erkenntnis U van 't Moederhart.

Van huis, 4 Februarij, 1846.

J. VAN LENNEP.

Bij eene voorstelling van Koning Lear, en wel op het oogenblik dat Garrick over het lijk van Cordelia gebogen, een vloed van tranen zou storten, bespeurde men eensklaps, dat het gelaat van dezen tooneelkunstenaar eene geheele andere uitdrukking dan die van droefheid aannam. Het duurde slechts weinige seconden, of de andere personen, die op het tooneel stonden, was het onmogelijk hun lachlust langer te bedwingen. Zelfs de overledene Cordelia opende een oogenblik hare oogen, stond op, en verliet met Kent en Albany het tooneel. De aanschouwers hielden het er voor, dat de spelers door een aanval van krankzinnigheid waren getroffen. Dit was echter het geval niet; maar zij hadden het volgende gezien:

Een slachter was gaan zitten op de eerste bank, achter het orkest. Zijn bulhond was bij hem, en het dier, dat gewoon was, thuis op den stoel zijns meesters plaats te nemen, dacht waarschijnlijk, dat het zich in den schouwburg ook wel eenige vrijheid mocht veroorloven. De slachter had het zich zoo gemakkelijk mogelijk gemaakt, en de hond had ook eene plaats ingenomen. Hij zat, naast zijn baas, op de bank en leunde met de voorpooten op de ballustrade van het orkest. De slachter, een zware en stevig gebouwde kerel, had veel van de warmte te lijden, en zich het voorhoofd willende afdrogen, had hij gemakshalve zijn pruik op den kop van den hond gezet. In deze houding, en aldus toegetakeld, was het, dat het oog van Garrick op het dier viel, dat met de meest mogelijke bedaardheid de spelers aankeek, alsof het geen woord van 't stuk wilde missen. Het was geen wonder, dat Garrick en de overigen hun lachen niet konden bedwingen!

JOHANNES TJASINK

zag te Amsterdam in 1809 het levenslicht. Zijn ouders stonden in geenerlei betrekking tot het tooneel. Reeds op veertienjarigen leeftijd verloor hij zijn vader, een zeer geacht boekhandelaar, waarna hij in diens vak, door zijn weduwe voortgezet, werd opgeleid.

Er bestond voor den jongeling geen grooter vermaak dan het bijwonen der voorstellingen in den Stads-schouwburg. Hem was het nog gegeven, een Snoek, een Evers, een Grevelink, een Jelgerhuijs, een Rombach en Majofski te zien, te hooren, en te gevoelen, en reeds zeer spoedig stond hij met vele kunstenaars van naam op vertrouwelijken voet.

Door de natuur met een open, vriendelijk gelaat, een kloeke gestalte en even aangename als krachtige stemmiddelen toegerust, ontwaakte bij hem dra de zucht het tooneel te betreden, zoodat het niet lang duurde, of hij verscheen, in een besloten kring: *Arbeid en Uitspanning*, ten tooneele. Uit deze vereeniging ontstond het tooneelminnend gezelschap: *Vriendschap zij ons doel*, onder presidium van den Heer Jhr. J. Warin. Deze vriendenkring gaf, in vijf à zes Zondagavonden, gedurende het winterseizoen, zijn voorstellingen in den voormaligen Franschen Schouwburg, op de Erwtmarkt. Aldaar was Tjasink een der voornaamste werkende leden, wiens goede roep als tooneelspeler zich reeds bij het publiek een weg had gebaand.

De Stads-schouwburg, in 1841 een particuliere onderneming geworden zijnde, had het wel noodig, jong, frisch bloed in zich op te nemen, zoodat men al zeer spoedig Tjasink aanzocht, zich voor goed aan het tooneel te verbinden. Eerst in 1843 gaf hij aan dat verlangen toe, en deed den 15^{den} Mei, met zeer goeden uitslag, zijn eerste debuut als La Borde, in *Michiel Adriaanszoon de Ruijter*. Den 24sten Mei daaraanvolgende zou hij, als tweede debuut, met de rol van Van Bergen in *De dood van Karel* optreden, toen, door plotselinge ongesteldheid van een der medewerkende personen, *De broeders op den toets* daarvoor in plaats werd gegeven, en waarin Tjasink de rol van *Majoor d'Hermanville* vervulde, reeds vroeger door hem gespeeld in bovengenoemden vriendenkring. Drie dagen later, den 27sten Mei, deed hij, als Alvaro in *Ines de Castro*, zijn derde debuut.

Slechts weinigen is het vergund, in zulk een betrekkelijk korten tijd den algemeenen bijval van het publiek te verwerven, als onze Tjasink, wat hem echter niet van het spoor leidde; want meer en meer gevoelde hij, dat hem nog zeer veel ontbrak, om onder de goede kunstenaars te kunnen worden gerangschikt. Mannen als Wiselius, Van Lennep, J. W. Pieneman en diens zoon N. Pieneman, Chs. Rochussen, ook R. Engelman niet te vergeten, trokken zich zijner aan, en lieten het hem aan wijzen raad en nuttige wenken niet ontbreken. Met ijver en lust bezielde, maakte hij zulke snelle vorderingen, dat dit natuurlijk den naijver opwekte van sommige leden van het personeel.

Geen wonder, dat dit ontlukend talent het scherpziend oog niet kon ontgaan van den zoo talentvollen J. C. Hoedt, die, nadat Z. M. Willem II bevolen had, het Koninklijk-Zuid-Hollandsch-Tooneel te verbeteren, zich haastte om

Tjasink tot zich te trekken, wat hem, met behulp van familieleden des laatsten, in de residentie woonachtig, vrij spoedig gelukte.

De in de school van den grooten Ward Bingley en Wattier gevormden Hoedt werd op zijn beurt de leermeester van Tjasink, die dan ook niet in gebreke bleef, van 's mans onschatbare wenken partij te trekken, zoodat hij weldra ook als een der beste leden van het Haagsche gezelschap stond aangeschreven. Tjasink gevoelde zich overgelukkig, en zou niet zoo spoedig weder naar Amsterdam vertrokken zijn, indien de dood van Hoedt geen plotseelingen ommekeer aan het Haagsche tooneel had teweeggebracht.

Den 8sten Mei 1847 betrad Tjasink opnieuw het Amsterdamsche tooneel en mocht weldra tot zijn niet geringe vreugde ontwaren, zijn tijd in den Haag niet onnut te hebben besteed. Het publiek erkende dan ook wel de vorderingen, door hem gemaakt, en zoo bleef hij, onder de directie van de Vries, gedurende elf jaren, een der aangenaamste, door de schouwburgbezoekers meest gewilde verschijningen.

In 1858 konden wij Tjasink, vereenigd met Duport, reeds als Directeur aantreffen, en zagen wij hem in de Nes een aantal zijner beste rollen met zeer veel bijval vervullen, totdat een besluit van den Gemeenteraad hem in Mei 1859 met zijn collega Roobol opriep, ten einde van den Stadschouwburg de directie te aanvaarden.

Aanvankelijk hadden Roobol en Tjasink slechts over geringe krachten te beschikken; doch er waren nauwelijks twee jaren verlopen, of de grootste talenten sloten zich van lieverlede bij hen aan. Ten slotte kwamen Mevr. Kleine, S. Sablairolles, Morin en Peters, welke laatste, na eerst

een jaar geëngageerd te zijn geweest, in de Directie, volgens vooraf gestelde voorwaarden, werd opgenomen.

Sedert dat tijdstip, onder de directie van Roobol, Tjassink en Peters, ontwikkelt zich een nieuw gezichtspunt in de geschiedenis van het Nederlandsch tooneel.

De directie genoot toenmaals van Z. M. den Koning f10000.—, van de Provincie Noord-Holland f3000.—, en van de stad Amsterdam, behalve het geheel kosteloos mogen bespelen van den Schouwburg, f 9000.— jaarlijksche subsidie, te zamen f 22000.—

Wanneer de stad b.v. had geëischt, dat de directie één keer per week eenig classiek tooneelstuk verplicht was op te voeren, of dat het reizen bij een paar steden in de provincie beperkt bleef, en dat de beste krachten in den lande aan den Schouwburg vereenigd, decoratiën en costumen steeds naar waarheid zouden zijn, dan ware die subsidie veel te gering geweest. Dit zag de stad ook zeer goed in; vandaar, dat men zich vergenoegde met een — slechts de exploitatie verlamdenden — censuur. Ergo kon geen macht ter wereld de spektakelstukken weren, die weliger dan ooit in den Stads-schouwburg opwieschen. De directie behoefde slechts deze verplichting stipt na te leven: dat zij aan een aantal stedelijke beambten [buurt-commissarissen], met dames, voor de Loge, vrijplaatsen in den Schouwburg gaf.

Twee oorzaken liepen samen en bewerkten den val van het nationaal tooneel.

De eerste was de weinig beperkte volmacht, als *carte blanche*, in ruil voor een te luttele ondersteuning uitgereikt. En juist waren de handen, die het roer omklemd hielden, maar al te gehoorzame dienaressen, niet van een open oog voor gevaren, maar van persoonlijke drijf-

veeren voor de hoogste mate van ijdelheid. Ware Tjasink alleen directeur geweest, hij zou zich hebben laten leiden door verstandige raadslieden; hij zou van de omstandigheden partij hebben getrokken; maar hij stuitte altijd op het hardnekkig vasthouden der beide collega's, die, hun roem te boven, dien ten koste van andere, meer krachtige talenten bleven handhaven. Dat dit euvel nadeelig werkte in de keuze der stukken en rolverdeelingen, lijdt geen twijfel; en een nog levende getuige opdagende, behoeven wij slechts in herinnering te brengen, dat een van Neerlands grootste talenten, de comiek A. Vink, gedurende den tijd, dat hij aan den Stads-schouwburg verbonden is geweest, zoo goed als begraven is geworden. En dit euvel wies bij den dag. Maar toch zij het tot Tjasink's eer gezegd, dat hij daaraan nooit heeft meegewerkt; integendeel, het kwaad zat diep, zeer diep, zoodat niemand bij machte was het uit te roeien.

De tweede oorzaak was: een geheel andere wereldbeschouwing, het veld winnen der liberale en tevens materialistische richting. Van die richting was de voor het meeren-deel vernieuwde gemeenteraad doortrokken. Die Heeren bezaten een te practischen blik om niet te bevroeden, dat de zaken op het Leidsche Plein spaak liepen; bovendien luidde hun beginsel: dat de kunst zeer goed op zich zelve kon staan, ja! dat elke staatsinmenging haar ten verderve voerde; wat meer is: dat iedere geldelijke ondersteuning haar te gronde moest richten.

Dat deze zienswijze gelijk staat aan een oorlogsverklaring aan al wat Kunst heet, behoeft geen betoog. De Schouwburg werd slechts bij het opvoeren van opera's, of vreemde vertooningen, door de hoogere standen bezocht, en bij de

behandeling der Schouwburgzaken door den Gemeenteraad straalde onverschilligheid, of liever, minachting voor onze dramatische kunst zóó zichtbaar door, dat men er zich maar als met een tooverslag van afmaakte. Van het benoemen eener commissie, om de oorzaak van het kwijnen der dramatische kunst op te sporen, en het zoeken naar middelen om haar weder te verheffen, was geen sprake.

Maar ook, al ware dit geschied, al had Amsterdam tot 's rijks regeering gezegd: »Zie, wij zijn overtuigd, dat een schouwburg-directie, als zij verplicht is, omdat het publiek wegblijft, zoodra men ware kunstvoortbrengselen geven wil, werken van minder gehalte, ja! zelfs de gedrochtelijkste dingen, die ooit in een menschelijk brein zijn opgekomen, ten tooneele te brengen; dat alleen door krachtige ondersteuning van hooger hand, waardoor van lieverlede de smaak kan worden veredeld, eenige verbetering kan worden aangebracht; wij geven dus der kunst een gebouw, voor welks onderhoud wij tevens zorg dragen; wij geven decoratiën en de aanwezig zijnde costumen; geef gij jaarlijks een vaste som, en mocht de zaak winst afwerpen, welnu, dan dienen deze overgegaarde penningen tot steun van beeldende- of andere kunsten'', dan immers zou toch de regeering zich aan de heillooze machtspreuk: »kunst is geen regeeringszaak'', gehouden en met een schouderophalen dit pleidooi beantwoord hebben. Daarom werd door den Gemeenteraad de Gordiaansche knoop maar eenvoudig doorgehakt: een jaar na het ophouden der provineirale, werd ook de stedelijke subsidie afgestemd.

Voor de financiën van den Schouwburg was deze maatregel volstrekt geen euvel. Een equivalent was al zeer spoedig gevonden in het bespelen der Zondagen en in het menigvuldige

reizen. Doch ging dit in de beginne goed, ... weldra kwam er een tijd, veel gelijkende op de zeven magere jaren van Egypte, ... een tijd, dat geen enkel stuk aansloeg, schoon met de meeste zorg gemonteerd, zoodat Roobol en Peters zich genoodzaakt zagen — de laatste voor goed, de eerste slechts feitelijk — uit de directie te treden; en toen kort hierop, in den voorzomer van 1870, de dood van Roobol plaats had, stond Tjasink geheel alleen aan het hoofd der geteisterde zaak, die niet meer te redden was, en die hoe langer hoe meer moest dienen tot wipplank, waarop nog onbekende schrijvers en critiekasters zich oefenden, om zodoende in de hoogte te komen en gezien te worden.

Zware verliezen, gedurende de kermessen in 1869 geleden, deden het plan rijpen, om in 1870 de voorstellingen des zomers in een tent voort te zetten. Men kon nu niet meer volstaan met het uitzoeken van een tiental der beste — reeds gespeelde — stukken, die buiten de stad nieuw waren, maar zag zich gedwongen — zelfs nog meer dan 's winters — tot het gedurig aanleeren van nieuwe werken. Ditzelfde, in 1871 herhaald, werd later door de Vereenigde Tooneelisten vervolgd, en zal misschien, wie weet hoe lang nog, voortduren.

Gedurende de twee jaren dat Tjasink alleen directeur was, liepen de zaken — dank zij een paar fraai gemonteerde balletten — iets beter; ook gevoelde men minder dwang; men ademde een vrijer lucht in; ja! zelfs gingen in het laatste jaar de zaken zóódanig, dat, toen, wegens de verbouwing van den Schouwburg, geen concessiën meer gegeven werden, Tjasink zich, na een verlies van ruim negen duizend gulden, kon terugtrekken, om te Haarlem, in den schoot zijner familie, een welverdiende rust te smaken.

Zag Tjasink zijn oude makkers, beproefde dappere krijgers, in het vak vergrijsde, maar toch nog krachtige kunstenaars, door het gemeentebestuur als het ware op straat gezet, wordende de phalanx kunstenaars beschouwd als een huurder, wiens huurtijd verstreken is, en die dus, wegens verbouwing van het huis, naar een andere woning dient om te zien, en had hij zeer veel moeilijkheden te verduren gehad, Z. M. onze geëerbiedigde Koning bood hem de schoonste erkenning aan, door in persoon op de borst van den grijzen Tooneelspeler en Directeur het Officierskruis te hechten van de Eikenkroon, welke hooge onderscheiding spoedig gevolgd werd door het verlenen der koninklijke subsidie aan de Vereenigde Tooneelstukken.

Tjasink was reeds als directeur afgetreden, toen de Raad van Amsterdam nog een schrede verder ging, door den Stads-schouwburg te verpachten.

Mocht Tjasink in tragische rollen niet zóó uitmunten als in de ronde, vroolijke, aan zijn persoon, zijn uiterlijk en karakter passende, hij bleef altijd een behagelijke verschijning; vooral bezat hij een ongeëvenaarde *bonhomie*, die hem in vele en vooral in militaire rollen zeer te stade kwam. Cremer zal het gewis met mij eens zijn, dat niemand in zijn Boer en Edelman zoo 'n goede figuur maakte als Tjasink, en als de Ridder de Courcelles, in De Vondelingen van de brug Nôtre Dame, was hij ontegenzeggelijk *the right man on the right place*. Zoo is er ook, na Majofski, nooit een betere Thomasvaer geweest dan hij, en dat niemand zoo goed Orgon (Huichelaar) kon spelen als hij... ieder, die evenals wij, die rol door den grooten Samson van het Théâtre Français zag vervullen, zal gaarne toestemmen, dat aan Tjasink de gloriepalm toekwam.

Men heeft Tjasink verweten, dat, als hij een slag in 't aangezicht had gekregen, hij steeds op middelen bedacht was, dien slag met woeker terug te geven, en dat is hem wel eens kwalijk genomen. Maar daarentegen zij erkend, dat niemand meer dan hij de banden tusschen letterkundigen en tooneelspelers nauwer heeft toegehaald. Onder zijn beheer werd de eerste stoot gegeven tot het uitbetalen van het zoogenaamde »droit d'auteur" voor oorspronkelijke stukken, zelfs voor vertalingen.

Tot het opvoeren van de eersten heeft Tjasink zeer veel bijgedragen, en op eene voor ons liggende lijst is te zien, dat er negen-en-vijftig oorspronkelijke stukken, gedurende de jaren zijner directie, door hem zijn opgevoerd; dat die stukken 343 opvoeringen mochten beleven — en wat zij hebben opgebracht?—; de voornaamste der door hem gespeelde rollen, benevens een opgave der ontvangen gelden van liefdadigheidsvoorstellingen, als: wegens brand, overstromingen, weduwen en weezen, enz., ten gezamenlijke bedrage van *f* 14.995.17.

Het talent in anderen erkennende en waardeerende, mringde hij zich steeds door hen, van wie hij te leeren had. Hij deinsde voor geen onderzoek terug; bezocht herhaalde malen Parijs en een groot gedeelte van Duitschland, en liet meer dan eens zijn decorateur en tooneelmeester in dat genot delen. Ook heeft hij er veel aan toegebracht, decoratiën en costumen in den juisten stijl op het tooneel te brengen, en kon hij steeds, als hij een geschiedkundig persoon moest voorstellen, tot zelfs in de kleinste bijzonderheden, een historieschilder tot model verstrekken.

FLORIS VAN WESTERVOORT.

VICTOR DRIESSENS.

AAN

Den Heer J. T J A S I N K,

Uitgesproken door Mevrouw M. J. Kleine-Gartman,

1 Februari 1865.

Eendracht is de band, die krachtig
                                ons als broederen vereent,
En ál wat ons hart thans uitstroomt
                                maakt oprecht en welgemeend.
Is de zoon niet vol van vreugde,
                                als de vader hoogfeest viert?
Klopt zijn harte dan niet dankbaar,
                                is niet vaders stoel verciert?
Evenzoo spruit onze blijdschap
                                uit een warm en dankbaar hart,
Want gij zijt ons als een vader,
                                die in kommer, leed en smart,
Altijd deelgenoot wil wezen,
                                en ons hulpe schenkt en troost,
Daarom komen wij tot U thans,
                                en, als waren wij uw kroost,
Off'ren wij U onze wenschen,
                                wier vervulling volgen moog',
Wanneer God U kracht en zegen
                                en Zijn hulp zendt van omhoog!
Neem dan heden dees' gedachtenis,
                                die we U bieden. Is ze ook klein,
Toch blijv' ze U een duurzaam teken
                                onzer vriendschap, vlekloos-rein.
Blijf nog jaren voor ons allen,
                                wat Gij immer voor ons waart,
En ontruk nog menig doorne
                                aan den donkren kunstnaars-gaard!

VICTOR DRIESSENS.

De naam, die boven dit opstel staat, zal in veler geheugen de geschiedenis van het Vlaamsch tooneel, sedert zijne wedergeboorte, voor den geest terugroepen. Driessens was immers een der eersten, die pogingen aanwendde, om ons tooneel te onttrekken aan dit alles bedreigend en bederwend Fransch element, dat, na de noodlottige gebeurtenis van 1830, België overviel; door hem werden immers de eerste pogingen gedaan tot het stichten van een eigenlijk Nationaal Tooneel.

Laat ons den wagen niet vóór de paarden spannen en, zoo men mij eenige oogenblikken vergunnen wil, dan zal ik het leven van Driessens verhalen, ... ik bedoel zijn kunstenaarsleven, dat vrij zonderlinge en, ik geloof, veel ongekende bijzonderheden bevat.

*
* *

Driessens is een Antwerpsche jongen, en werd in den Hollandschen tijd geboren. Van zijne eerste jaren af gevoelde hij zich door eene onweerstaanbare kracht gedreven naar al wat maar op tooneel, of vertooning betrekking had... Niet zoodra had hij eenige centen bijeen, of zij dienden om naar het paardenspel, een goochelaar of poesjenellenkelder te gaan... Gedurende den tijd van Burchtkerkhof, (1)

1) Burchtkerkhof is eene plaats aan de Werf, waar gedurende eenige weken kramen en barakken staan. Het volk heeft aan die foire den naam der plaats gegeven.

was hij daar altijd te vinden; met de barakspelers omgaan, hunne kunsten en poetsen nadoen, dat was zijn vermaak zijn geluk, zijn leven. Hij werd behendig, vlug, onverschrokken in de lichaamsoefeningen, en ongetwijfeld kwam het hem zeker voor, dat Antwerpen te klein, te nietig, te onbeduidend was voor iemand met zulke uitstekende be-gaafdheden als hij, want hij wilde de wijde wereld in, en vertrok op een schoonen morgen met een paardenspel. Gedurende zijne verbintenis aan dit gezelschap, vervulde hij vijf-en-twintig ambten. Nu was hij coiffeur, dan weer springer, of wel rijder, of besturend écuyer, of regisseur, enz.

Ontegensprekelijk is het, dat zijn verblijf te midden dier zwervers, die kommerloos door het leven varen, die zich weinig verontrusten om den dag van morgen, en enkel denken aan het tegenwoordige om vreugde te genieten, grooten invloed moet uitgeoefend hebben op zijn aanleg als tooneelist; want Champfleury zegt in zijn *Théâtre des Funambules*: »Het is ontegenzeggelijk, dat het on-»derhouden van lichaamsoefeningen aan den tooneelspeler »veel gemak en plankenvastheid geeft. De gang wordt »zwierig, de beweging der armen los, de dracht van »het hoofd vast en zeker. En indien Frederik Lemaitre »door zijn sprakeloos spel een geheel publiek overmeestert, »dit komt alleen, omdat hij in zijne jeugd lichaamsoefeningen »heeft gemaakt.»

Van zijn avontuurlijk leven in Antwerpen teruggekeerd, werd Driessens lid eener maatschappij van den kleinen Kruisboog, gevestigd in »den Zageman», Steenbergstraat.

Hij was daar enkel bijgetreden, omdat de leden allen echt vroolijke gasten waren; want voor den Kruisboog gevoelde Driessens maar niet den minsten trek. Ook duurde

het niet lang, of hij wist zijne makkers te bewegen eene tooneel-afdeeling te vormen. Weldra werd er in hooger genoemd lokaal een tooneel opgeslagen, waar, op 25 December 1840, de eerste vertooning gegeven werd, bestaande uit: De laerzen van Hooi en een gebaardenspel. Driessens vervulde in beiden de hoofdrollen. Oneindig groot was de door hem behaalde bijval, en al degenen, die de vertooning bijwoonden, verwachtten veel van zijn toekomstig talent.

Spoedig echter moest hij zijn ontslag indienen aan de maatschappij, waarin hij zijne eerste stappen op het tooneel gewaagd had; want in 1841 trok hij in de loting een slecht nummer, moest soldaat worden, en werd bij het 8ste linie-regiment, te Gent, ingelijfd. Het soldatenleven beviel hem niet. Hij had eene andere roeping: comedie spelen, zooals men het gemeenlijk noemt, dat was zijn droom. Dien droom te verwezenlijken, scheen voor het oogenblik eene onmogelijkheid; maar voor Driessens niet. Wat hij vroeger met de gezellen uit »den Zageman" deed, zou hij thans ook met de kazernemakkers beproeven. Dit gelukte, en weldra werd er een tooneelkring gevormd. In de keuken der onderofficiers werd zoo goed mogelijk een tooneel opgetimmerd, en Vlaamsche en Fransche stukjes werden daar opgevoerd, waarin natuurlijk Driessens de hoofdrollen vervulde; terwijl hij niet alleen de mannelijke maar ook de vrouwelijke rollen speelde. Thans, evenals vroeger in het paardenspel, vervulde hij alweer vijfen-twintig ambten. Driessens wist ook, nu eens door geestige vertellingen, dan weer door verschrikkelijke rooversverhalen, waarvan hij-zelf de uitvinder was, de aandacht van al zijne makkers te boeien. Ook was hij alle-mans vriend, uitgezonderd die zijner oversten. Gebeurde

het nu eens, dat Driessens tot eenige dagen salue de police veroordeeld werd, dan was het stil en doodsch in de kazerne; er ontbrak dan den soldaten »ik weet niet wat'', en zijne verlossing gaf dan ook altijd het teeken tot algemeene vreugde.

Ofschoon Driessens zijn verblijf in de kazerne juist niet droevig doorbracht, keerde hij toch in 1842, met groot verlot, opgeruimd naar Antwerpen terug. Zijn eerste gedachte was weder het vormen eener nieuwe tooneelmaatschappij, die weldra voorstellingen gaf in »de Vos'', op de Groote Markt.

Driessens werd onder die liefhebbers geteld, die veel aanleg, veel natuurlijk gevoel hadden; maar hij-zelf begreep, dat de eigenlijke kunst in zijn spel nog vreemd was. Hij dacht zich alleen te kunnen volmaken te Parijs, »de wereldstad der kunsten'', zooals men het in dien tijd noemde, en hij trok er henen. Weldra kende hij het middel, hoe men schouwburgzalen binnenkomt, niet alleen zonder te betalen, maar waar men zelf betaald wordt: hij maakte deel uit van de claque. Te Parijs zag hij nog de romantische school in vollen bloei. Thans kon hij, op wat zijne roeping was, geheel zijne zinnen stellen. Nauwgezet volgde hij dan ook de vertooningen en liet geene handbeweging, geen ge-laatsuitdrukking ontsnappen. Of hij toejuichte op die plaatsen, welke aanbevolen waren, dan wel op diegenen, die met talent gespeeld werden, is moeielijk te zeggen; maar in elk geval is het zeker, dat zijn verblijf te Parijs voor hem van het grootste nut was. Hij leerde er de Fransche taal, en het werd hem mogelijk met de werken der Fransche tooneeldichters kennis te maken. Ook vond hij menige nuttige les in het spel der goede tooneelsten, waaruit hij later voordeel zou kunnen trekken.

Teruggekomen in zijne moederstad, verbond hij zich aan de maatschappij »De Hoop», die sedert 1845 hare voorstellingen gaf in het Groot Wafelhuis ⁽²⁾. »De Hoop» speelde èn in het Fransch èn in het Vlaamsch; maar toen Driessens gezien had, hoe twee Gentsche tooneelliefhebbers, Mr. Karel Onderet en Mevrouw Van Peene, die te Antwerpen eene voorstelling kwamen geven, met wezenlijk talent hunne rollen vertolkten, en welk een buitengewonen bijval zij inoogstten, toen begreep hij, dat men zich ook in de moedertaal een weg kon banen, en hij besloot voortaan enkel in het Vlaamsch te spelen.

In 1850 vereenigde Driessens om zich heen de voornaamste liefhebbers en stichtte met hen »De Dageraad», welke weldra een der voornaamste kringen des lands werd. Nu vond Driessens de gelegenheid om zijne rollen in kleine stukjes te verwisselen tegen hoofdrollen als in Paljas, Latude, Tanchelm, de Voddenraper van Antwerpen, en anderen, en tevens ook het middel om de grondslagen te leggen van het Nationaal Tooneel.

Uitgenoodigd, om in Brussel eenige rollen te komen vervullen, zag Driessens den bijval, welken hij genoot, en ook dat de vlaamsche vertooningen in den smaak van het publiek vielen. Dit deed hem besluiten, zich met eenige goede liefhebbers te verbinden, om in Brussel voorstellingen te geven, niet meer als maatschappij, maar wel als een geregeld tooneelgezelschap. Die poging gelukte ten volle, en Driessens wilde nu ook hetzelfde te Antwerpen beproeven. Al de vlaamschgezinden gingen aan het werk, alle krachten werden aangewend, verzoekschriften inge-

---

²⁾ Het groote Wafelhuis was op de plaats, waar thans de St. Joriskerk zich verheft.

zonden, totdat eindelijk het gemeentebestuur, onder de regeering van den burgemeester Loos, het vlaamsch tooneel eene jaarlijksche toelage van Fr. 8000. toekende, en den heer Leytens als bestuurder, voor het eerste tooneeljaar 1853—54, benoemde.

Het ontstaan van het Nationaal Tooneel moeten wij met vreugde begroeten, omdat van dit oogenblik af de tooneel­speelkunst geene bloote liefhebberij meer bleef, maar wel een bestaan zou opleveren aan hen, die zich in dit moeilijke vak der kunst wilden oefenen. Het moest insgelijks ons tooneel den weg doen inslaan, die leidt tot de bereiking van het groote doel, dat het tooneel zich voorgesteld heeft. Ongelukkiglijk moeten wij hier bestatigen, dat ons Nationaal Tooneel er nog ver van af is, aan die verwachting te hebben beantwoord. In plaats van Nationaal, is het eene gebrekkige copy van het fransche geworden, en ware het dan nog maar van het ernstige, degelijke fransche tooneel, dan waren wij nog tevreden, maar...

Wij vergaten, dat wij ons voor het oogenblik enkel met Driessens hebben bezig te houden; later vinden wij ongetwijfeld eene goede gelegenheid breedvoerig over het Nationaal Tooneel te handelen.

Driessens bleef tot 1857 aan het Antwerpsch tooneel verbonden, waar hij steeds door de menigte, die zijn talent dagelijks zag ontwikkelen, gevierd werd. In laatstgenoemd jaar verliet hij ons, om in Noord-Nederland zijn talent te laten waardeeren en nieuwe lauweren te plukken.

Al de dagbladen en tijdschriften getuigen van den buitengewonen bijval, welke onzen Stadgenoot bij onze Noorderbroeders te beurt viel. Zie hier o. a. wat wij aantreffen in het Amsterdamsch Handels- en Effektenblad van 16 Sept. 1861.

»De voorstellingen in het Grand Théâtre blijven voort-
»durend de menigte lokken met het schoone drama de
»Goochelaar. Bij de laatste opvoering van gemeld stuk
»werd den Heer Driessens, voor zijn uitstekend talent,
»het volgend vers opgedragen, dat met een overheerlijke
»lauwerkroon vergezeld ging:

„Het IJ brengt u een groet, uitstekend kunstenaar!
„En wil uw rijk talent bekroonen en waardeeren;
„Wie onverschillig zij, het heilig schoon blijft waar,
„En die van kunstmin gloeit, moet u oprecht vereeren.

„Aan Scheldes boord gekweekt, bloeit gij op Holland's grond
„En siert ons schouwtooneel met onmiskenbre gaven;
„Gij sluit, in 't rijk der kunst, met Noord en Zuid den bond
„En blijft dat broederwoord door ruime kunstmin staven.

„Aanvaard deez' lauwerkroon op 't moeitevolle pad;
„Dring, Driessens! met uw spel nog vaak ons harte binnen;
„Voeg, bij zooveler groet, ook dien van de Amstelstad,
„En blijf op ons tooneel nog menig lauwer winnen.”

Zelfs de vreemde pers weidt uit in uitbundigen lof over Driessens. Zoo lezen wij in *Le Messenger des Théâtres*, van Parijs, in het nummer van 26 September 1861:

»Het hollandsche gezelschap van M. J. C. Valois heeft
»eene enkele vertooning in den Haag gegeven, ten voor-
»deele van de Pensioenkas der Maatschappij Apollo, in
»1849 gesticht, onder de bescherming onzer welbeminde Ko-
»ningin. Men heeft Steffel, de Idioot opgevoerd, een
»duitsch drama van Schröder. Dit drama is wel geleid; het
»belang is steeds gaande en de stijl is verzorgd. De eere
»van den avond is den heere Driessens te beurt gevallen.
»Eere zij hem! Hij is subliem geweest. Dat hij met zoo-
»veel waarheid de dronkenschap van den Veddenraper

»afschildeerde, dit laat zich verstaan. Hij heeft dit naar de
»natuur kunnen bestudeeren. Maar hoe heeft hij zoo wel
»den Idioot begrepen?

»Men kan de manieren van het idiotismus navolgen;
»dat kan men hier, in den Haag, in het gesticht leeren,
»recht over de hoofdkerk; maar er zijn geheimen, die men
»der natuur niet ontfutselt; verborgenheden, welke men niet
»raden kan. Het is maar in het diepste des harten en in
»zijne eigene inspiratie, dat men die vinden kan. — M. Driessens
»is vertooningen gaan geven naar Amsterdam, gedurende
»de kermis. Hij heeft dezelfde rol gespeeld met denzelfden
»bijval, alsook de Reis van M. Perrichon, Dagobert,
»uit den Wandelenden Jood, van Eug. Sue; maar
»het is vooral in den Goochelaar, dat de toeloop groot
»was en dat de beroemde tooneelspeler een onuitspreke-
»lijken bijval genoot. De rol van den Goochelaar is eene
»der beste, welke hij speelt. Men heeft hem met toejuichin-
»gen overladen, hem verscheidene malen teruggeroepen, en
»hem lauwerkronen en verzen toegeworpen! Schoone hulde
»voorwaar van Nederland's hoofdstad aan haren gelief-
»koosden tooneelspeler, wiens zegepraal volmaakt was."

Gedurende zijn verblijf in Holland, kwam Driessens enkele malen voorstellingen in zijn vaderland geven, waar hij steeds met vreugde werd ontvangen, en in 1863 hadden wij het genoegen hem weder aan het Nationaal Tooneel verbonden te zien. Hoe gaarne hij door het publiek gezien en hoe zijn talent geschat werd, daarvan vinden wij een bewijs op 25 December 1865, toen hij zijn vijf-en-twintigjarig Jubelfeest als tooneelist vierde.

Eivol was de zaal. Vele personen waren gekomen uit het binnen- en buitenland om zijn talent toe te juichen en in

hem een der stichters en ijvrigste leden van het Nationaal Tooneel te huldigen. Bij zijne optreding regende het bloemen en kronen.

Mevr. Corijn Heilbron en M. Judels waren opzettelijk uit Noord-Nederland gekomen, om met hun talent de vertooning op te luisteren en nog meer aantrekkelijkheid bij te zetten.

Na afloop der vertooning was het de oogenblik om den Jubelaris hulde te bewijzen. Al de tooneelisten stonden op het tooneel, met afgevaardigden van verscheidene maatschappijen en men overhandigde Driessens eenemenigte bloemen, kronen en gedichten, waarvan wij hier een paar willen overschrijven :

AAN DEN TOONEELKUNSTENAAR

VICTOR DRIESSENS,

op zijn Vijf-en-twintigjarig Jubelfeest,

VOORGEDRAGEN DOOR MEVROUW CORIJN.

Waarom die volle zaal bij schitterende lichten,
Beneden als omhoog, dat jublen t'allen kant?
Waarom dat schoon geslacht met glinstrende aangezichten,
En paaren op de borst en bloemen in de hand?

Zijn wij in een paleis, en feesten hier bankieren?
Of dwingt een staatsman hier tot hulde jegens hem?
Neen, neen! het volk komt vrij hier zijnen lieveling vieren.
Hoort! onder 'tjuichen klinkt zijn hart in zijne stem.

Hier, waar die zoon der kunst zijn eigen hart verkwistte,
Aan ieder voelen liet, wat gloeide in 'zijn gemoed;
Hier, waar de hardste mensch ook stille tranen wischte,
Hier roepen arm en rijk, hem dankend: „Wees gegroet!”

Gegroet om wat hij deed, van God zoo mild bedeelde,
Voor 't arme Vlaamsche volk en diens miskende taal,
Dat volk, dat in zijn nood, als in den tijd der weelde,
Hier uitriep: „'t Is mijn zoon!”, bij elke zegepraal.

Gegroet om zijnen tocht bij onze Noorderbroedren,
Waar lauwren en gebloemt' hem regenden op 't hoofd,
En hij als de armen sloeg om alle die gemoedren,
Die ons de vreemde nijd arglistig had ontroofd.

Ik kom uit Nederland, dat land zoo trouw en edel;
Het gaf mij kronen meê, meer dan ik dragen kan:
Omvlucht het Zuiden hem den Vaderlandschen schedel,
Het Noorden ook bekroont den Vaderlandschen man!

HULDE AAN DEN HEER

VICTOR DRIESSENS,

TER GELEGENHEID VAN ZIJN VIJF-EN-TWINTIGJARIG JUBELFEEST,
PLECHTIG TE ANTWERPEN GEVIERT, OP 25 DECEMBER 1865.

't Is feest, 't is jubelfeest! Weer rijzen zegetonen
Uit onze borsten op, tot een der Vlaamsche zonen,
Die, door de Lauwerkroon, voor zijn talent gevlecht,
Een nieuwe parel aan Antwerpens kunstkroon hecht.

Heil, Driessens!... heil!

U komen we onze hulde brengen,
Den duursten onzer plichten plengen.

Heil, Driessens!... heil!

Gij, kunstenaar! zoo hoog geprezen,
Ontvang dees hulde, aan u bewezen,
Niet als de tolk van laag gestreel.
Diep in ons hart wordt zij geboren,
Voor 't zonlicht, dat wij hier zien gloren,
Als roem van 't Vaderlandsch tooneel.

Heil, Driessens!... heil!

Daarom ziet ge u ons hulde brengen,
Den duursten onzer plichten plengen...

Heil, Driessens!... heil!

Zie! werpen wij voor hem een blik op het verleden,
De vijf-en-twintig jaar door hem 't tooneel betreden,
En elke stap getuigt van grootheid, van talent,
Door wie hem spelen zag, zoo ruimschoots toegekend.

Hij riep het Vaderlandsch tooneel in leven,
Bij hem was 't dat de voedsterbron ontsproot;
Hij wist zijn kind en kracht en macht te geven,
En onder zijne leiding werd het groot.
Gansch Vlaandren kwam zijn hooge kunde roemen
En lauwerkroon op kroon viel hem ten deel.
Al waar hij optrad, hoorde men hem noemen:
De parel van het Nederlandsch tooneel.
Ook Nederland zag men voor hem de knieën buigen:
In Nederland, zoo rijk aan kunstnaars van talent,
Daar ook kwam, voor zijn spel, een ieder steeds getuigen:
„Als Driessens hebben wij geen kunstenaar gekend!”
Luid klinken dan ons jubeltonen
Voor een van onze waardste zonen:
Heil, Driessens!... heil!
Wij komen u ons hulde brengen,
Den duursten onzer plichten plengen...
Heil, Driessens!... heil!

Tot in 1868 maakte Driessens deel uit van het Nationaal Tooneel. Hij vertrok toen nogmaals naar Holland, waar hij weldra als bestuurder optrad. Verscheidene malen kwam hij te Antwerpen vertooningen geven, in het Théâtre des Variétés, of wel in zijne kermistent, op de foire, tot hij ten laatste, in 1873, tot bestuurder werd benoemd van het Nationaal Tooneel van Antwerpen, wat hij op dit oogenblik nog is.

Liefst zullen wij hem als bestuurder niet beoordeelen, en thans zien, hoe Driessens de tooneelkunde verstaat.

»Het was reeds ten jare 1845”, zegt J. A. Alberdingk »Thijm (3), »dat Driessens zich kenmerkte als de tooneelkunstenaar, die de hooge waarde van het groote studieboek — »de natuur — inzag. Aan alle konventie verklaarde hij »den oorlog, en toch wist hij aan de personaadjes, waarin hij

3) Het Nederlandsch Tooneel, derde jaargang, Bladz. 125.

»optrad, steeds datgene bij te zetten, wat de natuur tot
»kunst verheft.”

»De natuur”, zegt Nap. Destanberg ⁽⁴⁾, »wordt door
»Driessens altijd voor oogen gehouden en zij alleen is zijn
»leidsvrouw, zoo voor kleeding, als voor spraak en houding.
»Niemand drijft verder dan hij de getrouwe nakoming van
»hetgeen hij in het dagelijksch leven waarneemt.”

Zoowel in het blij- als in het tooneelspel en drama volgt
Driessens de raadgevingen, welke de onsterfelijke Sha-
kespeare aan de tooneelspelers geeft, in zijn HAMLET.
Wij willen ze hier overschrijven voor de jongere tooneelspelers,
die zich heel dikwerf nooit de moeite geven de werken
van den grooten meester te lezen.

»Zeg de spraak, bid ik u, zooals ik ze u heb voorgezegd,
»met eene natuurlijke stem; maar als gij ze bulkt, zooals
»velen onzer spelers het doen, heb ik al zoo liefst dat de
»stederoeper mijne verzen voordraagt. Zaagt de lucht niet
»door met uwe armen, maar handel in alles sober; want,
»in 't midden zelfs van den stormvloed, den orkaan, en — als
»ik zoo mag spreken — in den warrelwind uwer driften, moet
»gij genoeg ingetogenheid bezitten, om die te overmeesteren.
»Ho! het kwetst mij in de ziel, als ik een struischen kerel,
»met eene losverwarde pruik, een drift aan stukken en
»flarden zie splitsen, om de ooren der galerij te treffen,
»die niets anders verstaat dan eene overdreven mimiek en
»gerucht. Ik zou zulk een kerel kunnen zweepen, die
»Termagant en Herodes overdrijft. Vermijd dat, bid ik u.

»Weest ook niet te slaafsch, maar laat uw eigen oordeel
»uw leidsdraad wezen. De actie zij het eens met het

⁴⁾ „De Stad Gent” van 5 October 1861, waaruit wij de meeste bijzon-
derheden over Driessens putten, welke in deze levensschets voorkomen.

»woord; het woord zij het eens met de actie, met deze
»voornamen voorbehouding: dat ge nooit de waarheid
»der natuur overschrijdt; want alle overdrijving ver-
»wijdert zich van het doel des tooneels, wiens oogwit het
»altijd was en nog is, om, zoo te zeggen, de natuur te
»weerspiegelen, aan de deugd hare eigene trekken, aan de
»misdad hare eigen beeltenis, aan den tijd zelven zijnen
»vorm en afbeelding voor te stellen.

»Nu, alle overdrijving of alle zwakheid — laat ze den on-
»kundige doen lachen — kan niet anders dan den waren
»kenner kwetsen, en de blaam van dezen eenen moet — ge
»zult het bekennen — meer wegen dan een heel publiek dom-
»koppen. Ho! ik heb tooneelstukken zien spelen en luid hooren
»loven, die noch den toon, noch de houding hadden van
»christen, of heiden, of mensch! Zij zwollen zich op, zij
»bulkten zoo vervaarlijk, dat ik altijd gemeend heb dat ze
»op de wereld gebracht werden door daghuurmancn van
»de natuur, die, menschen willende scheppen, er niet in
»gelukt waren en slechts afschuwelijke misgeboorten der
»natuur hadden geteeld.

»Wat de kluchtspelers betreft, dat zij niet meer vertellen
»dan in hun rol staat; want er zijn er, die beginnen te
»lachen om eene geheele menigte domkoppen te doen lachen;
»ofschoon er soms op dat oogenblik iets in het stuk is,
»waardig opgemerkt te worden. Het is dom, en het bewijst
»van ellendigen hoogmoed bij den zot, die er toe in staat is.”

Juiste, voortreffelijke gedachten, die in de kleedkamer van
elken tooneelspeler in gouden letters dienden te prijken.
Zij, die het geluk hadden, Driessens te zien in blijspelen,
zooals b. v. Zie zoo ne Klont, Een man te trouwen,
Ik inviteer mijn kolonel, Pepermans, Klaveren

vrouw, De dry hoeden, De Geitenmelk, enz. enz.; in tooneelspelen, zooals b. v. Het Piketspel, De Grafsteen, De Honderdjarige, De Arme edelman, enz. enz.; in dramas, zooals b. v. Paljas, De Goocheelaar, De Bultenaar, Marie Anne, De Koopman van Antwerpen, Don Cesar de Bazan, Korporaal Simons en eene geheele reeks anderen, weten genoegzaam, wat Driessens uit Shakespeare's raadgevingen getrokken heeft; hoe groot het talent is, dat hij bezit, »de vinding »en vruchtbaarheid, die voor het veelzijdig ten leven roepen »van een personaadje noodig zijn, en bovenal dat bezielende »en treffende in oogen, stem en gebaar, dat de toeschouwers »treft, ketent en ten diepste aandoet" (5), dat hij heeft zooals eens iemand schreef, die veel op Driessens talent »wist af te dingen: »een natuurlijkheid, een gemakkelijkerheid, »een eenvoudigheid van spelen, die waardeering verdient." (6)

Driessens heeft zich niet enkel als tooneelspeler, maar ook als tooneelschrijver doen kennen. Hij schreef: De Student zonder geld, De Vroolijke kruiskensdag, Vijf uren verlof, St. Job en alle zijnegasten, De Watergeuzen, Een Tooneelspel op een buiten, De Vrouwen zijn geen menschen meer. Allen munten wel niet uit door oorspronkelijkheid van vinding, maar sommigen zijn toch waarlijk zeer verdienstelijk en onder dezen bekleedt Een Tooneelspel op een buiten eene eerste plaats.

Hij schikte voor het Vlaamsch tooneel Le Chiffonnier

---

5) J. A. Alberdingk Thijm. Het Nederlandsch Tooneel, derde jaargang, bladz. 126.

6) »Tooneelvirtuozen" in het Nederlandsch Tooneel, derde jaargang, bladz. 39—40.

de Paris, van Felix Pyat, waar hij De Voddenraper van Antwerpen van maakte, wat geen gelukkig gedacht was, aangezien er te Antwerpen nooit Voddenrapers geweest zijn.

Hij bewerkte ook, in navolging van Conscience's roman, Houten Clara en te zamen met Nap. Destanberg: De Boerenkrijg, drama in 3 bedrijven en 12 tafereelen, met voor- en naspel, en De liedjes van Th. Van Rijswijck, fantastisch blijspel in 3 tafereelen.

Best mogelijk zijn er van hem nog andere stukken, maar die ons onbekend bleven.

*
* *

Driessens speelt op verre na zooveel niet meer als vroeger en zeer zelden leert hij nog nieuwe stukken aan, maar wat betreft het oude repertoire, ... van al degenen, die het gewaagd hebben zijne rollen over te nemen, is er geen enkele geweest, die ons Driessens heeft kunnen doen vergeten, en hij is tot heden toe nog de beste, de eerste tooneelspeler, waarop het Vlaamsch tooneel met fierheid roemen mag.

Antwerpen, April 1876.

EDWARD VAN BERGEN.

Den Heer A. PETERS.

Tot een aandenken aan de vervulling der rol van Marcius,
in het treurspel *Agathocles*

Maart 1836.

van
H. H. KLIJN. (*)

Aan den Heer A. PETERS,

na de opvoering der rol van Marcius, in het treurspel Agathocles.

Snel, jeugdig kunstenaar! met onvermoeide treden,
In de cêlste loopbaan voort!... Natuur schonk U zoo veel!
De glorie licht U toe,... strooit lauwwren voor uw schreden:...
Ga voort!... en word de roem van 't hooge treurtooneel!

Maart 1836.

H. H. KLIJN.

(*) Dit strekte tot begeleiding van een present-exemplaar der:
„Dichterlijke herfstbloemen” van dezen Poëet.

AAN DEN VOORTREFLIJKEN TOONEELKUNSTENAAR

A. PETERS,

NA ZIJN EERSTE OPTREDEN IN DE ROL VAN HENRY, IN HET DRAMA:

Laurierboom en Bedelstaf.

Ik zag de menigte in bewondring opgetogen,
En huldigend, met vloeiende oogen,
Den scheppenden genie,
Die 't zwak tooneelwerk met zijn adem overheerend,
En Duitschen wanzin in orakeltaal verkeerend,
Ons wechvoerde in een kring van licht en harmonie.
Wat kunst haar liefsten zoon geen lauwwren moog doen rapen,..
U heeft ze een *Bedelstaf* ten Scepter omgeschapen.

AMSTERDAM, 12 Sept. 1850.

J. A. ALBERDINGK THIJM.

AAN

Mw. J. M. KLEINE

BIJ HARE WEDEROPTREDING,

MET DE ROL VAN DE LADY VAN WORSLEY-HALL,

IN DEN

AMSTERDAMSCHEN SCHOUWBURG,

Voorge dragen 1 November 1856,

DOOR

J. TJASINK.

Melpomené bezweem in Hollands Schouwburgzaal,
En in heur blik ging zelfs de laatste gloed verloren;
De kracht begaf heur voet, en staamlend werd heur stem...
Daar zien wij KLEINE weer, in Melpomeen herboren.
Geen vleitaal maar alleen een warme welkomstgroet...
Slechts Hollands Schouwburgzaal is waardig KLEINE's voet!

ARENT VAN AEMSTEL GEARRESTEERD.

Dat in de 18de eeuw de Amsterdamsche tooneel-isten, die niet aan hunne verplichtingen voldeden, op water en brood werden gezet, was wel wat kras; maar dat er, in later jaren, door menig tooneel-kunstenaar met de aangegane kontrakten vaak vreemd werd rondgesprongen, of dat ze willekeurig werden verbroken, tot schade van direktoren en hun gezelschap, en dat de boete werd ontdoken, onder het vriendschappelijke woord »als Gast'', is algemeen bekend; minder de kundige rechtsgeleerde, die dit glipwoordje ter ontduiking heeft gevonden.

In het laatst der 18de eeuw maakte men echter *parate executie* met hen, die niet aan de verbintenissen voldeden van hun kontrakt. De voormalige Schouwburg op het Leidse Plein was er bijna getuige van, op den 27^{en} December 1779. Gelijkzeitig met het talrijk publiek, dat zijn »Gijsbrecht'' genieten ging, en lachen om Thomas Van Malsen's »Kloris en Roosje'', stapten ook de schout, een notaris publiek en eenige dienaren van den gerechte, naar den Schouwburg.

»Kijk 'reis! Wat zou er aan de hand zijn?'' vroegen eenige nieuwsgierigen, die deze mannen des gerechts lijnrecht op het groene deurtje zagen aanstappen, dat het heiligdom van den Kunsttempel, het »achter 't tooneel'' ontsloot, en ook weldra dit deurtje, met 't gewone katrolgeraas, achter de hoog-edel gestrenge heeren zagen dicht vallen: »Wat gaan

zij doen?" — »Wacht maar!" sprak een bedaagd heertje, dat in de geheimen scheen te zijn; »Ze spelen geen Gijsbrecht van avond! Hoho! Dirk Sardet en Koosje Wouters! slecht meê afloopen: Indien het iemand weet, ... ik weet er van te spreken!" declameerde hij, en wipte met den knop van zijn wandelstok bijna het driekante hoedje van zijn hoofd... »Wat? Geldt dit bezoek Arent van Aemstel en den engel Rafaël, de nieuwe debutanten uit Rotterdam? Maar wat hebben die menschen dan misdaan?" was de vraag.

»Hm, hm!" antwoordde het driftige heertje, en zwaaide zijn stokje voor het groene deurtje, als een tamboer-majoor: »Geen Gijsbrecht van avond zonder mij!"

Dat klonk àl te kras in de ooren van de Amstellaren, die op het manneke aandrongen en bij de vraag: »Wie is u dan, mijnheer?" tot antwoord ontvingen: »De boekhouder van mijnheer Maarten Corver, den direktur van Rotterdamschen Schouwburg!" En daar de aandrang grooter werd, deed hij een hevigen ruk aan de katroldeur, wipte ook het trapje op naar het tooneel, en was voor de vragers verdwenen.

»Die Vlamingen brouwen ons hier toch dikwijls kwaad!" mompelde een der vragers. »Sardet is er nog een van Neyts!"

De nieuwsgierigen gingen binnen. Vóór het turfvuurtje, onder den schoorsteen der koffiekamer, stonden de steunpilaren van het »heilig koor", waar thans het »heilige gerecht" zich slechts »ten langen leste ontfermen" zou, op het ontvangen van klinkende munt, om de voorstelling te doen doorgaan. De muziek speelde, het »Schellinkje" trappelde en siste; de Leidsche poort sloeg half zes, ... een half uur over den tijd van aanvang!

Nog geen Gijsbrecht te midden van het verlaten leger

Treden wij, op den eersten omloop, achter het tooneel, het tweede deurtje binnen, tellende van de kamer des bestuurs. Het ontsluit een hokje van weinige vierkante ellen, met een raampje, klein van vensters, uitziende op schans en buitensingel, in de vaalgrijze kleur geschilderd, en met de groene guirlandetjes afgezet, als de gewone koepels en tuinhuizen uit dien tijd; aan de beide zijden van het kamertje is, boven een aan den wand bevestigd kleed — of liever »aanrechtbankje», een openslaand kastje met kapstokken, om de kleeding van den kunstenaar in de plaats te hangen van die der kunst. In 't midden van den zolder hangt een blikken olielamp; voor den zich kleedenden tooneelspeler staat een brandende kaars, een spiegel en de doos van Proserpina, de schatkist met schoonheidsbalsem, de kapdoos; maar tevens de doos van Pandora, waaruit al de plagen der menschelijke maatschappij door gelaatsvervorming ontstaan.

En voor het aanrechtbankje, ter linkerzijde, zit »Arent van Aemstel», in het schitterend blikken harnas; het schild met het Sint-Andries-kruis aan de voeten; de pluimhelm naast de kapdoos en de ridderhandschoenen; het hoofd gebogen, alsof het »ingetrokken heir hem alreë vermeesterd had»; en nevens hem zijn lieftallige echtgenoot, in het hemelsch engelengewaad, met den palmtak in de hand, en de andere op zijn blikken schouder rustende; hem niet vragende als Badeloch: »Hoe is het, Arent-broër?» Maar: »Man, hoe komen we hier uit?»

Inderdaad was het in het matte lamplicht voor een toeschouwer, die geen kennis van de zaak droeg, een aardig tafereel, die neergebogen ridder met den troostenden engel over hem heengebogen: de nog jeugdige Jakoba Wouters,...

voor een viertal jaren nog de weduwe Lamberger. Was de belangstelling minder groot om haar den wankelmoe-digen, bedrijveloozen Gijsbrecht naar het »vette land van Pruisen" te hooren zenden,... in »Kloris en Roosje" toefde het publiek meer genot. Niet alleen, dat zij Roosje zou spelen, maar zij zou de bruiloft zelfs opluisteren met het dansen van den toenmaals zoo beroemden »hornepijp", waarvan de faam haar lof reeds uit Rotterdam had overgebracht.

»Dat Corver me dit bakt!" sprak Sardet; »Gebelameerd voor het geheele Amsterdamsche publiek!... Ik had het voorschot van de gecommiteerden wel gekregen. Mijnheer Haverkorn zou er mijnheer Van Rijneveld over spreken; maar van avond niet. Ik zal mijn harnas maar uittrekken. Angemeer zal nu de rol wel opnemen. Er is al iemand naar de koffiekamer om hem te zoeken."

»Maar dan kom ik ook niet op! Dan moet juffrouw Bouhon Roosje maar spelen. Die danst en zingt toch beter dan ik!" zeggen de Amsterdammers. »Gearresteerd worden, en dat om een nestige vijf honderd gulden."

»Nestig!... nestig!" mompelde Arent van Aemstel. »Als men ze niet heeft, en het gerecht je op de hielen zit, zijn die vijf honderd gulden het zwaard zonder genade!"

Daar werd de deur van het kleedkamertje geopend en verscheen het driftige, Rotterdamsche secretarisje, met den notaris. De gepoederde schout toefde in den gang. Ook de heer Van Rijneveld, een der gecommiteerden »tot de zaken van den schouwburg", en de jeugdige secretaris Willem Haverkorn Wz, die later niet alleen door het schrijven van vele tooneelstukken, maar ook door het teekenen van duizenden tooneelboeken, met het authentieke »Geene exemplaren zullen voor echt erkend worden", enz. zijn naam

zou vereeuwigen, en wiens pruikje zelfs, met drie verdiepingen, op het tooneel zou aanwezig blijven in de stukken van dien tijd, en bij kapper en tooneelspeler den naam zou blijven dragen van »een Haverkorntje”.

»Dat is een droevige zaak, mijnheer Sardet!” zei de heer Van Rijneveld; »Hadden de heeren uw verbintenis met Corver gekend, zij hadden u zeker niet geëngageerd. Uw kontrakt verbreken en...”

»Wij hadden gehoopt op voorschot, mijnheer! De som is niet groot, en mijnheer Haverkorn had beloofd...”

»Om met de heeren te spreken, en dat heb ik ook gedaan, mejuffrouw!” sprak de deftige secretaris, »maar wij wisten niet, dat er vonnis tegen uw man en u bestond, en er zoo'n haast bij was!”

Op het tooneel werd ten tweedemale gescheld. Hendrik Angemeer trad, met een glimlach, de kleedkamer binnen; Sardet beantwoordde dit lachje met een uitdagenden blik en begon zijn kuras los te gespen.

»Maar u begrijpt, dat ik dan Raphaël en Roosje ook niet speel!”, zeide juffrouw Sardet scherp, waarbij alleen haar kleeding iets engelachtigs behield. Van Rijneveld en Haverkorn haalden de schouders op; de notaris en het Rotterdamsche secretarisje deden een stap nader; de eerste hield Arent van Aemstel zijn Rotterdamsch kontrakt voor en vroeg:

»Kunt u dit betalen, mijnheer? De boete op het verbreken van uw kontrakt is vijf honderd gulden, zooals u weet!”

»Geef mij uitstel tot morgen, mijnheer! en laat mij heden avond spelen. Ik smeeke het u! Mijn naam, die mijner vrouw, onze toekomst hangen er van af!”

»Mijnheer Van Rijneveld, wij smeeken u!» riep juffrouw Sardet tragisch, waarbij echter het woord komisch als van zelve kwam; want een smeekende engel en een half ontkleede ridder voor deze deftige gepoederde heeren maakten een zonderling tafereel.

»Geen minuut langer!» besliste de secretaris uit Rotterdam. »Mijn orders zijn bepaald; of zouden mijnheer en juffrouw Sardet denken, dat mijnheer Maarten Corver en de Rotterdamsche commissarissen stroopoppen zijn, die zich door de sujetten laten behandelen als... als...»

»Als stroopoppen?» vulde Haverkorn aan, »Zeker niet!»

»Mijnheer Haverkorn, laat ophalen! 't Is een half uur over den tijd, en op die wijze komen wij niet vóór poortluiden uit!... Dadelijk ophalen!»

Haverkorn snelde naar het tooneel.

»U begrijpt, mijnheer! dat ik, als mijn man gearresteerd wordt, niet kan optreden. Dan moet u ook in die rollen voorzien, en zijn wij verplicht naar Rotterdam terug te keeren.»

»Natuurlijk, mejuffrouw! We zullen het vóór het tweede bedrijf laten publiceeren. Voor uw rollen is nog ruim tijd om een ander in de plaats te stellen!» antwoordde Van Rijneveld, en zich tot den Rotterdamschen secretaris wendende: »Dus kunt u geen uitstel tot morgen verleenen?»

»Neen, mijnheer! Vraag u onzen Commissaris zelf, mijnheer Van Spaan! Hij woont de voorstelling bij en zit in de loge!»

Juffrouw Sardet keek haar man aan. Er glinsterde een straal van hoop in haar oog. Juist ging het scherm op. Gijsbrecht en zijn getrouwen traden op. Adrianus Van Marle begon de alleenspraak, door wijlen »papa» Roobol

de 119de psalm genaamd, en eenmaal, te Utrecht, door een vooruitganglievend student, met een witte slaapmuts tot hoofddeksel, aangehoord. Gelijktijdig verscheen juffrouw Sardet in de loge grillé, sloeg den blik op een ouden heer, die in de derde loge daartegenover had plaats genomen, verdween weder, wenkte den tooneelknecht, ging met dezen in haar kleedkamer, en dreef hem weldra, met driftige gebaren, het trapje onder het tooneel af, waarmede men in het parterre en de gangen daar rondom kwam.

Nog was het scherm, dat het eerste bedrijf sloot, niet gevallen, of de oude heer trad met den tooneelknecht op het tooneel, en vond de weenende Juffrouw Sardet bij het achterdoek.

»Red ons!... red ons, mijnheer Van Spaan!» riep ze handenwringend; »Ach, u weet, hoe Corver ons heeft behandeld! Wij hadden onze boete betaald. Eén woord van u en wij kunnen spelen. Spreek borg voor ons! U heeft altijd de kunst voorgestaan! U is altijd een waar vriend van ons geweest! Wij zullen u maandelijks eerlijk afbetalen! Bedenk de schande, die altijd boven ons hoofd zal zweven! Ik bid u: toon meer hart te hebben dan Corver, die door u en de heeren geworden is, wat hij is!... Hemel! daar komen zij met mijn man!»

Wel had de stem van den tooneelmeester, Steven Knuem, eenige malen »stilte» geboden, maar de hemelsche Rafaël stoorde zich niet aan dit aardisch gebod. Inderdaad, daar stond Arent van Aemstel reeds naast den schout, in zijn gewone kleeding, maar nog met het wit en rood, tot verhooging van den Amsterdamschen held, op het gelaat.

Rafaël sloeg de armen om zijn hals en riep: »Niet zonder mij, Sardet! Wij deelen onzen roem, maar ook onze schande!»

»En geen hulp!» klaagde Arent. »Geschandvlekt voor altijd! Corver, dit zult gij mij duur betalen!»

»Betalen!... betalen!» riep de schout, wien dit spel tamelijk begon te vervelen; »Maar, voor den drommel! wie zal er dan betalen?... Wie?»

»Ik, mijnheer!» riep de heer Van Spaan triumfantelijk, tot verbazing van de tooneelisten, zwijgenden, en het verder personeel, dat zich rondom de groep verdrong, daar het scherm gevallen was en de spelers naar achter kwamen.

»Dan had al die drukte niet noodig geweest!» mompelde de secretaris, die al koude genoeg in den postwagen geleden had, en Sardet gaarne die kool stooftde, daar hij hem altijd te veel uit de hoogte behandelde.

»En wie is u, mijnheer?» vroeg de schout.

»Gilenus Van Spaan, mijnheer! koopman en commissaris van den Schouwburg, te Rotterdam.»

»Dank, dank, mijnheer!» riep het echtpaar Sardet, als uit één mond.

»Vrienden in den nood, honderd in een lood!» fluisterde de jongejuifrouw Cornelia Bouhon, die anders Roosje had moeten spelen, tegen haar moeder, die, reeds als Badeloch gekleed, onder de groep stond.

»Een oud kunstminnaar!» mompelde deze; »Sardet is er een van Neyts, en die worden sedert den brand altijd voorgetrokken. Zoo zie je, kind!»

»Heeft u het geld bij u?» vroeg intusschen de secretaris aan Van Spaan.

»Ik ben er wel goed voor! Een oogenblik!» en de hulpvaardige Meeenas verdween weder in de catacomben des tooneels, voorgegaan door den tooneelknecht, snellende op de hoop eener dubbele fooi. Het Amsterdamsch gerecht,

Arent en Rafaël, begaven zich naar boven en toefden daar den reddenden engel, die tot een tooneelengel en diens held was gedaald, in de gedaante van den eerzamen heer Van Spaan.

Deze, met eenige Amsterdamsche handelsvrienden de voorstelling bijwonende, had bij hen, door zijn haastige vlucht met den tooneelknecht, reeds bevreemding gewekt, en de heeren keken nog verbaasder op, toen de oude heer Van Spaan op de vraag: »Waar moest je zoo haastig naar toe?» ten antwoord de wedervraag uitte: »Heb je ook even vijf honderd gulden voor me?»

»Die draag ik niet in mijn zak!» zei de aangesprokene, die aan het hoofd van een voornaam handelshuis stond in de hoofdstad, »Heb je een koopje gesloten? Wil je een briefje op ons huis?»

»Ja, maar dadelijk; anders zien we Sardet niet als Arent en danst juffrouw Wouters niet als Roosje den hornepijp. Ze moeten dadelijk vijf honderd gulden betalen; zoo niet, dan wandelt Sardet strakjes naar den Heiligen Weg!»

»Dat's kras!... Spaantje, Spaantje!» schertste een der Amsterdammers, »Juffrouw Wouters! Een paar mooie oogen en nog wel met tranen gevuld!... Wiens hart is daartegen bestand? Zou je ze terug krijgen de vijf honderd man?»

»Sardet is een eerlijke kerel! Maar ga dan even mede en teeken het ontvangbewijs, als de justitie er mee tevreden is.»

»Meê tevreden? Tot in Batavia!» En de beide heeren begaven zich naar de kamer der gecommiteerden, schreven den borgtocht, en Arent Van Aemstel kon het harnas, ten spijt van Angemeer, weer aantrekken, om er niet alleen met »Krijghsmanseer», in te sterven, maar er ook met *burgereer* in te spelen.

En het echtpaar Sardet speelde dien avond keurig. Jufvrouw Sardet-Wouters was, als Roosje, om te stelen; danste den hornepijp niet alleen met gratie, maar ook als een Gratie, en niet zonder menig dankbaar lachje en blikje tot den goeden ouden heer, die met zijn klinkende kunstbescherming deze voeten had los gekocht, en die, toen Krelis zong:

„Helaas, wat heeft een vrouw al kracht op ons gemoed!”

van zijn Amsterdamsche vrienden eenige stootjes in den rug ontving, en zich terwille van het geredde Roosje, en zijn liefde voor de kunst, nog menige plagerij moest laten welgevallen. *)

W. N. PEYPERS.

---

*) VAN HALMAEL, *bijdragen tot de Gesch. van het tooneel*; op den naam. 't *Galante leeven der Amsterd. en Rotterd. Actrices*, p. 38 e. v. enz.

EEN OFFERSTIER.

Den 2den Februari 1799 werd op den Amsterdamschen Schouwburg het treurspel *Olimpia* van Voltaire gespeeld. De toenmalige directie wilde der opvoering allen mogelijken luister bijzetten, en had eene soort van optocht geregeld, waarin ook een spierwitte offerstier zou verschijnen.

Het dier, dat met groote moeite door vier sterke slachtersknechts, in antieke kostumen gekleed, tot op den voorgrond was gebracht, weigerde verder voort te gaan, en waarschijnlijk door het licht, het handgeklap en de vele aanschouwers benauwd geworden, lichtte het zonder omstandigheden den staart op, en overstroomde zoowel den rollezer, als een gedeelte des tooneels, met een ontzachelijken plasregen, die tevens duidelijk bewees, dat deze zoogenaamde stier eene koe was.

OVER HET DOEL DER DRAMATIEK.

Sedert men bij ons van ijver blaakt om het tooneel te verheffen, worden allerlei middelen bedacht om daartoe te geraken. Daaronder behoort ook de uitoefening van eene doorgaande en meestal scherpe kritiek, zoowel op de tooneelstukken, als op de vertooning er van zelve. Angstvallig houdt men zich hierbij aan de theoriën, die er thans omtrent de tooneelpoëzie verkondigd worden en meent, dat zulks gunstig zal werken.

Eenigszins vreemd is het echter, dat de ondervinding daarmede niet geheel overeenkomt, die zelden het nuttige en noodige der theorie, dikwijls het tegengestelde er van leert. Ten minste is het opmerkenswaardig, dat o. a. in Spanje, waar het tooneel in het laatst der 16de en het begin der 17de eeuw eene hoogte bereikte, als nergens in eenig land van Europa het geval was (1), de kritiek, hoewel niet zwijgend, toch eene zeer geringe rol speelde.

---

(1) In een werk over het Spaansche drama, in 1860 te Madrid uitgegeven, worden 1040 dramatische dichters behandeld, en de titels van 4800 groote stukken, van 500 autos en van 4200 kleinere stukken opgenoemd.

Deze allen zijn voor het meerendeel binnen 100 jaar in den door mij genoemden tijd vervaardigd.

Geen wonder, wanneer Lope de Vega, die met Calderon er het meest tot den buitengemeenen bloei van het tooneel heeft bijgedragen, zich over alle theorie ongeveer op de volgende wijze uitte: Als ik een tooneelstuk opstellen wil, dan maak ik mij van alle regels los en breng Terentius en Plautus uit de kamer, opdat zij mij niet verwijten zullen, dat ik tegen hunne regels zondig; want ik schrijf naar de regelen van hen, die de gunst der menigte zoeken.

Hij vergat er bij, dat ook Terentius uitdrukkelijk verklaart tevreden te wezen, als de stukken, die hij maakt, den volke bevallen en dat hij zich dan om een kwaadwillig kritikus niet zal bekommeren. ⁽¹⁾

Verbazend was de invloed van Lope de Vega op de ooneelpoëzie en op het tooneel in Spanje. Niet alleen dat 50 jaren lang bijna geene andere stukken als van hem gespeeld werden, maar hij wekte ook in 't algemeen den lust voor tooneelvertooningen zoozeer op, dat, terwijl er bij zijn eerste optreden slechts twee troepen van rondtrekkende tooneelspelers zich te Madrid bevonden, er bij zijn dood, 40 vaste tooneelgezelschappen waren, die te zamen ongeveer 1000 leden telden.

Zoo had hij den weg gebaad voor zijn meer verheven opvolger, den goddelijken Calderon, zooals de Duitsche Romantici hem noemden.

⁽¹⁾ In den proloog voor de *Andria* staat:

Poëta quom primum animum ad scribendum adpult,
Id sibi negoti credidit solum dari,
Populo ut placerent quas fecisset fabulas.

Dit verhinderde hem echter niet, om ook naar Laelius en Scipio te luisteren.

Wel mag het aan velen eene gevaarlijke theorie schijnen, de lusten des volks tot maatstaf te nemen, ja! zij zullen meenen, dat de verlaging van het tooneel juist daaraan zijn oorsprong ontleent.

Volle waarheid kan echter deze laatste meening niet zijn, als wij bedenken, dat het volk, te Madrid, in de dagen van Lope de Vega, niet alleen niet boven maar in vele opzichten zelfs ver beneden de menigte stond, die thans de meerderheid bij de tooneelvoorstellingen vormt. Desniettegenstaande leerden de groote dichters haar het edele en fijne waardeeren. Ook tooneelspelers kunnen dat doen, zooals — om niet meer te noemen — Rachel eensklaps het klassieke treurspel der Franschen weer als in leven riep.

Het onbeschaafde volk schijnt zich eer te laten leiden, dan de beschaafde lieden, waarvan velen eer verschaafd of versleten dienden te heeten.

Onverschilligheid of ongevoeligheid is de dood voor alle kunst. Zij, die daartoe vervallen, worden meer en meer verstompt. Het Romeinsche en Byzantijnsche rijk leverde zulke levende lijken op, en daartegen was ook de tooneelpoëzie niet bestand.

Van de toongevende klasse is het, dat reeds Horatius, ten tijde van Augustus, spreekt, als hij zijne tijdgenooten verwijt: dat het genot van het oor overgegaan is op de ijdele oogen. (1)

Hij dacht daarbij natuurlijk niet aan de moderne opera's, maar meende dat schoonheid van taal en uitdruk-

---

(1) Hor. Epist. II, 1, 187.

Verum equitis quoque jam migravit ab aure voluptas
Omnis ad incertos oculos et gaudia vana.

Van Engelen, in zijn dichterlijken brief aan Dr. H. Riedel, heeft die gedachte voor onze toestanden ontwikkeld.

king het grootste deel van het genot moest uitmaken, dat een beschaafd toeschouwer bij een tooneelvertooning genieten wil. Zoodra het uiterlijke de hoofdzaak wordt, en daarop de aandacht steeds en bij uitstek wordt gevestigd, is het uit met de ware en diepe beteekenis van een goed stuk. Men diende eer het uiterlijk geheel te vergeten, door den indruk, dien de gedachte opwekt.

Een ander punt verdient ook onze aandacht. Om onzen ernstigen burgerstand voor het tooneel te winnen, is er, geloof ik, herhaaldelijk verkondigd: dat het tooneel eene leerschool diende te worden. Zulk een doel kon niet anders dan behagen. Van Van Maerlants tijd af en in ons land bijzonder van Cats af, die uit ieder blaadje of struikje een les wist te zuigen, hebben wij steeds leeren en lessen hoog gewaardeerd, en ontbrak het ons nooit aan schoolwijsheid. Geen wonder, dat in onze dagen, nu er voor kinderen en knapen zooveel scholen worden opgericht, ook vele volwassenen voor zich iets dergelijks verlangen. Alzoo heeft de voorstelling van het tooneel als leerschool voor het volk iets aanlokkelijks. Verschillende vakken zouden er kunnen behandeld worden. Langendijk gaf, in zijne *Wiskunstenaars*, al eenigszins de proef er van. Aristophanes gaf in *de Wolken* een aardige, al was het ook eene eenzijdige voorstelling der haarkloverijen van de sophistiek zijner dagen.

Leerzamer was nog het drama van den Indischen dichter Krishna Misra, die in de 11de eeuw onzer jaartelling een stuk vervaardigde, waarin de aanhangers van verschillende filosofische en theologische secten optreden en de strijd van de filosofie met de openbaring op 't tooneel werd gebracht, — een onderwerp, dat ook in onze dagen de gemoe- deren bijzonder in beweging brengt. Mejuffrouw Mohr heeft

verleden jaar wel iets gelijksoortigs beproefd; maar het schijnt, dat men de hooge beteekenis er van niet heeft willen of kunnen begrijpen. Misschien werd er gedacht, als in de dagen van Vondel: dat diepzinnige en verhevene zaken, waarmee de Godheid zelve gemoeid is, alleen in de kerken, gehoorzalen of binnenkameren mogen behandeld worden. *)

Minder verzet wordt er vernomen, als men het tooneel dienstbaar wenscht te maken, om de hoofdgebeurtenissen en hoofdpersonen, in de geschiedenis vermeld, den volke te leeren, om daardoor kennis en liefde voor landshistorie op te wekken. Een zaak, die in het laatst der vorige eeuw meer beproefd dan gelukt is.

Zijn de historische drama's gerechtvaardigd? — Ziedaar eene vraag, die veler gedachten bezig houdt.

Men verhaalt, dat Schiller, reeds hoogleeraar in de geschiedenis te Jena, eens in twijfel stond, of hij zich voortaan geheel aan geschiedkundige onderzoekingen en opstellen zoude wijden, dan wel zich weer aan de beoefening der dramatiek overgeven. Hij raadpleegde daarover zijn vriend Dalberg, die meende, dat men geschiedenis met dramatiek konde verbinden. Wat er ook van zij, — Schiller vervaardigde voortaan historische drama's, die een grooten toeloop hadden en hooge bewondering verwekten. De geschiedkundigen schudden echter het hoofd bij vele voorstellingen van

---

*) Hoe vreemd het ook schijne, geloof ik niettemin, dat Euripides, die de wijsgeer op het tooneel genoemd werd, de geschikste dramaticus voor ons beschaafd publiek zou zijn. Hij leefde toch in een tijd, toen er eene gelijksoortige geestbeweging bestond, als die onze dagen beroert. Doch geen geringer talent, dan hij bezat, moet er zich aan wagen.

den dichter. Zij wijzen in de Maria Stuart, in Wilhelm Tell, en ook in de andere stukken, een tal van zonden aan, tegen de historie bedreven. Goethe's Egmont gaat zelfs buiten alle grenzen der waarheid.

Wegens deze en meer voorbeelden van het misbruik, dat er bij de historische drama's van de geschiedenis gemaakt wordt, wijzen de geschiedkundigen voor hun vak de hulp van het drama geheel af. Het zelfde doen zij, die over het karakter van het drama theoriën smeden. Ook dezen verzetten zich heden ten dage al meer en meer tegen het historisch drama, ja! meestal gunnen zij aan zulke stukken dien naam niet, maar noemen ze gedramatiseerde historiën.

Het kan mijn plan niet zijn, om hier, in een klein opstel, een beslissend vonnis te vellen over zulk eene merkwaardige veroordeeling van het historisch drama. Niettemin moge eene herinnering aan hetgeen tot dusverre door eenige der beroemdste dramatici verricht is het absolute vonnis van velen wijzigen.

Voor ik er toe overga, vergeve men mij de opmerking, dat vele zoogenaamde gedramatiseerde verhalen mij schooner toeschijnen, dan menig drama naar de laatste kunsttheorie vervaardigd.

Geheel vreemd is dit niet, wanneer men bedenkt, dat de uitstekendste en meest geëerde dichters van vroegeren en lateren tijd meermalen zondigen tegen de regels der kunstrechtters, terwijl de stukken, die daarnaar vervaardigd zijn, zelden of nooit gelukken, of ten minste tot de zeer middelmatige behooren. Men herinnere zich maar eens, hoe Vondel zich uitsloofde, om aan de theorie te voldoen, en er toch niets anders dan de Jephtha te voorschijn kwam.

De leer der zoogenaamde drie-eenheden heeft, zooals bekend is, zeer vele slachtoffers gemaakt, en toch wijken de beste dramatici der Grieken er van af, niettegenstaande van hen de regel zijn oorsprong nam. Sophokles zelf, die wel het toppunt van de kunst scheen bereikt te hebben, laat in de *Ajax*, een zijner meest gevierde stukken, een dubbele handeling toe. Bovendien was de regel niet van toepassing op de trilogie, zooals wij er nog een over hebben van Aeschylus, namelijk: de *Orestia*. Daarbij kwam de grootst mogelijke afwisseling van tijd, plaats en handeling, hoewel zij als een groot geheel beschouwd werd.

Doch niet alleen strijdt bij het drama de regel meermalen met de eigenschappen der beste stukken, ook met de *Epiek* is dit het geval. De *Ilias* en de *Odyssee*, de Indische en Persische heldendichten, hoe voortreffelijk ook, bevatten geene éénheid, zooals de kunstrechtters die verlangen. Doch waartoe dit punt ook verder ontwikkeld? De historie der kunstgenootschappen bij ons in de vorige eeuw niet alleen, maar ook de kunsttheoriën van den heer Jonckbloet bewijzen, hoe ver men in dezen dwalen kan.

In 't algemeen mag men vaststellen, dat de kritiek alleen met middelmatige stukken vrede kan hebben; komt er iets bijzonders, dan zwijgt of laakt zij. Zoo veroordeelde Ben Johnson in den beginne de stukken van Shakespeare ten sterkste. Zoo werd Goethe's *Hermann und Dorothea* inder tijd voor eene zwakke navolging der *Louise van Vos* uitgekreten; terwijl Schiller door de Berlijner critici tegenover Kotzebue en Raupach een kind genoemd werd.

De reden dezer dwalingen is licht te vinden. De schepende dichter staat steeds boven hen, die zich slechts naar het bestaande richten.

Wanneer ik dus partij trek voor hen, die het er voor houden, dat het doel van een drama niet wezen kan, om de historie, of wat dan ook, te leeren, dan mag ik er geen andere reden voor opgeven, dan dat, volgens de tegenwoordige zienswijze, daardoor niet aan de eischen van het drama zou kunnen worden voldaan.

De dramatiek toch behoort tot de kunst en niet tot de wetenschap. Wijl er nu in het doel, dat de kunst zich voorstelt en in de middelen, die zij daartoe bezigt, een groot onderscheid bestaat met hetgeen de wetenschap eischt, kan men stellen: dat van leeren eigenlijk alleen bij de laatste sprake kan zijn.

Het hoofddoel van iedere kunst is: een zekere stemming opwekken, om daardoor op den geheelen mensch te werken. Al het andere is bijzaak.

Nemen wij nu de gewone onderscheiding der poëzie in lyriek, epiek en dramatiek, dan geeft de eerste de aandoeeningen terug van den hoorder of toeschouwer; de tweede verhaalt het geziene of ondervondene, en de laatste stelt de gebeurtenis voor, of liever vertoont haar. Drama, zooals ook het Spaansche Autos, beteekent: handeling, en de vertooning er van is het doel. Is dit zoo, dan moet er eene gebeurtenis voorafgaan, die voorgesteld kan worden en neemt, zooals trouwens de geschiedenis het ook aanwijst, het drama uit het epos zijn oorsprong.

Bij de Ouden ging daarom de mythische Homerus door voor den vader van het drama.

Het helden- of heeren spel — want dat is de tragoedia der Grieken — bedoelde dan ook niets anders dan de groote gebeurtenissen van den voortijd weer te verlevendigen en te verheerlijken. Men wilde de groote daden of schrikkelijke lotgevallen van Achilles, Ajax, van de Labdaciden en

Pelopiden weer zien, hooren en, om zoo te spreken, onder- vinden. De dooden werden weer opgewekt, om met de gelukkigen mee te juichen, met de rampzaligen mee getroffen te worden. Men zegge niet, dat het mythen waren, die ten tooneele werden gebracht. De Ouden beschouwden ze als ware overleveringen. Philoktetes had even goed bestaan als Machaon en Podalirius, die hem genazen.

De echt dichterlijke geest legde daarbij den meesten klem op de ideën en idealen, welke als in de groote gebeurtenissen opgesloten zijn, en zoo trad de lyriek in de choren telkens op, om de aandoeningen, die het feit opwekte, te zuiveren en te richten.

Alle stukken der Grieksche tragici waren eigenlijk historische drama's, waarbij de geidealiseerde voortijd diende om het dagelijksch leven te verheffen en te veredelen. De voorstelling van groote daden en van groote hartstochten wekt verborgen krachten op, zelfs bij den alledaagschen mensch.

Wanneer de dichter zóó weet te tooveren, dat ik eenigen tijd een ander leven geniet, door met een grooter en edeler geslacht als mee om te gaan, dan geeft dit kracht en het versterkt mij voor de moeiten des levens. De geschiedenis, waarvan ik hoorde, de helden, die ik vereerde, verrijzen als uit hunne graven en treden in het licht. Ik gevoel hun lief en leed, want zij heffen mij tot hen op. Maar, zooals ik zeide, een toovenaar moet het zijn, die zulks verricht.

Doch gevoelloosheid en Byzantijnsche stijfheid en versletenheid kunnen zelfs door den grootsten dichter niet overwonnen worden.

Het doel der dramatiek kan niet zijn iets nieuws te doen kennen, maar wel iets nieuws te doen gevoelen.

Alle feiten, zoowel die lang geleden zijn, als die pas geschiedden, kunnen daartoe dienen. Niettemin heeft de voorstelling van feiten, die nog niet lang geleden plaats vonden, groote moeilijkheid, — niet alleen, omdat men de rechte beteekenis er van niet recht vatten kan, — iets, dat eerst door langer verloop mogelijk wordt, — maar ook wijl men te kampen heeft met de gevoelens, die de toeschouwers zelve, tijdens het gebeurde, bezielde.

Wie is er thans, die het wagen zou, den geduchten strijd van Duitschland en Frankrijk ten tooneele te brengen, zoodanig, dat de grootsche indruk er van geheel genoten wordt? Zoo iemand het mocht durven, hij zoude bij Aeschylus ter schole kunnen gaan, die in zijne Persen een groot en pas geschied feit verheerlijkt. Wijl dit stuk door de uitstekende vertaling van Da Costa voor allen bij ons toegankelijk is, mag ik er bijzonder de aandacht op vestigen.

Het is een historisch drama, dat acht jaren na de gebeurtenis, die er in voorgesteld wordt, gespeeld werd. Van leeren kon er geene sprake zijn, evenmin als bij alle voorstelling van gelijktijdige feiten. Ieder der toeschouwers had den slag van Salamis beleefd. Ook kon het feit zelf niet voorgesteld worden. De nabootsing van een zeegevecht zou den Atheners kinderachtig zijn toegeschenen.

Wat heeft nu de dichter gedaan? Hij heeft getracht den indruk, dien het groote feit op den ernstigen toeschouwer maken moest, weer in het leven te roepen.

Hij heeft getracht een hooger licht er over te verspreiden, door de gebeurtenis in verband te brengen met den voortdurenden strijd, dien Europa met Azië voert.

De Perzen is het middelste stuk van eene trilogie, die dat thema behandelt. Verder ziet hij in de nederlaag der

Perzen een godsgericht, dat den vermetelen koning treft. De stemming der Rijksgrooten in Perzië, tijdens de reusachtige expeditie naar Griekenland, wordt duidelijk aangewezen. De ongelukkige tijding van het ondenkbaar onheil wordt voorbereid door de droomen van Atossa, de moeder van Xerxes. Daarna komt de tijding van den slag, en meesterlijk wordt de ramp geschetst, waarbij zoovele aanzienlijke en dappere Perzen te gronde gingen. Schrik en vrees vervangen nu de groote verwachtingen van vroeger. Ternedergeslagen door het onverwachte onheil, begint de rei zelf den ondergang van het heerlijk rijk van Darius te duchten. Zijn schim wordt opgeroepen, en hij verklaart, dat de overmoed van Xerxes, die zelfs de tempels der goden niet spaarde, de oorzaak is van alle ellende.

Nu bezingt de rei de heerlijkheid, het geluk en de welvaart van Perzië, onder de regeering van Darius, en onmiddellijk daarop verschijnt de lafhartige Xerxes als vluchteling, uitbarstende in laffe klachten over het ongeluk, dat hem getroffen heeft.

De rei beantwoordt ze met de volgende woorden, die den indruk aanwijzen, welken de dichter wenschte op te wekken :

(¹) Staak, o Vorst! het nutloos kweeken
Van uw toemeloze drift!
Wil veelcr den Hemel smeeken
Met gebeên en offergift!
Laat ons onheil dit u leeren,
U en 't laatste nageslacht:
Wie een godheid durft trotseeren,
Wordt ten wissen val gebracht.

---

¹. Vertaling van da Costa.

Het merkwaardige van dit stuk voor de Grieken lag vooral daarin, dat het in Perzië speelde, en den indruk schetste, dien de slag bij Salamis aldaar gemaakt moest hebben.

Volgens de tegenwoordige en strenge opvatting van het drama, wordt in dit stuk te weinig vertoond. Er is, zooals men zegt, weinig actie in; voorts wordt er intrige zoo goed als in gemist. Doch dit heeft het gemeen met bijna alle stukken der Ouden. Stelde men bekende gebeurtenissen voor, dan wist immers ieder toeschouwer reeds lang vooraf, hoe het moest afloopen.

Alle moeite besteedde echter de dichter om de gebeurtenis, die hij wilde verlevendigen, in 't rechte licht te stellen en den indruk er van te versterken.

Het zelfde doen ook Sophokles en Euripides, als zij de oude mythen behandelen. Toch vinden wij hier het verschil, dat bij Aeschylus de gebeurtenis zelve de hoofdzaak is en blijft, terwijl bij Sophokles meer de karakters van de hoofdpersonen ontwikkeld worden, en bij Euripides deze de hoofdzaak uitmaken.

In de middeleeuwen werd de heilige geschiedenis vertoond, zonder dat de dichter er eenig licht over behoefde te werpen. De vertooning zelve van 't gebeurde schokte en roerde genoeg, meende men. Geheel anders deed weer Lope de Vega, die, evenals de Ouden, de richting aanwees, waaruit, volgens hem, het feit diende beschouwd te worden. Zoo vervaardigde hij o. a: *El nuevo mundo de Colon*, de nieuwe wereld van Columbus. Hierin behandelt hij een tijdvak van ongeveer 14 jaren, den tijd, die er verliep tusschen de eerste poging van Columbus om van den koning van Portugal hulp te verkrijgen en den zegepralenden intocht

in Barcelona, waar hij de buit uit Amerika aan Ferdinand en Isabella overhandigde.

De Spanjaarden waren er trotsch op, dat zij de nieuwe wereld voor het Christendom geopend hadden. Daarom worden alle daden van Columbus uit dat oogpunt beschouwd. Herhaalde malen wordt er in het stuk op gewezen, dat Columbus door de Godheid zelve geleid is. Bij het oproer der schepelingen wijst een monnik juist dáárop, dat Columbus een goddelijke zending te vervullen had. Nu is het bekend, dat deze opvatting van zijn werk wezenlijk die van Columbus zelve was, welke in de pij van een Franciskaner monnik begraven is.

Nog veel meer werkte Calderon in dien geest, zoodat hetgeen hij aan de geschiedenis ontleent, als door hem zelve gevonden schijnt. Zoozeer beheerschte hij de stof. Opmerkelijk is het dat een stuk, *El sitio de Breda*, de belegering van Breda, in 1624—25, hierop eene uitzondering schijnt te maken. Niet alleen dat hier een nauwkeurige opgave te vinden is van de troepen, die bij het beleg gebruikt werden; zelfs de protestanten, die in dit stuk voorkomen, worden naar waarde geschat en met ongemeene onpartijdigheid voorgesteld. De reden hiervan ligt zekerlijk daarin, dat het stuk in tegenwoordigheid van den overwinnaar Spinola gespeeld werd, en het feit zelf door den dichter denkelijk bijgewoond. Bij de Spanjaarden maakte die overwinning zulk een indruk, dat de uitstekende schilder Velasquez er ook het onderwerp aan ontleende voor een zijner beste historische schilderijen.

Doch ook deze wilde daardoor eer zijnen vriend Spinola verheerlijken, dan de historie als zoodanig diensten bewijzen.

Op die wijze, dunkt mij, moet ook steeds het historische drama worden opgevat.

De photographie moge der wetenschap de grootste diensten bewijzen, de schilder geeft het leven in het licht, dat voor hem geopenbaard is.

Historische drama's zijn door de beste tooneeldichters van ouden en nieuwen tijd vervaardigd; doch hoe voortreffelijker deze waren, des te meer beheerschten zij de feiten, die zij wilden voorstellen.

Menige gebeurtenis ontving daardoor een licht, dat de geleerde historici, die zich slechts met dooden schijnen te bemoeien, niet opgemerkt hadden. De Julius Caesar van Shakespeare, b. v., is er een bewijs van. Ook heeft in onze dagen Hamerling in zijn Danton en Robespierre getoond, hoe de kennis der historie door het drama bevorderd kan worden. Bij den dichter moet het echter altijd om den indruk te doen zijn. Feiten op zichzelf bestaan voor hem niet; trouwens, voor den waren historicus ook niet; alleen voor de chronologen en de schoolmeesters, die, onder den naam van historie, eene meer of mindere uitgebreide chronologie leeren.

Dat de stof van het drama uit de historie, d. i. uit het leven, uit de ondervinding van ons geslacht genomen worde, is toe te juichen, wijl men dan veelal vaster grond heeft voor de fantasie, dan indien het onderwerp geheel uit het algemeene leven geabstraheerd is.

Zoekt men echter het historische, vooral in de uiterlijkheden, in de kleeding en meubels, wordt daarbij het innerlijke en ethische vergeten, dan doet men even dwaas als de Romeinen, die om de vertooning van triomftochten riepen, wijl daarbij zooveel vreemde praal en pracht voor oogen kwam.

De vertooning der groote daden van het voorgeslacht heeft dan alleen waarde, als de geest, waardoor het daartoe

gedreven werd, klaar in het licht wordt gesteld, zoodat hij ook het tegenwoordig geslacht weer kan bezielen.

Mocht daarentegen iemand de gebreken van vroeger willen ophalen, hij doe het zóó, dat het leelijke er van ook heden treffe.

Slechts de herinnering aan een feit op te wekken, kan en mag nooit het doel zijn van een dichter, al schrijft hij ook in proza. De hartstocht, wel gelouterd en verheven, maar toch altijd de hartstocht, leve op het tooneel, dat geen plaats moet wezen, waar onverschilligheid zich in slaap kan wiegen! Ook dáár worde de strijd gestreden voor waarheid, vrijheid en menschelijkheid, een strijd, van welks uitslag het geluk der wereld afhankelijk is!

W. DOORENBOS.

OP DE HERVATTE VERTOONING VAN HONDENTROUW
TEN AMSTERDAMSCHEN SCHOUWBURGE.

*Der Honden God, aan 't Y met geestdrift aangebeén,
Kroont hier, in 't heilig koor, der Honden kunst alleen.*

't Gaat wel; men keert terug tot vroegre bastaardije,
Gelijk 't gewasschen zwijn ter wentling in het slijk!
Dat zich de schutspatroom van 't stomme vee verblijje;
Dra volgt het paard den hond, en de jaap den ezel. — Wijk,
O schim van Vondel, die welcer den wansmaak keerde;
En, Muzen, ach, verlaat den tempel, u gewijd!
Waar men Verdienste en Deugd alleen bekroonde en cerde,
Daar kroont men thans, met drift, den geest van onzen tijd.
Maar lokt men, hem ter gunst', de menschen weer met honden,
Zijt dankbaar jegens 't ras, zoo schrander als gedwee,
Dat thans, in ons geslacht, zijn naasten heeft gevonden,
En schenkt, in 't heilig koor, den honden *vrije entree!*

Febr. 1843.

YNTEMA.

HET KARAKTER IN DE TRAGOEDIE,

DOOR

T. H. DE BEER.

Het begin van alle kunst is nabootsing en wanneer we den ontwikkelingsgang der kunst nagaan, zien we, dat zij met het volstrekt stoffelijke beginnende, steeds voortgaat naar het onstoffelijke te streven. Dit is waar, zoowel met het oog op den kunstenaar, als met het oog op hem, die de kunst geniet, zonder zelf voorttebrengen. De laatste toch zal eerst alleen het oog of het oor gestreeld gevoelen en eerst veel later, wanneer zijn kunstgevoel zich verder ontwikkeld heeft, de werking der kunst op zijne ziel waarnemen.

Zelfs bij de volkeren, die hun verblijf zoeken in de hollen der bergen, of in de kloven der rotsen, vindt men sporen van kunst, waar het er op aankomt afgodsbeelden te vormen. Gelijk het kind eerst naar alle voorwerpen grijpt en ze wil betasten, eer het besef heeft, ze door middel van het oog geheel waartenemen en te genieten, ook op een afstand, zóó koos de kunst ook het eerst van allen den stoffelijken vorm, die gegrepen en betast worden en dus voor de minst ontwikkelde toeschouwers dienen kon. Het is de beeldhouwkunst, die in de kunst voorafgaat, om opgevolgd te worden door de schilderkunst, die minder stoffelijk is,

meer zinnelijk en aantrekkelijk door het weergeven van de natuurlijke kleur der voorwerpen, maar minder voor ieder te genieten, dewijl de toeschouwer bij het zien van het platte vlak zich eene voorstelling moet maken van het lichaam, aldus weergegeven. Maar duidelijk blijkt de ontwikkeling der kunst, dáar, waar de schilder, zooveel duidelijker dan de beeldhouwer dit vermocht, aan het gelaat van het beeld eene uitdrukking heeft gegeven.

De ruwe woningen der eerste huisbouwers behooren natuurlijk niet tot het gebied der kunst — later, als de bouwkunst ontstaat, heeft de kunst weder eene schrede verder gedaan —; wel is het voortgebrachte met stoffelijke middelen gevormd, maar geheel onstoffelijk is datgene, waardoor het kunstgewrocht op onze ziel werkt. De gedachte, in steen uitgedrukt, spreekt tot de ziel;... niet het gebouw, maar het karakter van het gebouw. Immers uit dezelfde stof kan een Royal Albert Hall en een Keulsche Dom gebouwd worden, en de eerste stemt ons vroolijk, blijde, als een zonnige zomermorgen; de laatste bezielt ons met een stillen, een heiligen ernst, zoo als we gevoelen, wanneer schellichtende bliksemstralen langs het donkerblauw gewelf des hemels schieten.

Te duidelijker spreekt dit karakter der schoone bouwkunst uit de symboliek, die daarbij zoo duidelijk was uitgedrukt in den kruisvorm, het driebladerig ornament, en de meer of minder duidelijke zinnebeeldige voorstellingen van Maria met het kind.

Gelijk de plastiek de kunstwereld der Grieken overheerschte, zoo maakt de architectuur het middelpunt van de kunst der middeleeuwen uit, en staat de ideale d. i. symbolische schilderkunst bovenaan in de rij van kunsten, in den tijd der renaissance.

Bij deze allen staan de stoffelijke middelen toch noch eene volstrekt onstoffelijke waarneming in den weg — het toppunt van kunstontwikkeling zoude geheel onstoffelijke muziek moeten zijn, voor zoover het namelijk compositiën gold, aan zuiver onstoffelijke voorstellingen ontleend: een geweldige marsch in koper, kan het maatgevoel steunen en het oor aangenaam aandoen;... een smeltend adagio op de viool spreekt tot de ziel.

Denzelfden ontwikkelingsgang, dien de kunst volgde, volgde ook elke kunst in het bijzonder, en de fraaie letteren hebben op geene andere wijze haar tegenwoordig standpunt bereikt.

Eerst staat daar het verhaal van de gebeurtenis in volle objectiviteit — plastisch — gelijk Homerus 't ons in alle volmaaktheid geeft; dan komt het verhaal, dat grootendeels zijne waarde ontleent aan de wijze van inkleeding en dat op ons werkt door zijn inhoud. Bij het eerste vormen wij ons eene voorstelling en gevoelen daarvan den indruk; bij het laatste gevoelen we reeds dadelijk door 's dichters verhaal zelf. Maar, bij voortgaande ontwikkeling, is het eindelijk niet meer de persoon of de gebeurtenis, maar de aard en het karakter van den persoon, gelijk die blijkt uit de gebeurtenis, die zich werkzaam vertoonen op onze ziel.

Het is de hongerroman, die wijken zal voor den kunstroman, de afgeleverde novelle voor de novelle in kunstvorm. Heeft Hamerling — de apostel der ideale kunst — ons een epos gegeven met al de plasticiteit van Homerus, of heeft hij niet veeleer, evenals Tennyson, ons vaak gedichten geschonken, lyrisch in vorm en episch-dramatisch in uitwerking?

Het zijn de *prae-raphaëlieten* — op het gebied der schilderkunst begonnen, later op elk ander gebied voortgegaan, die in

de herleving van de scheppingen der middeleeuwen de heerlijkste toekomst der kunst meenden te vinden. Dezelfde beelden als in de dagen van Siegfried en Günther, ... maar hoeveel reiner en edeler van voorstelling, hoeveel volmaakter van vorm, hoeveel machtiger van werking. Het is Richard Wagner, die zulk een onstoffelijke voorstelling op het onstoffelijke laat werken, zooals geen voor hem; maar nergens duidelijker dan in de fraaie letteren blijkt het verschil van opvatting.

Machtig van werking is bijv. Rosetti's *Jenny* en vooral zijn *Last confession*; ... maar machtig alleen door het gevoel, dat eer vermoed dan aangeduid wordt. Geen lang verhaal, geen detail-schildering, geen persoonsbeschrijving ... zieletaal, alleen verstaanbaar voor de ziel, het eenige middel om rechtstreeks tot de ziel te naderen.

De afgetobde *Jenny*, de verworping der Londensche straten heeft haar moede hoofd in den schoot des jongelings neergeveld ... Zij slaapt! Niets meldt ons, onder welke gedaante wij ons haar moeten voorstellen. Geen woord, geen zucht ontsnapt haar mond; maar ook geen verhaal, hoe kort ook, laat de jongeling hooren en toch stellen we ons duidelijk het tweetal voor; ... toch gevoelen we met *Jenny*, en lijden wij met haar; want de kunstenaar heeft inderdaad gedaan, wat duizenden zich verbeelden te doen: »alle »snaren, waarvan de menschelijke ziel de zangbodem is, »bespelen, tot het voortbrengen van de zachtste, zoowel »als van de geweldigste harmonie, die het klein heelal in »den spiegel van het groote kan bevatten." *)

Niet wat de logge stof beweegt, is instaat de ziel te

---

*) Bilderdijk.

treffen; niet de bewegingen des lichaams planten zich over in de ziel; maar de hartstochten en de aandoeningen van de eene ziel werken als zoovele machtige invloeden op de gevoelige ziel, waarin ze worden overgestort. Daar is Browning, die u in zijn *Dramatis personae* drama's geeft voor en van één persoon, op geen tooneel der wereld te vertoonen en door geen kostuum of decoratief versierd, door geen spannende intrige bij het publiek aanbevolen. Het is Browning, die aan elken hartstocht zijn eigen taal leerde spreken en die, meer Shelley dan Tennyson, meer Poe dan Byron, der kunst hare geheimen heeft ontlokt, haar heeft bewogen de taal van onze eeuw te spreken.

Hebben wij in dat oordeel niet misgetast, dan moet ook de tragoedie het drama der toekomst zijn, te genieten door den meest ontwikkelden mensch; dan heeft Vondel, zeker zonder het te weten, of alleen zich half van zijn arbeid bewust, de profetie uitgesproken:

Hoe hoog men stijge in maat of toon,
Het treurspel spant alleen de kroon.

Het blijspel verplaatst ons als het ware in eene aangename, vroolijke omgeving;... het is als eene paaschweide, waar de liefelijkste zon op het frissche, jonge gras speelt en het geklater der beekjes, het dartelen van het vee en het lief tafereel van stociende herders en herderinnen, in feestgewaad, alles duizendvoudig leven bijzet. Het is de opwekkende atmosfeer, waarin we ons bewegen, die ons nieuw leven geeft; het is de tooverroede des kunstenaars, die ons de zorg verdrijft, en ons plotseling tot blijder levensbeschouwing stemt. Als bij een veelstemmig koor van Wagner, is elke stem afzonderlijk schoon en heerlijk, maar onover-

treffbaar schoon is de harmonie, waar al die stemmen samen-vloeien en te samen op de ziel werken. Maar geheel anders is het bij de tragoedie: daar is het de samenstemming alleen, het volle machtige koor, met vol orkest begeleid, dat met overheerschenden invloed, machtig en groot op ons valt, om ons te betooveren, ons met eerbied en bewondering, met geestdrift en godenkracht te vervullen. Bij de tragoedie zijn er geen enkele stemmen: het is de hoofdpersoon, die als de melodie alles overheerscht en waarbij de andere personen alleen dienst doen als accompagnementen.

Het blijspel is als een binnenhuisje van Jan Steen of Teniers, als een landschap van Ruysdael of Van der Velde, waarbij we wel den indruk van het geheel genieten en gevoelen, maar waarvan elk onderdeel evenzeer onze aandacht trekt, onze belangstelling verdient. En de tragoedie is dan als het historiestuk, als een Rembrandt, een Van der Helst, een Doré. *) Hoe reusachtig van afmeting het stuk zij, de hoofdpersoon alleen staat in het helderst licht; alle andere figuren schijnen alleen op het doek gebracht te zijn, om als verheffende sieraden bij de hoofdfiguur dienst te doen. Past het blijspel bij eene republiek, ... de tragoedie past bij een keizerrijk in zijn hoogsten glans.

Daarom was het steeds onder den vorm der tragoedie, dat de dichter zich het handelend optreden der grootste mannen dacht; dat maakte Prometheus, Faust en Ahasveros tot onderwerpen, meer dan tot hoofdpersonen van eene tragoedie, en alle drama's, die het naast aan de tragoedie

---

*) Ik moet hier bepaaldelijk de „Audientie bij Agrippa”, die Doré dit jaar in de Royal Academy exposeerde, uitzonderen; maar denk aan Christus, het praetorium verlatende, den droom van Pilatus' vrouw, de Neophyte, en derg.

der ouden naderen, hebben tot hoofdpersoon een dier personen, wier namen door alle eeuwen met bewondering worden genoemd, personen als Napoleon I, Willem III het kind van Staat, Struensee, de Cid, Willem Tell, de maagd van Orleans, Athalia, Esther, Julius Caesar.

Bij deze allen is de titelrol de voornaamste niet alleen, maar — zoo de eenheid van compositie bewaard is — stellen we alleen in zooverre belang in de andere personen, als hunne woorden en daden in verband staan tot den hoofdpersoon. *)

Zie, hoe in het blijspel onze aandacht bijna in ieder nieuw optredend persoon een hoofdpersoon ziet. In den *A vare* is Elise de hoofdpersoon, totdat Cléante een gelijk deel van onze aandacht vraagt, om die onmiddellijk daarna aan Harpagon af te staan, en voor dat het eerste bedrijf ten einde is, hebben we onze opmerkzaamheid tusschen de drie genoemde personen gedeeld. Dit duurde zeker voort, als niet, in het tweede bedrijf, Frosine onze aandacht bepaaldelijk van Harpagon aftrok. Of wilt gij een ander voorbeeld? Zie Shakespeare's *Merchant of Venice*. Als Bassanio van zijne liefde verhaalt, houdt zijn lot ons geheel bezig, maar zoodra wij Portia met Nerissa in gesprek vinden over de moeielijkheid om eene keus te doen, wijden we haar onze onverdeelde aandacht. Als Antonio verhoord wordt, hebben we alleen oogen voor hem en Portia; voor hun pleit hebben wij Bassanio geheel vergeten, en op het oogen-

---

*) Als jongens hadden we op de kostschool voor 30 jaar zeker heel weinig begrip van literarische kritiek, maar voelden, dat, in Mrs. Stowe's werk, Tom de hoofdpersoon niet was. We konden in het eerst de hoofdstukken overslaan, die geen betrekking hadden op Lizzi.

blik, dat de strengheid der wet zich tegen Shylock keert, is hij het inderdaad, die ons geheel en onverdeeld bezig houdt.

Zoo houden in de Minna von Barnhelm ook beurtelings Minna, de Majoor, Just, Werner en Francisca ons bezig, al naarmate de dichter voor een oogenblik het licht op hen laat vallen.

Hoe geheel anders is dat in den Macbeth, in den Hamlet, in de Sappho, in de Medea. Het is altijd de hoofdpersoon, dien we zoeken; altijd de titelheld met wien we in gedachte voortleven.

Maar als er in onzen tijd weinig of geen tragoediën worden gedicht — de tragoedie wèl te onderscheiden van het ernstig drama, dat men wel eens treurspel noemt — het vindt, gelijk we straks zien zullen, o. a. zijn oorzaak in de moeielijkheid om in onzen tijd waardige hoofdpersonen te vinden.

Een persoon, die in alle opzichten aan den eisch voldoet, wiens worsteling eene tragoedie waard was, teekent ons Schubart in zijn Ewige Jude, dien ik trachtte te vertalen als volgt:

Uit sombre kloof van Karmels rotsgesteent'
Kroop Ahasveer. 't Is tweemaal duizend jaar
Sints onrust hem door alle landen zweepte.
Toen Jezus eens den last des kruises droeg
En rusten wou voor Ahasveros deur,
Ach! toen ontzei hem Ahasveer de rust
En dreef den midd'laar honend van zijn deur.
En Jezus zijgt ter neder onder 't kruis,
Maar duldt en zwijgt. — En Azraël verschijnt
Voor Ahasveros oog en roept in toorne:
„De rust hebt gij des menschen zoon ontzegd!
„Wee, onmensch! u zij ook de rust ontzegd,

„Totdat hij komt!” —

Eén — pas der hel ontvloon —
Een demon zweept u verder, Ahasveer!
Van land tot land. — Des stervens zoete troost,
De troost en rust van 't graf, is u ontzegd! —

Uit sombre kloof van Karmels rotsgesteent'
Trad Ahasveer. Hij schudde zich het stof
Uit zijnen baard; nam van den schedelhoop
Een enklen schedel op en slingert dien
Van Karmels top terneer; hij sprong en klonk
En spatte uiteen. „Dat was mijn vader!” brulde
Nu Ahasveer. En noch een schedel! „Ha!”
Noch zeven schedels rolden plettrend neer
Van rots tot rots! „En die!... en die!” Zoo brulde
De jood in woede en smart, met rollend oog.
„En die!... en die!... dat zijn mijn vrouwen!” — Ha!
Noch altijd rolden schedels. „Die en die!”
Brult Ahasveer „dat zijn mijn kindren.. ” Ha!
„Zij konden sterven! Ik alleen, verstootne,
Ik kan niet sterven! Ach, het vreeslijkst woord des toorns
Rust zielverplettrend eeuwig op mijn hoofd!

Jerusalem viel! 'k Verplette den zuigling.
Ik ijelde in de vlammen. 'k Sprak: „vloek den Romcin!”
Maar ach, maar ach! 't verplettrende woord
Hield mij in 't leven. Ik stierf niet.
Rome, reuzinne, stortte in ruïnen.
'k Plaatste mij onder den plettrenden puinval
Maar het viel en... verplette mij niet.
En volkren ontstonden en gingen onder.
Ik echter bleef en stierf niet.
Van hemelhoog rijzende klippen viel ik
Terneer in de zee; maar bruisende golven
Wierpen m' aan d' oever en 'slevens prikkel,
Foltrende pijl, kwetste mij weer.
'k Zag neer in Etna's helschen vlammenmuil.
'k Sprong woedend neer in Etna's helschen muil;
Daar brulde ik met de reuzen tien maanden lang
Mijn angstgehuil en geeselde met zuchten
Den zwavelkrater. — Ha! tien maanden lang!

Maar d' Etna spookte en braakte in eenen lavastroom
Mij weder uit. En krimpnd in zijn assche leefde ik noch.

Er brandt een woud. Ik razende liep
In 't brandende woud. Van 't haar van de boomen
Droop vuur op mij neer,
'Toch zengden slechts de vlammen mijn gebeent'
En verteerden mij niet.

Toen mengde ik mij onder de slachters der menschheid;
'k Mengde m' in 't dichtst van den hevigsten strijd,
Bespote den Galliër,
Hoonde d' onverwonnen Germaan;
Maar pijl en werpspies braken op mij,
En op mijn schedel splinterde
Der Saracenen hooggeheven zwaard;
Kogels, als regen zoo stortten zij neer,
Als eikels op ijzeren pantsers geworpen;
De bliksem des strijds kronkelde zich
Machtloos om mijne lenden,
Als om den wand der steilste rotse,
Die de wolken doorboort.
Vruchteloos kneusde mij hun olifant;
Vruchtloos trof mij de ijzren hoef
Van 't steigrend, moedig oorlogspaad.
Met kruid beladen, borst de mijn uiteen
En slingert mij hoog in de lucht.
Bedwelmd stortte ik neder en kom tot bezinning
Gezengd, met bloed en brein bespat.

Op mij springt de strijdknots der reuzen uiteen.
Verlamming treft des moorders hand.
Stomp is de tand des tijgers, die mij dreigt.
Geen hongrige leeuw scheurt m' uiteen in den circus.
Ik vleide mij neder bij giftige slangen.
Ik rukt' aan den bloedrooden kam van den draak;
Maar de slang ze stak en doodde mij niet.
Mij foltert de draak en doodde mij niet.

'k Hoonde en verguisde tyrannen en volken.

'k Zei tot Nero: Gij zijt een bloedhond!

'k Zei tot Christiern: Gij zijt een bloedhond!
'k Zei tot Mulei Ismael: O, gij bloedhond!
Maar de tyrannen verzonnen
Naamlooze foltring, en doodden mij niet.

Ha! niet sterven kunnen! niet sterven kunnen!
Niet rusten kunnen na des levens strijd!
Het stofkleed dragen, met zijn lijkkleurtinten,
Met al zijn kwalen en zijn pestwalmsmet!
Duizendtallen jaren te doorloven
In den eindeloozen cirkelgang
Waar de tijd geen kiem vermag te geven,
Dan een kiem gedoemd ten ondergang.
Ha! niet sterven kunnen! niet sterven kunnen!
Toornende Godheid in hoogere sfeer
Hebt gij een vreeslijker wrake te geven,
Stort die, o wreker! op mij dan terneer!
Dondrend verplette mij 't vuur van uw bliksem,
Velle mij bloedend terneer in zijn vaart!
Pletterend langs Karmel's bergtop
Word' ik neergeploft op d' aard!
Dat 'k aan Karmel's voeten
Uitgestrekt ligge,
Stuiptrekk'
                            en zucht
  en sterf!"

En hij zonk neer... Een zoete toon
Trof thans zijn oor... Op donzen vlinderwieken
Daalt d' engel neer en droeg hem in de grot.
„Slaap” sprak een stem als engelharpen klinken,
„Slaap zacht!... Rust uit!... Niet eeuwig toornt uw God!"

Waarin bestaat dan toch het wezen der tragoedie? Heeft Kotzebue in zijn weenende en zuchtende helden een volmaakt voorbeeld gegeven? Is het in de Porte St. Martin dat de echte tragoedie vertegenwoordigd wordt door de stukken, die een geheele zaal in tranen doen baden?

Zouden inderdaad die betraande oogen en die lange wee-

nende redevoeringen de uitdrukking zijn van smart en lijden, zonder welke eene tragoedie onmogelijk schijnt? Weten we dan niet, dat de smart stom is? ... Of is dat het lijden, wat groote zielen aanzet, alle krachten in te spannen, waar hier een verlies van eenige bankbiljetten, daar moeielijkheden bij het huwelijk met iemand, die men eenmaal vluchtig ontmoette, elders de vlucht eener ontrouwe gade ons gedurende vijf bedrijven, gedurende drie uren, gedurende twintig jaar bezighoudt? Is dat de oplossing, die de zwaar geschokte ziel tot kalmte brengt, dat de bankbiljetten in eene lade worden gevonden, die twintigjaar gesloten bleef; of wel, dat er een oom uit Amerika komt, wiens fortuin het verlies tienvoudig vergoedt; of wel, dat het gelukkig paar elkander in de armen valt, bij den dood of de redding van den grootsten tegenstander; of wel, dat de ontrouwe echtgenoot terug komt, arm en ellendig; of om haar eenig kind het leven te redden en daarvoor in genade te worden aangenomen; of wel om den vloek haars echtgenoots te hooren en dan plotseling van schaamte en smart te sterven?

Dat is niet de grootsche en verheven strijd, waarop het menschedom bewonderend de oogen gevestigd houdt; immers het is geen voortdurend lijden, geen strijd van een geheel menschenleven, die alleen eindigen kan met de overwinning of met den ondergang! Het is geen lijden, in den waren zin des woords; het is veel verdriet — dat is alles!

Een portefeuille met bankbiljetten, de toestemming van den knorrigen oom, de dood der ontrouwe en de strijd is uit! ... Volgde er op dien strijd ook eene overwinning? Is er ooit uitzicht op geweest?

Neen, die betraande oogen der toeschouwers bewijzen alleen, dat het stuk op de zenuwen werkte; op het ge-

moed werkte het niet; het had invloed op de traanklieren, maar het deed de geheimste snaren des harten niet trillen.

Wie ooit den blik opsloeg naar de met eeuwige sneeuw bedekte toppen der Alpen, wie ooit den voet zette in den Keulschen dom, hij zal, zoo hij een gevoelig hart heeft, telkens weder den indruk gevoelen, dien hij toen gevoelde, zoo vaak hij zich het oogenblik en de omstandigheden te binnenbrengt, waarop hij het eerst dien indruk ontving. Maar hetzelfde oog, dat, beneveld door tranen, opzag naar den stervenden held, naar de verzoende gade, naar het geredde kind, of den reddenden oom, zal in het eerstvolgend oogenblik schitteren van vreugde, stralen van genoeg, en de ziel zal geen flauwen indruk behouden van de smart, waarvan men zooeven getuige was.

Maar het is ook niet de mensch, dien we hier leeren ennen in zijn lijden, in zijn grootheid. Het is niet het schoone van den godenstrijd, waarvan we getuige zijn; wel vermag dit ons te schokken, niet ons op te voeren met den held, wiens grootheid van ziel we moesten bewonderen. In de ontkenning immers is het alleen het toeval, dat de draden in handen houdt; de held zelf blijft lijdend lijden. Wel heet hij veel te doen, maar zijn daden zijn woorden, zijn strijd is wachten, evenals de groote Delabelle bij Daudet. *) Het zijn geen menschen, die lijden als slachtoffers, terwijl zij strijden voor hun beginselen, terwijl ze streven naar een verheven levensdoel. Hun lijden is tooneellijden, hun smart is de hunne; wij hebben er geen deel aan; geen algemeene menschelijke beweegreden is het, die hunne zielen ontroert.

Dan zouden we den waren held der tragoedie zien, waar

*) Fromont Jeune et Risler aîné.

we den edelen mensch zagen, alle krachten inspannende, òf ter bereiking van een heerlijk doel, òf strijdende tegen storende invloeden, tegen ellendige belagers, die weder door algemeen menschelijke beweegredenen daartoe worden genoopt.

Daar neemt de tegenstand toe en de inspanning des strijders vermeerdert — daar vertoont hij zich als een god, in al den omvang van zijn zedelijke grootheid — al zijn moed gestaald, al zijn kracht ingespannen, zijn volhardend streven onbezweken aan den dag gelegd, in weerwil van alle leed en ellende vasthoudend aan de trouw aan zijne beginselen!

Dan bewonderen wij, maar niet gelijk men eene ster bewondert. We bewonderen, terwijl we met onweerstaanbare kracht worden aangezet den held na te volgen. Daar is het tooneel, de leerschool des volks.

Dat is de tooverkracht, die ons boeit, waar we Oedipus of Iphigenia, Prometheus of Faust of Ahasveros zich voor ons zien vertoonen in de verblindende pracht van hun zedelijke grootheid.

Dat was de oorzaak, dat men zich onbewust tot de *Schicksalstragödie* voelde aangetrokken, waarvan velen onzer een der meest volmaakte voorbeelden kennen in Hugo en Elvire, door Van der Hoop Jrs. Zn. bewerkt naar Müllners Schuld. Daar is die aaneenschakeling van rampen en ellenden, alleen aan een blind noodlot toeteschrijven; daar is lijden en smart grootendeels ongemotiveerd, en daar is de toeschouwer niet bevredigd, al eindigt het laatste bedrijf met fanfares!

Het is niet het lijden, dat ineens met verpletterend gewicht den held op de schouderen wordt geworpen, neen! het is juist het steeds aanhoudend, toenemend lijden, dat

ons instaatstelt te zien, hoe de held aanhoudend meer krachten inspant, naarmate hij ziet, die meer te behoeven. En juist het noodlot, het fatum der ouden is het, of iets dat daarmede overeenkomt, dat den lijder moet vervolgen, opdat het ons duidelijk worde, dat geen vlugheid of list, geen toeval, geen liefde, niets dan volhardende strijd den strijder kan bevrijden, hem de overwinning kan verzekeren. Dat zijn de Eumeniden, die Oedipus blijven vervolgen; dat zijn de goden, wier wraak Iphigenia en haar geslacht, zoo min als Prometheus met rust laten; dat is de Duivel, dien Faust immer in zijn nabijheid ziet. Ja, noch meer! Reeds vooraf moet als een dreigende onweerswolk het noodlot het hoofd des edelen bedreigen; we moeten weten, dat er een gevaar aanstaande is, opdat we reeds dadelijk belang stellen in den man, bestemd om zooveel te lijden. Zoo zien we in de Nibelungen het onheil als een kleine stip aan den gezichtseinder op het oogenblik, dat Siegfried zich voor Gunther's dienstman uitgeeft. We gevoelen, dat die onwaarheid hem leed zal berokkenen. Als hij onzichtbaar met Brünhilde strijdt, sidderen wij voor de ontdekking; als hij haar den gordel en den ring neemt, weten we zeker, dat die daad vreeselijke gevolgen moet hebben en we zien inderdaad hoe wolken zich steeds dichter en dichter samepakken boven de hoofden der ongelukkige Neyelingen.

Dat moet het wel geweest zijn, wat Wagner bewoog, juist uit den Ring der Nibelungen de motieven voor zijne onsterfelijke werken te putten.

Maar zoo wij dat lijden zien, en tevreden zijn, dat we den man zien lijden, dien we bewonderen, het is, omdat het lijden geheel gemotiveerd is, omdat de geheele wereld-

orde moest verkeeren, zou de held niet te lijden hebben; omdat het onvermijdelijk is; omdat het leed, dat de held ondervindt door hem vrijwillig werd op zich genomen, of wel, omdat, zoo het eene straf is, ze hem volkomen rechtvaardig wordt opgelegd.

Indien ze dat niet ware, we zouden niet bewonderen. Toorn en wrevel zouden zich van ons meester maken en we zouden bij het onrecht, dat voor onze oogen voorviel, nauwelijks de grootheid van ziel van het slachtoffer bewonderen. We zouden verder afdwalen dan de franschen, die meenden: dat de tragoedie alleen bewondering moest opwekken; verder dan Lessing, die geloofde, dat de reinste aandoening der ziel medelijden was en dat de tragoedie in de eerste plaats dit gevoel moest opwekken. (*) Toch is het geen passieve aandoening, die bij ons moet worden opgewekt. Handeling is de eerste eisch der tragoedie; handeling moet ze ook doen geboren worden.

Goethe heeft moeilijker stuk bestaan, dan hij wellicht zelf vermoedde, toen hij, bij innigen omgang met eene reine vrouw, aangetrokken door het verheven schoon van een volmaakt rein vrouwenbeeld, de Iphigenia van Euripides voor Duitschers genietbaar zocht te maken. Wel

---

*) Zodoende werden de franschen de vaders der dramas met onmogelijk edelmoedige helden, die hun rijkdom aan een trouwlustig nichtje afstonden en zelf doodarm werden; die hun bruid aan een ander overlieten en in stilte wegwijnden; die jaren lang gebukt gingen onder de straf voor eene misdaad, door anderen begaan. En de volgelingen van Lessing na zijn Sara Simpson — de leerlingen der engelsche school — gaven het aanzijn aan die tooneelstukken vol tranen, die weldra heel de tooneelwereld stormenderhand innamen en die Schiller deden uitroepen:

Der Jammer, wenn er nur nass ist, gefällt.

hebben we de muziek der taal; wel hebben we den rijkdom der gedachte; wel hebben wij in onvergankelijk marmere het reinst en edelst vrouwenbeeld; maar, niet alleen dat ons eene zóo voorgestelde uiting van vaderlandsliefde bijna onverklaarbaar is, behalve, dat ons een zoo hoog aangerekende heiligheid van tempels en voorportalen onbegrijpelijk is, ... telkens en telkens weer dringt zich bij ons de vraag op, eene vraag, waarop we geen antwoord vinden: waarom moest Iphigenia zooveel lijden? Voor ons zijn er geen wraakgoden, die »de misdaad der vaderen bezoeken »aan de kinderen, tot aan het derde en het vierde lid dergenen, die (hen) haten.» — Er zullen onder de toeschouwers zijn, die aan geen God gelooven, en voor dezulken is er geen wraakoefenende goddelijke gerechtigheid. En zij, die van eene tegengestelde overtuiging zijn, verwerpen evenzeer dien wraakgod en ze hebben misschien met innige overtuiging gezongen:

De wet van Horeb is verdwenen!
Genade en waarheid zijn verschenen!

Terwijl Iphigenia, aan alle hartstochten ten prooi, alomellende ziet; terwijl alles duister en duisterder wordt, is er geen enkel hoofdmotief merkbaar, waarom haar al dat lijden moet worden opgelegd en te duidelijker blijkt dit in de ontknooping, waar zij van een deel van haar lijden bevrijd wordt, zonder een enkele daad van hare zijde. Het is de toegevendheid, de welwillendheid van Thoas, die aan haar lijden een einde maakt; maar hare beginselen, ... het beginsel van vlekkelooze deugd, — zegepralen niet; zij zelve heeft geen enkele overwinning behaald.

Waar we bij Faust den duivel wegdenken, daar staat de

held noch strijdende voor zijne beginselen, in worsteling met geheel de wereld en strevende naar de waarheid. Waar we de Eumeniden bij Oedipus wegdenken, daar zien we noch de hoofdpersoon als overtreder van de hoogste en heiligste maatschappelijke wetten en als zoodanig bestemd om te lijden.

Het is niet de geschiedenis van het hoofd, het is de geschiedenis van het hart, die zich op het tooneel voor ons oog moet ontrollen. De eerste onderhoudt en spant ons tijdelijk, de laatste verwarmt ons het hart; zij kan ons treffen en roeren en een blijvenden indruk bij ons achterlaten.

Niet het passieve lijden, maar het lijden door strijd is het, waarvan het schouwspel ons verheft: het is de strijd voor beginselen, de strijd tegen eigen hartstochten, tegen eigen begeerten, tegen valsche gevoelens daar buiten. Naar mate de strijd heviger wordt, vertoont zich aan ons oog een grootscher tooneel: meer worden we geboeid; meer strijden we in gedachte mede!

In verband daarmee, staat dan ook de ontkenning. Moet inderdaad, evenals in het fransche drama, de ontkenning in de tragoedie steeds eene verzoening of eene bevrediging zijn?

Of bevredigt ons niet de oplossing van een muziekstuk zoowel als de laatste tonen in een smeltend point-d'orgue wegsterven, als wanneer de laatste gedachte in donderende accoorden noch lang in onze zielen blijft natrillen?

Ook waar de held ten slotte ondergaat in den strijd, kan hij zijn volle grootheid bewaren. Niet onbevredigd scheiden wij van den stervenden gladiator. Een zachte weemoed mag zich van ons meester maken, maar het is geen verlamdend medelijden, waarbij de held in den lijder ondergaat. Die

weemoed zelf wordt op den achtergrond gedrongen door een oneindig sterker gevoel; machtiger toch blijft bij ons het beeld van den man, die volhardend streed, tot het einde toe.

Geen bliksemstraal, die den lijder plotseling doodt, ... geen zelfmoord, die in een oogenblik de handeling doet ophouden, is, hoezeer ook met tranen ontvangen, het waardig einde van den held der tragoedie; de zelfmoord echter noch in één geval, als bijv. in de Sappho, waar zelfbedrog den strijd doet ontstaan en dus de oorzaak van den strijd in den held zelve wordt gevonden; waar de held dus niet strijdt tegen iets buiten hem, maar tegen zichzelf. Daar overwint hij inderdaad en doodt zijn bestrijder, waar hij zich zelve het leven beneemt.

Daarom is ook de apothéose veelal mislukt. Waar de kunstenaar ons een blik in eene andere wereld doet slaan, kan dit alleen geschieden, om de waardeering te teekenen, dien de held verdient. De dichter wijdt hem aan de onsterfelijkheid; maar, heeft het tragisch lijden zulk een hooge waarde, dan heeft het ongetwijfeld op ons zóo diepen indruk gemaakt, dat wij voor ons hem reeds aan de onsterfelijkheid hebben gewijd, eer hij den adem heeft uitgeblazen.

Het is de dweeper alleen, die voor zijn held de martelkroon vraagt; de gezonde mensch waardeert den strijder en vlecht hem den lauwer der eere!

In forsche trekken teekent Schubart zijn Ahasveros, het beeld uit de eerste eeuwen der christelijke kerk, een beeld van een man, die waardig als held der tragoedie kon optreden.

Ahasveer is een jood! Eeuwen lang heeft zijn geslacht, als bij uitstek door Jehova beschermd, vooraan gestaan in

de rij der beschaafde volken. Hij, getrouw aan de leer zijner vaders, is als het ware de incarnatie van zijn leer, het vleeschgeworden jodendom.

Daar treedt de Nazarener op en wij, die van verre staan en dat zien, we mogen gelooven of niet, we mogen tot een of tot geen kerk behooren, ... we gevoelen, dat de leer des Nazareners — meer de leer van onzen tijd — zegepralen zal over de leer van Mozes, en dat Ahasveros een vreese-lijke toekomst te gemoet gaat. We gevoelen, dat hier twee groote beginselen tegenover elkander staan en dat de strijd hevig zal zijn. In dien zin heeft geen dichter het karakter noch opgevat. Er zou groote verdienste in liggen, het te doen. *) Met verpletterend gewicht wordt het gods-oordeel, over Ahasveer uitgesproken, aan hem vervuld. † Een nimmer ein-

---

*) Behalve door Schubart vinden we de sage bewerkt door Aloys Schreiber, W. Müller, Lenau, Chamisso en Schlegel, terwijl Goethe herhaaldelijk plan had, de sage tot onderwerp van een epos te maken. Dit laatste deed het eerst Julius Mosen en dit stuk wijst misschien het best den weg, dien de dramtist zou kunnen gaan. Den roman van Sue kunnen we maar zeer van terzijde tot de Ahasver-literatuur brengen. Zooveel te beter echter de bewerkingen van Ludwig Köhler en die van Frans Horn, waarvan de laatste den grond legde tot August Klingemann's treurspel „Ahasver.”

Theodor Oelkers schreef een roman waarvan een Ahasveros de held was; Levin Schücking laat hem in zijn roman *der Bauernfürst* optreden; Zedlitz teekent hem in „Ahasver's Wanderungen”, en H. C. Andersen kiest hem tot onderwerp van een gedicht, half episch, half dramatisch. Na deze komt eerst Heller en daarna de meest bekende, Hamerling, die beide Ahasver tot onderwerp van een episch gedicht maken, hoewel bij Hamerling de hoofdpersoon niet Ahasver is, maar Nero.

Men kan ter nadere vergelijking inzien: „*Die Sage vom Ewigen Juden*”, zijnde No. 196 van de *Sammlung gemeinverständlicher wissenschaftlicher Vorträge*. Berlin Lüderitz. (f 0.65.)

digende vervolging is zijn straf. Hij bezwijkt niet in zijn lijden; hij vindt kracht in de overtuiging, dat hij jood blijft tot het einde toe. De vreeselijkste waarheden brult hij den niet-joden tegen; zijn lijden vermeerdert aanhoudend, en schoon wij het niet zien eindigen, we weten, dat er eene oplossing aanstaande is; de engel zegt het ons, die met liefelijke stem den slaper verzekert van de verzoenensgezindheid des almachtigen!

De tragoedie zou aan de legende slechts zeer weinig kunnen ontleenen, weinig meer dan den hoofdpersoon, maar hier zouden we hebben de voorbode van het leed, de toenemende smart, de aanhoudende strijd, het gemotiveerd lijden en eene geheel gemotiveerde bevredigendé ontkenning.

Niet minder groot is Napoleon, waar hij, van kroon en rijk beroofd, een verlaten graf vindt op het rotsig St. Helena. Niet minder groot Cyrus, Alexander of Richard Leeuwenhart, die den dood vonden door de hand eener vrouw. Geen geringer heldenbeeld is Barbarossa, omdat hij in de Selef verdrinkende, een dood vindt, vreemd aan den krijgsman. Het beginsel blijft voortleven en voor onzen geest blijft de strijd voortduren. In ons oog omstraalt den held een te schitterender glorie, waar we geheel de wereld van miskenning beschuldigen kunnen en het reinste, het helderste licht alleen valt op den man, dien wij vereeren.

Körner heeft in den Zriny al te lichtvaardig het beeld van den Christen op den voorgrond gedrongen. Ware het stuk zonder tendenz geschreven, de dichter had in Soliman den waren hoofdpersoon gevonden en, evenals wij, hem daarvoor erkend bij de woorden:

Held Soliman will *siegend untergehn.*
Die Welt soll's wissen wenn der Löwe stirbt
Und Wien soll seine Todesfackel brennen.

En mocht er noch twijfel bestaan, of dat de persoon was, die het strijdend element in zijne eeuw vertegenwoordigde, de laatste schijn verdween bij de karakteristiek, die Soliman van zichzelf geeft:

Da ich auftrat, da hat die Welt gezittert;
Die Welt soll zittern wenn ich untergehl

Zulke karakters staan in waarheid boven ons. Ziedaar wat alleen instaat is ons geheel te vermeesteren, te leiden, op te voeden!

Niet het verblindend dekoratief, niet de pracht der kostumes, niet de zee van licht is in staat een blijvenden indruk op ons achter te laten. Het moge, neen! het moet alles dienen om den indruk te verhoogen, het geestelijke in de kunst meer tot zijn recht te doen komen — maar het groot geheim, waardoor Shakespeare ons steeds tot zich trekt, de toovermacht, die uit zijne werken op ons werkt, dat is de kunst van karakter-ontwikkeling, van gemotiveerd handelen.

Ja, het tooneel moet eene leerschool zijn, de groote leerschool der natie; maar ze kan geen dienst doen als priesteres der zedeleer, niet als priesteres der wetenschap. Het is niet hare taak de vraagstukken van den dag ter algemeene kennis te brengen. Een geheel ander doel heeft de kunst; op geheel andere wijze werkt de kunst.

Laat naar Richard Wagner's wensch alle kunsten zich nauw aaneensluiten, opdat ze, te zamen op ons werkende, den machtigsten, blijvenden indruk ten goede op ons maken, gedachten en gewaarwordingen en sluimerende krachten in ons opwekken, die ons aandrijven tot handelen, tot voortstreven; die ons gevoel leiden, ons inderdaad veredelen.

Zoo zal de kunst de zeden verzachten en de menschheid

met onweerstaanbare macht opvoeren. Het is de Schouwburg, die bestemd is, dat middelpunt der kunst, die tempel der toekomst te zijn. Daar mogen beeldhouw-, bouw- en schilderkunst, daar mogen dichtkunst, tooneelspeelkunst en muziek elkaar de hand reiken, tot het vormen van het heerlijkst geheel. Mogen daar allen vergaderen! Dat ze, geleid en opgevoed door de reinste harmonieën, de heerlijke toekomst van den vrede tegengaan!

Goes.

Simon Stijl, beroemd Letterkundige en Tooneelschrijver, werd 25 Februari 1731 te Harlingen geboren, studeerde in de medicijnen en vestigde zich later in zijn geboortestad als geneesheer. Zijne hooge ingenomenheid met het Tooneel blijkt ons vooral duidelijk in zijne onvermoeide pogingen, om daar ter plaatse een Liefhebberij-Tooneel op te richten, dat in 1762 tot stand kwam, en waarop hij 13 jaren lang zelf de hoofdrollen vervulde. Op het gordijn van dat Liefhebberij-Tooneel deed hij de twee volgende regels plaatsen:

In 't Schouwspel heerscht de Deugd, door Wijsheids achtbre Stem.
Zoo iemand anders denkt, de Konst is niet voor Hem.

Onder zijn Tooneelarbeid wordt vooral zijn Treurspel "de Metylencers" als uitstekend geroemd. Hij overleed aldaar 24 Mei 1804.

In 1860 is in het raadhuis, te Harlingen, een marmere buste van S. Stijl geplaatst.

_____

IETS OVER HET BALLET.

De dans is zoo oud als het menschdom zelf. In zijn meest oorspronkelijke gedaante vertoont hij zich dan ook niet als een kunstvorm, maar als eene natuurlijke uiting van inwendige aandoeningen. Immers, reeds het kind, nog onbewust van zijne handelingen, trappelt, terwijl de zwakke beentjes het nog weigeren te dragen, dartel op moeders schoot, alleen om aan dezelfde werking van het teeder zenuwgestel te gehoorzamen, die het, bij meer ontwikkeling der spieren, vroolijk doet opspringen.

Het behoeft ons dus niet te verwonderen, dat we bij onbeschaafde volkeren reeds zekere regelmaat bij den dans zien ingevoerd, terwijl elk ander kunstgevoel, met uitzondering van den zang misschien, nog bij hen sluimert. Opmerkelijk is het echter, dat de wilde, die uit een natuurlijke aandrang danst, om zijne vreugde te openbaren, ook vaak in treurige stemming, als bij lijkplechtigheden en dergelijke, zijne, zij het dan ook gewijzigde, passen uitvoert. Zelfs bij volkeren, die den eersten ruwen staat reeds zijn ontwassen, zien we hetzelfde gebeuren. De geleerde zal ook hiervoor misschien eene zielkundige verklaring aan de hand weten te doen.

De dans der Ouden bestond zoowel uit gebarenspeel en afwisseling van houding, als uit hetgeen wij door dat woord verstaan.

De Egyptenaars maakten er eene hiërogllyphische handeling van, om de verborgenheden van hun eeredienst uit te drukken. De Grieken brachten insgelijks vroegtijdig eene soort van

handeling in hunne dansen, waarbij verschillende gewaarwordingen door lichaamsbewegingen werden uitgedrukt. Bathyllas en Pylades waren de uitvinders van het eigenlijke ballet bij de Grieken, van wie het tot de Romeinen overging, om vervolgens in Italië en Frankrijk tot eene schitterende tooneelvertooning te worden uitgewerkt, waarbij de mimiek in latere tijden het hoogste toppunt van volkomenheid bereikte.

Het doel, dat men bij balletten beoogt, is: door mimische bewegingen en dansen eene daad of handeling, karakters, hartstochten en gewaarwordingen met de hoogst mogelijke schoonheid voor te stellen, en dit doel wordt door drie middelen: muziek, dans en schilderkunst bereikt. Genoegzaam alle stof is ter bearbeiding voor dramatische balletten bruikbaar. Het onderwerp zij ernstig, lachwekkend, zinnebeeldig of geschiedkundig, om 't even, het kan in een ballet aanschouwelijk worden voorgesteld, en het vindingrijk vernuft eens bekwamen samenstellers waagt zich meestal met goed gevolg op elk gebied van wetenschap en kunst, waar enkel zijn smaak hem tot leiddraad strekt en zijn gezond oordeel hem helpt kiezen.

Dat men zich intusschen ook hierbij wat ver kan laten leiden, bewijzen de zoogenaamde anakreontische balletten, welke in de eerste helft dezer eeuw eenigen tijd opgang maakten en ook onzen Stadsschouwburg ontsierden. Want al neemt men het in den regel bij dansvertooningen niet zoo nauw met de kleeding of liever met de niet-kleeding, de arkadische herdersvachtjes zouden zelfs moeder Eva — na haar val natuurlijk! — hebben doen blozen.

In C. F. Haug's bekende *Tooneelkundige Brieven* (1808), waarvan Ferd. von Hellwald, in zijn *Geschiede des Holländischen Theaters*, over het ballet sprekende, een ruim gebruik heeft

gemaakt, wordt meegedeeld, dat de balletten, door den heer Van Goens, uit de *Arabische Nachtvertellingen* overgenomen, dikwijls twee, ja! drie uur duurden, doch »» door de menigvuldige decoratiën minder vervelend waren dan een ana-kreontisch ballet, hetwelk veelal over het uur duurde, uit kunstig samengestelde dansen en groepen bestond, doch overigens arm in vinding was en aanleiding tot zelfverveling gaf, zoodat men dikwijls het einde niet zou kunnen blijven afwachten, indien de uitmuntende Polly de Heus niet van tijd tot tijd in een »pas de tambourin" of »pas de shawl" ware opgetreden."» Zij vond een nog voortreffelijker mededingster in Mej. A. Brulé, »onze Wattier in de pantomime", van wie Barbaz, na haar optreden in *Jason en Medea*, zong:

Hoe, zijt gij 't zelf, Brulé! die, met Medea's trekken,
Ons oog door uwe kunst zulk een begoochling baart?
Wat siddding moet ge ons hart verwekken,
Wanneer gij, zonder taal, uw smartgevoel verklaart,
Om de ijsselijke woede een' doodschen angst doet kweeken
En ons naar 't leven toont, hoe sterk de driften spreken.
Navolger van Wattier, uw naam streeft hemelwaarts! enz.

Ook hare kunstzusters A. Hutinette, C. Sud, Giral, Batenburg, Mignot en Chenard genoten een goeden naam in vereeniging met de Heeren J. Rochefort, J. B. Norez, Corniol, Lambert Bia, P. L. J. Nys Chenard, N. v. d. Stel en J. v. Well. Het geheele danspersoneel van den Stads-schouwburg bestond, in 't begin dezer eeuw, uit twaalf danseressen en negen dansers.

De tegenwoordige balletvorm is uit Frankrijk afkomstig, en eigenlijk een uitvloeisel der opera. In de vroegere balletten toch werd gezongen, en toen in 1697 het ballet *L'Europe Galante* op het tooneel der opera te Parijs werd

uitgevoerd, waarin de mimiek den zang verving, noemde men dit, en ieder volgend gelijksoortig ballet, waarin niet gezongen of gesproken werd, ter onderscheiding van het *comédie-ballet, ballet-pantomime*.

't Is bekend, hoeveel schatten de Fransche koning Lodewijk XIV besteedde aan zijne balletten, waarin de »Grooten» vorst zich, met alle majesteit, aan zijn hofstoet nu eens als Jupiter, Apollo, of eenig ander god vertoonde, en zijne koninklijke beenen, op de bevelen van den balletmeester, de meest behagelijke bewegingen deed maken.

Van minder algemeene bekendheid is het echter, dat ook zijn aartsvijand en tegenstander, onze Willem III, eveneens een ballet heeft doen opvoeren, waarin hij persoonlijk een rol vervulde. Zijn nog jeugdige, nog geen achttienjarige leeftijd moge echter tot verontschuldiging dienen; terwijl »*le roi galant*» zich nog op zijn ouden dag er mee onledig hield.

In Februari 1658 zou dat ballet te 's-Hage worden opgevoerd, en groot waren de toebereidselen, die de Prins daartoe liet maken in den omvangrijken pikeurstal op het Buitenhof, die, door er een planken vloer in te leggen, een tooneel op te richten, de banken met groen te bekleeden en de wanden met tapijten te behangen, eenigermate in een schouwburgzaal werd herschapen. De repetitiën hadden plaats in het Mauritshuis. De verdeeling der hoofdrollen was als volgt:

<i>Mercurius,</i>	de Prins van Oranje.
<i>De Vrede,</i>	Mons. du Lauron.
<i>De Faam,</i>	de Heer Van Obdam.
<i>Holland,</i>	de Heer Van der Leek.
<i>Engeland,</i>	de Heer Valckenburg.
<i>De Tweedracht,</i>	Mons. du Hau;

terwijl de Heer van Mathenes een vrouwerol, die van Bellona, vervulde. De overige spelers hulden zich in het kleed van goden, godinnen, herders, herderinnen, boeren, visschers en »van allerhanden slach.” De *Vrede tusschen Holland en Engeland* was de titel en het hoofdonderwerp der vertooning, die 7 Februari van het bovenvermelde jaar, des avonds te 8 uur, een aanvang nam, om eerst in den ochtend van den volgenden dag te eindigen, zoodat vele der gasten zich door de vensters van den in een schouwplaats hervormden stal van bier of wijn lieten voorzien, om zich wat te »soulageren.” Behalve de hooge staatslichamen, waren nog wel een achthonderd genoodigden aanwezig. Of allen het slot zagen, is nog niet uitgemaakt; want ofschoon men wel, ter wille van den Prins, min of meer genoodzaakt was te blijven, zal het zeker menigeen moeite hebben gekost, om de oogen open te houden. Tien uren achtereen in een volle zaal gepakt te zitten, was dan ook een wel wat al te groot offer van de kunstlievendheid gevorderd!

Onder het uitvoeren der dansen werden tekstboekjes rondgestrooid, in de Fransche taal geschreven, ten believe der afgevaardigden van de vreemde hoven, die het zeldzame feest bijwoonden. De leden der beide gerechtshoven, die insgelijks eene uitnoodiging hadden ontvangen, verontschuldigen zich, waarschijnlijk, omdat zij de pret, al ging die ook uit van Zijne Hoogheid, in strijd achtten met hunne waardigheid.

Bij de tweede voorstelling was het zóó vol, dat er eenige toeschouwers in zwijm vielen. De groote toeloop, ook van buiten de stad, maakte nog verscheidene herhalingen noodig, waarbij vermoedelijk wel geen toegangsgelden zullen geheven zijn, tenzij later de rollen aan

minder hooggeplaatste personen mochten zijn toevertrouwd.

De geschiedenis doet nog menig ander bewijs aan de hand van danslievendheid onder vorstelijke personen. Katharina de Medicis, bijv., die een heele kunstenaarsbent, zoowel dichters, toonzetters en zangers, als schilders, dansers en tooneelspelers, uit Florence naar hare hoofdstad deed overkomen, verspilde in 1581 aan één ballet, getiteld: »*Le ballet comique de la Reyne*,» niet minder dan 3.600.000 frank. Bij haar dood werd haar geheele nalatenschap dan ook... voor schuld verkocht.

Nadat, vooral in Frankrijk, reeds duizenden bij duizenden aan de balletten waren verspild, begonnen zij ten onzent — zooals o. a. uit Van Effens »*Spectator*» blijkt — omstreeks het midden der achttiende eeuw in zwang te komen. En de buitensporige uitgaven voor kleeding, tooneelversiering en dansers brachten niet alleen de schouwburgkas in berooiden toestand, maar gaven ook — gelijk Halmael te recht opmerkt — den doodsteek aan den waren kunstsmaak.

Wat de latere jaren betreft, geniet de Heer J. Ed. de Vries de bedenkelijke eer, van de wulpsche Terpsichore met oogverblindende pracht ten troon te hebben verheven. Bijgestaan door een talentvol schilder als de Heer Grootveld en een nooit volprezen balletmeester als Voitus van Hamme, die niet minder dan een honderdtal oorspronkelijke balletten en arlequinades ontwierp, kon het dan ook wel niet anders, of de vertooningen moesten eene hooge vlucht nemen. »*Aladin of de Tooverlamp*,» »*De Brug over den Bergstroom*,» »*Robert de Duivel*» en »*Don Juan*», om slechts iets te noemen, zullen velen nog wel levendig in het geheugen liggen. Op eenige weinige uitzonderingen na, waarbij Mevrouw Van Hamme in de eerste plaats kan genoemd

worden, werden de hoofdpartijen steeds door vreemdelingen, voornamelijk Franschen, vervuld. »*Im Tanz hat dieses Volk niemals Grosses geleistet*» mag Von Hellwald dus gerust van ons getuigen. In één adem spreekt hij ook in gelijken geest over ons gezang; doch daarop valt nog wel iets af te dingen, waartoe het hier echter de plaats niet is.

Tijdens het bestuur van den Heer J. Tjasink zijn, onder leiding van den onuitputtelijken Van Hamme en den bekwamen kunstschilder Plaat, eveneens oogverblindende scheppingen ten tooneele gevoerd. Na Van Hamme's dood oogstte zijn zoon Anton, die Amerika reeds door zijne vindingrijkheid en ge oefende voeten in verrukking had gebracht, ook hier nieuwe lauweren in, o. a. met zijn: »*Triomf van Gabriël op Astaroth*».

Daarna trad van lieverlede een tijdperk van achteruitgang in, dat met een volslagen verval eindigde, toen de pacht van den Stadsschouwburg door de Heeren Albrecht en Van Ollefen, onder vrij bezwarende voorwaarden, werd aanvaard.

Intusschen was het bestuur van het Paleis voor Volksvlijt in handen gesteld van den bovengenoemden Heer J. Eduard de Vries, nadat onder verschillende vroegere besturen vruchteloos beproefd was, dit kolossale, maar ook uit dien hoofde uiterst moeielijk op vrucht dragende wijze in exploitatie te brengen gebouw aan zijn eigenlijke bestemming te doen beantwoorden. Toen ook de Heer de Vries geen kans zag, om enkel door tentoonstellingen en muziekuitvoeringen de aan zijne zorgen toevertrouwde zaak winstgevend te maken, besloot hij al dadelijk partij te trekken van een deel der omvangrijke ruimte van de groote zaal en te trachten door de inrichting van een tooneel de

gelegenheid te verkrijgen, om zijn oud lievelingsvak weder ter hand te nemen, waarin hij uitmuntend slaagde.

Onder de personen van naam, die in de aldaar gegeven balletten zijn opgetreden, kunnen genoemd worden: de Dames Ferrus en Rudolph, de Heer Vanarc, de gezusters Menzel, de Dames Pohlmann, Freisinger en Lanzavecchia.

Het samenstellen en in elkaâr zetten der balletten is opgedragen aan den Heer E. Witt, die tevens het emplooi van eerste danser vervult en zijne werkzaamheden als balletmeester in het vorige jaar deelde met de eerste danseres, tevens balletmeesteres, Mej. P. Pohlmann, aan wier talent onder anderen »De Schoone Galathea» en »Faust» hunne herleving verschuldigd zijn.

Ieder weldenkend kunstvriend zal er zich zeker van harte in verheugen, dat de balletten, dank zij het onmiskenbaar talent van den Heer De Vries op dat gebied, naast acrobaten en hond-menschen, weer een schoone toekomst te gemoet gaan. Immers, de bloei der edele danskunst in het Paleis voor Volksvlijt levert een waarborg te meer, dat zij de gewijde planken van onzen eersten Schouwburg niet door haar weelderige uitspattingen zal ontheiligen. De toekomst moet echter leeren, in hoever, zonder al die hulpmiddelen, welke een goed georganiseerd ballet verschaft, een groot theater ten onzent kan blijven bestaan. Het is nu eenmaal zoo, dat velen naar den Grooten Schouwburg gaan om.... *iets bijzonders te zien!*

Amsterdam, 20 Sept. 1875.

L. v. D. LAEN.

HET NIEUWE JAAR VAN THOMASVAËR!

Den 1sten January 1770.

GEDICHT EN VOORGEDRAGEN DOOR A. SPATZIER.

Ja, ja! ik weet het wel, met jou getalm en preeken,
Heb ik alweer mijn kop van deesen dag gaen breeken:
Met jou verweelde Taal heb jij mijn dog gepayt,
En 'k sie wel dat jou haan ver boven mijne krayt.
'k Weet dat wij de eersten dag juist van de Loumaand leesen,
Maar 'k weet ook dat die grap het allerlaast sal wezen;
'k Weet seper selver niet, als ik an 't rijmen raak,
Hoe dat ik aen dien rok in 't eind nog mouwen maak;
Maar past hij d' eenen niet, hij mag den andren passen;
Ik heb op mijn manier dat varken dog gewassen:
Let of dit vaars of kalf er meer behagen sou
Het trippelt rijkelijk: doch dat is de mode nou.

De dag begon te blikkeren,
Het sonneligt te flikkeren,
Wanneer ik blij te moe
Ging in mijn Sondagskleederen,
Gehult met pauwen veederen,
Regt na mijn Peetje toe.

'k Ontsluyte flus de Orakelen,
Die 'k heb aen een gaen schaakelen,
Met redenrijkerij,
Om met de silvren loveren
Haar gasten af betooveren,
Geseeten aen haar zij.

De sloof (ik wil verduysteren)
Begon terstond te luysteren,
Zij vond het rijmpje raar:
Ik wenschte haar al lagchende,
Hoewel van haar niets prachende,
Een gunstig nieuwe Jaar.

Bij 't staende seyltje rociende,
Is 't veeltijds vaerdig spoeiende,
Kom daadlijk onbevreesst;
Ik wil ook andre naderen,
Die hier dees dag vergaderen,
Op Roosjes bruylofts feest.

Daar 't kermisvolk is klinkende
En 't bruyloftsvolk is drinkende
Word iuyst niet kwaad geduyd,
Dat ik met andre singeren,
Hoewel wat grof van vingeren,
Mag speulen op mijn fluyt.

Gij, bloeiende als de Ceederen,
Voor wien wij ons verncederen,
Hoort onse Erkenteniss,
Nadien gij aan de Teekenen
Van 't Nagtligt kunt bereekenen,
Wat datum dat het is.

Wat vreugd, dat naar 't verdonkeren
Van 't oude jaar, het flonkeren
    Ons van dees dag ontmoet;
Uw huys sy altijd bloeyende,
In liefde en ijver groeiende,
    Vervult met overvloed.

Gelijk de vissjes spartelen,
En in het waater dartelen,
    So vrolijk sijn wij meê:
Wanneer so veele zegenen
U dagelijks beregenen
    Als schulpjes zijn aen zee.

Laat nooit u its ontfusselen,
Wanneer de Bijtjes knusselen;
    Maar weerd', gelijk 't behoord,
De schadelijke hommelen,
Met rommelende Trommelen;
    So werd dat rot gestoord.

Na 't allerlompst beledigen,
Zien sij sig ligt bevredigen,
    Waerdeeren niets dan d' Eer;
Sodra sij 't weer verbeteren,
En agter na gaan veeteren,
    Hun sijlen keer op keer.

Nooit siet gij d' eer verminderen
Van vrienden, vrouw en kinderen,
    Door eenig ongeval;
Wijl ik mijn vlijt zal mengelen,
En aen u gunststraal strengelen,
    So lang ik leven sal.

Gij, die u door veel wonderen
Van ons niet af laat sonderen,
    Beminnars van de kunst!
Hoe seer gij haer siet grabbelen,
En onse Palm beknabbelen,
    Wij hoogen op u gunst.

De son schijnt nimmer keuriger,
De lachgodin niet kleuriger,
    Daarna zij hagel strooyt;
Zoo siet ge u spoed in 't tobblen,
U koop vaerdig na 't hobbelen,
    Eens weder opgetoijd.

Leef vrolik vrij van hateren,
Als vette klooster pateren,
    Elk vijlig met sijn klop:
Verheft dus onder anderen,
Het hoofd op met elkanderen,
    Als Tiribus in Fop.

Dus spoey met vlugge vleugelen,
't Gcluk, niet te beteugelen,
    U toe in 't nieuwe Jaar,
En ik blijf geen der Pagteren
Van voren en van agteren
    Het boertje Thomas-vaar.

Uit de verzameling van den Heer J. Tjasink.

COUPLÉT

VERVAARDIGD VOOR

THOMASVÆR,

op de Bruiloft van Kloris en Roosje, nadat door de Tweede Kamer der Staten-Generaal de toestemming was gegeven tot het graven van een Kanaal door Holland op zijn Smalst.

1 Januari 1864.

De driekleur waaide alom!... Het Machtwoord werd gesproken!
De hoop der Amstelstad was op dat woord gebouwd!...
Trots 't woën van d'Oceaan, onstuimig losgebroken,
Wordt dra, door spade en bijl, de duinreep doorgestoken,
En aan dat reuzenwerk 's lands welzijn toevertrouwd!

Zag de ons zoo dierbre grond allengs zijn welvaart tanen,...
Heft thans een feestlied aan, nu zij weer bloeien mag!
Moog' HOLLAND OP ZIJN SMALST den weg naar zee ons banen,
Dan jubelt Neêrlands Volk en heft zijn zegevanen:
»Het floers van d'onspoed week!... Weer glanst de schoonste dag!»

Komt! laat dees profetie dan aller hart ontvonken,
Nu, kort geleën, dat Woord verblijdend tot ons kwam!
Komt! met een luid »hurrah!» nog eens in 't rond geklonken,
En, bij der zielebeë, de glazen leëgedronken
Op 't heil van Nederland en 't dierbaar Amsterdam!

JULIANO.

(In verband met hetgeen vermeld staat in den Kalender, op 23 October, diene het volgende **couplet**, dat door den Heer Tjasink, in het karakter van Thomasvaër, en Mevrouw Stoetz-Majofski, als Pieternel, op *De Bruijloft van Kloris en Roosje*, den eersten Januari 1868, in den Amsterdamschen Stads-Schouwburg werd voorgedragen.)

(*Thomas komt op met bonbons.*)

Pieternel.

Wat is dat, Thomas?... Zeg ercis!

Thomas.

Dat zijn bonbons uit 't Volks-paleis!
Die heb ik van Blondin gekregen,
Toen hij, parmantig en brutaal,
Op 't keord liep, door de groote zaal!

Pieternel.

Dat noem ik ongebaande wegen!

Thomas.

Elk zag 't en kreeg een raar gevoel!
Ik was er met een tiental bocren!
Wat deed die man fameuse toeren!
Ik zag hem klimmen op een stoel,
En loopen,...kijk! met zulke stappen!

Pieternel.

Wartoe toch dienen al die grappen,
Die elk doen beven?

Thomas.

Pietje!... Zie!

Dat's bij gebrek aan industrie!
Zoo die hier beter woû forceren,
Blondin zou dáár dan niet marcheeren!
Maar 't schijnt: 't wil met de zaak niet gaan!
'k Weet niet, waaraan 'k het toe moet schrijven:
Aan vrees voor oorlog en bestaan?
Of blijft men zitten op de schijven?
Ra, ra!... Wat is 't?

Pieterneel, *met nadruk.*

't Is naar!

Thomas.

Wclaan!

Laat ons niet lang daarover praten,
Maar fluks besluiten met den wensch:
Dat elk bekwaam en kundig mensch
Vol ijver helpe kalefaten
Aan 't zinkend schip der industrie!
Dat 's 't best, dat ik er nog op zie!
Dan zullen wij, naar 'k blijf vertrouwen,
Dáár held Blondin niet weer aanschouwen,
Schoon ik hem roem met hart en hand;
Maar zal ons fraai palcis bevatten
Van de industrie de rijkste schatten,
Tot eer van 't Volk van Nederland!

JULIANO.

H E T H A A R

heeft ten allen tijde een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis der menschheid. Indien die stelling nog bewijs behoefde, zou men, evenals de kapper, die een pleidooi voor zijn edel beroep hield, kunnen beginnen met te betoogen, dat Absalom, wanneer hij zoo wijs was geweest van een pruik te dragen, niet met zijn natuurlijke haarbos aan de takken zou zijn blijven hangen:

«Pensez à Absalom, suspendu par la nuque,
Il ne serait pas mort, s'il eût porté perruque”.

Een zijner mededingers vond dit denkbeeld zoo gelukkig, dat hij, met prijsgeving van zijn Simson en Delilah, het voorval op zijn uithangbord liet afbeelden, met het versje van zijn ambtgenoot er onder, aldus omgezet:

„Regardez d’Absalom le déplorable sort!
S’il eût porté perruque, il ne serait pas mort”.

Men zou wijders in herinnering kunnen brengen, dat het bij de oude Oostersche vorsten als een oorlogsverklaring gold, wanneer men hun gezanten den baard wegshoor. Weer elders zwoer men bij den baard van den profet, speelde om den keizer zijn baard, verpandde zijn eigen

baard, of bracht een scheuring in de kerk teweeg, omdat men het niet eens kon worden over den afstand van dat mannelijk hoofdsieraad. Trouwens, de Kerk van Rome, die, gedachtig aan het: »wie zijn kinderen liefheeft, kastijdt ze», haar weerspannige zonen de deugdelijkheid harer leer vaak deed gevoelen, heeft door menig doemvonnis bewezen, dat de wijze van haardracht haar volstrekt niet onverschillig is. Ter toelichting, zal de kapelaan der Sinte Gudule te Brussel — Jan Ruysbroeck, geb. 1294 — ons dat vonnis wel even met redenen omkleeden. In een preek over de ijdelheid der vrouwen zegt hij: »si maecken aen haer hoefden bulten van hare, dat siin des duvels nesten daer si in seulen.»

Gysbert Voet — geb. 1588 — verklaart in deftig latijn, o. a. op grond van I Petrus III: 3 en I Thimotheus II: 9: »de hedendaagsche haarbossen of haartrossen, mitsgaders hangende of vliegende lokken voor of achter, ter zijde van 't hoofd, zijn verschrikkelijk en ongeoorloofd, hetzij dat geleend of eigen haar zij.» Uit kracht van dienzelfden bijbel en tevens met het oog op de oud-vaderlandsche zeden, trekt de eerbare Boxhorn*) juist te velde tegen de »kale knikkers.»

Vader Cats, op zijne beurt, leert in het »*Houwelyck* :»

Het ware vrou-cieraat en is geen haar te vlechten,
Geen baggen aan te doen, geen kanten op te rechten.

Zoo begreep de amsterdamsche Vroedschap het ook †), in dien goeden ouden tijd, toen de vaderlijke zorg van lands-

---

*) „Spiegeltien, vertoonende 't lank hayr en de hayrlocken, bij de oude Hollanders en Zeelanders gedragen” (1644).

†) Vergel. Martin Kalf: „*Het Kapsel*”. („*Leeskabinet*” van Jan. 1875.)

en Staatsbestuur zich met alles bemoeide en zich derhalve ook geroepen achtte, om voor de eerbaarheid der dienstboden te waken: »En vermits sedert eenige tijd onder de dienstboden sodanige uytterlijke hovaerdij in 't dragen van klederen, kanten, *krullen, lokken*, strikken, enz. is ingevoerd... so hebben mijne Heeren van den Gereghte" enz.

Die keur dagteekent van 1682, toen sommige onbescheidenmannen reeds uit de school hadden geklapt, dat een kleine kapitteling te dien opzichte ook hun vrouwen en dochters niet zou hebben geschaad. Men hoore Huygens slechts in zijn »*Voorhout*" (1621) en zijn een paar jaar later uitgegeven »*Costelick Mal*":

's Morgens raect men aen de waerheyt,
Wat het Meysken voor gestel,
Wat voor haer, en off sy haer heyt,
Wat gedaente, vleesch off vel:
's Morgens eer de lippen cleven,
Eer de plaester staet te pronck,
Eer de poeyer-doosen geven
Dat den Hemel noyt en schonck.

„Maer wat raet met dit hayr, die sweeterighe klis?
Hoe raeck aen 't lieve blont, dat mijn misdeelde tuyten
Van boven is benijdt?" — „De drooge koeyen cluyten
Daar Cypers loosen Boer sijn meyden van ontmet,
Verstuyven in een stoff, daer van de fijnste rest
Door-saytse met dat meel, men zal hem noch bevechten,
Dies' anders keurt als blont."

In Heemskerk's »*Batavische Arcadia*," waarvan de eerste druk in 1637 het licht zag, wordt het hoofd eener vrouw aldus afgebeeld: »En op 't hooft een swerten hoet, geciert met afhangende witte en bleeckgroene pluymen, waer onder men soetelijck sagh verwaeyen 't Castani-bruyne hayr, een

weynigh gepoeyert, dat met syn aerdig gekrulde kronkel-
tjes een wonder welvoegende schaduwe veroorsaecte.”

Een fransch tijdgenoot van evengenoemde schrijvers voert
een modepoppetje volgenderwijze in:

„J'en ai de toutes les façons
Pour radoucir les yeux, pour parer le visage,
Et pourvu qu'une adroite main
Les sache bien mettre en usage,
On ne le met jamais en vain.
Si ma *mouche* est mise en pratique,
Tel galant qui vous fait la nique,
S'il n'est pris aujourd'hui s'y trouve pris demain;
Qu'il soit indifférent ou qu'il fasse le vain,
A la fin la *mouche* le pique.”

Die zoogenaamde *mouches* of nagebootste »schoonheids-
vlekken” maakten ook een voornaam bestanddeel uit van
de kapdoozen onzer grootmoeders. Menigeen vond die soort
van opschik toen al wat erg; doch men kon zich troosten
met de gedachte, dat het slechts een bagatel was bij het-
geen men reeds elders had zien gebeuren. Een kapsel uit
de dagen van Lodewijk XIV wordt ons volgenderwijze be-
schreven: »Sur une base de fil de fer on voyait s'élever la
duchesse, le *solitaire*, le *chou*, le *mousquetaire*, le *croissant*, le
firmament, le ... *dixième ciel* et la *souris*. Een spotter had
derhalve alle recht om de volgende vergelijking te maken:

„Une palissade de fer
Soutient la superbe structure
Des hauts rayons d'une coiffure;
Tel, en temps de calme sur mer,
Un vaisseau porte sa mâture.”

In zijne »*Institutions, Moeurs et Coutumes de la France*”

deelt Cheruel het volgende mede, dat voor ons, wien de fransche mode reeds sinds eeuwen wet is, niet van belang ontbloot mag heeten: »In het merovingische tijdperk droegen men de haren lang. De over de schouders golvende lokken waren een onderscheidingsteeken voor den krijger van koninklijken bloede. De overige Franschen bonden hun haar op de kruin van het hoofd op, in den vorm van een vederbos. Alleen de dienstbaren waren kaalgeschoren. Onder Pepijn den Korte en de Karlovingers raakte het lange haar uit den smaak, om er onder Hugo Capet weer in te komen en te blijven tot aan de twaalfde eeuw. Daarop begon de geestelijkheid zich ernstig met de zaak te bemoeien en in verscheiden bisdommen werden de liefhebbers van lange haren in den kerkelijken ban geslagen. Lodewijk de Jonge bracht dan ook zijn eigen hoofdtooi zoowel als dien zijner edelen ten offer, om die straf te ontgaan. Sommigen beweren, dat het gebruik om kort haar te dragen eerst van Frans I dagteekent, die, ten gevolge eener verwonding, het hoofd kaal moest laten scheren en daarin door de hovelingen beleefdheidshalve werd nagevolgd. — Deze mode bleef in zwang tot onder Lodewijk XIII, die de haren zoo lang liet groeien, dat menig volgzaam edelman, wilde hij niet al te veel afsteken, zich een pruik moest aanschaffen, een gebruik, hetwelk onder Lodewijk XIV in die mate toenam, dat heel wat burgerlijke schedels geplunderd moesten worden, om één zoo'n edel hoofd naar den eisch te bekleeden. De achttiende eeuw omhelsde de poederpruiken, totdat de omwenteling pruik en poeder weer veroordeelde. Weldra zou men nu de haardracht in verband brengen met... het gezond verstand, meent ge? — Toch niet! Met de... staatkunde! Onder het *Directoire*, toen men zelfs zijn best deed, om de l en

de *r* nog leelijker uit te spreken dan iemand, die krom praat, moest men ook ten dezen opzichte wat bijzonders hebben. Vandaar kapte men zich »à la victime,” d. w. z. kaalgeschoren, zooals de slachtoffers, die ten schavotte werden geleid. In de eerste helft van deze eeuw heeft men een tijdlang een mode van 't jaar 1600 opgerakeld, door zijn lange haren achter de ooren te strijken.”

Tegenwoordig zijn we weer zoo ver gevorderd, dat menig huisvader met de handen in 't haar zit, om de haren zijner vrouw en dochter te betalen. Het haar is weer een belangrijk handels-artikel geworden. Daarom zijn een paar regels uit het dagboek van een kapper, nopens de afwisseling van den marktprijs, hier volkomen op hun plaats:

»Voor 35 of 40 jaar geleden wist men van de buitenlandsche haarkoopers niet af. Toen bestonden er te Amsterdam twee kappers, eigenlijk pruikemakers, die zoo wat haar verkochten, namelijk Van der Horst, in de Pieter-Jacob Straat, bij de Nes, en Ronva, op den Singel, tusschen het Koningsplein en het Klooster. Het kortste haar, 20 centim., wat toen in tel was, kostte 30 cent het lood, (15 gram) het haar van 40 of 50 centim., wat men er voor geven wilde: ten eerste was het er heel weinig, en ten tweede werd het omtrent niet gebruikt, omdat de dames korte krulletjes op ijzerdraad droegen, of dikke boucles en altijd nog wel onder de deftige klasse; de burgerstand wist toen van geen valsche haren. In 1835 werd de mode eenigszins anders; men begon destijds groote toeren en vlechtjes te dragen. In die dagen ook werd te Parijs het eerste haarmagazijn opgericht door Dufour en heeft Ronva (Van der Horst wilde er niet van weten) het eerste fransche haar in den handel gebracht, dat voornamelijk bestond in tirebouchons. De

prijs steeg van 30 Ct. de 15 gram op 40 à 45 Ct. de 10 gram, hetgeen men al schrikkelijk duur vond. In 1868 is de chignonkoorts uitgebarsten, hetgeen een verbazende rijzing der markt ten gevolge had. Men betaalde *f* 60 tot *f* 120 voor de vijf ons: de lengte berekend tegen 40 centimeter, met elken duim daarboven steeg de prijs, in evenredigheid, een el. Blond of buitengewone kleur is aan geen prijs onderhevig: zulke fabelachtige sommen kan de kapper er niet voor vragen, of hij vindt altijd nog schoonen, die zoo zeer van haar natuurlijke misdeeldheid overtuigd zijn, dat ze 't er gaarne voor over hebben!"

Ten slotte een geschiedkundige aardigheid. Toen onze geëerde Prins Frederik, onder de regeering van zijn koninklijken vader, kommissaris voor oorlog was — hetgeen wij thans minister van oorlog zouden noemen — bekleedde zijn broeder, de Prins van Oranje, later Willem II, den rang van opperbevelhebber bij het leger. De eerstgenoemde nu moet niet gaarne gezien hebben, dat de officier een vollen baard droeg, maar dat alleen de knevel door 't mes gespaard bleef. Laatstgenoemde daarentegen was een voorstander van beide. Het gevolg daarvan was, dat de officier, werd hij bij Prins Frederik ten gehoor ontvangen, zijn baard zoo veel mogelijk achter de hooge stropdas verborg; terwijl hij, in 't bijzijn van den Kroonprins juist het tegendeel deed. Hoe hij het in *beider* tegenwoordigheid maakte, wordt niet medegedeeld.

Wat nu de haardracht op het tooneel betreft, zij werd langzamerhand eene afspiegeling der heerschende mode. Men houde echter wel in 't oog, dat het nog in de eerste helft der vorige eeuw aan 't toongevend parijische tooneel gebruik was, dat de grieksche en romeinsche treurspelhel-

den met poederpruiken en de heldinnen met hoepelrokken voor 't voetlicht traden. Lekain, Clairon en later Talma, ten onzent Corver en vervolgens Jelgerhuis, vermochten hierin eerst verandering te brengen. Hoe voorzichtig men intusschen aanvankelijk nog moest te werk gaan, bewees zekere zanger, die in de rol van Herakles met lange zwarte lokken verscheen, doch terwijl de linkerhand een reusachtige knots omvatte, in de rechter een . . . poederpruik droeg, bereid om die bij den eersten den besten kreet van verontwaardiging op te zetten. Doch zijn vermetelheid vond genade. De pruik werd weggeworpen en daverend gejuich begroette de meelwolk, die opsteeg van de plaats waar zij neerviel.

Het is er intusschen nog ver van af, dat het streven naar geschiedkundige getrouwheid zich bij onze tooneelsten in eene zoo zeer gewenschte mate openbaart. In spijt toch van de vele en belangrijke hulpbronnen, die tegenwoordig voor de kennis der kleeding, zeden en gewoonten der verschillende volken in de verschillende tijdperken zijn aan te wijzen, wordt slag op slag misgetast. Zoo moeten dan ook, om bij ons onderwerp te blijven, een »haarkundige" — mits hij maar geen Theophile heete — de haren te berge rijzen bij het zien van de verschrikkelijke manier, waarop men aan onze tooneelen met historische kapsels omspringt.

1 Oct. 1875.

L. v. D. LAEN.

DE OUDE TOONEELSPELER.

DOOR

W. N. PEYPER S.

Hij was zoo vele jaren
Een sieraad van 't tooneel,
Een oogst van lauwerblaren
Viel, eerlijk, hem ten deel.
Vol kracht, vol vuur en leven,
De ware kunst in 't hart,
Was hem de gaaf gegeven,
Die, boven lof verheven,
Zoo fier de wangunst tart.
Zijn spel was macht en willen;
Zijn stem — muziek in 't oor —
Deed aller harten trillen,
Drong tot de ziele door.
Der helden kracht en waarde,
Den glans der Koningskroon,
De Keizersmacht op aarde, ...
Hij spreidde 't al ten toon.
De mantel met zijn plooiën,
De schepter en het zwaard,
Wien konden zij méér tooien?

Wien waren zij méér waard?
De hartstocht, die de liefde
Deed vlammen in 't gemoed;
De wraak, die 't hart doorkliefde;
De nijd, die pijnde en griefde,
En juichte in stroomend bloed;
De koorts van 't spel, de woede,
Vertwijflend in den nood;
Der misdaad geeselroede;
De held ook in den dood;
De zoon, die, om de moeder,
De hand der liefde derft;
De broér, die voor den broeder
Als schuldloos offer sterft;
De man, die voor zijn gade
En kind het leven biedt;
De slaaf, die nog genade
In ijzren boeien ziet;
De minnaar — vorst geboren —
Van 't kind uit burgerstaat,
Die voor zijn uitverkoren'
Des vaders troon verlaat;
De bedelaar, wiens schedel
Weleer de rijkskroon droeg;
De hertog, hoog en edel,
Gekluisterd aan den ploeg;
De tolk, die menig dichter
Deed voelen, 't geen hij schreef,
Waardoor der kunstenrichter
Zijn glorie, als verlichter,
Tot aan den hemel dreef...
Hij was 't, sinds hij zijn schreden,

Met immer vaster tred,
In 't glorierijk verleden
Had op 't tooneel gezet.
En nu, ruim zestig jaren,
De dorre kruin ontbloot,
Omkranst met zilvren haren,
Als grijze kunstgenoot;
Gedragen op de handen,
Geroemd door pen en mond,
„Een »t'huis” met naakte wanden
En ongedekten grond.
Rijk, in een rijk verleden,
Aan kunstenaarsgenot,
Maar in het smartvol heden
Een smaadvol bedellot!
Vrouw, kindren, vrienden, allen
Verdwenen als zijn roem,
Hem door den dood ontvallen...
En toch, een laatste bloem,
Een dochter, hem gebleven,
Zijn trouwe Antigoné,
Deelt in zijn schamel leven,
In 't vroegre wel en wee.
Maar zouden zij, die jaren,
Vóór hij 't tooneel verliet,
Steeds zijn vergoders waren,
Ook in zijn grijsheid niet
Den laatsten lauwer geven,
Al dooft de laatste straal
Van 't glansrijk kunstnaarsleven,
Al stukt gebaar en taal?...
„Gewaagd is half gewonnen!”

Ook op der kunstenbaan;...
Welaan, met moed begonnen,
En 't waagstuk aangegaan!
Zijn dochter!... niet zijn eere!
Voor háár een handvol goud,
Opdat haar vreugd vermeere,
En zij, met hem getrouwd,
Die vurig haar blijft minnen,
Des vaders ouden dag,
Door wat de kunst mocht winnen,
Verblijd, nog zeegeen mag.
„Gewaagd is half gewonnen!”
Peinst de oude Kunstenaar.
Geen beter hulp verzonnen;
Zijn benefiet is dáár!
Hij zal nog éénmaal spelen,
Zijn zwaarste en schoonste rol.
Reeds toeven hem daar velen,
Al is de zaal niet vol...
Kunstbroeders! uwe gaven
Besteedt gij goed. 't Is waar!
Zij steunen toch den braven,
Den grijzen kunstenaar!

Het scherm gaat op. De acteurs, ... zij spelen
Voor d'ouden makker vol gevoel;
Want goed en edel is het doel,
Om van hun gaven mee te deelen.
't Publiek verwacht met ongeduld
Den man, die weer de rol vervult,
Waarvan zij trouwe aanbidders waren,
Daar deze hem, sinds tal van jaren,

Een schat van lauwwren deed vergâren...
Daar treedt hij op, der dagen last
Op 't grijze en bevend hoofd getast.
't Gebrek, de ziekte en zorg, zij bogen
Zijn schouders krom!... Zijn kunstvermogen.
Zijn spel, helaas! ze zijn niet meer
Betooverend, gelijk weleer;
't Zijn schaduwen van vroeger jaren!
't Geheugen, eenmaal vast en trouw,
Is met de kracht der jeugd ontvaren,
Vergaan in levenssmart en rouw!...
»Is h ij dat?» klinkt het langs de rangen,
En 't woord trilt door de ruime zaal:
»Is hij dat, die, door spel en taal,
»Ons aan zijn lippen eens deed hangen?»
Een glimlach wordt men straks gewaar,
Een hoorbaar sissen, hier en daar!
»Is d à t de held van onze zangen?»
Een traan welt in zijn droevig oog,
En smeekend staart het naar omhoog.
»Voor hem één uur van mededoogen!»
Maar, hoe! daar, waar de Kunstnaar faalt,
Wordt dáár 't publick niet loos bedrogen
Dat slechts voor goede waar betaalt?
O, dit gevoelt hij!... Duizlend dwalen
Zijn blikken door de rangen heen;
Weleer bespote hem niet één;
Nu allen, in zijn machtloos falen!
De grijze Kunstnaar weent en heeft:
Hij heeft zijn lauwwren overleefd!
Maar, zie! bij 't zwoegend adembalen,
Door vrees en smart, laat hij den blik

Ginds, tusschen de coulissen dwalen,

En 't vaderharte heeft van schrik.

Daar staat zijn kind, zijn hoop, zijn leven,

De handen smeekende opgeheven...

Voor haar, voor haar was 't al gewaagd!

Een laatsten steun bij al de zorgen,

Ach! voor den bangen dag van morgen,

Dit had de vaderbeë gevraagd!

Mocht slechts de hemel hem dien borgen.

„O God! beziel mij in dit uur!

„Nog slechts één vonk van 't heilig vuur,

„Die macht van vroeger!” ... En als straalde

Het licht der hoop hem in den geest,

Der hoop, die uit den hemel daalde

En tot hem sprak: „Wees onbevreesd!

„Schep moed! De kunst behoedt de haren!”

Scheen jeugd hem in de ziel gevaren.

Trotsch hief hij 't hoofd... Het gloeiend oog

Sloeg hij met fierheid naar omhoog.

't Geheugen sprak weer!... Stem, gebaren,

't Was evenals voor dertig jaren,

Toen hij voor 't eerst hier op mocht treên..

't Was, of zijn jeugd opnieuw verscheen;

Dat was hij weer: de held, de koning,

Het beeld, gewrocht door 's dichters woord;

Zóó had zijn spel voorheen bekoord!

Zóó won hij iedre lauwerkroning!...

En aller blik, en aller mond,

Waarop de spot te lezen stond,

Staart en bewondert... Bijvalskreten

Vervangen afkeer en gesis...

Wat zóó iets voor den Kunstnaar is,

Dat kan alléén de Kunstnaar weten!

»Dank, hemel!... Sterk voor ha ar mijn moed!»

En mannenkracht en jonglinsgloed

Bezielen hem thans onder 't spelen.

Daar vallen kransen voor zijn voet!

Daar klinkt het uit den mond van velen:

»Die zóó verwint door kunst en kracht,

Zij lof en eere toegebracht!»

De voordoek valt, maar moet weer rijzen,

En op het nu ontruimd tooneel

Wordt dra een tal van gunstbewijzen

En 't vorstlijk ridderkruis zijn deel.

Maar, bij zoo veler eerbetoonen,

Moet nog een gift zijn kunst beloonen,

Die hem den wensch bereiken doet,

Gekoesterd in zijn trouw gemoed.

Geknield, met vreugde en dank in 't harte,

Zijn dochter aan de borst gedrukt,

Door 't ongedacht geluk verrukt,

Verdwijnen plotsling leed en smarte.

Nu legt de grijze Kunstenaar

Den lauwer op het blonde haar

Zijns kinds en spreekt, het hoofd geheven:

»Gered!... 't Is roem, dien 'k wedervind!

»Uw bede heeft mij kracht gegeven!

»Mijn laatsten strijd in 't kunstnaarsleven,

»Won ik door liefde voor mijn kind!»

AAN MEVROUW

M. J. KLEINE-GARTMAN.

APRIL 1872.

Ik Had Hobbema gezien, bewonderd en — genoten!

Doch eind'lijk werd ik stil; het proza greep mij aan.

Ach! dacht ik, 't boek der kunst is half voor mij gesloten:

Eens kunstenaar te zijn, die hoop bleek slechts een waan.

Verkwikkend is het, ja! in poëzy te baden,

Te leven in het schoonst, het heerlijkst wat er is.

Wij, die er buiten staan, wij voelen 't half of... raden —

Maar wat de kunstenaar voelt, blijft leven, rijk en frisch!

Ach! ik had ongelijk! het proza hield me omtogen.

Wie denkt nog aan zichzelf, waar God zijn wondren stort!

En ik vergat, hoe vaak 't genie zich voelt bedrogen

Als juist, door hooge vlucht, het niet begrepen wordt.

Ik Had Hobbema gezien, de Vorst, de hoog geroemde,

Gevierd, ja! nu alom, maar in zijn leven niet,

De eenvoudige, de man, dien niemand bijna noemde,

Totdat hij eindelijk uit nood de kunst verliet.

Zoo zijn er velen toch. Ach, zij zijn te beklagen!

Maar zweeft men op de wolk in 't volle zonnelicht,
Terwijl een elk dien glans aanschouwt met welbehagen,

Dan teekent zich met recht verrukking op 't gezicht.

Wees dan verrukt, o Vrouw! verrukt tot in het harte,

Gij, die verrukking hebt ontvlamd in ons gemoed,

Gij, die verrukking weet te scheppen uit de smarte,

Ons beurtlings lachen, weenen, juichen, sidd'ren doet!

Het gansche Vaderland begrepen door zijn Koning!

Wij voelden 't immers nu: zij spreken ééne taal,

Eén taal van vrijheid, van waardeering en belooning,

Eén taal, ook toen de Vorst U schonk het Eermetaal.

H. TH. BOELEN.

In April 1872, vielen drie gebeurtenissen zamen, waarop in dit gedicht gezinspeeld wordt. Eerstens had men toen in de zalen van Arti et Amicitia eene prachtige tentoonstelling van oude schilderijen, waaronder een zeldzaam schoone Hobbema mij boeide; vervolgens herdacht de natie de inneming van den Briel, en eindelijk werd aan Mevrouw Kleine-Gartman door den Vorst de Eeremedaille geschonken.

HOGER ZIJ ONS DOEL.

DICHTREGELLEN, UITGESPROKEN DOOR MEVROUW KLEINE-GARTMAN,

OP HET VEERTIGJARIG JUBILEUM DER

REDERIJKERSKAMER: HOGER ZIJ ONS DOEL, TE AMSTERDAM.

Het menschdom wroet in 't ingewand
Der aarde om haar het goud te ontrukken.
Gaan geest en arbeid hand aan hand,
Moet zelfs natuur voor wilskracht bukken;
Wie zoekt die vindt; wie werkt en zwoegt
Zal oogsten, waar zijn hand ook ploegt.

Maar de arbeid eischt een wijder veld.
Vooruitgang doet zijn vaandel prijken,
De vuurkar, die daar henen snelt,
Doet wat haar tegenstaat bezwijken.
In snelle vaart en altijd voort
Moet alles mee, van oord tot oord.

Hoezeer dat schouwspel treffen moog'
En hoe weldadig dat moog' wezen,
De mensch staat niet waarachtig hoog,
Heeft hij de stof alleen geprezen.
't Verblindend gaslicht zinkt in 't niet
Zoodra de zon haar stralen schiet.

Wat werd toch, bij die woeste vaart,
Bij al dat woelen en krioelen,
Waar zelfs in huis, bij eigen haard,
Men nauwlijks ruste kan gevoelen,
O, spreek! wat werd van u en mij,
Ontbrak op aard de poëzy?

Niet hij, die gaarn' het verste draaf',
Is daarom edel of verheven;
Neen, poëzy is hemelgaaf,
Veredelt al ons denken, streven.
Het »verder» zij niet steeds de leus,
Neen, 't »hooger» zij onze eerste keus.

Ja, hooger, hooger zij ons doel,
Het doel vooral der Kunstenaren.
Geen koud verstand, neen, warm gevoel
Zal ons het hoogere openbaren,
Verheven wordt de mensch op aard
Slechts waar zijn pad gaat hemelwaart.

Wie op de vlakke verder gaat
En veel ziet, wat hij eerst niet kende,
Meent licht dat alles wat bestaat
Hij reeds doorzien heeft tot aan 't ende,
't Oneindig' schoon der aarde ligt.
Slechts op den heuvel voor 't gezicht.

En daarom: hooger zij ons doel,
En immer hooger, meer verheven!
Wat daar ook in de diepte woel',
Het hoogere is het doel van 't leven,
Slechts daar heerscht kleurenharmonie
Waar alles gloeit van poëzie!

Ja, poëzy, men vindt ze hier,
Waar elk de spreuk met eerbied huldig'!
O, dat men menig hoogtijd vier',
Uw roem, uw kracht vermenigvuldig'!
Voor wie steeds rijst, geen jarental!
Zijn heerlijk veld blijv' 't gansch heelal!

H. TH. BOELEN.

HET LIEFHEBBERIJ-TOONEEL EN DE WEDSTRIJDEN.

Aan het slot van het artikel, onder denzelfden titel in het vorige jaarboekje opgenomen, werd een wensch geuit, maar bij dien wensch ook eene vrees. Beiden bleven niet onvervuld. Gelijk in verschillende steden van Nederland reeds plaats vond, wordt dezen winter te Amsterdam een wedstrijd gehouden door Tooneel-Vereenigingen van Dilettanten. Deze wedstrijd is uitgeschreven door de Koninklijke letterlievende Vereeniging Hooger zij ons Doel en, gelijk te voorzien was en ook voorzien werd, zijn de moeite en de voor- en nakomende zorgen meer dan groot.

In kleinere steden, waar niet dan zelden gelegenheid is tooneel-uitvoeringen bij te wonen, genieten de Liefhebbers-Gezelschappen eene algemeene sympathie en ieder beijvert zich, die Vereenigingen, welke van tijd tot tijd eenig kunstgenot aanbieden, te steunen en haar voortbestaan te verzekeren. In onze groote stad, waar het publiek des avonds slechts te kiezen heeft, waar het gaan wil, en gewoon is eerste talenten, zoowel Nederlanders als uit den vreemde te zien optreden, was het geen geringe taak, plaats en genegenheid te vinden voor eene reeks voorstellingen, te geven door Liefhebbers, die natuurlijk ver in de schaduw staan bij tooneelspelers van beroep.

Vreemd zou het zeker klinken, erkentelijkheid te eischen voor iets, dat uit liefhebberij ondernomen wordt; hulp en medewerking mogen echter wel verwacht worden, wanneer overtuiging en goed willen doen de drijfveeren zijn, die eene zorgvolle taak uit eigen beweging doen opnemen. In onze dagen is het beste wat op dit gebied en ook in andere zaken gedaán wordt meestal aan zelf genomen initiatief te danken, en niemand zal het laken, dat men dubbele sympathie betoont aan hun, die uit eigen lust trachten nuttig te zijn.

De kunst wordt hoe langer hoe meer eene zaak van algemeene belangstelling; dit geldt niet alleen de dramatische maar ook de schoone kunsten en dit is een zeer verblijdend teeken. Een ieder is verplicht, die gelukkige beweging te bevorderen. Internationale tentoonstellingen, openbare uitvoeringen en wedstrijden op het gebied van beeldende kunsten, industrie, muziek en tooneel, — ziedaar de middelen. De kunst moet, zoo niet onttrokken, dan toch niet langer overgelaten worden aan den enkelen speculatiegeest, die er een handelsartikel van maakt, zinnelijkheid en wansmaak prikkelt om het publiek te lokken, en dat publiek hoe langer hoe meer van het goede aftrekt. De edele pogingen der Vereeniging het Nederlandsch-Tooneel moeten gesteund worden. Het publiek moet zoetjes aan begrijpen, dat een stuk, waarin eene blinde weeze lichaamslijk gefolterd wordt door een ruwen bandiet en een afzichtelijk oud wijf, dat cognac drinkt, geen vijftig achterevolgende representatiën waardig is, en dat het vertoon van ondeugd onder een komiesch uiterlijk altijd $\approx$ wansmaak is. Wie weet, waar men ons nog heen zal laten reizen, als er niet een einde komt aan de onzinnige

reiskuur der laatste tijden. Wat zal men wel vertoonen, om de nieuwsgierigheid te prikkelen, wanneer de olifants- en dromadaris-effecten hunne nieuwhed zullen verloren hebben? Het publiek moet begrijpen, dat bij kunstenaars en kunstenaressen evenzeer, het talent moet geëerd worden en het tooneel niet de plaats mag weten, waar de onzodelijkheid, onder valschen schijn van schoonheid, haar weg maakt. In een woord: er moet gewerkt worden op den smaak van het publiek, en is eenmaal die smaak op den beteren weg, dan zal de speculatiegeest uit eigenbelang wel volgen. En wie zou krachtiger en algemeener daartoe kunnen meewerken dan de Liefhebberij-Tooneel-Gezelschappen, die — gelijk in de circulaire, voor maanden reeds door de Koninklijke Vereeniging aan Amstels ingezetenen gericht, gezegd wordt — tot alle standen der maatschappij behooren en verspreid zijn in steden en dorpen.

Dit zijn de redenen, die, eenmaal tot overtuiging geworden, de leden en bestuurderen na lang aarzelen deden besluiten, de moeitevolle taak te aanvaarden. Begrijpende echter, dat hare eigene krachten te kort zouden schieten, zoo zij niet gesteund werden door de medewerking der vermogenden en aanzienlijken, wendde de Vereeniging zich, na eerst hare plannen aan haren Koninklijken Beschermer onderworpen te hebben, tot onzen Achtbaren Burgemeester en eenige eerste voorstanders en liefhebbers onzer nationale kunst, met verzoek: eene Commissie van Bijstand te willen vormen. Dit verzoek werd welwillend aangenomen, eerstens door den Edel-Achtb. Heer Jhr. C. J. A. den Tex, die zich het hem aangeboden Eere-Prsidium der Regelings-Commissie liet welgevallen; terwijl de Heeren A. H. Siepman van den Berg, H. Th. Boelen, Ch. Boissevain, Mr. B. de Bosch Kemper,

A. G. C. van Duyl, A. W. van Eeghen, J. Elias Hacke, Jhr. C. Hartsen, C. A. E. van den Honert, S. W. Josephus Jitta, Jhr. O. R. van Andringa de Kempnaer, Mr. Herman J. van Lennep, Mr. S. A. Vening Meinesz. Mr. J. A. Molster, A. N. Bⁿ. de Vos van Steenwijk, P. W. Testas, Mr. G. van Tienhoven, Mr. W. van der Vliet, en Dr. G. F. Westerman zich vereenigden tot eene Commissie van Bijstand en het dagelijks bestuur daarvan den Heeren Van Andringa de Kempnaer, Boelen, Schimmel, Testas en Wertheim in handen stelden.

Na deze allereerste bemoeiingen tot een gelukkig einde te hebben gebracht, ging men tot de verdere voorbereidende werkzaamheden over. Vele niet te voorziene en ongunstig werkende omstandigheden moesten overwonnen en in de eerste plaats de geldzaken geregeld worden. Dat eene onderneming, die kunstbevordering ten doel heeft, van alle winstbejag afkeerig moet zijn en op aanzienlijke recetten niet mag rekenen, is een eerst axioma. Toch doet men niets zonder geld, en de kosten van lokaalhuur, medailles, geldprijzen, drukwerken en zoo al meer, waren ten naastebij geschat op de niet onaardige som van *f* 15000.— Er moest dus een waarborgkapitaal gevormd worden. Wel vond men de leden bereid voor eene belangrijke som in te teekenen, maar alles kon de Vereeniging uit eigen middelen niet bijeenbrengen, en zij besloot zich te wenden tot de meer vermogende beschermers der tooneelspeelkunst. Niet onvermeld mag blijven, dat de Koninkl. Vereeniging Hooger zij ons Doel, die, in den loop van haar meer dan veertigjarig bestaan, menigmaal door hare werkzaamheden zeer belangrijke sommen wist bijeen te brengen, tot leniging van algemeene ook van particuliere rampen, of

tot ondersteuning van liefdadige en nationale ondernemingen, nog nimmer eenige hulp buiten haar eigen kring had gezocht.

Wij spraken zooeven van ongunstige omstandigheden. Als hadden zij elkaar de hand gegeven, om de zaak in den weg te staan, zoo volgden zij elkander op. Eerst drie muziekfeesten: de uitvoeringen der Vereeniging van Zuid- en Noord-Nederlandsche Tooneelkunstenaren, de Zangers wedstrijd door de Vereeniging Kunst en Vriendschap uitgeschreven, en ten laatste de feesten van Amstels-Mannenkoor, waaraan insgelijks een wedstrijd verbonden was. Daar tusschen in tentoonstelling en congres van de Maatschappij van Landbouw, en als ware dit alles niet reeds meer dan genoeg, om de aandacht en de belangstelling elders te roepen en de burgerij overtollig plezierig te stemmen, kwam de kermis, of liever: niet de kermis, maar wel de vreemde vertooning door politie en cavallerie langs den openbaren weg.

Maar hetgeen meer dan al het vorige tegenwerkte, was Turkije! Wat hebben de Rederijkers en Liefhebbers met de Turken te maken, zal men vragen? Niet veel;... maar de beurs!... de fondsen!... Bij onze verstandige politiek is vechten in het belang van eene natie, die verdrukt wordt, niet meer in den smaak, en al zou een gansch Christenvolkje onder den Turkschen sabel vergaan,... geen verstandig mensch bekreunt er zich om; maar de beurs!... de fondsen!... en hoe groot de liefde voor de kunst ook zij, als de beurs en de fondsen ziek zijn, dan ziet het er in Amsterdam akelig en naar uit.

Hoe het zij, en al mocht de Regelings-Commissie, toen de zaak en het doel der Vereeniging nog niet goed genoeg waren uitgelegd, of niet door iedereen geheel werden begrepen,

hopelooze dagen hebben beleefd, ... weldra ging het beter en het werd bewezen, evenals altijd, dat men ter wille van Moedertaal en Kunst bij de Amsterdammers nooit onverhoord aanklopt. Het waarborg-fonds werd volteekend, giften werden toegezegd, de bewijzen van belangstelling werden menigvuldiger, en de stad Amsterdam deed toezegging eener gouden medaille.

Zijne Majesteit onze geëerbiedigde Koning, die der Vereeniging reeds zooveel blijken zijner hooge belangstelling heeft geschonken en aan wien de Nederlandsche kunst zoo onnoemelijk veel te danken heeft, loofde met de meeste welwillendheid zijn gouden medaille uit. Ook Hare Majesteit onze kunstminnende en hoog geëerde Koningin heeft een gouden eerepenning toegezegd en Zijne Majesteit de Koning der Belgen, die de Nederlandsche taal en kunst eert als het schoonste erfdeel zijns volks, bleef niet achter en deed dezelfde eervolle toezegging. Waar Nederlandsche Vorsten dus voorgaan, volgen Nederlandsche Prinsen. Van H. H. K. K. H. H. Prins Frederik, Prins Hendrik en Prins Alexander heeft de Maatschappij ook gouden medailles ter beschikking ontvangen, en ten laatste wordt nog met dank gemeld: dat de Vereeniging ter Veredeling der Volksvermaken eene medaille heeft geschonken.

De uitschrijvende Vereeniging heeft gemeend, niet karig te moeten zijn bij het uitloven van eerbewijzen en geldprijzen. Het programma vermeldt voor het Drama zes medailles met prijzen van 500, 250, 150, 100 en 50 gulden, voor het Blijspel vijf, met prijzen van 250, 150, 100 en 50 gulden; buitendien, in elk der beide vakken, een verguld zilveren medaille voor den besten liefhebber, eene voor de beste liefhebster en ook eene voor de beste actrice.

Nog zijn uitgelooft twee gouden eerepenningen: de eene voor de Vereeniging, die het stuk opvoert, dat door strekking het meest tot de bevordering van volksbeschaving medewerkt, en de andere voor een oorspronkelijk Nederlandsch stuk, waaraan bijzondere verdiensten kunnen worden toegekend.

Toen de voorbereidende werkzaamheden eenmaal zoo gelukkig gevorderd waren, werden aan de verschillende Vereenigingen van Noord- en Zuid-Nederland de uitnoodigingen toegezonden, en ook hierbij ontmoette men onvoorziene omstandigheden, die niet gunstig werkten, namelijk: het tegelijk uitschrijven van drie dergelijke wedstrijden in België en wel twee die te Hasselt en een die te Oostende zullen gehouden worden. Ten gevolge hiervan, werd het gewenschte twintigtal voorstellingen niet bereikt; echter vermeldt het pogramma der werkzaamheden — de openings- en slotvoorstelling, die, buiten mededinging, door de uitschrijvende Vereeniging gegeven worden, niet meegerekend — een tiental Noord-Nederlandsche en drie Zuid-Nederlandsche Vereenigingen, welke achtereenvolgens in den Schouwburg van den Heer A. van Lier aan den wedstrijd zullen deelnemen. Dit getal is iets grooter dan meestal het geval is. De voorstellingen volgen elkander aldus:

- 5 Nov. Openingsvoorstelling door de uitschrijvende Vereeniging: *De Zeekapitein of het geboorterecht*, door Mr. J. Lennep.
- 12 Nov. Rederijkerskamer de Genestet, van Utrecht: *De dood van Karel*, door Wiselius. — *De twee verstrooide Militairen*, naar Kotzebue.
- 19 Nov. Vereeniging Oefening baart kunst, van Rotterdam: *De Bruid daarboven*, door Multatuli. — *Hij is niet jaloersch*.

- 26 Nov. Vereeniging Bogaers, van Zaandijk: *Het eigen ik*, naar het Fransch. — *De liefde op de proef*.
- 3 Dec. Dilettanten Club, van Amsterdam: *'t Was maar een loods*, door A. Ruijsch. — *Het kamertje van een Waschmeisje*.
- 10 Dec. Vereeniging Tollens, van Amsterdam: *De Parasiet*, naar Schiller. — *De Buren*, door J. van Maurik.
- 17 Dec. Vereeniging Vondel, van Zaandam: *Ruwaardes Geertruida*, door Mr. J. van Lennep. — *Tooneelstudien*, door J. van Maurik.
- 7 Jan. Vereeniging Apollo, van Haarlem: *George de Lalaing*, door A. van Heijst. — *Het kind van den huize*.
- 14 Jan. Genootschap Demosthenes, van Deventer: *Een Kroonprins*, door J. Ankersmit. — *Zwarte Piet*.
- 21 Jan. Vereeniging Vriendschap en Genoegen, van Haarlem: *Gerechtigheid en Wraak*, naar Kotzebue. — *Het verkeerde adres*.
- 28 Jan. Rederijkerskamer Jan van Beers, van Utrecht: *Zoo werd hij rijk*, door A. Ruijsch. — *De twee Invaliden*, naar het fransk.
- 11 Febr. Maatschappij de Jonge Tooneelliefhebbers, van Brussel: *Maxwell*. — *De Visschers van Blankenberg*, door D. Sleeckx.
- 18 Febr. Vereeniging Nicolaas Beets, van Utrecht: *De Zoon eens dorpers*, door W. J. Hofdijk. — *Het derde huis links*.
- 25 Febr. Maatschappij De Dijlezonen, van Mechelen: *Het vijfde rad aan den wagen*. — *Een liedje van moeder*.

4 Maart. Koninkl. Maatschappij S^{te}. Cecilia, van Hasselt: *Hendrik Hamelin*. — *Jong bij jong, oud bij oud*.

11 Maart. Slotvoorstelling, te geven door de uitschrijvende Vereeniging.

Uit dit programma blijkt al dadelijk dat de Koninkl. Vereeniging gemeend heeft, anders te moeten handelen, dan tot nu toe jegens stadgenooten gehandeld was, en ze niet uit te sluiten. Twee Vereenigingen uit Amsterdam zullen aan den wedstrijd deel nemen en te betreuren is het zeker, dat de Vereeniging V. U. O. G. de haar toegezonden uitnoodiging meende niet te moeten beantwoorden.

Het programma der voorwaarden, dat in tijds aan de Kamers werd toegezonden, is nagenoeg gelijk aan dat van andere Tooneel-prijskampen; slechts een paar artikelen en wel die, welke van de Dames-Liefhebsters en Actrices spreken, zijn gewijzigd; ook het woord »tooneelspeler van beroep» is duidelijker toegelicht: al wie meer dan twee jaar aan een tooneelgezelschap geldelijk verbonden is geweest, wordt geacht kunstenaar van beroep te zijn en mag niet aan den wedstrijd deelnemen. De moeielijkheid, ja, de onmogelijkheid, in welke sommige Kamers verkeerden, Dames-Liefhebsters aan zich te verbinden, heeft doen besluiten, het getal mannen- en vrouwen partijen niet afzonderlijk te bepalen, en ook Dames-Actrices toe te laten; de afscheiding echter scherp af te teekenen en de Dames-Liefhebsters te vrijwaren tegen de onbillijke concurrentie van Dames-Actrices. — Het gebeurde bij vorige gelegenheden maakte deze scherpe bepalingen noodzakelijk. — De zeer aardig bedachte bewering, dat de Jury-leden geen politie-agenten waren, die het land moesten doorreizen om dieven te vangen, kan, hoe waar ook, het bewijs niet geven, dat een Jury zich als onwetende menschen mag gedragen, en gansch

onnoozel moet aannemen, wat sommige Kamers gelieven op te geven. Het is vooral met betrekking tot de Dames-partijen, dat de Liefhebbers-Vereenigingen trachten moeten, nuttig te werken en het publiek te doen begrijpen, dat de Actrice, evenzeer als elke andere vrouw aan de eischen der zedigheid gebonden moet blijven. De Jury, die eene voor Liefhebsters uitgelooft medaille aan eene erkende Actrice wegschenkt, handelt onbillijk en ontmoedigt juist het talent, dat bevorderd moest worden en zij die eene Actrice bekronen, omdat zij in het huzarenpak flink en *cavalièremment* wegspeelde, houden de deur open voor de twee grootste vijanden der kunst — wansmaak en onzedelijkheid.

De Jury is bij een wedstrijd de eerste en in vele opzichten de moeielijkst bijeen te krijgen Commissie. Niet alleen moeten de Leden van eene Jury zeldzame kundigheden bezitten, maar terwijl andere commissiën, hoe veelvuldig ook hare bezigheden, toch ook eens mogen verpoozen, kan de Jury hare taak nooit anders dan ernstig behandelen, want zoowel algemeene als particuliere belangen zijn haar toevertrouwd. Jammer, dat die waarheden niet altijd werden begrepen. Bij dezen wedstrijd is de Vereeniging hoogst gelukkig geweest. De Jury is niet alleen talrijk, maar bestaat uit mannen, die op letter- en tooneelkundig gebied hunne sporen reeds lang en ridderlijk hebben verdiend. Wij behoeven slechts de namen te noemen der Heeren F. C. de Brieder, W. J. Hofdijk, Dr. P. H. R. Hubrecht, J. H. Rennefeld, J. H. Rössing, C. G. van der Star, H. J. Schimmel, J. A. Alberdingk Thijm, H. de Veer en A. C. Wertheim. Aan de onpartijdige en zaakkundige beoordeeling van zulke een vierschaar zal niemand, zelfs zij niet die onbekroond uit het strijdperk terugkeeren, kunnen

twijfelen en zoowel de uitschrijvende Vereeniging als de mededingende Kamers zullen die Heeren den hoogsten dank weten, dat zij hun kostbaren tijd en hunne kundigheden wel ten dienste hebben willen stellen der algemeene zaak. Zulk eene belangstelling bewijst, dat zij hulp en medewerking waardig is. De uitspraak, die natuurlijk onherroepelijk is, zal eene maand na de laatste voorstelling worden bekend gemaakt; terwijl in Juli 1877 de bekroningen uitgereikt zullen worden, zoo feestelijk als de omstandigheden het zullen toelaten.

Ten slotte een woord van dank aan allen, die tot heden hebben meegewerkt tot het goede doel: in de eerste plaats aan onzen geëerbiedigden Koning en aan de Vorstelijke Personen voor hunne belangstelling en geschenken; verder aan de Commissie van Bijstand en H. H. aandeelhouders; in het bijzonder aan onzen achtbaren Burgemeester, Jhr. C. J. den Tex, wien bij den eersten internationalen Tooneel-wedstrijd te Amsterdam, door de oudste Amsterdamsche Vereeniging uitgeschreven, de eerste plaats toekwam, ... en ware het niet de vrees, dat het in dit artikel vreemd en voorbarig zou klinken, Bestuurderen en Leden der Regelings-Commissie zouden bij dit woord van dank niet vergeten worden. Een wensch echter zal niet ongepast zijn. Mocht de Koninkl. Vereeniging Hooger zij ons Doel en hare besturende commissiën, die uit overtuiging en ter liefde van hetgeen zij meenden goed te zijn, de gewone jaarlijksche en veel minder omslachtige werkzaamheden opofferden voor deze groote zaak, beloond worden door de goedkeuring en sympathie van Amstels Burgerij!

10. November 1876.

C. ED. TAUREL.

Bijna twee maanden zijn verlopen sedert de bovenstaande regels werden geschreven. De zeven eerste voorstellingen hebben geregeld plaats gehad en mocht in het begin de belangstelling van het publiek minder groot zijn geweest dan men wel wenschte, de recetten bewijzen, dat zij steeds toenemende is. Dit zal niemand verwonderen, die een paar Zondagavonden den Schouwburg bezocht. De meeste kamers gaven blijken van verdiensten, en de vergelijking der verschillende krachten en opvattingen zijn zeer belangwekkend voor allen, die in de tooneelkunst meer zien dan een bloot tijdverdrijf. Door het overlijden van den bekenden letterkundige, den Heer J. Ankersmit, Voorzitter der Kamer Demosthenes, heeft die Vereeniging van hare medewerking moeten afzien. De voorstellingen zullen dien tengevolge eerst op 14 Januari 1877 weer aanvangen. Op dien dag treedt de Vereeniging Apollo, van Haarlem, op. Laat ons hopen, dat de belangstelling van het publiek zal blijven toenemen, opdat deze poging ten goede ook met goeden uitslag worde bekroond!

23 Dec. 1876.

C. Ed. T.

JACQUELINE, IN DE REIS RONDON DE WERELD,

kwam op zeer jeugdigen leeftijd, 30 Sept. 1872, in de diergaarde van het Koninklijk Zoölogisch Genootschap: *Natura artis magistra*, te Amsterdam aan, en droeg alle blijken, dat het te vroeg de moederlijke zorg en voeding gemist had. Door zorgvuldige behandeling en doelmatig voeding, waarvan zuivere koemelk — een in onze goede stad zeldzaam product — het voornaamste bestanddeel uitmaakte, nam de kleine Jacqueline — onze oppassers noemen haar Jak — spoedig in kracht en ontwikkeling toe, onbewust van de eer, voor haar weggelegd, om eenmaal op Amstel's Schouwtooneel eene effectvolle rol te zullen vervullen.

Ten einde de ijverige pogingen van de toenmalige directeuren van den Amsterdamschen Stads-Schouwburg te ondersteunen, werd aan het verzoek, daartoe aan het bestuur des Genootschaps gericht, voldaan en de olifant tijdelijk kosteloos afgestaan. Voor rekening van de Schouwburg-directie, werd een doelmatige wagen gebouwd, met het doel, om het dier vóór den aanvang van elke voorstelling naar den Schouwburg, en na afloop der vertooning, telkens weer naar zijn verblijf in den tuin van N. A. M. terug te brengen. Dit plan mislukte echter geheel. Hoe

leerzaam en gewillig het dier overigens ook was, verzette het zich na den eersten proefrit, zoo hardnekkig, wanneer het in den wagen moest worden gebracht, dat men besluiten moest, het in eene daarvoor bestemde plaats, binnen de muren van Apollo's tempel, te doen verblijf houden.

De waarschijnlijke oorzaak van den tegenzin, om per rijtuig te worden vervoerd, zal vermoedelijk geweest zijn: dat de bodem van den wagen op veëren rustte, zich alzoo onder het dier bewoog, en daardoor zijn wantrouwen werd opgewekt. Dit wantrouwen bleek ook op zekeren avond, toen een der machinisten een valluik niet behoorlijk gesloten had. Bij het opkomen op het tooneel, had Jacqueline dit bemerkt, en toen de optocht het tooneel verliet, week zij zoo ver uit de richtingslijn, dat zij het bedoelde luik kon vermijden.

Slechts éénmaal verstoorde Jacqueline de illusie der vertooning. Nadat zij met den geheelen stoet tusschen de schermen was teruggekeerd, ontliep zij den Cornak en begaf zich op het tooneel, maakte een kleinen omgang en kwam toen gedwee terug. De Cornak kon voor deze ongewone handeling geen oorzaak vinden; maar de ten tooneele gebleven personen hadden opgemerkt, dat het dier, tijdens den optocht, een der toegediende vijgen had laten vallen en, na afloop der plechtigheid, deze snoeperij nog even was komen opzoeken.

Ook slechts éénmaal had Jacqueline, in het gewoel van het talrijk personeel, op het tooneel het ongeluk een der HH. acteurs gevoelig op de teenen te trappen. Gelukkig werd dit het goede dier niet zoo kwalijk genomen, als wanneer zulks door den eenen of anderen recensent ware geschied.

Over het algemeen betoonde de olifant, gedurende zijn vrij langdurig verblijf aan den Schouwburg, groote toegeneenheid en sympathie voor de Tooneelkunstenaars en kunstenaressen. Of deze neiging aan zuivere kunstzin, waardeering van talenten, of wel aan erkentelijkheid voor de met voorbeeldelooze mildheid toegereikte lekkernijen moet worden toegeschreven, zal ik niet beslissen.

Ten slotte nog een enkel woord over den verzorger van den olifant. Deze, die, weken lang, dagelijks, na zijne overige dieren verzorgd te hebben, met de meeste bereidvaardigheid den olifant verpleegde, en zich achter de schermmen een getrouw oppasser van zijne beschermeling betoonde, vervulde op het tooneel zijne rol als Cornak met een ernst, die al te dikwijls bij de zogenaamde zwijgenden, niet zelden zelfs bij figuranten, aan den Schouwburg verbonden, wordt gemist.

G. O.

S A T I R E.

Je chante de nos jours la constante folie,
Qui s'amuse de tout et ne s'émeut de rien,
Qui suit sans s'inquiéter le chemin de la vie,
Et prêche du plaisir l'incomparable bien.

Je chante cette humeur si joyeuse et frivole,
Pour qui le froid bon sens est un pesant fardeau,
Qui des plus grands malheurs en chantant se console
Et veut pour chaque jour quelque plaisir nouveau.

Pourquoi, me dira-t-on, pourquoi cette satire?
Faut-il donc pour vous plaire être sombre et rêveur,
Gémir et soupîrer? Est-ce un péché de rire?
Au diable la raison, la morale et la peur!

Eh bien chantez, chantez, dans votre folle ivresse
L'insipide couplet de l'opéra bouffon,
Chantez la fille Angot, Barras et sa maîtresse
Et du café-chantant l'indiscrette chanson.

Noyez votre bon sens, que la boisson le chasse,
Tressez pour Offenbach des couronnes de fleurs,
Et mettez sur vos fronts des bonnets de paille
Pour cacher votre honte et votre déshonneur.

Et si cette âme un jour, — Dieu la créa si belle ! —
Frémissant de l'outrage et sentant qu'on la perd,
Se révolte et ainsi que l'esclave rebelle
Du roi, qui l'enchaîna, elle ruche à briser les fers;

Si malgré les plaisirs, au sortir d'une fête,
Ce coeur trop oublié pleure son abandon,
Si quelque intime voix soudainement répète
Que l'homme est avant tout un être de raison;

Rassurez-vous!... Darwin et la science nouvelle,
Qui placent nos ayeux parmi les animaux,
Nous donnent un brevet et nous tendent l'échelle
Pour descendre gaiement vers nos anciens rivaux.

Non, je ne chante plus, mais j'attends en silence;
Peut-être un jour viendra, car tout change ici-bas,
Où de l'homme la noble et sainte intelligence
Reprendra tous ses droits que Momus usurpa.

Ce jour sera la fin d'une indigne faiblesse;
L'art dramatique alors, le plus complet de tous,
Revivra noble et grand dans toute sa richesse.
Ne tardez pas, grand jour, arrivez!... levez-vous!

C. Ed. TAUREL.

CHANSONNET,

DOOR

J. M. E. D E R C K S E N.

EEN LIEDEKE VAN 'T KUSSEN.

Waar ik mijn lier voor heb besnaard
Is meer dan eens bezongen,
Maar altijd nog den lofzang waard
Van honderdduizend tongen.
Het geldt een allerliefste zaak,
Die vaak de smart kan sussen;
Ik zing, wie 't laak' of smaak' of wraak',
Een liedekje van 't kussen.

Het schijnt geen zaak van groot gewicht
Toch eischt het exercitie;
Want wat een man van smaak verricht
Dat doet hij met ambitie.
't Is waar: een kus sticht grooter vlam
Dan duizend fidibussen,
Maar wie daar ergernis uit nam
Verdiende nooit te kussen.

Zoo saai geen knaap, zoo koel geen maagd,
Die in een kus bezwaar ziet,
Geen eerbaar weeuwte, half bedaagd,
Die daarin nog gevaar ziet.

Och, neen! de kus is altijd zoet
Tot blaken en tot blusschen,
En daarom zing ik, welgemoed:
„Vivat, vivat het kussen!”

Bij ieder volk, bij Heer en knecht
Is 't kussen in de mode,
Al heeft een ieder, naar men zegt,
Zijn eigen kusmethode.
Brit, Duitscher, Franschman, Itaaljaan,
Ja! 't koud geslacht der Russen,
Chinees, Maleier en Javaan,
't Heeft alles trek tot kussen.

Hetzij men 't kiss of küssen noem,
Of wel den naam moog' geven
Van Bacio, Baiser of Tjoem,
De zaak blijft om het even.
Ja! 'k wed dat, toen in Babels wal
't Gesprek moest blijven rusten,
De lui, den vrede ten geval,
Maar polyglottisch kusten.

Dan, wat is eigenlijk een kus?
Vanwaar dat zoet verrukken
Van 't hart, als men zijn lippen dus
Op Liefje's mond mag drukken?
Voorwaar, omschrijven kan ik 't niet,
Maar ik gevoel intusschen
Mij onbevredigd door mijn lied
En... dollen trek tot kussen.

(Tusschen 1846 en 1876.)

PLANTER EN SLAAF.

*(Tafereel uit den tijd der slavernij in de Zuidelijke Staten
van Noord-Amerika.)*

't Was nacht. De maan, half opgekomen,
Dreef statig aan d'azuren trans,
Heur vriendlijk licht gaf 't groen der boomen,
Heel 't donker bosch een zilverglans.
Het koeltje rustte op tak en blaadren
Met onbewogen wieken uit,
Of zwierf geheimvol tusschen 't kruid
Om nieuwe krachten te vergaadren,
Opdat het straks zijn blijden tocht
Bij 't uchtendlicht vervolgen mocht. —
Wie door het duister heen kon staren,
Bespeurde, langs den zoom van 't woud,
Een tweetal mannen, forsch gebouwd.
De voorste, een planter, ros van haren,
Met valsche trekken op 't gelaat,
Scheen wel een demon van het kwaad;
Geen ander meer dan hij sinds jaren
Zoozeer gevreesd, zoozeer gehaat.
De tweede was een slaaf, die de oogen
Gramstorig op den planter sloeg;
't Was of zijn blik vergelding vroeg.

Zijn schouders waren kromgebogen

Door al de lasten, al het leed,

Dat hem de meester, nooit bewogen

Door bede of tranen, dragen deed.

Zijn boezem hijgde zwaar; zijn lippen,

Van gramschap bevend, lieten vrij

't Zoolang verkropte woord ontglippen:

„Tiran! . . . Nu is de beurt aan mij!

„Sta!” riep hij met verbeterden woede,

En plotsling greep hij, onder 't gaan,

Met ijzren vuist zijn meester aan:

„Ik ben het martlend lijdend moede!

„Te veel hebt ge op uw macht vertrouwd!

„Hebt gij niet, sinds mijn jonglingsdagen,

„Mij als een zwoegend dier beschouwd?

„Deedt gij mij niet die lasten dragen,

„Waaronder gij bezwijken zoudt?

„Verwoester van mijn levensakker!

„Verdrukker van mijn huisgezin,

„En roover onzer huwlijksmin!

„Stondt gij niet aan een vreemde, uw makker,

„De moeder van mijn kindren af,

„Omdat haar schoonheid hem bekoorde,

„En hij zijn goud aan d'egnaar gaf?

„Gij zijt het dus, die haar vermoordde!

„Uw misdad' bracht mijn vrouw naar 't graf!

„Wie heeft twee mijner lieve zonen,

„Te zwak om u hun dienst te toonen,

„Als vee ter marktplaats heengesleurd?

„Waar zij — 't is God en menschen honen! —

„Gebrandmerkt werden en gekeurd!

„Maar hebt gij 't dierbaar kroost me ontscheurd,

- »Thans scheurt mijn haat u van elkander!
»Uw duivlenziel dole om in 't bosch!" —
Verrast door d'aanval, gilde de ander:
»Wat wilt gij, booswicht? laat mij los!
»Of vreeslijk zult ge uw stoutheid boeten!
»Wat durft ge uw meester, hoofd en heer
»Verwijten? . . . gij, een hond! niets meer,
»Een worm, verpletterd door mijn voeten!
»Los, zeg ik u!" . . . Maar de ijzren hand
Bleef als een gierenklauw gesloten.
In 's planters borst, die, overmand,
Den slaaf niet van zich af kon stooten;
Zwak, machtloos bleek zijn tegenstand.
Vergeefs geworsteld: »Neen! ontkomen
»Zult gij uw lot niet!" knarste Tom:
»Gij hebt mijn hartebloed doen stroomen,
»Thans is uw bloed mijn eigendom!
»Waart ge eens, in weerwil onzer snikken,
»Een tijger, tuk op 't weerloos lam;
»Hebt ge ons voor uwe zweep doen schrikken,
»Wanneer in vreeslijke oogenblikken
»De kreet der wanhoop tot u kwam. . . .
»Thans mij de vreugd! . . . Voor u de tranen!
»Uw kleur is blank en de onze zwart;
»Maar zoudt ge u daarom cedler wanen,
»En trappen op het slavenhart?
»Dorst gij, in ijdel zelfvertrouwen,
»Met mij alleen langs 't woud te gaan? . . .
»Verblinde meester! 't zal u rouwen!
»Die hoogmoed komt u duur te staan!
»Verscheurden, onder grimmig janken,
»Uw honden, luistrend naar uw klanken,

»Barbaarsch d'ontvluchten slaaf vaneen,
»Een dolksteek zal u daarvoor danken ;
»De lang verschoven wraak verscheen!» —
Hij zweeg, zijn dolk naar boven heffend,
En siddrend zonk de trotsche heer,
't Benarde van zijn lot beseffend,
Voor zijn getergden dienstknecht neer ;
Het vonnis trof met looden zwaarte
Den snoodaard, huivrend voor het graf,
Zóó treft de donder 't rotsgevaarte,
En werpt het van zijn grondvest af!

Daar lag nu, met verbleekte wangen,
Geknield en met gevouwen hand,
De planter, trotsch op schat en rangen,
Zelf als een worm vertrappt in 't zand.
't Was of een slang zich om zijn lenden
Gekronkeld had . . . Met luid gesteen
Kromp de onverlaat verschrikt ineen.
Wie zou zijn vreeslijk noodlot wenden,
Dat, doof voor 't pijnlijk naberouw,
Hem zonder deernis treffen zou? . . .
Woest krijschend, vloog een zwerm van raven
Als zwarte spoken om en rond,
Als juichten ze om 't gedrag des slaven,
Die tartend voor zijn meester stond.
Wat baatte 't, of het boos geweten
Nu sprak met half gesmoorde stem?
O! zoo hij thans een slaaf mocht heeten,
Hoe welkom was hem dan de keten,
Hoe dierbaar nu die titel hem!
En siddrend bad zijn mond »Genade!

Aaklig, stijf, misvormd van trekken,
en de lippen blauw als lood,
Lag hij daar, de strenge planter,
eens zoo machtig en zoo groot.
Roode vlekken, purpre strepen
op 't gescheurd, gehavend kleed,
Toonden dat de wraak haar bloedschrift
in zijn steenen boezem sneed.

En de slaven, 't lijk vervoerend,
zagen stil elkander aan;
't Raadsel gissend, spraken de oudsten,
fluistrend: »Dat heeft Tom gedaan!»
Want zij kenden 't vurig harte,
schijnbaar aan zijn heer getrouw,
Altoos lijdzaam, maar slechts wachtend
dat eens de ure komen zou.

Vruchtloos zocht 't gerecht den dader,
die den arm der wet ontvlood.
Niemand zag zijn laatste worstling
in der waatren killen schoot.
Ruischend droeg de stroom hem zeewaarts,
die door niemand werd beschreid.
In het wentlend graf der golven
vond hij vrede en veiligheid.

Was 't de wroeging, die, na 't misdrijf,
hem die vrijheid zoeken deed?
't Antwoord zij aan Hem verbleven,
dien de menschheid »Vader» heet;

Die de drijfveer kent der daden,
die vooral op de oorzaak let,
En het hemelwoord »genade»
licht naast 't aardsche »schuldig» zet.

De onheilsnacht is lang vergeten;
maar, wanneer het loover ruischt,
Fluistert nog door 't woud een stemme:
»Wee het volk, dat God verguist!
»Dat, terwijl van onderdrukten
't kermend leed ten hemel schreit,
»'t Onrecht huldigt, bij 't vertrappen
van de liefde en menschlijkheid!»

1876.

J. BLANKENAAR.

DICHTERLIJDEN.

Bevoorrecht met een reinen geest,
Een edel hart daarbij,
Bescheiden, maar toch nooit bedeesd,
En wars van vleierij;
Voor eigen feilen, zelfs als kind,
Wie ze ook bedekken zou, niet blind,
Oprecht en altijd stout
De waarheid, klonk zij hard, waar 't plicht
Was, vrienden galmend in 't gezicht:
Zóó heb ik hem aanschouwd.

Zijn jeugd was zorgeloos noch wild.
Wel nam hij deel aan 't spel,
En bleek met jok en boert steeds mild
Voor vriend en medgezel.
Wie ook in femelende deugd
Behagen vond, — voor hem de vreugd
En 's levens blij verkeer;
Toch zag men hem, bij menig klucht,
Aan 't vroolijk spel op eens ontvlucht,
En zat hij eenzaam neer.

Dat oogenblik werd steeds het meest
Door 't peinzend brein begeerd;
Dan warrelde eindloos door zijn geest
Een wereld onbeheerd;

Daar vroeg het denkbeeld vorm en kleet,
En, schoon hij 't daaglijks zich verweet,
    Dat hij zich machtloos vond
Voor 't albezielend dichterwoord,
Zijn kreupel rijm werd aangehoord
    En klonk van mond tot mond.

Want hij, die lezen mocht wat aan
    Zijn veder was ontvlocid,
Zag 't denkbeeld, niet de woorden staan
    En voelde zich geboeid.
Hij zag hem, door der Muzen gunst,
In 't worstelperk der eedle kunst,
    Reeds meester van 't gebied,
Waarop de zanger harten kneedt,
En zielen te vereedlen weet
    Door 't smeltend dichterlied.

Dra steeg dat lied al meer in kracht,
    De vorm kreeg gloed en klem,
En, wat men eenmaal had verwacht,
    Dat vond men thans in hem.
Het kind ging in den jongling op,
En sneller sloeg zijn harteklop;
    De vuursprank, die er viel
In 't jong gemoed, ontvlamde schoon,
En zoet klonk de echte bardentoon
    Tot 's volks ontroerde ziel.

Daar wekte een vaderlijk vermaan
    Hem uit dien zoeten droom:
„Beteugel, 'k bid het u, voortaan
    Dat dichtervuur, en schroom

Toch voor den afgrond, dierbaar kind!
Waar aan ge onwetend u bevindt,
Voor 't eenmaal is te laat.
Ja, 'k vloek de hulde, u aangeboôn,
Want armoede is uw smaadlijk loon!"
Zoo klonk de strenge raad.

Verwondring en gefnuikte trots
— Die raad was hem te straf! —
Sprak uit zijn blik en gloënden blos,
Toen hij ten antwoord gaf:
»t Is mij bekend! Gij hebt gelijk:
Geen dichter werd, zoo 'k meen, hier rijk;
Maar 'k beeld mij ook niet in,
Dat mij 't gedicht bestaan geeft, neen!
'k Heb immers handelsbezigheên
Die 'k evenzeer bemin."

Een traan blonk in het vaderoog,
En 't woord brak weder baan:
»Ach! menigcen, die zich bedroog
Door zulk een ijdlèn waan!
De dichtkunst is 't, die vreugde u haart,
En de arbeid, die van stofflijke' aard
Is, zinkt daarbij in 't niet.
Toch moet deez' laatste, hoe ge u kwelt,
Het zijn, die, bij gemis van geld,
Van 't noodige u voorziet."

't Was proza, dat hem klonk in 't oor;
Toch gaf hij, hoe ontstemd,
Een oogenblik dien raad gehoor, —
De dichtstroom scheen gestremd;

Maar 't was te kort, sprak men, van duur,
En weer behaalde 't dichtervuur
Op 't stof de zegepraal:
Daar ruischte opnieuw 't betoovrend lied,
En werkelijkheid werd thans het niet
Door de almacht van de taal.

Zoo trok hij veler harten aan,
Meer dan hijzelf wel dacht,
En wie hem ooit kon wederstaan,
Geen van het schoon geslacht.
't Was bovenal een minlijk kind
Van achttien jaar en vroom gezind,
Dat, van al de andren 't meest,
Las hij een vers in zeecken kring,
Vol aandacht aan zijn lippen hing
Met rusteloozen geest.

Die onrust heerschte ook in het dicht,
Dat hij, na menig lonk
En wedergroet van 't lief gezicht,
Haar in vertrouwen schonk.
Toen volgde onstuimig en verward
Verklaring van het dichterhart,
Een zielsontboez'ming, die
Haar reinen mond ook ras ontsloot,
En 't zoet vereenigd paar genoot
Thans liefde's poëzie.

En nu, begeesterend geleid
Tot de eer door zijn Constanc',
Gewon zijn toon aan zuiverheid,
Wat hij nog miste thans.

In liefde en trouw, kuisch en oprecht,
Verbonden door een zaalgen echt,
    Vertoonde zij voorlang
Zich als de Cherub, dag aan dag,
Wiens klepperende vleugelslag
    Zoet ruischte door zijn zang.

Zoo waren maanden heengespoed,
    En, klonn zijn roem nog meer,
Zijn liefde ontbrak het nooit aan gloed;
    De hare was zoo teer!
Daar roofde, in gramschap schier ontbrand,
Zijn meester hem met strenge hand
    Het geldelijk bestaan...
„Had men”, zoo sprak hij, „lang gewikt,
Men vond den dichter ongeschikt
    Voor d' arbeid... Hij kon gaan.”

Toen ving de strijd des levens aan!
    De schrikvoorspelling, hem
In vaderlijken angst gedaan,
    Kreeg onrustbarend klem.
Dat hij beminde en werd geliefd
Was steeds zijn troost, hoe hij gegriefd.
    Gekort werd in zijn recht,
Maar, nu te winnen, als hij deed,
Het brood door dichten, ... ieder weet,
    Wat dit in Neerland zegt!

't Was folterend voor die 't moest zien,
    Hoe 't eens benijd gezin
De welvaart plotsling ging ontvliên,
    Bij zulk een klein gewin;

En streek zij al den rimpel glad,
Die op zijn voorhoofd, immer mat,
    Reeds diep zich had gegroefd,
En toonde zij zich welgemoed,
In zulk een bittren tegenspoed,
    Hij bleef om haar bedroefd.

Want, schoon hij onderworpen bad,
    En nooit nog had gemord,
Zijn hart riep: »ik ben de oorzaak dat
    Haar levensbloem verdort!
Ja, 'k weet, al zegt zij niets, noch klaagt,
Hoe 't vrouwlijk hart een worm doorknaagt,
    Die 't levens-element,
Zoo lang met geestkracht overheerd,
Toch eindelijk geheel verteert
    In kommervolle ellend!"

En drukkender werd de onspoed steeds,
    En nijpender 't gebrek;
Ach, hier en daar ontbrak alreeds
    Een meubel in 't vertrek!
Het lang reeds soobre middagmaal
Werd krachteloozer nog en schraal,
    En hooger steeg de nood...
Ja, onverwachts kwam 't oogenblik,
Dat zij hem toeriep met een snik
    »Ach, God! ik heb geen brood!"

»Wees niet wanhopig!" kreet ze onthutst,
    Toen hij de handen wong,
Doch, na dat zij hem had gekust,
    Zich eensklaps weer bedwong.

»Ik haal, mijn eenige Constance'!
Wel duur, te duur den lauwerkrans!»
Zoo riep hij gillend uit.
»Gij zijt mijn dichter nu als ooit!»
Sprak zij, ... en hij: »Ach! maakte nooit
Het noodlot u mijn bruid!»

»Hadde ik dit ooit betreurd, dan thans»;
Riep zij, met kloppend hart,
»Want minde ik u in al uw glans,
'k Aanbid u in uw smart!
Geen armoé, wat ze ook scheidt of rooft,
Die 't liefdevuur ooit bluscht of dooft,
Dat rondwoelt in mijn ziel!
Mij is uw dichterlijk gemoed
Een niet te ontvreemden kostbaar goed,
Waarvoor ik biddend kniel!»

»Maar brood!» was 't antwoord, »Mijn Constance'!
Wij hebben zelfs geen brood!»
»Wie weet,» zoo troostte zij, »wat kans
Wij hebben in den nood.»
Daar klonk de bel. Men bracht een brief,
En, vreesde hij een nieuwe grief,
Hij las hem toch ten end:
Een handlaar, die zoo menig dicht
Van hem weleer reeds gaf in 't licht,
Vroeg hulp aan zijn talent.

»De man was mild steeds», riep hij dof,
»In 't loon dat hij mij bood ...
Ach, vond ik nu tot dichten stof,
Dan had mijn gade brood!

Maar neen!... ik kan niet!... Ach, mijn hoofd!
't Is, of mijn denkkraft me is ontroofd!
Gebeuzel schijnt mij 't rijm!"...
Toen zag hij op... Een kreet van schrik
Ontsnapt hem in dat oogenblik —
Constance lag in zwijm

Nu bleek haar moedvertoon slechts spel,
Waarbij het hart verkwijnt. —
Ja, de onspoed had haar teer gestel
Verzwakt en ondermijnd,
En van haar toestand onbewust,
In doffe wanhoop woest gekust
Door haren echtvriend, lag
De schoone vrouw, zijn roem, zijn eer,
Zielogend op het krankbed neer
Met wilden schaterlach.

Hoe dankbaar was hij zijn gebuur,
Die, toon zijn angstkreet klonk,
Naar binnentrad, en in dat uur
Haar kalmte en laafnis schonk!
Maar toch, zoo hij 't, die haar bezocht,
Eens onbewimpeld zeggen mocht,
Ontbrak er nog zooveel...
Hij poogde langzaam tot zijn doel
Te komen, doch zijn eergevoel
Belette dit geheel.

En nauwlijks ging de menschenvriend,
Of hij riep zuchtend uit:
„Welaan, met rij men 't loon verdiend,
Nu zich mijn dichtaar sluit!"

Toen zonk hij machtloos in een hoek,
Doorbladerde als versuft een boek
En nam een pen ter hand,
Die even ras hem weer ontviel...
„Helaas!” zoo klonk zijn klacht, „mijn ziel
Vindt beeldspraak noch verband!”

„Mijn brein is dof en blijft verward.
Wie raadt mij in den nood?
Ginds ligt het leven van mijn hart,
Dat smeekt met mij om brood!
En 'k heb geen penning!”... 't Laatste woord
Sterft in zijn mond; want siddrend hoort
Hij van de sponde een zucht...
Hij ijlt er henen,... hoopt en vreest...
Vergeefs!... te laat!... Haar reine geest
Was reeds aan 't stof ontvlucht!

Toen vloeide, al was hem 't hart verscheurd,
Zijn dichtaar plotsling weer;
Want nauwlijks had hij 't hoofd gebeurd,
Of ijlings ging zijn veër;
En 't edel vricidental ontving,
Vol geestdrift en bewondering,
Den immortellen-krans,
Te zaám gevoegd door liefde en plicht,
In 't zielontroerend treurgedicht:
Op 't graf van mijn Constance!

D. J. VAN MEDEVOORT.

November 1876.

ENKELE COUPLETTEN en TOASTEN,

VOOFGEDRAGEN BIJ VERSCHILLENDE GELEGENHEDEN

DOOR

J. T J A S I N K,

IN HET KARAKTER VAN THOMASVAER, OP DE BRUILOFT VAN

Kloris en Roosje.

B R O O D.

Wie naar Amerika zijn boeltjen in wil pakken,
'k Laat elk zijn meug, maar ga met niemand mee!
Zoo lang op Hollands grond zulk brood nog wordt gebakken,
Blijf ik bij Pieterneel, en waag mij niet op zee!
»Oost—West, thuis best!» zeg ik, en blijf bij eigen haardje,
Al preekt men mij wat fraais van 't landverhuizen voor.
Wat blinkt is juist geen goud. Elk muisje heeft een staartje,
En menigeen, die ging, krabt thans zich achter 't oor.
't Is hier zoo kwaad nog niet, als dwaze lieden praten;
Men zit er zoo gerust en veilig aan den disch,
En velen, die met drift het vaderland verlaten,
Zien ras aan de overzij, dat 't daar geen vetpot is!
Mocht ieder hier voortaan maar recht tevreden leven!
Dat elke rang en stand op 't ruimst gezegend zij,
En wie, tot heden, schraal zich 't daaglijksch brood zag geven,
Ontvange er in dit jaar wat kaas en boter bij!

H A M.

Laat ze praten van pasteiën, frikassceën en ragoût,
Al die Fransche voderijen wordt een goede maag vaak moe.
Maar een ossenrib, of lende, of een hammetje, als dit,
Door de keel omlaag te zenden, geeft aan ziel en lichaam pit.
'k Gaf gaarne u elk een stuk; daar moogt gij op vertrouwen;
Maar kwam er eens te kort, dan was 't een malle zaak;
Dus dien ik haar wel hier voor 't bruiloftsvolk te houën.
Vernoeft u dus met 't zien en laat aan ons den smaak!

M O S T E R D.

Kerrie, Soija, Spaansche peper,
Duur en heet!... Een boer is leeper:
Hij eet mosterd bij zijn ham,
Echte bruine van Zaandam.
Potjes met gekleurde prenten,
Vreemde namen,... dure grap!
Maar de mosterd?. . Voor twee centen
Krijg je een heelen grooten hap!
Doch ik wil er liefst van zwijgen,
Bij veel waarheid is veel schijn.
Als ge u bij den neus laat krijgen,
Laat het steeds door mosterd zijn!

A A R D A P P E L E N.

Wat zijn ze kokend, kruimig, gaar!
Dat 's andre kost als voor twee jaar,
Toen moest men voor zoo'n bak wel veertig stuivers geven.

Nu kost die slechts een cent of wat.
Waardeeren wij dien grooten schat,
Die ons des Hemels gunst wou geven!

W I J N.

Nou, nou! 't gebeurt niet alle dagen,
Dat ik zoo'n fijne flesch miag dragen.
Wat zegt ge er van? Ben 'k niet roijaal?
Maar 't is alweer voor 't bruiloftsmaal.
't Zal daar aan toasten niet ontbreken!
Je zult ze daar eens hooren preeken
Van: »Bruigom, wees je bruid getrouw!»
Of: »Bruidje, min je man als vrouw!»
En wat er méér zij van die zaken!
Ze zullen menig fleschje kraken!
Ja wel, mijn beursje moet er an!
In vrede, als 't dan niet anders kan!
Voor mijn part, laat ze suizebollen,
Zoodat ze door elkander rollen!
Maar toch, vóór dat ik mee moet doen,
Wil ik hier eerst, met goed fatsoen,
Gelijk het past, mijn plicht vervullen,
En zonder franjes of veel krullen,
Drink ik, uw oude Thomasvaér,
U 't welzijn toe, bij 't nieuwe jaar!

K A L F S K O P.

Begiet zoo'n kop met vollen stroom
Van cedle druivensappen,
En juicht dan vrij en zonder schroom.
»Vivat, vivat de koppen!»

O! halve maan aan 't slooprijk IJ,
Vol rijk bevlagde toppen,
Lang bloeie uw noble koopvaardij!
Maar dat vooral uw leus steeds zij:
Respect voor knappe koppen!

ROODE EN WITTE KOOL.

Die kool is rood en deze is wit!
„Nu,” vraagt gij, „wat beteekent dit?”
't Beteekent, dat, tot welke soort,
Tot welke kleur men ook behoort,
Conservatief of liberaal,
In vrije of in geijkte taal,
De waarheid steeds zal boven drijven
En kool toch altijd kool zal blijven

S A L A D E.

Dit slaadjen is toch, bij mijn keel,
Zoo groen, zoo vet, zoo malsch, zoo cèl,
Als ooit, voor hongerige magen,
Een slaadje werd ten disch gedragen.
En toch, ... de speelnoot van de bruid,
Ze ziet er tienmaal liever uit!
Maar, stil! . . Daar mag ik wel van zwijgen;
Want Pieterneel is nog jaloersch,
En hoorde zij dit klein discours,
'k Zou duchtig op mijn tabberd krijgen!
Dus mondje dicht nu, Thomasvaer!
Of anders zijn de rapen gaar!

E I E R E N.

Zoo menig vrind, met mooi gevlei,
Beloofst je in nood het gouden ei
En voert je hoop in top;
Maar als het lot je tegenslaat,
Dan blijft hij weg met raad en daad,
En geeft je... een leëgen dop!

Z O U T.

Jong of oud,
Ben je getrouwd,
Pas dan op je zout!
Dat is je behoud!
Want is je eten zonder zout
En je liefde koud,
Dan is de heele boël fout!

A Z I J N E N O L I E.

Azijn en olie naast elkander!...
Wat de een te zuur maakt, tempert de ander.
Dus eigenlijk heb 'k, goed beschouwd.
Hier de oppositie en 't behoud

B I E T.

Als ik de sla, waarmede ik eerst verscheen,
Met deze schijven biet behoorlijk ga méleeren,
Dan hebt gij *groen* en *rood* bijeen
En dat zegt veel toch, Dames en Mijnheeren!

Groen is de kleur der hoop en rood de kleur der min...
Ik wensch aan ieder huisgezin,
Bij hooge stapels zilvren schijven,
Dat hoop en huwlijksmin nooit mogen achterblijven!

D. F. v. Meijer

U I E N.

'k Geef hier ook nog, ten langen leste,
Product van Zeeuwſchen grond ten beste,
Een uitje — toespis voor de sla —
Dat straks, zoo waar ik voor u sta,
De tranen langs de wang deed vloeien
Van Pieterneel, ſchoon blijdschap die deed gloeien!
Zij dan door u nooit andre traan geſchreid,
Dan die der vreugde of dankbaarheid!

RIJST MET KRENTEN.

Hier breng ik rijst, maar niet alleen,
Neen! krenten zijn er ook door heen,
En zeker dat dit op den diſch
Een zeer geliefde ſchotel is!
Maar weet ge wat ik daarbij denk,
Als ik de krenten zoo bekijk,
Ofſchoon ik niemand gaarne krenk?
Hoe jammer dat ons Koningrijk,
Bij zooveel welvaart, zooveel ſchat,
Zoo menig krentrig menſch bevat!

D. F. v. Meijer

T A A R T.

Op een bruiloft voegt een taart;
't Was dus uw verbazing waard,
Zoo geen taart deez' disch mocht sieren.
Maar hoevelen op deez' aard
Krijgen schriklijk van de taart,
Schoon zij nimmer feesten vieren!
Wij, op Amstels Schouwtooneel,
Krijgen daarvan ruim ons deel!

K A A S.

Wat ook Limburg snoeve of raas',
Hollands kaas is toch de baas,
't Zij dan Leidsche of van Edam,
't Zelfde waar vandaan zij kwam!
Dit 's Edammer, naar ik gis,
Lekker vet, en heerlijk frisch!...
Om de kaas naar eisch te snijden,
Dat 's, voorwaar, niet ieders zaak.
't Is een moeilijke taak.
Menigeen, dien men zag rijden,
Gaat thans heel bedaard te voet
En licht graag voor hem zijn hoed,
Dien hij gistren schoof ter zijde,
Daarom, vrienden! 't is een baas,
Die te snijden weet zijn kaas!

AAN Z. M. DEN KONING.

Januari 1860.

De volheid van Gods zegeningen
Moog' Neêrlands dierbren Vorst omringen ;
Houd' zijn Doorluchtig Huis in stand ;
Hij moog', geëerd, bemind, geprezen,
Een sieraad voor Europa wezen,
Een zegen voor ons Vaderland!
Dat Neêrland en Oranje samen,
Die twee zoo schitterende namen,
Steeds één zijn door een hechten band.
Dat, wat der jaren loop moog' keeren,
God en Oranje ons steeds regceren,
Tot zegen van heel Nederland!

OP DE DOORGRAVING VAN HOLLAND
OP ZIJN SMALST.

Pieterneel.

Zeg, Thomas! kom eens even hier! Jij moet mij eens verhalen,
Waarom wij, op deez' bruiloftsdisch, dat groote schip zien pralen.
Men vroeg er mij de reden van, en menig bruiloftsgast
Beweerde, dat zoo'n middenstuk hier in 't geheel niet past.

Thomasvaêr.

Zoo!... Hebben zij je dat gezeid? Non, dat zijn mijne zaken!

Pieterneel.

Maar wat heb jij, in 's hemels naam, toch met de zee te maken?
Wanneer je een schatrijk koopman waart, dan kon zooiets er door,
Doch ko eien zijn jouw schepen maar, de dorschvloer
(jouw kantoor!

F. de W. J. v. H. v. H.

Verlang je een sieraad voor den disch, dat zal 'k je niet beletten,
Dan hadt je een karnton of een ploeg in 't midden moeten zetten!
Of, zoo je een vaartuig kiest, welnou, neem dan een modderschuit!
Je wilt toch, zeg! op je ouden dag niet meer het zeegat uit
Om als matroos naar Mexico of New-York heen te varen?

Thomasvaër.

Neen, vrouw! dan geef ik je eerst mijn buik een poosje te bewaren.
Maar, hoor! heb jij nou uitgeraasd, dan praat ik ook eens mee;
Dan zal je zelf mijn keus beamen,
En al de gasten hier te samen
Vereenen zich met mij in jubeltoon en bec!

*(Hij neemt het schip van de tafel en treedt daarmee op den
voorground, terwijl de gasten hem volgen en vervolgens omringen,
met de glazen in de hand.)*

Wij weten welk een grootsche zaak
Thans icders hart doet jagen,
En ook jouw Thomas, beste Piet!
Ziet met verrukking in 't verschiet
Een gulden morgen dagen!
Dat vaartuig, — kijk! begrijp je 't wel? —
Dat vaartuig is 't getrouw model
Van 't eerste schip, dat, onder 's hemels zegen,
Het nieuw kanaal bevaren zal,
En met een blij triomfgeschal
Juicht Amsterdam het tegen!
Dat schip, ik noem het naar den Vorst,
Naar hem, die leeft in aller borst,
Als voorwerp van vereering,
En sterker wordt opnieuw de band,
Die Amsterdam en Nederland
Verbindt aan zijn regeering.

Pieternel.

Wel, man! dat heb je goed bedacht,
En 't spijt me, dat 'k je zoo onzacht
Daar straks je les kwam leeren.

Thomasvaër.

Och, Piet! ik ben een rare vent!
'k Ben aan je razen lang gewend,
En 't kan mij niet meer deren.

(Hij wendt zich weder tot het publiek en vervolgt met kracht.)

Roemrijk, roemrijk was 't verleden,
Waar ons oog op staren mag,
En de verst verwijderde oorden,
Bogen voor oud-Hollands vlag.

't Oosten leverde ons zijn schatten,
Duizendvoudig was 't gewin;
En de rijk beladen schepen
Zeilden onzè havens in.

Ja, die glorie is verdwenen;
Maar een nieuwe zon breekt door,
Als slechts Neèrlands wakkre zonen
Voortgaan op het goede spoor!

Geen partijchap! geen verdeeldheid!
Takken zijn we aan éénen stam!
Eén belang vereenig' beiden:
Nederland en Amsterdam!

A A N H E E R E N S T U D E N T E N .

Bij eene voorstelling te Utrecht.

Tot u thans, in wat rang of stand,
De roem, de kroon van 't vaderland!

En, weergaasch! zou ik u vergeten,
Die Neêrlands bloem en hoop moogt heeten;
Die Utrecht's welvaart krachtig schraagt,
En d' cernaam van »Studenten» draagt?
Neen, neen! het zou mij 't harte krenken,
Mocht ik dit uur u niet gedenken,
U, die steeds op uw levensbaan
Het goede en schoone voor moet staan;
Die eens den kansel moet betreden,
Of al uw krachten zult besteden.
Om 't recht te hoeden in den strijd;
Of die zich trouw der menschheid wijdt,
Door ziekte en kwalen aangevallen!...
Des Hemels Zegen op u allen
Zij u, in 't pas begonnen jaar,
Oprecht gewenscht door Thomasvaer!
Staat moedig pal in 't edelst streven;
Blijft voor de wetenschappen leven,
En schraagt der kunsten grootsch gebied,
Bij 't galmen van uw broederlied!
Zoo zult ge uw Corps in macht verhoogen;
Zoo zal steeds Utrecht op u bogen;
Zoo blijft, door kennis en verstand,
Uw Hoogeschool de roem van 't land!

AAN DE MEISJES.

Ik heb, na rijpelijk overleggen,
Aan al de meisjes wat te zeggen!
Gelijk de rozen in den gaard,
Zijt ge onzen lof het meeste waard!

En Thomas blijft u hoog vereeren!...

U, liefjes! met uw fraaie kleëren,

En oogjes, blinkend, zacht en schoon,

Uw geldt mijn lied, op gullen toon:

Ja! pronkt gij als de lieve bloemen,

U zal men toch veel schooner noemen,

Waar de onschuld en de zedigheit

U liggen op 't gelaat verspreid!

Zóó, met dien tooi op 't lieflijk wezen,

Blijft gij alleen onze uitgelezen',

En roep ik weder blij te moé:

Stroome u het heil des hemels toe!

En komt dan spoedig voor uw oogen

De rechte Kloris aangevlogen,...

Och, vraagt het maar aan Pieternel!

Niet waar?... dan volgt lief Roosje wel!

Zij treuzelde ook geen veertien dagen,

Toen ik ten huwlijk haar kwam vragen!

Och, neen!... Ze ging op slag maar mee!

En sinds?... We leefden saám in vree,

En mochten 't zoet der liefde smaken!

Welnu, zal ras het uur genaken,

Dat, naar den laatsten smaak gekleed,

De rechte Kloris voor u treedt,...

Komt!... spoedig, hart aan hart gedrongen,

Het huwlijksbootjen ingesprongen!

En leeft zoo blij dan met elkaár,

Als Pieternel en Thomasvaér!

ANECDOTEN.

In een kleinen schouwburg, waar een »pièce à femmes" werd opgevoerd, zongen twee jonge vrouwen een duo. Plotseling werd een groot bouquet door een suppoost op het tooneel geworpen, die voor het hok van den souffleur viel. De twee actrices liepen haastig naar het bouquet en wilden het beide bemachtigen.

Algemeen gelach onder de toeschouwers.

Op eens deed zich een schorre stem — die van den suppoost — hooren: »Dat bouquet is voor Mej. Clementine; straks zal ik het bouquet voor Mej. Aglaë neerwerpen!"

Men vertelt van de groote zangeres Mara, dat zij door haar zang haar echtgenoot uit den kerker heeft verlost. De kunstlievende vrouw van een bankier werd, toen zij dit vernam, zóó aangedaan, dat zij niet kon nalaten te gaan zingen. »Bedaard" sprak haar echtgenoot »Men moest mij eens arresteren."

Een recensent, die onuitputtelijk scheen in het uitmeten van lof over eene bevallige danseres, schreef aan het voorwerp zijner bewondering, dat hij zich gelukkig zou

rekenen een harer schoenen als aandenken te bezitten. Zij, die sommige lieden goed had leeren verstaan, zond hem den schoen, maar gevuld met ducaten. Den volgenden morgen ontving zij een briefje, alleen deze woorden bevattende: »Ik heb bij het ontvangen uwer surprise geen woorden van bewondering kunnen vinden voor uw kleinen voet!»

»Waarom huwt gij niet?» vroeg een getrouw opera-bezoeker aan eene beminnelijke Soubrette; »'t Zou, dunkt mij, voor uwe reputatie beter zijn.» »Ach, Mijnheer!» antwoordde zij, »ik verdien nog niet genoeg om er een man op na te kunnen houden!»

WAT ER VAN DE DANSEUSE WERD:

La Risita leeft in het kasteel Grisi, te Milaan, en neemt de baden in het meer van Genève.

Fanny Elsler is met een prins gehuwd en bewoont een villa in de omstreken van Weenen.

De Cerrito bewoont een prachtig hôtel in de Champs-Elysées, te Parijs.

De Ferraris bezit een paleis te Florence.

De Legram geeft lessen aan het Théâtre Reggio, te Turijn.

De beroemdste van allen, Maria Taglioni, voor wie Mery zoo vele verzen maakte, geeft les te Londen.

Men ziet dus, dat, ondanks hare gouden vlerken, het toch mogelijk is, die Sylphen overal te volgen.

Augustine Brohan, de eerste actrice van het Théâtre Français, hoorde eens in hare tegenwoordigheid eene dame roemen, die op de ongeoorloofde aanzoeken van haren Souverein had geantwoord: »De Koning is slechts meester over mijn leven en vermogen, maar niet over mijne eer!» en zeide daarop, ironisch glimlachende: »Dat was juist opgemerkt; want waar niet is, verliest de Keizer zijn recht!»

»Waarom eindigen toch bijna alle Blijspelen met een huwelijk?» vroeg een jonge dame aan hare moeder.

»Alleen dáárom, mijn kind!» antwoordde deze, »omdat het groote Treurspel des levens er gewoonlijk mee begint.»

Toen in zekeren schouwburg een nieuw stuk algemeen werd uitgefloten, zat een heer met alle kracht te applaudisseeren. »Bevalt u dat stuk zoo bij uitnemendheid?» vroeg een ander, die naast hem zat. »Wel zeker niet!» was zijn antwoord. »Ik applaudisseeer niet het stuk, maar de fluiters.»

Het tooneel moest zijn een beeld van het leven; maar dikwijls is het leven een veel natuurlijker beeld van het tooneel; want het eigenbelang is de bekwaamste en ijverigste souffleur.

De beroemde tooneelspeelster Sophia Arnault vergeleek de eer bij een lantaarn. Men heeft ze op straat noodig; in huis wordt ze weggeborgen.

GYSBRECHT VAN AEMSTEL.

ROLVERDEELING, A^o. 1787—1788.

PERSONAADJEN	Maandag, 24 Decemb. 1787.	Donderdag, 27 Decemb. 1787.	Maandag, 31 Decemb. 1787.	Dingsdag, 1 Januarij 1788
Gysbrecht Willebrord. Arent. Vosmeer. Amsterdamsche maagden.	Hilverdink. Angemeer. Sardet. De Waal. Jwn. Hilverdink en Henke.	Passé. Cruys. La Plas.	Bingley. Gisser. Lindeman.	Passé. Bingley. La Plas.
Willem. Diederik. Hoplieden. Poortier. Edellieden. Badeloch. Heer Peter. Bondgenooten. Rei van Clarissen. Gozewyn. Claris van Velzen. Bode. Heer van Voorne. Adelgond. Venerik. Raphaël.	Gisser. Knolleman. Provens. Voitus. La Plas. Juffw. Sardet. Helders. Duyfkens. Juffw. Schrijver. Angemeer. Juffw. Mol. Passé. Van Maerle. Leentje Hilverdink. P. Greive. Juffw. Hilverdink.	Duyfkens. 's Gravesande. Proveus. Juffw. Moll. Bax. Juffw. Greibe. Juffw. Schrijver. Hilverdink. Juffw. Hilverdink.	La Plas. Duyfkens. Van de Sande. Juffw. Mol. Provens. Juffw. Greibe. Juffw. Schrijver. Sardet. Juffw. Hencke.	Duyfkens. Bax. Provens. Juffw. Sardet. Lindeman. Juffw. Schrijver. Juffw. Mol. Gisser. Juffw. Schrijver.

ZANG: Juffw. Hilverdink, Hilverdink Jr., Greibe, Hencke, Van Maerle en Schrijver.

VOOR 'T GEVECHT: De Waal, Gisser, Schippers, Knolleman, Meijer, 's Gravesande, Le Plas, Provens, Van de Sande, Lindeman, Duyfkens, Bax, van Dinteren, Cruys en Van der Stel.

BRUILOFT VAN KLORIS EN ROOSJE.

PERSONAADJEN.	Maandag, 24 Decemb. 1787.	Donderdag, 27 Decemb. 1787.	Maandag, 31 Decemb. 1787.	Dingsdag, 1 Januarij 1788.
Thomas. Pieternel. Kloris. Roosje. Teewis. Mansette. Elsje. Krelis. Bestevaer. Bestemoer.	De Waal. Juffw. 's Gravesande Schippers. Juffw. Mol. La Plas Juffw. Schrijver. Juffw. Wattier. Sardet.	Juffw. Sardet. Juffw. Schrijver. Meijer.	Juffw. Sardet. Juffw. H. Hilverdink Juffw. Schrijver. Meijer.	Juffw. Mol. Juffw. Schrijver. Juffw. H. Hilverdink Sardet.

Den 15^e September 1774,

wierdt onder **DIRECTIE** van JAN FREDERIK BEREWOUT, JAN JACOB HARTSINCK, JACOB GUILLOT en CORNELIS JACOB VAN DER LIJN; **ASSISTENTEN**: MATTHIAS LAMBERTUS VONK en ABR. DE VEER JUNIOR, als gecommiteerden voor de zaken van den Schouwburg voor de

EERSTE MAAL HET TOONEEL GEOPEND

en vertoond voor Burgemeesteren, Raaden, Dichters en Dichters, etc. etc. dezer Stadt:

DE

INWIJDING VAN DE AMSTELDAMSCHÉ SCHOUWBURG

DOOR

BARTHOLOMEUS RULOFFS,

NA HET ZELVE

JACOB SIMONZOOON DE RIJK.

TREURSPÉEL DOOR

LUCRETIA WILHELMINA VAN WINTER, GEB. VAN MERKEN

Bij de Inwijding waren de Rollen aldus verdeeld:

Apollo.	A. W. HILVERDINK.	
Dichtkunst.	Juff. C. BOUHON. geb. GIJZEN.	
Vernuft.	H. ANGEMEER.	
Oordeel.	J. KNEUM.	
IJver.	C. PASSÉ.	
Zangkunst.	Juff. HUURMAN,	voor Zang
Roem.	A. BUZIDA,	" Dans.
Oefening.	J. BOUHON, (vader)	" d ^o .
Vermaak.	B. SCHIPPERS,	" d ^o .
Uitspanning.	J. BOUHON, (zoon)	" d ^o .
Vinding.	Juff. C. PHAFF, geb. V. ZANTEN.	" d ^o .
Leerzaamheid.	Juff. M. HESSE, geb. DE VEER.	" d ^o .
Danskunst.	Juff. B. BOURELLI.	" de.
Vrolijkheid.	C. BOUHON. (dochter) voor Zang en Dans.	
Gevolg van de Zangkunst.	R. SCHMIDT, ENZ. ENZ.	

IN HET TREURSPÉEL.

Don Louis de Requesens.	A. VAN MAERLEN.
Christoffel Mondragon.	C. PASSÉ.
Donna Elvire de Moncada.	Juff. BOUHON, geb. GIJZEN.
Don Francisco Bovadilla.	H. ANGEMEER.
Don Ozorio de Augulo.	S. KNEUM.
J. Sz. de Rijk.	A. W. HILVERDINK.
Margaretha Hooft.	Juff. ZEIMS, geb. ELBURG.
Nicolaas Nz. Hooft.	J. DE WAAL.
Alfonzo.	N. KNOLLEMAN.
Henrico.	C. F. BARTHOLOME.

SPAANSCHÉ BEVELHEBBERS en LIJFWACHTEN.

(Aanplakbiljet.) Kopy.

OP DONDERDAG

Den 24sten September, 1761,

Zal

Ten voordeele van het

Weez- en Oudemannenhuis,

Op den

SCHOUWBURG

VERTOOND WORDEN

K A R E L

ERFPRINS VAN SPANJE.

TREURSPEL.

En na het zelve

D E

L I C H T M I S,

O F

MAL MOERTJE MAL KINDJE.

KLUCHTSPEL.

En na het zelve

DE BEDROOGE BAKKER.

PANTOMIME.

Ten vier uren precys op het Toneel.

Te Amsteldam, bij IZAAK DUIM, Boekverkooper op de hoek van de Voorburgwal en Stilsteeeg.

W A A R S C H O U W I N G.

Niemant zal in de Schouwburg, Toebak Rookten, of eenige Baldadigheden aan regten, het zy met Noten Doppen of eenige andre Vuyligheden op den Aanschouwer te werpen, op de boete van 3 Gulden, en boven dien uyt de Schouwburg te werden geleid.

ALEXANDER DUMAS,

roman-schrijver en drama-fabrikant van den eersten rang, heeft, volgens de *Figaro*, in 1848 de volgende verkiezingsproclamatie uitgevaardigd:

»In 20 jaren heb ik 400 werken en 35 drama's geschreven. Van die 400 werken werden 4000 exemplaren opgelegd, die elk à 5 francs verkocht werden, dus in het geheel 8,000,000 francs opbrachten.»

De 35 drama's werden, door elkander gerekend, elk honderdmaal opgevoerd, hetgeen een bedrag opleverde van 6,360,00 francs.

Van de opbrengst der romans ontvingen:

De zettters. ....Frs. 246,000	Transport...Frs. 3,927,600
" boekdrukkers... " 528,000	De commissionairs.. " 3,200,000
" papierhandelaars " 633,600	" postdirectie. .... " 100,000
" boekbinders .... " 120,000	" lees kabinetten.. " 585,000
" boekhandelaars.. " 2,400,000	" teekenaars..... " 28,000
Transp.....Frs. 3,927,600	Frs. 7,840,600

Van de opbrengst der drama's ontvingen:

De tooneel-directeurs.Frs.1,500,000	Transport...Frs.3,760,500
" acteurs. .... " 1,225,000	De oliehandelaars... " 538,000
" decoratieschilders " 260,000	" muzikanten ..... " 260,000
" costumiers ..... " 180,000	" armen ..... " 630,000
" figuranten..... " 375,000	" boden en bedien-
" wachten en brand-	den..... " 100,000
wachten..... " 70,000	" admirateurs..... " 90,000
" houtkoopers..... " 80,000	" controleurs en be-
" naaisters en klee-	ambten ..... " 240,000
dermaaksters... " 50,500	" machinisten..... " 200,000
Transpt..Frs. 3,760,500	Frs 5,918,500

Over het geheel dus te zamen francs 13,759,100.

Mijne boeken hebben alzoo gedurende 20 jaren aan 692 personen loon doen trekken. Mijne drama's verschaften in Parijs gedurende 10 jaren aan 347 personen middelen van bestaan, en in de provinciën aan 1458. Drama's en boeken hebben dus den arbeid van 2160 personen betaald. En hieronder zijn nog niet eens de nadrukkers en vertalers in Europa en Amerika begrepen.

HET TOONEEL

van d' Amsterdamsche Schouwburg, gesticht in

't jaar 1637, en vertimmerd in 1665.

Tooneelspel kwam in 't licht tot leerzaam tijdverdrijf,
Het wijkt geen ander spel, noch koninklijke vonden;
Het bootst de waereld na, het kittelt ziel en lijf,
En prikkelt ze tot vreugd, of slaat ons zoete wonden.
Het toond in kleen begrip al 's menschen ijdelheid,
Daar Democryt om lacht, daar Heraklyt om schreid.

J. v. VONDEL.

N. B. Boyenstaande dichtregelen werden gevonden onder de afbeelding, die op de achterzijde van den omslag van dezen Almanak wordt teruggegeven.

I N H O U D.

	Bladz.
Kalender, met vele historische aantekeningen	8.
Verjaardagen van de Vorstelijke Huizen van Nederland en België	32.
Staat der Noord- en Zuid-Nederlandsche Tooneelgezelschappen	33.
De Maatschappij „Apollo.”	47.
De Tooneelschool	51.
Vereenigde Tooneelstukken van den Amsterdamschen Stads-Schouw- burg, onder leiding van W. Stumpff en L. J. Veltman, door H. Th. Boelen	52.
Zeggen en Verstaan	58.
J. P. Heije herdacht, door J. Blankenaar	59.
De Koninklijke Schouwburg te 's Hage	60.
Afscheidsgroet van Mevrouw W. G. Valois-Sablairolles, aan het 's Gravenhaagsche publiek, op 30 Mei 1876	70.
Impromptu aan eene Tooneelkunstenaressen, door Mr. C. Th. van der Bruggen van L.	75.
In den Rotterdamschen Schouwburg, 28 Augustus 1876, door W. N. Peijpers	76.
Bladvulling	85.
Een en ander, naar aanleiding van den jongsten Tooneelcrisis te Amsterdam, door P. Grootes	86.
Aan de vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel,” door H. Th. Boelen	103.
Antwoord op de vraag: Welke was de verleden staat van het Nederlandsch Tooneel; welke is de tegenwoordige, en welke zoude die behooren te zijn. 1 January 1808, door F. v. W.	104.
Iets over Shakespeare	126.
Eene Nederlandsche Tooneelspeelster, door Dr. Wap	127.
De weduwe, laatstelijk van Jan Eduard de Vries, — vroeger Mevrouw Engelman-Bia, — door Dr. Wap	139.
Aan Mevrouw M. F. Engelman-Bia, na de opvoering der Fenella, in het Sprakelooze Meisje van Portici (Amsterdam 1829), door Mr. Brand van Cabau	146.
Aan Mevrouw Engelman-Bia, na de opvoering der Preciosa, in den Schouwburg, te Rotterdam, 16 Junij 1834, door A. van der Hoop Jr.	147.
Dichtregelen, uitgesproken door Mevr. M. F. Engelman-Bia op den 19 Februarij 1846, ter gelegenheid der feestviering harer vijftientigjarige verbindtenis aan den Stads-Schouwburg te Amsterdam, door Mr. J. van Lennep	148.

	Bladz.
Bij eene voorstelling van Koning Lear. (<i>Bladvulling</i>)	151.
Johannes Tjasink, door Floris Van Westervoort. Met portret.	152.
Aan den Heer Tjasink. Uitgesproken door Mevrouw M. J. Kleine- Gartman, 1 Februarij 1865.	161.
Victor Driessens, door Edward van Bergen. Met portret	162.
Aan den Heer A. Peters, door H. H. Klijn.	177.
Aan den voortreffelijken Tooneelkunstenaar A. Peters, door J. A. Alberdingk Thijm	177.
Aan Mw. M. J. Kleine, bij hare wederoptreding in den Amster- damschen Schouwburg. Voorgesdragen 1 November 1856, door J. Tjasink.	178.
Arent van Aemstel gearrestceerd, door W. N. Peijpers	179.
Een offerstier.	188.
Over het doel der Dramatiek, door W. Doorenbos	189.
Op de hervatte vertooning van Hondentrouw, ten Amsterdamschen Schouwburge, door Yntema	203.
Het karakter in de Tragoedie, door T. H. de Beer.	204.
Iets omtrent Simon Stijl	226.
Iets over het Ballet, door L. v. d. Laen.	227.
Het Nieuwejaar van Thomasvaêr. den 1 ^{sten} Januarij 1770. Ge- dicht en voorgedragen door A. Spatzier	235.
Couplet, vervaardigd voor Thomasvaêr, 1 Januarij 1864, door Juliano	239.
Couplet, voorgedragen door den Heer Tjasink, in het karakter van Thomasvaêr, en Mevrouw Stoetz-Majofski als Pieternel, in de Bruiloft van Kloris en Roosje, den 1 Januari 1868, door Juliano	240.
Het Haar, door L. v. d. Laen.	242.
De oude Tooneelspeler, door W. N. Peijpers	250.
Aan Mevrouw M. J. Kleine-Gartman. (April 1872), door H. Th. Boelen	257.
Hooger zij ons doel, door H. Th. Boelen.	259.
Het Liefhebberij-Tooneel en de Wedstrijden, door C. Ed. Taurel.	262.
Jacqueline, in de reis rondom de wereld.	274.
Satire, door C. Ed. Taurel.	277.
Chansonnet, door J. M. E. Dercksen	279.
Planter en Slaaf, door J. Blankenaar	281.
Dichterlijden, door D. J. van Medevoort.	288.
Enkele Coupletten en Toasten, voorgedragen bij verschillende gelegenheden door J. Tjasink, in het karakter van Thomas- vaêr, op de Bruiloft van Kloris en Roosje.	297.
Anecdoten.	309.
Gijsbrecht van Aemstel. Rolverdeeling A ^o . 1787—88.	312.
Programma en Aanplakbillet	313.
Het Tooneel van den Amsterdamschen Schouwburg, gesticht in 't jaar 1637 en vertimmert in 1665.	316.

Bij G. THEOD. BOM, Kalverstraat, 17, *Amsterdam*,
verschijnt:

KEIZERIN EN MOEDER.

Drama in vijf bedrijven, door H. TH. BOELEN.

Prijs *f* 0.90.

en is verschenen:

N. DONKER. (H. TH. BOELEN). Grillparzer's **SAFFO.**

Treurspel in 4 bedrijven.

Prijs *f* 1.—.

MARIA VAN UTRECHT.

Historisch Drama in 5 bedrijven,

opgedragen aan Mevrouw KLEINE GARTMAN.

Prijs *f* 0.90.

**GRAVIN OLGA EN HAAR
LIJFEIGENE.**

Een épisode uit de geschiedenis
van Rusland, ten tijde van Catharina II.

Oorspronkelijk Tooneelspel in 4 afdeelingen.

Prijs *f* 0.90.

**MIJN BROER DE MINIS-
TER.**

Blijspel in drie tafereelen.

Prijs *f* 0.50.

BRUINHILDA, KONINGIN VAN AUSTRASIË.

Treurspel in vijf bedrijven,
door FLORIS VAN WESTERVOORT.

Prijs *f* 1.—

DE STERREN LIEGEN NIET! UIT ROME, A° 1539.

Drama in 5 bedrijven, door BETSY PERK.

Prijs *f* 1.—

DE WATERMOLEN AAN DE VLIERBEEK.

Drama in vier bedrijven door EMIL SEYGENS.

Prijs *f* 0.70.

DE KUNST OM ZICH TE GRIMEEREN,

dat is: zich door kunstmiddelen een ander aanzien of
voorkomen in gelaat, enz. te geven.

Handleiding voor jonge tooneelspelers, dilettanten,
liefhebberij-tooneelgezelschappen en gezellige kringen.

Met zes platen. Naar het Hoogduitsch, door G. FRANÇOIS.

Prijs *f* 1.50.

LIJST VAN TOONEELSTUKKEN,

uitgegeven en te bekomen bij

G. T H E O D. B O M.

AMSTERDAM, KALVERSTRAAT, 17.

Door alle Boekhandelaren te ontbieden.

A.

- Adam in ballingschap.** Treurspel door J. van den Vondel. (9 Heeren. 1 Dame)..... f 0.40.
- Afwezige, (De).** Drama in 1 bedrijf en in verzen. Naar het Fransch van E. Manuël, door J. L. Wertheim. (3 Heeren. 4 Dames.)... „ 0.60.
- Agatha of twee dagen van spanning.** Tooneelspel in 3 bedrijven, door J. Frederiks. (7 Heeren. 2 Dames.)..... „ 0.50.
- Alles voor de Vrouwen.** Blijspel in 1 bedrijf, van Meilhac en Halévy. Voor het Nederlandsch tooneel bewerkt door C. T. van der Brugghen v. L. (5 Heeren. 2 Dames.)..... „ 0.50.
- Als men zijn beurs heeft verloren.** Kluchtspel in 1 bedrijf, naar het Fransch, en ook voor Rederijkers geschikt gemaakt door Juliano. (3 Heeren. 1 Dame.)..... „ 0.40.
- Altijd Hooger.** Oorspronkelijk tooneelspel in 4 bedrijven, door J. Both J.J.z. (6 Heeren. 4 Dames.)..... „ 0.90.
- Altijd t'huis.** Blijspel in 1 bedrijf. Vrij gevolgd naar het Hoogduitsch, door E. Schreiner. (3 Heeren. 3 Dames.)..... „ 0.30.
- Anitta d'Ulloa of de dubbele eed van trouw.** Drama in 3 bedrijven door J. Bromminck. (6 Heeren. 2 Dames.)..... „ 0.25.
- Aprilbeweging, (De).** Oorspronkelijk blijspel met zang in 1 bedrijf, door W. van Gulik. (2 Heeren. 2 Dames.)..... „ 0.50.
- Arme rijkard, (De).** Tooneelspel in 1 bedrijf, door A. E. Nieuwmeijer. (5 Heeren.)..... „ 0.25.

- Avontuurtje van Mijnheer Kikkerbil**, een les voor oude jongeheeren.
Blijspel in 1 bedrijf, door T. v. d. Stempel. (4 Heeren.)..... f 0.30.
- Axel en Walborg**. Naar het Deensch van A. Oehlenschlaeger's
drama, bewerkt door W. G. Nieuwenkamp. (10 Heeren. 2 Dames.) „ 0.90.

B.

- Baboe Rita**. Tooneelspel in 4 bedrijven of 4 tafereelen, met coupletten,
bewerkt voor Rederijkers door G. Hogendoorn Jr. (9 Heeren.)... „ 0.90.
- Bankbiljet van duizend gulden**, (Een). Blijspel met zang in 2 be-
drijven, door A. Ruijsch. 5de druk. (4 Heeren. 2 Dames.)..... „ 0.75.
- Barbara**. Eene geschiedenis tijdens de partijverklaring in den Elzas.
Tooneelspel in 1 bedrijf of 4 tafereelen door Jan Zegers. (5 Heeren.
3 Dames.)..... „ 0.30.
- Baron Partoes**. Blijspel in 1 bedrijf door J. de Pas. (3 Heeren. 3 Dames.) „ 0.30.
- Baron Kolbielsky of de zamenzwering tegen Napoleon I.** Drama-
tische schets in 7 afdeelingen door Makelan. (9 à 12 Heeren.)... „ 0.60.
- Bediende van mijne vrouw**, (De). Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Fransch,
vrij bewerkt, door J. Both J.Jz. (4 Heeren. 2 Dames.)..... „ 0.50.
- Bedrogen drietal**, (Het). Oorspronkelijk blijspel met zang in 1 bedrijf
door M. J. Gillissen. (7 Heeren. 1 Dame.)..... „ 0.30.
- Behanger**, (De). Blijspel in 1 bedrijf met zang. Vrij gevolgd naar het
Fransch door W. Färber. (4 Heeren. 2 Dames.)..... „ 0.40.
- Beproeving**, (De). Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Fransch, door P. van
de Velde Mz. (11 Dames.)..... „ 0.25.
- Beroemd man**, (Een). Blijspel in 2 bedrijven. Naar Scribe, voor Re-
derijkers bewerkt door Leonard. (7 Heeren.)..... „ 0.40.
- Bernard, de advocaat der armen, of Vader en Zoon**. Tooneelspel
in 3 bedrijven. Uit het Fransch, en voor Rederijkers bewerkt door
Leonard. (7 Heeren.)..... „ 0.50.
- Bloem der wereld**, (De). Drama door W. J. Hofdijk. (15 Heeren.
3 Dames.)..... „ 0.90.
- Bloemenvaas**, (De). Drama in 1 bedrijf, door J. M. Sinderam.
(4 Heeren.)..... „ 0.50.
- Bodegraven in 1672**. Oorspronkelijk historisch drama in 3 bedrijven,
door G. de Jager. (12 Heeren.)..... „ 0.60.
- Boontje komt om zijn loontje**. Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Fransch
van Emile Souvestre, door J. J. Cohen Stuart. (4 Dames.) „ 0.30.
- Box en Cox**. Blijspel in 1 bedrijf door Morton. Uit het Engelsch
vertaald door J. H. Geraets Jr. (2 Heeren. 1 Dame.)..... „ 0.40.
- Brief met het roode kruis**, (De). Kluchtspel met zang in 1 bedrijf
door Roosingh. (3 Heeren. 2 Dames.)..... „ 0.40.

Bruid van Vreeland, (De) of wie is de Bruidegom? Blijspel in 4 bedrijven. Naar aanleiding van het Hoogduitsch vrij bewerkt door C. J. Roobol. (5 Heeren. 4 Dames.)..... f	0.90.
Bruinhilda, Koningin van Austrasië. Treurspel in 5 bedrijven, door Floris van Westervoort..... "	1.—.
Buren, (De). Dramatische Klucht in 1 bedrijf door Justus van Maurik Jr. (3 Heeren. 2 Dames.)..... "	0.60.
Burgemeesters Pruik. Blijspel in 1 bedrijf, voor Rederijkers door Leonard (8 Heeren.)..... "	0.35.

C.

Consigne is Snorken, (Het). Vaudeville in 1 bedrijf door E. Grangé en L. Thiboust. (2 Heeren. 2 Dames.)..... "	0.40.
---	-------

D.

Danton's val. Fragment uit R. Hamerling's treurspel „ <i>Danton en Robespierre</i> ” door G. W. C. Westenberg. (14 Heeren.)..... "	0.40.
Dat komt er van! Blijspel met zang in 1 bedrijf, door Junior. (3 Heeren. 2 Dames.)..... "	0.30.
Dirk Nergentshuis of de gewaande Baron. Blijspel in 1 bedrijf, door G. Hogendoorn Jr. (4 Heeren.)..... "	0.30.
Democratische Baard van Mijnheer Strippel, (De). Kluchtspel in 1 bedrijf. Naar een humoristisch verhaal van Frits Brentano, door Jan Zegers. (6 Heeren. 2 Dames.)..... "	0.30.
Don Cesar de Bazan. Tooneelspel in 5 bedrijven. Naar het Fransch van Dumanoir et d'Ennery. (9 Heeren. 3 Dames.)..... "	0.80.
Don Quichot op de bruiloft van Kamacho. Blijspel in 3 bedrijven door P. Langendijk. (10 Heeren. 3 Dames.)..... "	0.30.
Dood van Willem I, (De). Historisch Dramatisch gedicht in 5 afdeelingen, door K. Boon. (20 Heeren.)..... "	0.40.
Doris Knoopenschaar. Blijspel in 2 bedrijven. Het oorspronkelijk blijspel van A. Ruijsch „Een bankbiljet van duizend gulden,” voor Rederijkers bewerkt. (5 Heeren.)..... "	0.90.
Doove Stoffel of de wraak van een huisknecht. Tooneelspel in 2 bedrijven, met een voorspel. (6 Heeren. 2 Dames.)..... "	0.35.
Drie Hoeden. Kluchtspel in 3 bedrijven. Naar het Fransch, van Alfred Hennequin, vrij bewerkt voor het Nederlandsche tooneel, door A. Wijnstok. (5 Heeren. 3 Dames.)..... "	0.60.
Drie puntgedichten. Blijspel in 3 bedrijven, naar het Hoogduitsch van Rod. Benedix, voor Rederijkers bewerkt door Leonard. (7 Heeren.) "	0.80.

E.

Een Duel. Oorspronkelijk Blijspel in 1 bedrijf met coupletten, voor Rederijkers, door C. Hoogendoorn Jr. (6 Heeren.)..... f	0.30.
Een eerste dag des jaars. Dramatisch tafereel met zang, door P. A. van Overeem. (3 Heeren. 1 Dame)..... "	0.25.
Eene Moeder. Blijspel in 1 bedrijf, door Joh. Hilman. (3 Heeren. 2 Dames.)..... "	0.25.
Een moet er trouwen. Blijspel in 1 bedrijf uit het Hoogduitsch. (2 Heeren. 2 Dames.)..... "	0.40.
Een paar ton. Blijspel met zang in 3 tijdvakken. Naar het Hoogduitsch, voor het Hollandsche tooneel bewerkt, door J. Dekker Cz. (8 Heeren. 3 Dames.)..... "	0.90.
Eene vrouw die haren man verfoeit. Eene schets uit de republiek, door Em. Girardin. Tooneelspel in 1 bedrijf. (3 à 5 Heeren. 4 Dames.)..... "	0.50.
Eene wereldsche vrouw. Tooneelspel in 3 bedrijven. Naar het Fransch door K. O. (7 Dames.)..... "	0.50.
Ellendigen, (De). Dramain 5 bedrijven of 9 tafereelen. Naar den roman van Victor Hugo: „Les Misérables,” voor het Nederlandsch tooneel bewerkt, door S. de Haan. (8 Heeren. 2 Dames.)..... "	0.90.
Erfgenamen van Biesterbosch, (De.) Vroolijk tafereel uit het volksleven, met zang, in 5 bedrijven door A. Wijnstok. (7 Heeren. 4 Dames.)..... "	0.75.

F.

Fadette, de kleine heks. Vaudeville in 2 bedrijven, naar het Fransch van Annicet Bourgeois en Ch. Lafont, door J. P. Hagen. (4 Heeren. 2 Dames.)..... "	0.60.
Familie Morand (De), of de stormen des levens. Oorspronkelijk drama in 7 tafereelen door H. de Saan. (12 Heeren. 4 Dames.)..... "	0.90.
Fernand de speler. Oorspronkelijk Tooneelspel in 2 bedrijven, door A. E. Nieuwmeijer. 2e druk. (6 Heeren.)..... "	0.25.
Frankforter Loterij, (De). Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Fransch, door Laurens Pennewisch Jr. (5 Dames.)..... "	0.25.
Fransch krijgsgevangene, (Een). Blijspel met zang in 1 bedrijf door Emile Seipgens. (5 Heeren. 1 Dame.)..... "	0.50.
Frederico de Toledo of de Spanjaarden in Haarlem A° 1573. Geschiedkundig Tooneelspel in 5 tafereelen. Voor Rederijkers bewerkt door T. van der Stempel. (11 Heeren.)..... "	0.90.

G.

- Gansje van Lindenhof**, (Het). Blijspel in 1 bedrijf, naar Bayard, door A. L. J. Landré. (4 Heeren. 2 Dames.) ..... f 0.50.
- Geen rook zonder vuur**. Blijspel in 1 bedrijf. Vrij gevolgd naar het Fransch, door W. Färber. (1 Heer. 2 Dames.) ..... " 0.25.
- Gedenkschriften van een kolonel der Huzaren**, (De). Blijspel met zang in 1 bedrijf, naar het fransch, door H. P. J. Beems. (2 Heeren. 1 Dame.) ..... " 0.30.
- Gedwongen vermomming**. Oorspronkelijk blijspel in 1 bedrijf, bewerkt door Willem. (6 Heeren.) ..... " 0.30.
- Geémancipeerden**, (De). Blijspel in 3 tafereelen door Domino. (4 Heeren. 3 Dames.) ..... " 0.50.
- Gefopte communist**, (De) of **eigenbelang gaat boven alles**. Blijspel in 1 bedrijf, door A. Wijnstok. (5 Heeren.) ..... " 0.40.
- Gefopt**. Blijspel in 1 bedrijf door J. M. Sinderam. (6 Heeren.)... " 0.30.
- Geheimzinnige**, (De). Tooneelspel in 5 bedrijven, door B. A. Krep. (5 Heeren. 2 Dames.) ..... " 0.90.
- Geheimzinnige brief**, (De). Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Hoogduitsch van Roderich Benedix, voor Rederijkers bewerkt door Leonard. (5 Heeren.) ..... " 0.40.
- Geld! Geld! Geld!** Oorspronkelijk Blijspel met zang in 1 bedrijf door H. de Saan. (4 Heeren. 1 Dame.) ..... " 0.25.
- Geleerde Heeren**. Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Hoogduitsch, door Theod. van der Stempel. (3 Heeren. 3 Dames.) ..... " 0.30.
- Geneesheer** (De) of **dat heeft mijn commensaal gedaan**. Oorspronkelijk Blijspel in 3 bedrijven, door J. Hubertus Janssen. (4 Heeren. 3 Dames.) ..... " 0.75.
- Genezen**. Oorspronkelijk blijspel in 3 bedrijven, door Leonard. (6 Heeren. 2 Dames.) ..... " 0.90.
- Gerard van Velsen**. Treurspel, door A. van Halmaël Jr. (7 Heeren. 1 Dame.) ..... " 0.30.
- Gevaren der onbescheidenheid**, (De). Tooneelstuk in twee bedrijven. Naar het Fransch, door P. van de Velde Mz. (10 Dames.) ..... " 0.25.
- Gevolgen van een kus**, (De). Oorspronkelijk Blijspel met zang in 1 bedrijf door W. van Gulik. (3 Heeren. 3 Dames.) ..... " 0.40.
- Gewetenszaak**, (Een). Tooneelspel in 1 bedrijf, naar het fransch van O. Feuillet, door F. W. Büchner. (3 Heeren. 1 Dame.) ..... " 0.30.
- Gewichtige dag** (Een) of **eene excellentie in den dop**. Tooneelspel in 3 bedrijven. (8 Heeren.) ..... " 0.75.
- Goede voornemens**. Oorspronkelijk tooneelspel met zang in 8 tafereelen door Johannes. (13 Heeren. 2 Dames.) ..... " 0.60.

Gouvernante , (De). Tooneelstuk in 2 bedrijven. Naar het Fransch door P. van de Velde Mzn. 2e druk. (8 Dames.)..... f	0.30.
Graaf van Rotsveld en zijn Neven , (De) of de Beerendooder . Kluchtspel in 1 bedrijf, door M. L. Quack. (5 Heeren.)..... "	0.35.
Graaf Struensee, een minister uit het voik . Treurspel. Naar het Hoogd. van H. Laube, door J. H. Ankersmit Wz. (6 Heeren. 2 Dames.)..... "	0.75.
Grap , (Eene). Dramatische schets in 1 bedrijf door L. Kettmann. (2 Heeren. 1 Dame.)..... "	0.35.
Gravin Olga en haar lijfeigene . Eene episode uit de geschiedenis van Rusland, ten tijde van Catharina II. Oorspronkelijk tooneelstuk in 4 afdeelingen, door N. Donker. (11 Heeren. 7 Dames.)..... "	0.90.
Grietje moet met een schoolmeester trouwen . Blijspel in 1 bedrijf. (2 Heeren. 1 Dame.)..... "	0.25.
Grillen van Oom , (De) of het meisje weduwe . Oorspronkelijk blijspel in 1 bedrijf, door Jacq. Lottevee. (6 Heeren. 2 Dames.).. "	0.50.
Gustaaf Wasa of Masker om Masker . Tooneelstuk in 5 bedrijven, naar het Hoogduitsch van B. Scholz, door Fl. van Westervoort. (14 Heeren. 2 Dames.)..... "	1.—.

H.

Haat en Liefde . Tooneelstuk in 6 tafereelen door W. N. Peypers. (6 Heeren. 4 Dames.)..... "	0.80.
Hartstocht en Liefde . Groot drama in 2 bedrijven. (3 Heeren. 1 Dame.)..... "	0.30.
Hedendaagsche zonde , (Eene). Oorspronkelijk blijspel in 1 bedrijf, door F. T. Menagé Challa. (5 Heeren. 2 Dames.)..... "	0.30.
Hertog van Alençon te Antwerpen , (De) of burgertrouw en verraad in 1583 . Oorspronkelijk Geschiedkundig Drama in 4 bedrijven door A. Ruijsch. Tweede druk. (16 Heeren. 3 Dames.)..... "	0.75.
Hieronymus Jamaar . Blijspel in 1 bedrijf, door den schrijver van „De Neven”. (Helvet. van den Bergh.) (4 Heeren. 2 Dames.) Met muziekplaat..... "	0.50.
Hoed van den Horlogemaker , (De). Blijspel in 1 bedrijf naar E. de Girardin. Voor Rederijkers bewerkt door Leonard. (6 Heeren.) "	0.40.
Hollandsche Jongen , (De). Oorspronkelijk historisch volksdrama in 5 bedrijven, door A. Wijnstok. (8 Heeren. 1 Dame. 2 Kinderen.) "	0.75.
Hondenbelasting , (De). Blijspel in 1 bedrijf, door Floris van Westervoort. (5 Heeren. 3 Dames.)..... "	0.40.
Hugo en Elvire . Treurspel in 4 bedrijven, door A. v. d. Hoop Jr. (4 Heeren. 2 Dames.)..... "	1.—.

Huishoudster van twee oude Heeren , (De). Blijspel in 1 bedrijf, vrij naar het Fransch door F. W. Büchner. (3 Heeren. 1 Dame.) f	0.40.
Huisjapon van mijn Oom , (De). Kluchtspel in 6 tafereelen. Naar het Hoogduitsch van C. A. Görner, door J. Both J.Jz. (18 Heeren. 7 Dames.)	„ 1.—.
Huis te koop , (Een). Blijspel in 1 bedrijf door Alex Duval. Vrij naar het Fransch vertaald en voor Rederijkers bewerkt, door Leonard. (5 Heeren.)	„ 0.40.
Huwelijksbeletselen . Blijspel in 2 afdelingen door Martin Kalff. (2 Heeren. 1 Dame.)	„ 0.50.
Hij is mijn naaste . Tooneelspel in 6 tafereelen, voor Rederijkers vervaardigd door T. Oly. (10 Heeren. 2 Dames.)	„ 0.50.
Hij is niet jaloersch . Blijspel in 1 bedrijf, naar het Hoogd. door A. A. van der Stempel Jr. (3 Heeren. 1 Dame.)	„ 0.75.
Hij weet niet wat hij wil . Blijspel in 1 bedrijf. Vrij vertaald naar het Hoogduitsch, door E. Schreiner. (3 Heeren. 3 Dames.)	„ 0.30.

I.

Ideën van Papa , (De). Blijspel in 1 bedrijf, met coupletten. Vrij bewerkt naar het Fransch door W. Färber. (5 Heeren. 2 Dames.)	„ 0.40.
Ik ben flegmatiek . Blijspel in 1 bedrijf. Vrij bewerkt naar het Hoogduitsch, door W. Färber. (10 Heeren. 1 Dame.)	„ 0.40.
Ik inviteer mijn Kolonel . Blijspel met zang in 1 bedrijf. Naar het Fransch van E. Labiche en Marc Michel. (3 Heeren. 2 Dames.)	„ 0.30.
Incognito , (Het). Blijspel in 7 afdelingen. (6 Heeren. 3 Dames.)	„ 0.40.
Isegrim de Menschenhater . Vrolijke Vaudeville in 1 bedrijf. Vrij naar het Hoogduitsch bewerkt. (3 Heeren. 2 Dames.)	„ 0.60.
Ising (A). TOONEEL IN HUIS . 2 deelen.	„ 1.50.

Inhoud: **Bang en niet bang.**

Beter doen dan zeggen.

Broer Karel.

Leugentje om bestwil. (Een).

Men moet het ijzer smeden, enz.

Neef August.

Oom Gus.

Verloren en weergevonden.

Vernielde Roos, (De).

Woord houden.

Per stukje..... „ 0.25.

J.

- Jaloersche dwaas** (De), of **hij is onzichtbaar**. Blijspel in 1 bedrijf, naar een oud handschrift bewerkt door A. A. van der Stempel Jr. (6 Heeren. 1 Dame.)..... f 0.30.
- Jeanne, de vrouw van den Diamantslijper**. Oorspronkelijk drama in 5 bedrijven, door H. de Saan. (11 Heeren. 3 Dames)..... „ 0.75.
- Jocrisse de Vondeling**. Kluchtspel in 1 bedrijf. 3de druk. (5 Heeren.) „ 0.35.

K.

- Kaartlegster**, (De). Tooneelspel in 5 bedrijven, en een voorspel door Victor Séjour uit 't fransch, door B. (9 Heeren. 6 Dames.).... „ 0.50.
- Kamer in 't huis van Jan Salie**, (Een). Komische schets van Nederlandsche zeden in de laatste jaren, in verzen, gevolgd door politieke en andere liederen, puntgedichten, enz. bijeengebracht door Joris Bromminck. (5 Heeren. 1 Dame)..... „ 0.25.
- Karakterlooze** (De). Kluchtspel in 5 bedrijven, door Joh. Hilman. (5 Heeren. 3 Dames.)..... „ 0.75.
- Karel de Stoute, Hertog van Bourgondië**. Historisch drama in 5 bedrijven, door Joh. Hilman. (15 Heeren. 1 Dame.)..... „ 0.60.
- Karel van Anjou, Koning van Napels**. Historisch drama in 5 tafereelen, door Joh. Hilman. (10 Heeren.)..... „ 0.60.
- Kasteleinesse van Fischbach**, (De). Schets uit het leven van Maximiliaan, koning van Beieren. Blijspel met zang in 1 bedrijf door Jac. Rotteveel. (7 Heeren. 2 Dames.)..... „ 0.60.
- Kennis is Macht**. Blijspel met zang in 3 bedrijven, of 4 tafereelen. (4 Heeren. 2 Dames.)..... „ 0.50.
- Kikkert en den Dikkert**. (Den) Blijspel in 1 bedrijf, door L. Kettmann. (3 Heeren. 1 Dame.)..... „ 0.40.
- Kikkerstein en Eksterlust, of de twee villa's**. Oorspronkelijk Blijspel met zang in 2 bedrijven, door A. Ruijsch. (4 Heeren. 2 Dames.) „ 0.75.
- Kind van den Huize**, (Het). Vaudeville in 1 bedrijf. Naar het Fransch door W. Färber. 2de druk. (3 Heeren. 1 Dame.)..... „ 0.40.
- Kinderroofster**, (De). Drama in 8 tafereelen, naar het fransch van Eug. Grange en L. Thiboust. (19 Heeren. 4 Dames.)..... „ 1.—.
- Klaveren vrouw**. Blijspel met zang in 1 bedrijf. (4 Heeren. 2 Dames.) „ 0.50.
- Kleëren maken den man**, (De). Blijspel in 1 bedrijf, door P. Gouwe. (6 Dames.)..... „ 0.25.
- Kleërmaker en de Bakker**. (De). of **de twee Dichters**. Kluchtspel in 1 bedrijf. (3 Heeren. 1 Dame.)..... „ 0.30.
- Klein misverstand**, (Een). Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Engelsch, voor Rederijkers bewerkt door Martin Kalff. 2de druk. (3 Heeren.) „ 0.30.

Kleinzoon , (De). Tooneelspel in 1 bedrijf door A. F. J. Reiger. (5 Heeren. 4 Dames.)..... f	0.45.
<i>(Bekroond met den eersten prijs bij den internationalen wedstrijd van Tooneelletterkunde, gehouden te Antwerpen in September 1874.)</i>	
Knecht van twee Meesters , (Een). Blijspel in 2 bedrijven van Goldoni door W. C. Royaards. (8 Heeren. 3 Dames.)..... "	0.70.
Knoeijer in de knip , (De). Blijspel met zang in 1 bedrijf. (4 Heeren. 1 Dame.)..... "	0.35.
Knorrepot , (De). Tooneelspel in 2 bedrijven. Naar het fransch van Bayard en Varner, door Juliano. (5 Heeren. 3 Dames.)..... "	0.70.
Koning der bedienden tegen wil en dank , (De). Blijspel in 2 bedrijven. Vrij uit het Fransch vertaald en voor Rederijkers bewerkt, door Leonard. (7 Heeren.)..... "	0.70.
Koning van vijftien jaren (De), of die wil die kan . Blijspel met zang in 2 bedrijven. (3 Heeren. 3 Dames.)..... "	0.30.
Koopman van Antwerpen (De). Tooneelspel in 6 bedrijven. (7 Heeren. 4 Dames.)..... "	1.—.
Kop thee (Een). Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Fransch door A. L. J. Landré. (3 Heeren. 1 Dame.)..... "	0.30.
Koperen ring (De). Oorspronkelijk blijspel met zang in 1 bedrijf, door A. Wijnstok. (4 Heeren. 1 Dame.)..... "	0.30.
Kort van memorie . Blijspel in 1 bedrijf, door A. A. van der Stempel Jr. 2e druk. (4 Heeren. 1 Dame.)..... "	0.30.
Koppermaandag , (De). Tooneelmatige schets met zang in 3 tijdvakken 1840, 1850 en 1858 door J. Breeman. (5 Heeren. 13 Dames.)... "	0.20.

L.

Laatste rid van een oud-Postillon , (De). Tooneelspel met coupletten. Naar het Hoogd. van Jul. Stettenheim door Junior. (7 Heeren. 2 Dames.)..... "	0.30.
Lastige Overbuur , (Een). Kluchtspel in 1 bedrijf, door A. A. van der Stempel Jr. Vrij gevolgd naar het Hoogduitsch. (2 Heeren.)..... "	0.25.
Leugenaarster , (De). Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Hoogd. van Roderich Benedix. Voor het Nederlandsch tooneel vrij bewerkt door F. W. Büchner. (4 Heeren. 3 Dames.)..... "	0.50.
Levend doode Snijderpaar , (Het). Blijspel met zang in 2 tafereelen, vrij vertaald naar het Hoogduitsch. 2de druk. (3 Heeren. 3 Dames.)..... "	0.30.
Levend verbrand . Kluchtspel in 1 bedrijf, uit het Hoogduitsch, door Leonard. (5 Heeren.)..... "	0.30.
Lichtgeraakte , (De). Blijspel met zang in 1 bedrijf. Naar het fransch door Gus. (5 Heeren. 1 Dame.)..... "	0.60.

- 't **Lied van Moeder.** Oorspronkelijk Tooneelspel, met zang, in 3 bedrijven en een voorspel, door Antonie (5 Heeren. 2 Dames. 1 Kind.) f 0.90.
- Liefde en Pensioen.** Oorspr. blijspel in 2 bedrijven. Naar een verhaal van von Winterfeld, door J. Hubertus Janssen. (4 Heeren. 4 Dames.)..... " 0.50.
- Liefde zoekt list.** Tooneelspel met zang in 1 bedrijf, door J. Breeman. (3 Heeren. 1 Dame.)..... " 0.25.
- Liefdes-pionnier,** (Een). Blijspel in 1 bedrijf, vrij naar het Hoogduitsch en voor het Nederlandsche tooneel bewerkt door F. W. Büchner. (3 Heeren. 2 Dames.) ..... " 0.40.
- Linkerhand,** (De). Blijspel in 2 bedrijven van Bayard en Ch. Lafont, vrij naar het Fransch gevolgd, door Juliano. (4 Heeren. 2 Dames.)..... " 0.75.

M.

- Macht van het kwade,** (De). Oorspronkelijk tooneelspel in 4 bedrijven en 1 voorspel door Rellum Nestem. (9 Heeren.)..... " 0.40.
- Machteld van Velzen.** Tooneeldicht, door Martin Kalff. (2 Heeren. 1 Dame.)..... " 0.40.
- Man met honderd kwalen,** (De). Oorspronkelijk Blijspel in 1 bedrijf, door Dr. B. Jr. (5 Heeren. 1 Dame.)..... " 0.50.
- Marcel.** Drama in 1 bedrijf naar het Fransch van J. Sandeau en A. Decourcelle, door W. N. K. (3 Heeren. 3 Dames. 1 Kind.)..... " 0.40.
- Maria van Utrecht, Weduwe van Oldenbarneveld.** Historisch drama in 5 bedrijven, door N. Donker. Opgedragen aan Mevrouw Kleine Gartman. (15 Heeren. 5 Dames. 1 Kind.)..... " 0.90.
- Marie, het Savooische meisje.** Tooneelspel in 1 bedrijf. Naar het Fransch (10 Dames)..... " 0.25.
- Marion de l'Orme.** Drama, naar het Fransch van Victor Hugo, door L. J. Veltman. (24 Heeren. 2 Dames.)..... " 0.90.
- Max Havelaar, een strijder voor recht en billijkheid.** Tooneelspel in 5 tafereelen. Naar Multatuli's meesterstuk voor Rederijkers bewerkt door A. A. van der Stempel Jr. (9 Heeren. 1 Kind.)..... " 0.90.
- Medeminnaars,** (De). Blijspel in 5 bedrijven, door R. B. Sheridan. Uit het Engelsch door P. M. Lindo. (8 Heeren. 4 Dames.)..... " 0.75.
- Mejuffrouw Lariffa.** Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Fransch van E. Labiche en A. Choler. (2 Heeren. 2 Dames.)..... " 0.50.
- Mietje's vrijer.** Oorspronkelijk blijspel in 1 bedrijf, door A. Wijnstok. (4 Heeren. 3 Dames.)..... " 0.50.
- Misdaad bij ongeluk,** (Eene). Blijspel in 3 bedrijven, door E. Labiche en A. Choler. (6 Heeren. 4 Dames.)..... " 0.90.

- Moderne Simson**, (Een) en eene nieuwe **Delila**. Blijspel in 1 bedrijf van Emil Claar. Naar het Hoogduitsch, vrij gevolgd door J. R. (1 Heer. 2 Dames.)..... f 0.35.
- Moederliefde en Heldenmoed, of de gevangenis op het slot 's Gravensteen te Antwerpen**. Oorspronkelijk geschiedkundig toneelspel in 3 bedrijven, door A. Ruijsch. 2e druk. (14 Heeren. 5 Dames enz.)..... " 0.90.
- Moed adelt**. Toneelspel in 1 bedrijf, door Willem R. (6 Heeren. 2 Dames.)..... " 0.50.
- Moord uit Geldzucht, (De) of Misdaad en Vergelding**. Volksdrama in 5 bedrijven en een Voorspel, door F. C. Fuchs. (11 Heeren. 5 Dames.)..... " 1.—.
- Mozes Mendelssohn**. Naar het Hoogduitsch van Hugo Muller, vrij bewerkt door W. C. Royaards. (4 Heeren. 1 Dame. 1 Kind.).... " 0.40.
- Mijn broer de Minister**. Blijspel in 3 Tafereelen, door H. Th. Boelen. (3 Heeren. 2 Dames. 2 Kinderen.)..... " 0.50.
- Mijn lieve Henri**. Oorspronkelijk Blijspel in 1 bedrijf, door E. E. Minkenhoff Ezn. (4 Heeren. 2 Dames.)..... " 0.60.
- Mijnheer Candaule, of de koning der Echtgenooten**. Vaudeville in 1 bedrijf, naar het Fransch van Fournier en Meijer, door H. Edwards Capadose. (6 Heeren. 2 Dames.)..... " 0.50.

N.

- Nachtwacht, (De)**. Kluchtspel in verzen. In 1 bedrijf. Naar het Hoogduitsch van Th. Körner, door G. de Vos. (3 Heeren. 1 Dame.).. " 0.25.
- Neef Piet, of die kaatst moet den bal verwachten**. Blijspel in 1 bedrijf, naar het Fransch van Emile Souvestre, door J. J. Cohen Stuart. (2 Heeren. 2 Dames.)..... " 0.30.
- Neef uit Oost-Indië, (De)**. Blijspel in 1 bedrijf, door J. M. Sinderam. (5 Heeren.)..... " 0.40.
- „Neen”**. Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Hoogduitsch van Rod. Benedix door F. W. Büchner. (2 Heeren. 2 Dames.)..... " 0.40.
- Nichtje van den bakker, (Het)**. Blijspel in 1 bedrijf door J. Huf van Buren. (4 Heeren. 2 Dames.)..... " 0.50.
- Nieuwe Landheer, (De)**. Blijspel in 1 bedrijf. Uit het Fransch vertaald en voor Rederijkers bewerkt door Leonard. (5 Heeren.)..... " 0.40.
- Nimrod, of de assessor jager**. Kluchtspel in 1 bedrijf voor Rederijkers bewerkt door Leonard. (8 Heeren. 1 Dame.)..... " 0.40.
- Nog iets vergeten, of die men 't liefst heeft plaagt men het meest**. Blijspel in 1 bedrijf door Staalman (2 Heeren. 2 Dames.) " 0.30.
- Noblesse oblige**. Dramatische schets in 1 bedrijf. Naar het Hoogd. door J. G. Boursse. (3 Heeren. 3 Dames.)..... " 0.30.

- Nooit tevreden.** Oorspronkelijk Tooneelspel in 4 bedrijven, door J. Both J.J.z. (12 Heeren. 5 Dames.)..... f 0.90.
- Noord en Zuid.** Blijspel in 1 bedrijf. Vrij naar het Fransch bewerkt door F. W. Büchner. (1 Heer. 2 Dames.)..... " 0.25.
- Nummer 33.** Oorspronkelijk Blijspel met zang in 2 bedrijven, door Dr. B. Jr. (8 Heeren. 1 Dame.)..... " 0.50.

- Olivier Goldsmith en Dokter Johnson, of Dichter en Criticus.** Blijspel met zang in 1 bedrijf, door W. Färber. (5 Heeren. 2 Dames.)..... " 0.30.
- Ongeluksvogel, (Een).** Blijspel in 1 bedrijf, vertaald en voor Rederijkers bewerkt door Leonard. (8 Heeren.)..... " 0.30.
- Onschuld en misdaad.** Oorspronkelijk drama in 9 tafereelen door J. Hubertus Janssen. (13 Heeren. 4 Dames.)..... " 0.90.
- Onzichtbare hand, (De).** Tooneelspel in 3 bedrijven. Naar het Fransch door P. van de Velde Mz. (7 Heeren.)..... " 0.25.
- Oom Bankman, of de nicht van den menschenhater.** Tooneelspel in 3 bedrijven, door J. Both J.J.z. (4 Heeren. 3 Dames.)..... " 0.80.
- Oom en Neef of misverstand op misverstand.** Blijspel in 1 bedrijf, door P. C. J. Meijs. (4 Heeren. 3 Dames.)..... " 0.40.
- Oom Sommerville.** Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Fransch van E. de Calonne. (3 Heeren. 2 Dames.)..... " 0.25.
- Oom uit Oost-Indië, (De) of de drie gekroonde artisjokken.** Oorspronkelijk Blijspel met zang in 2 bedrijven, door A. Ruijsch. 2e druk. (4 Heeren. 4 Dames.)..... " 0.90.
- Oude-Kleër-kooper, (De) of een vriend in den nood.** Blijspel met zang in 8 tafereelen. Naar het Hoogduitsch: „Einer von unsere Leut“ van O. F. Berg. (10 Heeren. 2 Dames.)..... " 0.90.
- Oud mal gaat boven al.** Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Hoogduitsch bewerkt door P. H. Lamberts Jr. (4 Heeren. 2 Dames.)..... " 0.45.
- Oude Nicht, (De).** Blijspel in 1 bedrijf naar het Fransch van Emil Souvestre door Laur. Pennewisch Jr. (5 Dames.)..... " 0.25.
- Oud soldaat, (Een).** Oorspronkelijk Tooneelspel in 3 bedrijven, door A. E. Nieuwmeijer. 2e druk. (5 à 8 Heeren.)..... " 0.30.
- Oude vrijgezel, (De).** Blijspel met zang in 1 bedrijf, naar het Hoogduitsch: „Eine verfolgte Unschuld“. Vrij vertaald, door Lion van Lier. (3 Heeren. 1 Dame.)..... " 0.40.
- Oudste zoon, (De).** Tooneelstuk in 2 bedrijven. Naar het Fransch, door P. van de Velde Mz. (7 Heeren.)..... " 0.25.

P.

- Papa gaf permissie.** Blijspel in 1 bedrijf. Naar het hoogduitsch, voor het Nederlandsch tooneel bewerkt door Mr. C. Th. van der Brugghen van Lauwenrecht. (3 Heeren. 4 Dames.)..... f 0.50.
- Pauline. Eene koopmansdochter.** Tooneelspel. Uit het Engelsch van Bulwer door J. H. Ankersmit Wz. (10 à 13 Heeren. 5 Dames.).. „ 0.50.
- Paulowna, of Liefde en Standvastigheid.** Melodrama in 3 bedrijven. Een tafereel uit den brand van Moskow, door P. H. (12 Heeren. 3 Dames) „ 0.25.
- Piëtra, eene dochter van 't Zuiden.** Treurspel naar het Hoogduitsch, door J. H. Ankersmit Wz. (7 Heeren. 2 Dames.)..... „ 0.50.
- Pruisen komen, (De) of de scherpschutters van St. Pietersdorp.** Kluchtspel in 1 bedrijf, door A. A. v. d. Stempel Jr. (10 Heeren.) „ 0.30.

R.

- Raoul de Rooverhoofdman.** Romantisch tooneelspel in 7 tafereelen, met een Voorspel: **De Wraak eens krijgsmans.** Voor Rederijkers bewerkt, naar den roman van wijlen J. de Vries, door A. L. van Leer. (15 Heeren.)..... „ 0.90.
- Regimentskinderen, (De).** Tooneelspel met zang in 2 bedrijven. Vrij gevolgd naar het Fransch: „Les enfans du régiment”, door A. A. van der Stempel Jr. (6 Heeren. 2 Dames.)..... „ 0.90.
- Rok en mantel.** Blijspel in 1 bedrijf, naar het Fransch van Moreau, door F. C. Craushaupt Jr. (3 Heeren. 4 Dames.)..... „ 0.30.
- Romeo op kantoor.** Blijspel in 1 bedrijf. Vrij naar het Hoogduitsch van Feodor Wehl, door W. C. Royaards. (4 Heeren. 3 Dames.) „ 0.50.
- Hetzelfde Blijspel, bewerkt voor Rederijkers. (6 Heeren)..... „ 0.50.
- Roosje van St. Flour, (Het).** Kluchtspel in 1 bedrijf, vrij gevolgd naar het Fransch van M. Carré. (2 Heeren. 1 Dame.)..... „ 0.25.
- Rozengeur en maneschijn.** Blijspel met zang in 1 bedrijf, naar het Fransch, door Martin Kalff. (2 Heeren. 2 Dames.)..... „ 0.30.
- Ruy Blas.** Drama in 5 bedrijven van Victor Hugo. In Nederduitsche verzen overgebracht door F. H. Greb, 2de verbeterde druk. (19 Heeren. 4 Dames)..... „ 1.—.
- Rijzweep, (De) of Twintig jaren later.** 2e druk. Oorspronkelijk Tooneelspel in 3 bedrijven of 9 tafereelen, door J. Hubertus Jansen. (10 Heeren. 4 Dames.)..... „ 0.90.

S.

- Saffo.** Treurspel in 5 bedrijven, naar het Hoogduitsch van Grillparzer, door N. Donker. (3 Heeren. 3 Dames.)..... „ 1.—.
- Schaakmat.** Blijspel in 2 bedrijven. Naar het engelsch van A. Halliday. (7 Heeren. 5 Dames.)..... „ 0.75.

Schoolmeester-Schoonzoön , (De). Blijspel in 1 bedrijf naar het Hoogduitsch van Th. Körner, door Leonard. (3 Heeren.)..... f	0.30.
Schoonvader , (Een). Blijspel in 1 bedrijf. Vrij naar het Fransch vertaald door F. W. Büchner. (4 Heeren. 1 Dame.)..... "	0.50.
Schoonvader (De), of de man van den blauwen brief . Blijspel in 3 bedrijven, door J. Hubertus Janssen. (7 Heeren. 3 Dames.).. "	0.90.
Schoonvader en Schoonzoön . Blijspel in 1 bedrijf, naar het Hoogduitsch van C. A. Görner door H. Edw. Capadose. (4 Heeren. 2 Dames.).. "	0.40.
Schijnheiligen , (De). Blijspel in 5 bedrijven, door Joh. Hilman. (5 Heeren. 5 Dames.)..... "	0.60.
Sleutel van de Secretaire , (De). Oorspronkelijk Blijspel in 3 bedrijven, door J. Hubertus Janssen. (3 Heeren. 3 Dames.)..... "	0.75.
Sterren liegen niet , (De). (uit Rome A° 1539.) Drama in 5 bedrijven, door Betsy Perk. (17 Heeren. 4 Dames.)..... "	1.—.
Stille Jan . Oorspronkelijk Tooneelspel met zang in 2 bedrijven, door A. Wijnstok. (7 Heeren. 1 Dame.)..... "	0.40.
Swarte Pieter . Blyspel mei zang in ien utkomste. Fry nei it Tsuitsk fen Krist Frearks. (2 Heeren. 1 Dame.)..... "	0.40.

T.

Tante's Engel . Blijspel in 1 bedrijf, vrij vertaald naar het Fransch van Lajariette en de La Cour, door J. R. Ratzer. (3 Heeren. 2 Dames.)..... "	0.40.
Testament , (Het). Tooneelstuk in 1 bedrijf. Naar het Fransch, door P. van de Velde Mz. (7 Heeren.)..... "	0.25.
Testament uit Amerika , (Het). Oorspronkelijk Tooneelspel in 3 bedrijven, door A. Ruijsch. 2de druk. (6 Heeren. 4 Dames.)..... "	0.90.
Testament van de Wed. Poot , (Het). Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Fransch van E. Souvestre, door J. J. Cohen Stuart. (5 Dames.).. "	0.40.
Tooneel op het Tooneel , (Het). Blijspel, door P. P. van Es. (3 Heeren. 3 Dames.)..... "	0.40.
Toornig oogenblik , (Een). Oorspronkelijk Drama in 5 bedrijven door J. Both, J.Jz. (6 Heeren. 4 Dames.)..... "	0.90.
Te zijn en niet te zijn , of de schilderswinkel . Blijspel in 1 bedrijf. Naar het fransch, door J. H. Grave. (5 Heeren. 2 Dames.).. "	0.30.
Twee bedienden , of het spook te middernacht , (De). Kluchtspel in 1 bedrijf. Naar een oud Manuscript door Juliano. 3de druk. (4 Heeren.)..... "	0.35.
Twee bijziende Heeren en eene Dame . Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Hoogduitsch voor het Nederlandsch tooneel bewerkt, door Mr. C. T. van der Brugghen v. L. (3 Heeren. 2 Dames.),.... "	0.75.

Twee dooven. Blijspel in 1 bedrijf, door Jules Moineau. Naar het Fransch voor Rederijkers bewerkt, door Leonard. 2de druk. (5 Heeren.).....	f	0.30.
Twee echtscheidingen, (De). Blijspel met zang in 1 bedrijf, door H. van Peene. (3 Heeren. 2 Dames.).....	„	0.50.
Twee gepensioneerden en een geëmancipeerde. Blijspel in 2 bedrijven door Wibbinus. (2 Heeren.).....	„	0.30.
Twee invaliden, (De). Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Fransch van E. Grangé en L. Thiboust, door J. P. Hagen. (3 Heeren. 1 Dame.).....	„	0.30.
Twee klippen, (De). Tooneelspel in 2 bedrijven. Naar het Fransch door P. van de Velde Mz. (7 Heeren.).....	„	0.25.
Twee Schoolmeesters, (De). Blijspel in 1 bedrijf, naar het Fransch van E. Scribe. Voor Rederijkers bewerkt, door Leonard (5 Heeren.) ..	„	0.30.
Twee Weduwen, (De). Tooneelspel in 1 bedrijf, naar het Fransch door J. Both J.Jz. (2 Heeren. 2 Dames.).....	„	0.60.
Tweelingbroeders, (De). Blijspel met zang in 1 bedrijf, door M. J. Gillissen. (7 Heeren. 2 Dames.).....	„	0.40.

U.

Uit het salon des Variétés. Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Fransch van Henri Murger, door Multavolo. (2 Heeren. 2 Dames.)..	„	0.40.
Uurtje in eene dorpschool, (Een). Blijspel met zang in 1 bedrijf, door J. Dekker Cz. 3de druk. (15 personen.).....	„	0.50.
Uurtje op 't kantoor, (Een). Blijspel in 1 bedrijf, naar het Hoogduitsch. Voor Rederijkers bewerkt door Egmond. 2e druk. (5 Heeren.) ..	„	0.30.
Uurtje vóór de bruiloft, (Een). Blijspel in 2 bedrijven door Th. van der Stempel (5 Heeren. 1 Dame.).....	„	0.40.

V.

Valeria. Drama, naar het Fransch van Auguste Maquet en J. Lacroix, door J. H. Ankersmit Wz. (15 Heeren. 4 Dames.)... ..	„	0.50.
Veel leven om niets. Blijspel in 1 bedrijf, naar het fransch van L. Gozlan, door F. H. Greb. (2 Heeren. 1 Dame.).....	„	0.30.
Verbanning van Rochester, (De). Blijspel in 1 bedrijf. (7 Heeren.) ..	„	0.35.
Vergiffenis. Oorspronkelijk tooneelspel in 1 bedrijf, door Lion van Lier. (3 Heeren. 2 Dames. 1 Kind.).....	„	0.60.
<i>(Bekroond op de Internationale Wedstrijd van Tooneelkunde, uitgeschreven door de Provinciale Tooneel-Commissie te Antwerpen, en aldaar gehouden in September 1874. Voor het eerst te Amsterdam opgevoerd door „De Dilettanten-Club” op Woensdag 24 Maart 1875 in het Grand Théâtre in de Amstelstraat.)</i>		

Vergissing , (Eene). Blijspel in 3 bedrijven, door Leonard. (7 Heeren.) f	0.60.
Verkeerde overjas , (Een). Vaudeville met zang in 1 bedrijf of 2 tafereelen, door M. J. Gillissen. (1 Heer. 1 Dame.)..... "	0.30.
Verkiezing en huwelijksnegotie . Blijspel in 1 bedrijf, door Leonard. (6 Heeren.)..... "	0.30.
Verliefd op mevrouw . Oorspronkelijk Blijspel in 1 bedrijf, door A. A. van der Stempel Jr. (2 Heeren. 2 Dames.)..... "	0.30.
Verruilde overjassen , (De). Blijspel in 1 bedrijf, door Domino. (5 Heeren. 2 Dames.)..... "	0.30.
Verwarring , (Eene). Blijspel in 1 bedrijf. Vrij naar het Fransch, door F. W. Büchner. (3 Heeren. 1 Dame.)..... "	0.60.
Verzegelde Burgemeester , (De). Blijspel in 3 bedrijven. Vrij bewerkt naar het Hoogduitsch, door W. Färber. (5 Heeren. 3 Dames.) "	0.40.
Vier berijmde Dialogen voor Rederijkers. Vrij bewerkt naar het Friesch door Waling Dijkstra. No. 1—4..... "	0.50.
No. 1. Afzonderlijk: Geen ding naar genoeg . (2 Heeren)..... "	0.15.
" 2. " Liefde en geld . (2 Heeren)..... "	0.15.
" 3. " Vriendschap . (2 Heeren)..... "	0.15.
" 4. " Boeldag . (2 Heeren)..... "	0.15.
Vier kommen kokend water , of ontdekkingsmiddel van een Justitie-ambtenaar . Blijspel in 2 afdelingen. Voor Rederijkers bewerkt door J. Tuijten. (6 Heeren.)..... "	0.30.
Vliegende boden . Blijspel in 2 bedrijven, door Brondahl. (3 Heeren. 3 Dames.)..... "	0.35.
Voorwaarts . Karakterschetsen uit het leven. Tooneelspel in 3 bedrijven, door Jan Zegers. (6 Heeren. 3 Dames.)..... "	0.50.
Vorst en Tooneelspeler . Historische karakterschets in 1 bedrijf. Naar het Fransch door W. C. Roijaards..... "	—.
Vorstin en Vrouw , of Jacoba van Beijeren, gravin van Holland . Drama in 5 bedrijven. (7 Heeren. 5 Dames.)..... "	0.25.
Vrouw is de baas , (De). Blijspel..... "	0.25.
Vrouwentranen . Vaudeville in 1 bedrijf, naar het Fransch door G. A. Johnson. (3 Heeren. 2 Dames.)..... "	0.40.
Vrijage ten platte lande , (Eene). Schets uit het Boerenleven. Oorspronkelijk blijspel met zang in 1 bedrijf, door Jac. Rotteveel. (3 Heeren. 3 Dames.)..... "	0.50.
Vrijshot , (Het) of de zwarte jager . Een volksoverlevering naar het Hoogduitsch: „Der Freischütz” door A. Apel. (7 Heeren. 2 Dames.) "	0.30.

W.

Waarheid kan geen herberg vinden . (De). Tooneelspel in 8 tafereelen, vrij bewerkt naar het Engelsch, door J. C. van Osselt. (9 Heeren. 5 Dames.)..... "	0.75.
---	-------

- Warm uurtje**, (Een). Blijspel in 2 bedrijven. Naar het Hoogduitsch door J. G. Boursse. (5 Heeren. 3 Dames.)..... f 0.50.
- 't Was maar een loods**. (Eene kroon voor den ouden zeeman.) Oorspronkelijk Tooneelspel in 3 bedrijven met coupletten, door A. Ruijsch. 3e druk. (7 Heeren. 3 Dames.)..... " 0.90.
- Watermolen aan de Vlierbeek**, (De). Drama in 4 bedrijven door Emil Scyppens. (9 Heeren. 3 Dames.)..... " 0.70.
- Wederzijdsch Huwelijksbedrog**, (Het). Blijspel in 5 bedrijven, door P. Langendijk. (9 Heeren. 4 Dames)..... " 0.30.
- Wees van Brussel**, (De) **episode uit de drie laatste dagen van Alva's schrikbewind**. (1573). Oorspronkelijk Drama in 4 bedrijven, met een voorspel door A. Ruijsch. 2e druk. (12 Heeren. 3 Dames.)..... " 0.90.
- Wees uit het gebergte**, (De). Tooneelspel in 4 bedrijven, door A. E. Nieuwmeijer. 2e druk. (9 Heeren.)..... " 0.25.
- Weldoen**. Tooneelspel in 3 bedrijven, door J. M. Sinderam. (7 Heeren.)..... " 0.60.
- Willem Leeuwendaal**, of **Bodegraven in 1672**. Historisch drama in 5 bedrijven, met een voorspel door J. K. de Regt. (18 Heeren.) " 0.75.
- Willem Tell**. Tooneelspel in 5 bedrijven. Naar het Hoogd. van Fr. von Schiller, door A. Doyer Tz. (39 Heeren. 7 Dames.).... " 1.—.
- Wraak van een kapper**, (De) of **de uitwerking van den Milton-Balsem**. Blijspel met zang in 1 bedrijf, door A. A. van der Stempel Jr. (4 Heeren. 1 Dame.)..... " 0.40.

IJ.

- IJdelheid en straf**, of **de edelmoedige vergelding**. Tooneelspel in 2 bedrijven. Naar het Fransch door Juliano. (7 Heeren.)..... " 0.25.
- IJverzuucht**. Oorspronkelijk Blijspel in 1 bedrijf, door A. Wijnstok. (3 Heeren. 2 Dames.)..... " 0.40.

Z.

- Zeven Hoofdzonden**, (De). Tooneelspel in 5 bedrijven en een voorspel (10 Heeren. 4 Dames.)..... " 0.90.
- Zoon der wildernis**. (Friedr. Halm's) Drama, voor het Nederlandsch tooneel bewerkt door L. J. Veltman. (13 Heeren. 3 Dames.) " 0.90.
- Zonder geld op reis**, of **een avontuurtje van twee schoolmeesters**. Blijspel in 1 bedrijf, voor Rederijkers, door A. A. van der Stempel Jr. 2e druk. (5 Heeren.)..... " 0.35.
- Zonder tamboer of trompetter**. Vaudeville in 1 bedrijf. (3 Heeren. 1 Dame.)..... " 0.30.
- Zwaard van Damokles**, (Het). Kluchtspel in 1 bedrijf van G. zu Putlitz, door M. Frank. (3 Heeren. 2 Dames.)..... " 0.30.
- Zwarte Piet**. Blijspel in 1 bedrijf. Naar het Hoogduitsch, door E. S. (2 Heeren. 1 Dame.)..... " 0.30.

Zijn hart zit in Scheveningen, of het geheim van een Haagsche Apotheker. Blijspel in 1 bedrijf, door A. A. van der Stem-
pel Jr. (4 Heeren. 2 Dames.)..... *f* 0.30.

OPERA TEKSTBOEKJES.

Der Vampyr.....	<i>f</i>	0.15.
Jessonda.....	"	0.15.
Die Zigeunerin.....	"	0.15.
Othello, der Mohr von Venedig.....	"	0.15.
De ster van het Noorden.....	"	0.15.
Euryanthe.....	"	0.15.
Don Pasquale.....	"	0.15.
Marie, oder die Regiments-tochter.....	"	0.15.

Van de onderstaande **TOONEELSTUKKEN** is steeds bij den Uitgever dezes

DE MUZIEK

tot de daarbij gestelde prijzen verkrijgbaar.

ZANGPARTIJ VAN:

De oude Kleërkooper.....	<i>f</i>	2.50.
Een uurtje in een dorpschool.....	"	2.50.
't Was maar een Loods.....	"	1.25.
Baboe Rita.....	"	1.25.
Erfgenamen van Biesterbosch.....	"	2.—.
Geld! Geld! Geld!.....	"	1.—.
Het kind van den huize.....	"	1.50.
Kikkerstein en Eksterlust.....	"	2.—.
Bankbillet van duizend gulden.....	"	3.—.
Doris Knoopenschaar.....	"	2.50.
Goede voornemens.....	"	1.—.
Ik ben flegmatiek.....	"	0.40.
Een oude vrijgezel.....	"	1.75.
Bedrogen drietal.....	"	1.25.
Verkeerde overjas.....	"	1.—.

PARTITUUR VAN:

De oude Kleërkooper.....	<i>f</i>	5.50.
Een uurtje in een dorpschool.....	"	6.50.
Bedrogen Drietal.....	"	2.50.
Verkeerde Overjas.....	"	2.—.

Vermelding van het getal

PERSONEN,

BENODIGD VOOR DE OPVOERING VAN DE ONDERSTAANDE

TOONEELSTUKKEN.

DE UITVOERIGERE TITELS ZIJN TE VINDEN IN DE HIERVOORGAANDE
ALPHABETISCHE LIJST.

Stukken voor 2 rollen.

	Prijs.	Heeren.	Dames.
Lastige Overbuur, (Een). Kluchtspel in 1 bedrijf.....	f 0.25.	2	
Twce gepensioneerden en een geëmancipeerde. Blijspel in 2 bedrijven.....	" 0.30.	2	
Verkeerde overjas, (Een). Vaudeville in 1 bedrijf.....	" 0.30.	1	1
Vier berijmde Dialogen voor Rederijkers. No. 1—4....	" 0.50.		
Geen ding naar genoegen.....	" 0.15.	2	
Liefde en geld.....	" 0.15.	2	
Vriendschap.....	" 0.15.	2	
Boeldag.....	" 0.15.	2	

Stukken voor 3 rollen.

Box en Cox. Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.40.	2	1
Gedenkschriften van een kolonel der Huzaren, (De). Blij- spel in 1 bedrijf.....	" 0.30.	2	1
Geen rook zonder vuur. Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.25.	1	2
Grap, (Een). Dramatische schets in 1 bedrijf.....	" 0.35.	2	1
Grietje moet met een schoolmeester trouwen. Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.25.	2	1
Huwelijksbeletselen. Blijspel in 2 afdeelingen.....	" 0.50.	2	1
Klein misverstand, (Een). Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.30.	3	
Machteld van Velzen. Tooneeldicht.....	" 0.40.	2	1
Moderne Simson, (Een) en eene nieuwe Delila. Blijsp. in 1 bedrijf.....	" 0.35.	1	2

	Prijs.	Heeren.	Dames.
Noord en Zuid. Blijspel in 1 bedrijf	f 0.25.	1	2
Roosje van St. Flour, (Het). Kluchtspel in 1 bedrijf..	" 0.25.	2	1
Schoolmeester-Schoonzoon, (De). Blijspel in 1 bedrijf..	" 0.30.	3	
Swarte Pieter. Blyspel in ien utkomste	" 0.40.	2	1
Veel leven om niets. Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.30.	2	1
Zwarte Piet. Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.30.	2	1

Stukken voor 4 rollen.

Als men zijn beurs heeft verloren. Kluchtspel in 1 bedr.	" 0.40.	3	1
Aprilbeweging, (De). Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.50.	2	2
Avontuurtje van Mijnheer Kikkerbil. Blijspel in 1 bedr.	" 0.30.	4	
Bloemenvaas, (De). Drama in 1 bedrijf.	" 0.50.	4	
Boontje komt om zijn loontje. Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.30.		4
Consigne is Snorken, (Het). Vaudeville in 1 bedrijf.	" 0.40.	2	2
Dirk Nergentshuis of de gewaande Baron. Blijsp. in 1 bedr.	" 0.30.	4	
Een eerste dag des jaars. Dramatisch tafereel.	" 0.25.	3	1
Een moet er trouwen. Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.40.	2	2
Gewetenzaak, (Een). Tooneelspel in 1 bedrijf.	" 0.30.	3	1
Hartstocht en Liefde. Groot drama in 2 bedrijven.	" 0.30.	3	1
Huishoudster van twee oude Heeren, (De). Blijsp. in 1 bedr.	" 0.40.	3	1
Hij is niet jaloersch. Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.75.	3	1
Kikkert en den Dikkert. Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.40.	3	1
Kind van den Huize, (Het). Vaudeville in 1 bedrijf.	" 0.40.	3	1
Kleermaker en de Bakker, (De). Kluchtspel in 1 bedrijf.	" 0.30.	3	1
Kop thee, (Een). Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.30.	3	1
Liefde zoekt list. Tooneelspel in 1 bedrijf.	" 0.25.	3	1
Mejuffrouw Larifla. Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.50.	2	2
Nachtwacht, (De). Kluchtspel in 1 bedrijf.	" 0.25.	3	1
"Neen". Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.40.	2	2
Neef Piet, of die kaatst moet den bal verwachten. Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.30.	2	2
Nog iets vergeten. Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.30.	2	2
Oude vrijgezel, (De). Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.40.	3	1
Rozengeur en maneschijn. Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.30.	2	2
Twee bedienden, of het spook te middernacht, (De). Kluchtspel in 1 bedrijf.	" 0.35.	4	
Twee invaliden, (De). Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.30.	3	1
Twee weduwen, (De). Tooneelspel in 1 bedrijf.	" 0.60.	2	2
Verliefd op mevrouw. Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.30.	2	2
Verwarring, (Eene). Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.60.	3	1
Uit het Salon des Variétés. Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.40.	2	2
Zonder tamboer of trompetter. Vaudeville in 1 bedrijf.	" 0.30.	3	1

Stukken voor 5 rollen.

Arme rijkard, (De). Tooneelspel in 1 bedrijf.	" 0.25.	5	
Bekroonde Treurspel, (Het). Tooneelspel in 1 bedrijf.	" 0.30.	5	
Brief met het roode kruis, (De). Kluchtspel in 1 bedrijf.	" 0.40.	3	2
Buren, (De). Dramat. Klucht in 1 bedrijf.	" 0.60.	3	2
Dat komt er van! Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.30.	3	2
Doris Knoopenchaar. Blijspel in 2 bedrijven.	" 0.90.	5	
Eene Moeder. Blijspel in 1 bedrijf.	" 0.25.	3	2

	Prijs.	Heeren.	Dames.
Frankforter Loterij, (De). Blijspel in 1 bedrijf. .... f	0.25.		5
Gefopte communist, (De). Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.40.	5	
Geheimzinnige brief, (De). Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.40.	5	
Geld! Geld! Geld! Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.25.	4	1
Graaf van Rotsveld en zijn Neven, (De). Kluchtsp. in 1 bedr. "	0.35.	5	
Huis te koop, (Een). Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.40.	5	
Ik inviteer mijn Kolonel. Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.30.	3	2
Isegrim de Menschenhater. Vaudeville in 1 bedrijf. ... "	0.60.	3	2
Jocrisse de Vondeling. Kluchtspel in 1 bedrijf. .... "	0.35.	5	
Knoeijer in de knip, (De). Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.35.	4	1
Koperen ring, (De). Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.30.	4	1
Kort van memorie. Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.30.	4	1
Levend verbrand. Kluchtspel in 1 bedrijf. .... "	0.30.	5	
Liefdes-pionier, (Een). Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.40.	3	2
Neef uit Oost-Indië, (De). Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.40.	5	
Nieuwe Landheer, (De). Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.40.	5	
Oom Sommerville. Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.25.	3	2
Oude Nicht, (De). Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.25.		5
Schoonvader, (Een). Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.50.	4	1
Tante's Engel. Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.40.	3	2
Testament van de Wcd. Poot, (Het). Blijspel in 1 bedr. "	0.40.		5
Twee bijziende Heeren en eene Dame. Blijsp. in 1 bedr. "	0.75.	3	2
Twee dooven. Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.30.	5	
Twee echtscheidingen, (De) Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.50.	3	2
Twee Schoolmeesters, (De). Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.30.	5	
Uurtje op 't kantoor, (Een). Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.30.	5	
Vrouwcentranen. Vaudeville in 1 bedrijf. .... "	0.40.	3	2
Wraak van een kapper, (De). Blijspel in 1 bedrijf. ... "	0.40.	4	1
IJverzucht. Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.40.	3	2
Zonder geld op reis, of een avontuurtje van twee school- meesters. Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.35.	5	
Zwaard van Damokles, (Hét). Kluchtspel in 1 bedrijf. "	0.30.	3	2

Stukken voor 6 rollen.

Altijd t'huis. Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.30.	3	3
Bankbiljet van duizend gulden, (Een). Blijspel in 2 bedr. "	0.75.	4	2
Baron Partoes. Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.30.	3	3
Bediende van mijne vrouw, (De). Blijspel in 1 bedrijf. "	0.50.	4	2
Behanger, (De). Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.40.	4	2
Een Duel. Oorspronkefijk Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.30.	6	
Fadette, de kleine heks. Vaudeville in 2 bedrijven. ... "	0.60.	4	2
Fernand de speler. Tooneelspel in 2 bedrijven. .... "	0.25.	6	
Fransch krijsgevangene, (Een). Blijspel in 1 bedrijf. "	0.50.	5	1
Gansje van Lindenhof, (Het). Blijspel in 1 bedrijf. ... "	0.50.	4	2
Gedwongen vermomming. Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.30.	6	
Gefopt. Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.30.	6	
Geleerde Heeren. Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.30.	3	3
Gevolgen van een kus, (De). Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.40.	3	3
Hieronimus Jamaar. Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.50.	4	2
Hoed van den Horlogemaker, (De). Blijspel in 1 bedrijf. "	0.40.	6	
Hugo en Elvire. Treurspel in 4 bedrijven. .... "	1.—.	4	2
Hij weet niet wat hij wil. Blijspel in 1 bedrijf. .... "	0.30.	3	3
Kamer in 't huis van Jan Salie, (Een). .... "	0.25.	5	1

	Prijs.	Heeren.	Dames.
Kennis is Macht. Blijspel in 3 bedrijven.....	f 0.50.	4	2
Kikkerstein en Eksterlust, of de twee villa's. Blijsp. in 2 bedr. "	0.75.	4	2
Klaveren vrouw. Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.50.	4	2
Kleeren maken den man, (De). Blijspel in 1 bedrijf..	" 0.25.		6
Koning van vijftien jaren (De), of die wil die kan. Blijspel in 2 bedrijven.....	" 0.30.	3	3
Man met honderd kwalen, (De). Blijspel in 1 bedrijf. "	0.50.	5	1
Mozes Mendelssohn. 1 Kind.....	" 0.40.	4	1
Levend doode Snijderpaar, (Het). Blijspel in 2 tafer..	" 0.30.	3	3
Lichtgeraakte, (De). Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.60.	5	1
Linkerhand, (De). Blijspel in 2 bedrijven.....	" 0.75.	4	2
Mijn lieve Henri. Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.60.	4	2
Nichtje van den bakker, (Het). Blijspel in 1 bedrijf..	" 0.50.	4	2
Noblesse oblige. Dramatische schets in 1 bedrijf.....	" 0.30.	3	3
Oud mal gaat boven al. Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.45.	4	2
Romeo op kantoor. Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.50.	6	
Saffo. Treurspel in 5 bedrijven.....	" 1.—.	3	3
Schoonvader en Schoonzoon. Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.40.	4	2
Sleutel van de Secretaire, (De). Blijspel in 3 bedr...	" 0.75.	3	3
Tooneel op het Tooneel, (Het). Blijspel.....	" 0.40.	3	3
Uurtje vóór de bruiloft, (Een). Blijspel in 2 bedrijven.	" 0.40.	5	1
Vergiffenis. Tooneelspel in 1 bedrijf. 1 Kind.....	" 0.60.	3	2
Verkiezing en huwelijksnegotie. Blijspel in 1 bedrijf..	" 0.30.	6	
Vier kommen kokend water, of ontdekkingsmiddel van een Justitie-ambtenaar. Blijspel in 2 afdeelingen....	" 0.30.	6	
Vliegende boden. Blijspel in 2 bedrijven.....	" 0.35.	3	3
Vrijage ten platte lande, (Eene). Blijspel in 1 bedrijf. "	0.50.	3	3
Zijn hart zit in Scheveningen, of het geheim van een Haagsche Apotheker. Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.30.	4	2

Stukken voor 7 rollen.

Afwezige, (De). Drama in 1 bedrijf.....	" 0.60.	3	4
Alles voor de Vrouwen. Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.50.	5	2
Bernard, de advocaat der armen, of Vader en Zoon. Tooneelspel in 3 bedrijven.....	" 0.50.	7	
Beroemd man, (Een). Blijspel in 2 bedrijven.....	" 0.40.	7	
Drie puntgedichten. Blijspel in 3 bedrijven.....	" 0.80.	7	
Eene wereldsche vrouw. Tooneelspel in 3 bedrijven...	" 0.50.		7
Geémancipeerden, (De). Blijspel in 3 taferelen.....	" 0.50.	4	3
Geheimzinnige, (De). Tooneelspel in 5 bedrijven.....	" 0.90.	5	2
Geneesheer, (De) of dat heeft mijn commensaal gedaan. Blijspel in 3 bedrijven.....	" 0.75.	4	3
Hedendaagsche zonde, (Eene). Blijspel in 1 bedrijf...	" 0.30.	5	2
Ideën van Papa, (De). Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.40.	5	2
Jaloersche dwaas (De), of hij is onzichtbaar. Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.30.	6	1
Koning der bedienden tegen wil en dank, (De). Blijspel in 2 bedrijven.....	" 0.70.	7	
Leugenaarster, (De). Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.50.	4	3
Marcel. Drama in 1 bedrijf..... 1 Kind.	" 0.40.	3	3
Mietje's vrijer. Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.50.	4	3
Mijn broer de Minister. Blijsp. in 3 tafer. 2 Kinderen.	" 0.50.	3	2
Olivier Goldsmith en Dokter Johnson, of Dichter en Criticus. Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.30.	5	2

	Prijs.	Heeren.	Dames.
Onzichtbare hand, (De). Tooneelspel in 3 bedrijven . . .	f 0.25.	7	
Oom Bankman, of de nicht van den menschenhater. Tooneelspel in 3 bedrijven	" 0.80.	4	3
Oom en Neef, of misverstand op misverstand. Blijspel in 1 bedrijf	" 0.40.	4	3
Oudste Zoon, (De). Tooneelstuk in 2 bedrijven	" 0.25.	7	
Papa gaf permissie. Blijspel in 1 bedrijf	" 0.50.	3	4
Rok en mantel. Blijspel in 1 bedrijf	" 0.30.	3	4
Te zijn en niet te zijn, of de schilderswinkel. Blijspel in 1 bedrijf	" 0.30.	5	7
Testament, (Het). Tooneelspel in 1 bedrijf	" 0.25.	7	
Twee klippen, (De). Tooneelspel in 2 bedrijven	" 0.25.	7	
Verbanning van Rochester, (De). Blijspel in 1 bedrijf	" 0.35.	7	
Vergissing, (Eene). Blijspel in 3 bedrijven	" 0.60.	7	
Verruilde overjassen, (De). Blijspel in 1 bedrijf	" 0.30.	5	2
IJdelheid en straf, of de edelmoedige vergelding. Tooneelspel in 2 bedrijven	" 0.25.	7	
Weldoen. Tooneelspel in 3 bedrijven	" 0.60.	7	

Stukken voor 8 rollen.

Anitta d'Ulloa of de dubbele eed van trouw. Drama in 3 bedrijven	" 0.25.	6	2
Barbara. Tooneelspel in 1 bedrijf of 4 tafereelen	" 0.30.	5	3
Bedrogen drietal, (Het). Blijspel in 1 bedrijf	" 0.30.	7	1
Burgemeesters Pruik. Blijspel in 1 bedrijf	" 0.35.	8	
Democratische Baard van Mijnheer Strippel, (De). Kluchtspel in 1 bedrijf	" 0.30.	6	2
Doove Stoffel of de wraak van een huisknecht. Tooneelspel in 2 bedrijven	" 0.35.	6	2
Drie Hoeden. Kluchtspel in 3 bedrijven	" 0.60.	5	3
Genezen. Blijspel in 3 bedrijven	" 0.90.	6	2
Gerard van Velsen. Treurspel	" 0.30.	7	1
Gewichtige dag, (Een) of eene excellentie in den dop. Tooneelspel in 3 bedrijven	" 0.75.	8	
Gouvernante, (De). Tooneelstuk in 2 bedrijven	" 0.30.		8
Graaf Struensee, een minister uit het volk. Treurspel	" 0.75.	6	2
Grillen van Oom (De) of het meisje weduwe. Blijsp. in 1 bedr.	" 0.50.	6	2
Hondenbelasting, (De). Blijspel in 1 bedrijf	" 0.40.	5	3
Karakterlooze, (De). Kluchtspel in 5 bedrijven	" 0.75.	5	3
Knorrepot, (De). Tooneelspel in 2 bedrijven	" 0.70.	5	3
't Lied van Moeder. Oorspr. Tooneelsp. in 3 bedr. 1 Kind.	" 0.90.	5	2
Liefde en Pensioen. Blijspel in 2 bedrijven	" 0.50.	4	4
Moed adelt. Tooneelspel in 1 bedrijf	" 0.50.	6	2
Mijnheer Candaule, of de koning der Echtgenooten. Vaudeville in 1 bedrijf	" 0.50.	6	2
Ongeluksvogel, (Een). Blijspel in 1 bedrijf	" 0.30.	8	
Oom uit Oost-Indië, (De) of de drie gekroonde artisjokken. Blijspel in 2 bedrijven	" 0.90.	4	4
Oud soldaat, (Een). Tooneelspel in 3 bedrijven	" 0.30.	8	
Regimentskinderen, (De). Tooneelspel in 2 bedrijven	" 0.90.	6	2
Romeo op kantoor. Blijspel in 1 bedrijf	" 0.50.	5	3
Stille Jan. Tooneelspel in 2 bedrijven	" 0.40.	7	1
Verzegelde Burgemeester, (De). Blijspel in 3 bedr.	" 0.40.	5	3
Warm uurtje, (Een). Blijspel in 2 bedrijven	" 0.50.	5	3

Stukken voor 9 rollen.

	Prijs.	Heeren.	Dames.
Agatha of twee dagen van spanning. Tooneelsp. in 3 bedr. f	0.50.	7	2
Baboe Rita. Tooneelspel in 4 bedrijven of 4 tafereelen. "	0.90.	9	
Bruid van Vreeland, (De) of wie is de Bruidegom?			
Blijspel in 4 bedrijven	" 0.90.	5	4
Eene vrouw die haren man verfoeit. Tooneelsp. in 1 bedr. "	0.50.	5	4
Incognito, (Het). Blijspel in 7 afdeelingen.....	" 0.40.	6	3
Kasteleinsse van Fischbach, (De). Blijspel in 1 bedr. "	0.60.	7	2
Kleinzoon, (De). Tooneelspel in 1 bedrijf.....	" 0.45.	5	4
Laatste rid van een oud-Postillon, (De). Tooneelspel ..	" 0.30.	7	2
Macht van het kwade (De). Tooneelsp. in 4 bedr. en 1 voersp. "	0.40.	9	
Nimrod, of de assessor jager. Kluchtsp. in 1 bedrijf.. "	0.40.	8	1
Nummer 33. Oorspronkelijk blijspel in 2 bedrijven ... "	0.50.	8	1
Piëtra, eene dochter van 't Zuiden. Treurspel.....	" 0.50.	7	2
Tweelingbroeders, (De). Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.40.	7	2
Vrijshot, (Het) of de zwarte jager.....	" 0.30.	7	2
Voorwaarts. Karakterschetsen uit het leven. Tooneelspel			
in 3 bedrijven.....	" 0.50.	6	3
Wees uit het gebergte, (De). Tooneelsp. in 4 bedr....	" 0.25.	9	

Stukken voor 10 rollen.

Altijd Hooger. Tooneelspel in 4 bedrijven.....	" 0.90.	6	4
Adam in ballingschap. Treurspel.....	" 0.40.	9	1
Ellendigen, (De). Drama in 6 bedr. of 9 tafer.....	" 0.90.	8	2
Gevaren der onbescheidenheid, (De). Tooneels. in 2 bedr. "	0.25.		10
Haat en Liefde. Tooneelspel in 6 tafereelen.....	" 0.80.	6	4
Karel van Anjou, Koning van Napels. Historisch drama			
in 5 tafereelen.....	" 0.60.	10	
Marie, het Savooische meisje. Tooneelspel in 1 bedrijf. "	0.25.		10
Max Havelaar, een strijder voor recht en billijkheid.			
Tooneelspel in 5 tafereelen..... 1 Kind. "	0.90.	9	
Misdaad bij ongeluk, (Eene). Blijspel in 3 bedrijven.. "	0.90.	6	4
Pruisen komen, (De) of de scherpschutters van St. Pietersdorp. Kluchtspel in 1 bedrijf.....	" 0.30.	10	
Schoonvader (De), of de man van den blauwen brief.			
Blijspel in 3 bedrijven.....	" 0.90.	7	3
Schijnheiligen, (De). Blijspel in 5 bedrijven.....	" 0.60.	5	5
Testament uit Amerika, (Het). Tooneelspel in 3 bedr. "	0.90.	6	4
Toornig oogenblik, (Een). Drama in 5 bedrijven.....	" 0.90.	6	4
't Was maar een loods. Tooneelspel in 3 bedrijven ...	" 0.90.	7	3

Stukken voor 11 rollen.

Beproeving, (De). Blijspel in 1 bedrijf.....	" 0.25.		11
Een paar ton. Blijspel in 3 tijdvakken.....	" 0.90.	8	3
Erfgenamen van Biesterbosch, (De). Vrolijk tafereel			
in 5 bedrijven.....	" 0.75.	7	4
Frederico de Toledo of de Spanjaarden in Haarlem A ^o 1573,			
Geschiedkundig Tooneelspel in 5 tafereelen.....	" 0.90.	11	
Hollandsche Jongen, (De). Historisch volks-drama in			
5 bedrijven..... 2 Kinderen. "	0.75.	8	1

	Prijs.	Heeren.	Dames.
Ik ben flegmatick. Blijspel in 1 bedrijf.....	f 0.40.	10	1
Knecht van twee Meesters, (Een). Blijspel in 2 bedr. "	0.70.	8	3
Koopman van Antwerpen, (De). Tooneelsp. in 6 bedr. "	1.—.	7	4

Stukken voor 12 rollen.

Axel en Walborg. Drama.....	" 0.90.	10	2
Baron Kolbielsky of de samenzwering tegen Napoleon I. Dramatische schets in 7 afdeelingen.....	" 0.60.	12	
Bodegraven in 1672. Historisch Drama in 3 bedrijven.....	" 0.60.	12	
Don Cesar de Bazan. Tooneelspel in 5 bedrijven.....	" 0.80.	9	3
Hij is mijn naaste. Tooneelspel in 6 tafereelen.....	" 0.50.	10	2
Medeminnaars, (De). Blijspel in 5 bedrijven.....	" 0.75.	8	4
Oude-Kleër-kooper, (De) of een vriend in den nood. Blijspel in 8 tafereelen.....	" 0.90.	10	2
Schaakmat. Blijspel in 2 bedrijven.....	" 0.75.	7	5
Vorstin en Vrouw, of Jacoba van Beijeren, gravin van Holland. Drama in 5 bedrijven.....	" 0.25.	7	5
Watermolen aan de Vlierbeek, (De). Drama in 4 bedr. "	0.70.	9	3

Stukken voor 13 rollen.

Don Quichot op de bruiloft van Kamacho. Blijspel in 3 bedrijven.....	" 0.30.	10	3
Wederzijdsch Huwelijksbedrog, (Het). Blijsp. in 5 bedr. "	0.30.	9	4

Stukken voor 14 rollen.

Danton's val. Fragment uit R. Hamerling's treurspel. „Danton en Robespierre”.....	" 0.40.	14	
Jeanne, de vrouw van den Diamantslijper. Drama in 5 bedrijven.....	" 0.75.	11	3
Rijzweep, (De) of Twintigjaren later. Tooneelsp. in 3 bedr. "	0.90.	10	4
Waarheid kan geen herberg vinden, (De). Tooneelspel in 8 tafereelen.....	" 0.75.	9	5
Zeven Hoofdzonden, (De). Tooneelspel in 5 bedrijven en een voorspel.....	" 0.90.	10	4

Stukken voor 15 rollen.

Goede voornemens. Tooneelspel in 8 tafereelen.....	" 0.60.	13	2
Kaartlegster, (De). Tooneelsp. in 5 bedr. en een voorspel. "	0.50.	9	6
Paulowna, of Liefde en Standvastigheid. Melodr. in 3 bedr. "	0.25.	12	3
Raoul de Rooverhoofdman. Romantisch tooneelspel in 7 tafereelen met Voorspel: De Wraak eens krijgsmans. "	0.90.	15	
Uurtje in eene dorpschool, (Een). Blijspel in 1 bedrijf.. "	0.50.	13	2
Wees van Brussel, (De) episode uit de laatste dagen van Alva's schrikbewind. (1573). Drama in 4 bedrijven. "	0.90.	12	3

Stukken voor 16 rollen.

Familie Morand (De), of de stormen des levens. Drama in 7 tafereelen.....	" 0.90.	12	4
Gustaaf Wasa of Masker om Masker. Tooneelsp. in 5 bedr. "	1.—.	14	2

	Prijs.	Heeren.	Dames.
Karel de Stoute, Hertog van Bourgondië. Historisch Drama in 5 bedrijven	f 0.60.	15	1
Moord mit Geldzucht, (De) of Misdad en Vergelding. Volksdrama in 5 bedrijven	" 1.—.	11	5
Zoon der Wildernis, (De). (Friedr. Halm's Drama)	" 0.90.	13	3

Stukken voor 17 rollen.

Nooit tevreden. Oorspronkelijk tooneelstuk in 4 bedrijven. "	0.90.	12	5
Onschuld en misdad. Drama in 9 tafereelen	" 0.90.	13	4

Stukken voor 18 rollen.

Bloem der waereld, (De). Drama	" 0.90.	15	3
Gravin Olga en haar lijfeigene. Eene episode uit de geschiedenis van Rusland, ten tijde van Catharina II. Tooneelstuk in 4 afdeelingen	" 0.90.	11	7
Koppermaandag, (De). Tooneelmatige schets met zang in 3 tijdvakken	" 0.20.	5	13
Pauline. Eene koopsmansdochter. Tooneelstuk	" 0.50.	13	5
Willem Leeuwendaal, of Bodegraven in 1672. Historisch Drama in 5 bedrijven	" 0.75.	18	

Stukken voor 19 rollen.

Hertog van Alençon te Antwerpen, (De) of burgertrouw en verraad in 1583. Geschiedk. Drama in 4 bedr.	" 0.75.	16	3
Moederliefde en Heldenmoed, of de gevangenis op het slot 's Gravensteen te Antwerpen. Oorspronk. geschiedk. Tooneelstuk in 3 bedrijven	" 0.90.	14	5
Valeria. Drama	" 0.50.	15	4

Stukken voor 20 rollen.

Dood van Willem I, (De). Historisch Dramatisch gedicht, in 5 afdeelingen	" 0.40.	20	
---	---------	----	--

Stukken voor 21 rollen.

Maria van Utrecht, Weduwe van Oldenbarneveld. Historisch drama in 5 bedrijven. 1 Kind.	" 0.90.	15	5
Sterren liegen niet, (De). (uit Rome A ^o 1539.) Drama in 5 bedrijven	" 1.—.	17	4

Stukken voor 23 rollen.

Kinderroofster, (De). Drama in 8 tafereelen	" 1.—.	19	4
Ruy Blas. Drama in 5 bedrijven	" 1.—.	19	4

Stukken voor 25 rollen.

Huisjapon van mijn Oom, (De). Kluchtspel in 6 tafer. "	1.—.	18	7
--	------	----	---

Stukken voor 26 rollen.

Marion de l'Orme. Drama	" 0.90.	24	2
Willem Tell. Tooneelstuk in 5 bedrijven	" 1.—.	39	7

Bij **G. THEOD. BOM**, Kalverstraat, 17, te Amsterdam,
verschijnt:

DE KUNST OM ZICH TE GRIMEEREN.

HANDLEIDING

VOOR

JONGE TOONEELSPELERS, DILETTANTEN EN LIEFHEBBERIJ-
TOONEELGEZELSCHAPPEN IN GEZELLIGE KRINGEN.

Naar het Hoogduitsch van

L. SCHNEIDER, Fr. ALTMANN en LUDWIG MENZEL.

Onder medewerking en toezicht van een Oud-Tooneeldirecteur,

DOOR

G. FRANÇOIS.

M E T Z E S P L A T E N .

Prijs / 1,50.

770135

Bij G. THEOD. BOM verschijnt:

BRUINHILDA,
KONINGIN VAN AUSTRASIË.

Treurspel in vijf Bedrijven,

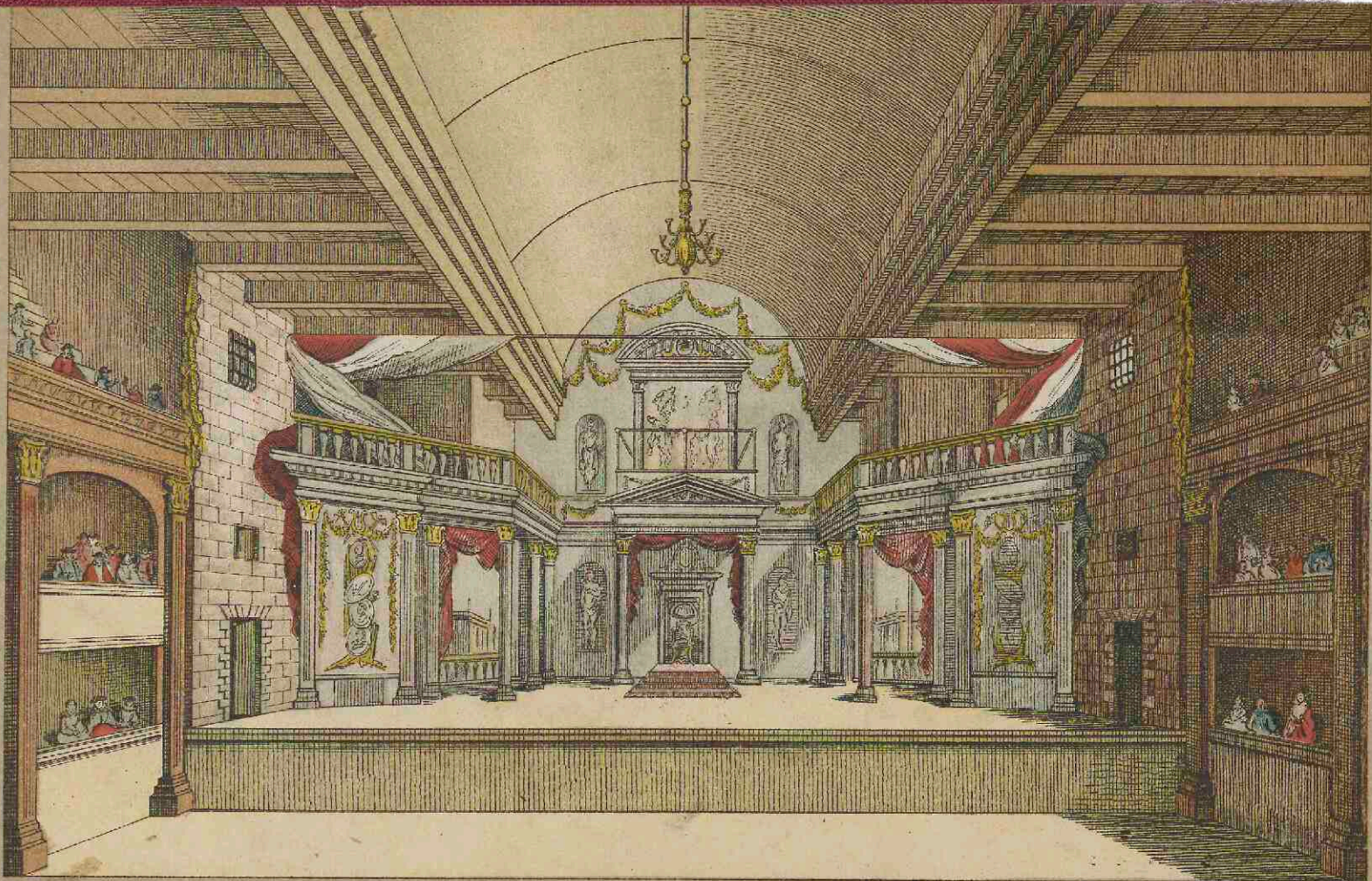
DOOR

FLORIS VAN WESTERVOORT.

Prijs f 1,—.

**Van de tweede en derde
beredeneerde Lijst van
Tooneelstukken, uitgegeven bij
G. THEOD. BOM, Kalverstraat,
17, zijn gratis nog exemplaren
te bekomen.**

HET TOONEEL VAN D'AMSTERDANSCH E SCHOUBURG, GESTICHT IN 'T JAAR 1637 EN VERTIMMERT IN 1665.

Lith. E. M. van der Schueren.